

Postgebühr in Abonnement
Poština plačana v gotovini

pla. ninski VESTNIK

LETO 1944

ŠTEV. 1-6

PLANINSKI VESTNIK, LJUBLJANA

Herausgeber und Verleger: — Izdaja in zalaga:

SLOVENSKO PLANINSKO DRUŠTVO · OSREDNJE DRUŠTVO, LJUBLJANA

»PLANINSKI VESTNIK« erscheint 12mal im Jahre. Bezugspreis ganzjährig 20 Lire, Ausland 32 Lire.

Für die Schriftleitung verantwortlich Dr. Arnošt Brilej in Ljubljana, Dalmatinova 1/II.
Für die Ljudska tiskarna in Ljubljana als Druckstelle verantwortlich Jože Kramarič.

»PLANINSKI VESTNIK« izhaja 12krat na leto in stane v tuzemstvu za vse leto 20 lir, za inozemstvo 32 lir.

Uredništvo: Glavni in odgovorni urednik dr. Arnošt Brilej v Ljubljani, Dalmatinova ulica 1/II.

Tiska Ljudska tiskarna v Ljubljani (njen predstavnik Jože Kramarič).

Vsebina 1.—6. štev.: Boris Režek: Grintavec z jugovzhoda (str. 1). — Evgen Lovšin: Presajene planike (str. 13). — Bogdan Jordan: Bivak (str. 19). — F. S. Smythe — P. Kunaver: Nilgiri Parbat (str. 27). — Boris Zarnik: Kako se z enim pogledom prepričamo o ukrivljenosti zemeljske površine (str. 40). — Viktor Pirnat: Med Krimom, Kolpo in Kumom (str. 43). — Anton Seliškar: Planinski mozaik (str. 48). — Kanonik Josip Vole: Planiški gospod (str. 50). — Boris Režek: Vejica na grob (str. 57). — Naš kotiček: Marjan Lipovšek: Fotografski spomini (str. 59). — Obzor in društvene vesti: † Dr. Julius Kugy (1858—1944) (str. 60); — Tomažič Jože: Dravska roža, Pohorske bajke (str. 62); — Pavel Kunaver: Sprehodi po nebu (str. 63); — Dr. Janko Lokar: Gozdovi in vode vabijo (str. 64); — Emil Freljh: Mladoletje (str. 64).

Josip Wester

Iz domovine in tujine

Knjigo zbranih planinskih spisov znanega gorohodca in odličnega planinskega pisatelja Josipa Westra izda Slovensko planinsko društvo letos junija meseca. Izvolite prečitati tej številki priloženi prospekt in poslužite se čimprej priključene naročilnice. Knjigo dobite v prednaročbi za znižano ceno, ki velja do meseca maja. Knjiготržna cene bo izdatno višja. Točno izpolnjeno naročilnico izvolite poslati na naslov

»Slovensko planinsko društvo« • Ljubljana

U l i c a 3. m a j a š t. 5 — I. n a d s t r o p j e

Rumi
Ljubljana

Tovarna bonbonov,
čokolade in pectiva

R. & S. HRIBAR

Grintavec in Kočna s Skute

Foto Jože Blejec

Boris Režek:

Grintavec z jugovzhoda

Redko stopi kdo iz poletne množice gornikov tudi pozimi na kak vrh. Preplezanih je sicer že dosti sten in grebenov, toda vse premalo je ljudi za bližnje naloge v zimskih gorah. Mnogi so se obrnili od vrhov v izvajanje cenениh, netveganih uspehov in njihovo gorsko orodje pozabljeno rjavi po kotih.

Današnje gorništvo je v neplodni dobi. Že dalj časa pojenjuje prvotni, po velikih uspehih v skali izzvani zagon, ki je mnoge zvalil s stez v stene. Pojavljali so se novi ljudje z vrednimi dejanji, nekdanja stopnja pa ni bila presežena; še zmerom pripovedujemo o turah, ki so daleč za nami, njihov vtis je še svež in bo najbrž ostal, dokler ne poprimemo sami in ne skončamo začetega dela.

Nekdaj ljudje pozimi niso dosti hodili v gore. Vendar je že leta 1874 pristopil Hans Hauenschild na zasneženi Grintavec. Njegov vzpon je ostal dolga desetletja osamljen. Šele v devetdesetih letih, ko je s postavitvijo Cojzove koč nastalo na Kokrskem sedlu važno oporišče, so se obiskovalci Grintavca nekoliko pomnožili; danes je tura nanj tudi pozimi preprost višinski sprehod.

Marsikdo od nas je preždeval dolge noči v zimski sobi Cojzove koč. Navadno je bila polna snega; zadnja jesenska družba je več-

krat požgala za zimo pripravljena drva in ob odhodu pustila vrata na široko odprta. V sili je potem trpela oprava, boren plamenček je brlel v zarjavelem gašperčku in mesto gorkote je legal zadušljiv dim po prostoru. Po špranjah v vratih in pobitih oknih je velo in v metežih je veter usipal sneg prav na pograd čez speče. V takem marsikdo ni mogel prestajati, a tudi v gornjih prostorih koč ni bilo dosti boljše. Snega za kuho ni manjkalo kar na mizah v obednici...

Dokler ni bila urejena poraba kuriva v zimski sobi in ni bil mesto pečice postavljen primeren štedilnik, je marsikdo okleval s svojimi nameni v zimski Grintavški skupini, nemara prav do zadnjega časa.

Leta 1926 sem v trdi zimi prvič prišel do Cojzove koč. Zimska soba je bila do vrha zametena in najbrž so bila zaradi tega vlomljena vrata v gornje prostore. S pokojnim Sandijem Wissiakom sva vso noč ležala na goli posteljni mreži, odeta z velikim »Franckovim« plakatom... Posteljnino je namreč oskrbnik na jesen znosil v dolino. Na pol zmrzla sva se zjutraj morala vrniti.

Pozneje sem bil na Grintavcu v vsakršnih snežnih razmerah, tudi s smučmi v pomladnem srencu. Smučal sem po Strehu Grintavca, Na Jamah in po pobočjih Dolge Stene. Kasno pomladi je razdrapana površina tal zalita z globokim snegom. S slemena Dolge Stene visi neprekinjena snežna vesina v krnico Spodnjih Jam. Mnogo metrov visoke skalne klade tiče do svojih vrhov v ostankih plazov z jugovzhodne stene Grintavca. V viharjih mete sneg z Dolge Stene, Malega Grintavca in slemena vrha v dolgih zastavah v to zatišno krnico nekdanjega ledenika. Plast snega postaja zmerom višja, oblike pečevja izginjajo v nji in na pomlad je svet zravnian v enakomerno snežno pokrajino.

Plaz nad Zgornjimi Jamami strmo prehaja v jugovzhodno steno Grintavca. Dno je kakor v mogočnem lijaku. Spodnje in Zgornje Jame loči skalna kaskada, pokrita z debelo plastjo ledu od staljene vode izpod plazov. Škrape v pečini so kakor zledenele struge. Čez njihovo površino se v odjugah zmerom znova poceja voda, led postaja debelejši in kmalu je kaskada podobna velikemu ledenemu slapu.

V Zgornje Jame je več pristopov. Kakor so zložni po kopnem in v celem snegu, so nevarni v ledu. Leta 1924 se je nad Zgornjimi Jamami ponesrečil Josip Turk, ko mu je zdrsnilo na ledeni vesini.

Na odstavkih velike strmine je treba plezati po ledu po izsekanih oprimkih; tu se unese tudi najgorečnejši pristaš tehnike »samo z derezami«, kajti izbrane smeri se ponašajo tudi s 70° naklonine. Vendar je le redko po vsem terenu led. Zadnji dve zimi smo na tečajih Akad. skupine SPD naleteli Na Jamah in na Dolgi Steni le na srednje trden sren; skalna kaskada je bila zgolj zasnežena.

V mečavah grozé na Jamah plazovi. Z jugovzhodne stene Grintavca utrzan pršni plaz raztrosi plazovino po vsem pobočju pod Spodnjimi Jamami nad opuščeno Frischaufovo koč; s svojim puhom klesti drevje celo na onkrajnih pobočjih pod Grebenom.

Sleme Dolge Stene daje najboljši pristop h Grintavcu. Po njem vodi tudi stara steza in prehaja z njega v jugovzhodno obrobje vrha.

Zdaj je že močno opuščena in le malokdo še ve zanjo. Sicer je zaznamovana, toda vse množice grintavških romarjev rajše trapajo po dolgočasnem melu obče znane poti čez Streho. Prav tako je tudi pozimi.

Že od nekdaj me je zanimal problem zimskih pristopov na Grintavec; ne le s te, nam predvsem dostopne plati, temveč tudi s severa, vzhoda in zahoda. Premnogokrat sem gledal s Kokrskega sedla v Grintavčeve robe, pa zmerom je zamolkla belina ovajala shrli sneg. V takem nas ni vabilo. Želeli smo si ledu, ko se vsa pobočja steklenasto leskečejo v soncu, takrat bi na teh netežavnih turah našli pravo zadoščenje.

Pomladi 1939 smo načeli južni greben Grintavca z Dolge Stene, in sicer v srencu. Znašli smo se pa hkrati z neko drugo navezo na grebenu in usojeno nam je bilo tavati po napravljjenih stopinjah, v kolikor nismo izbirali smeri po svoje. Odškodovalo nas je lepo vreme; v treh urah smo bili čez, vendar z zavestjo, da je greben v pravih zimskih razmerah še vedno neraziskan.

O Božiču smo prišli znova. Mraza in vlage v zimski sobi nas je obvaroval oskrbnik, ki je v upanju na še kakšne cehovne druge posetnike stopil z nami; večer smo prebili na toplem ob pripovedovanju in poslušanju zlaganih in resničnih prigod z dolin in z gora.

Snega je bilo za potrebo in pod Sedlom ni bilo treba kaj prida gaziti.

Stopivši na rob, sem precej pogledal v Grintavec, ki se je mogočno pel v zamolklo modro nebo. Le nekaj temnih lis skalovja je bilo na njegovem belem prestiralu. Izostreni vrh je svetlo štrlel v sinjino in modrikast nadih je ležal po gori. V rahlem pišu so se sukljali vrtinci pršnega snega po robih. Trdni, zledeneli sren je bil pokrit z visoko novino in z grebenov so vihrale dolge snežene zastave.

Ko je pod večer veter naraščal v svoji moči, je bilo upati, da bodo do jutra robovi goli. Vso noč se je dajal sever z odjugo. Od gora je prihajalo vršanje in zategla pesem vetra je zvenela na planem.

Vstali smo še v temi. Preden je kaj začel, je Kopač stopil k oknu, če ne kaže vreme za nadaljevanje prekinjenega spanja. Sonce je rdelo po Grintavcu in rahla megla se je razprostirala nad dolino. Treba je bilo obuti zmrzle čevlje in zapustiti tople brloge pod postelnjaki.

Trajalo je še dolgo, preden smo bili pripravljeni. Najesti smo se morali za ves dan in tu se je izkazal mojstra Filipič. Ta je nekoč gladko pospravil šest porcij golaža s polento in tako večerjo še podprl z zagozdo kruha.

Ob devetih smo stopili v breg pod Vratci. Veter je dobro zmetel novino; zato smo pa ob vsakem koraku klecali po udirajoči se osrenici. Nikjer ni bil sneg celec in do Vrate smo rabili dokaj več ko običajno. Ubiraje trdnejša mesta, smo tavalili sem in tja in naleteli na zasneženo rušje, da smo se ugrezali do pasu. Poslej smo rajši rili kar naravnost vkreber na sleme Dolge Stene.

Na robu je bilo trdno in na prvi glavi smo opazili gamsje sledi, vodeče z Jam na Pode. Ti prehajajo čez Dolgo Steno malo više nad

Vratci, »Za zobom«, po strmi lašti, pod katero je svet odprt v širokem nenevarnem plazu. Ta lašta je dosti boljši in zložnejši zimski prehod na Pode ko Vratca, kjer je zaradi velike strmine kljub derezam skoraj zmerom treba sekati stopinje in je tudi nevarnejše; kdor bi tam zdrsnil, bi se ustavil šele v dnu krnice v Jurjevcu († Gombač).

Dolga Stena meji krnico Jam od Velikih Podov; njeno zložno sleme se vzpenja v dveh odstavkih k južnemu grebenu Grintavca. Z roba se odpira razgled po osrednji skupini Grintavcev. Najvišja točka presega 2200 m. S škrbine ob vstopu na južni greben je do vrha še okrog 350 m višine.

Sonce nas je zajelo ob vstopu na greben. Po Dolgi Steni smo hodili kako uro; mudili so nas zameti in odstavki ogoljenega ledu. Veter je še vel; pojenjaval je v zavetjih pod skalami, a se zaganjal v nas, ko smo znova stopali na rob.

Dosti snega je bilo. Lise klož so se razprostirale po Zgornjih Jamah, ponekod je bilo sleme spihano do golega. Greben se je zdel enakomerno bel. Površina pečine je bila polepljena z vihrnim snegom, škrtal je pod našimi koraki in se drobil.

Nadeli smo dereze in se navezali. Zajela nas je tišina. V zavetju prvih štrlin na grebenu smo prečili k strmemu žlebu. Njihova temena so pokrivali snežni ščiti in male opasti.

Rez grebena smo dosegli po strmini žleba v dveh ali treh raztežajih vrvi. Po odveterjih je ležal rahel pršič, posipal se je pod stopinjami in tu pa tam so škrtali roglji derez ob ledu. Smer je vodila ob progah trdnejšega snega med prekritimi skalnimi odstavki.

Z rezi smo skoraj odstopili v strmi bok in znova prešli nanjo, ko smo zadeli na pečino. S površine se je luščila skrepenela plast, šelesté je drsel sneg po vesinah. Nočni vihar je po odprtem zbil sneg v klože in le redko smo zadeli na plast prvotnega srena.

Plat grebena na Pode tvori deloma navpična vzhodna stena Grintavca. Vendar rez grebena ni izrazita. Onkrajni bok nad Zgornjimi Jamami se veže z neprestrmimi vesinami jugovzhodne stene. Le v srednjem delu se rez izostri v strmejše sleme; bilo je poledenelo. Sonce je toplo sijalo. Čutili smo odsev snega na obrazih in anoraki iz gumijeve tkanine »Watro« so se nam za hip zdeli preveč.

Na grebenu smo se mudili že dve uri. Veter je ponehal in tišina je legla po gori. Iz senc v krnicah je vstajala rahla megla. Obličja daljnih gora so bila mračna, njihova pobočja so ošinjali odsevi sonca, ko je nastala vrzel v oblakih nad njimi.

Bili smo na južni strani gore; med oddihom na pomolu pred zaledenelo rezjo smo se obračali s pogledi v pod nami razprto globel Konca in Bistrice. Dolina je ležala v senci, le Bistrica se je svetlikala na ovinkih svoje struge. Iz podankov so se po sivkastih zasneženih tleh vzpenjale temne proge drevja v višavo, postajale redkejše, a na plazéh pod vrhovi je že lilo sonce svojo luč čez blestečo površino snežne pokrajine.

Visoko zgoraj po robu, ki se je kazal z dolgo rajdo opasti, se je lesketal srež, se sukljal v vetru in pršil po nas. Iz za roba vzhodne stene nas je zajemal piš. Po zamolkli belini snega v krnici pod

vzhodno steno so se premikale sence oblakov, skoraj so zdrsnile tudi čez nas in veter je zabril po mračnih vesinah.

Ledeno rez smo prešli po izsekanih stopinjah in za njo smo spet naleteli na globok sipek pršič.

Vihar je zmetel shrlino z vršne Strehe v jugovzhodna pobočja gore. Visoka posipajoča se plast je opasovala vznožja gladkih strmin pod opastmi na robu in se pod našimi koraki posipala v žlebove.

Čela opasti so bila trden, požleden sren.

Vse dolgo sleme, ki meji Streho na jugovzhod, je pozimi niz opasti in snežnih ščitov. Prav zgodaj, že ob prvem jesenskem snegu, napolni zmetena novina dolbine nad ustji žlebov in ob vsakem sneženju raste plast. Robovi postajajo bolj in bolj previsni, v zgodnji pomladi segajo opasti daleč nad globino. Redkokje se tvorijo podobne v tolikšnih razmerjih; le na severozahodnem vršnem robu Brane sem videl slične, bile so pa manj previsne, čeprav so obsegale ogromno snežno gmoto.

Tu, na mejnem slemenu Grintavčeve Strehe, so največje. Mnogo metrov na debelo pokrivajo skale in zravnnavajo razdrapano rez slemena z enakomerno, stranici piramide enako črto, ki je za zimski Grintavec tako značilna. Čela opasti na odvetrni strani so visoka po več metrov in predstavljajo resno zapreko; kajti neredko so popolnoma navpična, zledenela; prehod čeznja še otežkoča krhki, previsni rob. Po mečavah poleplja te gladke ledene plati zbiti vihrni sneg, ki se v prvem soncu potem uletava v žlebove, kjer zdrsujoče, odkrhnjene plasti dolbejo globoke plaznice po vsi višini stene do dna Velikih Jam.

Na prehodu grebena v vršno sleme, ki tam po ostrem odklonu poteka k vrhu skoraj v isti smeri ko južni greben, nastane mesto opasti mogočen snežni ščit. Ta tudi omogoča prehod med opastmi na rob slemena. Strmina je sicer silna, vendar nad njo ni previsne snežne gmote, ki bi jo bilo treba podirati ali se presekati skozi.

Strma ledena plast se je svetlikala v soncu. Stopili smo vanjo iz globokega pršiča; dereze so zaškrtale. Zamah s cepinom je izbil oskolek iz ledu; nekaj udarcev in nastala je stopinja. Vrv je potekala v zanki mimo skalnega roglja do varovališča na pomolu zameta.

Drobcu ledu so tiho padali v shrlino. Po vesini so se nizale stopinje. Vedno manj zamahov s cepinom je bilo treba zanje; površina ledu je bila odjenjala v soncu, ob močnem udarcu se je oklo cepina docela ugreznilo vanjo.

Vrv je potekla in v razdalji dvajsetih metrov nad varovališčem sem izgrebel stojišče. Malo sežnje nad menoj je bil rob posejan s skalami in navpičen odstavek srenca je branil nanj. Z višino je postala plast snega tanjša in cepin je zadeval ob pečino, ki je bila pod snegom obdana z ledom.

Tu smo odstopili v levo in počez po vesini izsekali stopinje do vrha osrednjega žleba jugovzhodne stene, kjer smo po poledenem pečevju splezali na rob.

Veter se je zagnal v nas. Oster piš je vel od daljne rajde vrhov na obzorju in rahla sinjina neba nad njimi je v odtenkih prehajala

v zamolklo modrino obloka, kjer so bili razpotegnjeni štrnasti oblaki. Lesk sonca se je razprševal na širni ploskvi Strehe. Kokra je ležala v globoki senci in negibne megle so se obešale nad njenimi pobočji. Le po gorah so se svetlikala osrenjena pobočja in sonce je srše odbleskavalo na zledenelem grebenu.

Prišli smo iz odvetrja, kjer nas je bila dolge ure obdajala tišina. Tu pa je bril veter in s tal so vstajali vrtinci snežne megle. V sunkih vetra so se dvigali oblaki in se razsipali s tihim škrobotanjem zmrzlih snežink.

Po Strehi so se stezale zamolklo bele proge klož med golim srenom. Vanj so bile ponekod utrte stare stopinje. V ridah so se vezale po pobočju in izginjale na sklonu strmine ob Malem Grintavcu.

Z odvrnjenimi obrazi smo se borili proti vetru po slemenu vrha. Silovito se je gnal vihar in nas mrznil. Njegova rezoča ostrina je prodirala v telo z občutno bolečino, ki je pojenjala v hipu, ko smo se prevrgli v zatišje robnega zameta na temenu gore.

Vrh triangulacije je le malo štrlel iz snega, ki je steklenasto žvenketal pod derezami, ko smo se ukopavali na malem pomolu tik nad vzhodno steno in opletali z rokami. Sonce je s svojo zadnjo liso legalo po nas; skoraj smo se ogreli.

Bilo je že pozno, tretja popoldanska ura je pravkar minila. Izgrebli smo si sedeže v sneg, položili vanje zanke vrvi in se predali udobnemu počitku. Nekaj metrov od nas je vladala silna zmrzal, tu pa je bilo toplo in kapljice so polzele po otajanem snegu.

Dvesto metrov pod nami na Podih so črnele lise rušja po ogoljenih robovih med zametenimi vrtačami, škrapami, žlebovi in koriti: podoba zasneženega ledenika z velikim prelomom pod Dolgim Hrbtom, kjer je pečevje razklano v mogočne razzebe in kjer se veže snežna plast v velikih premrzah — mostovih od špranje na špranjo.

Megla se je razprostirala nad Koncem, čez Jermanico in Repov kot. Njeni zavihnjeni jeziki so viseli pod robovi in po površini je med svetlobo in senco valovila še zamolklejša — ko zagon valov na jezerski gladini. Grebeni gora so se z umikajočo svetlobo ostrili po obrisih in vršanje na robu nad nami, ki se je dotlej vpletalo v našo prisotnost, je utihnilo ob zadnjih žarkih sonca na grebenih.

Pokrajina je obmolknila v rumenkastem nadihu; tu na meji, kjer se je ločevalo dvoje obdobji v življenju gora, sem občutil to, čemur sem se že tolikokrat bližal, a sem vselej omahnil tik pred izrazom in je ostalo v meni nerazodeto in neimenovano. Silna vez je med človekom in med gorami. Spokojno smo se ozirali po zatrepu sten nad Koncem. Povsod tu so naši sledovi, vsak rob nas veže s preteklostjo, čeprav je že zdavnaj ugasnil vsak teh dni, ko smo se ogrevali ob ognju želj in umirjali v viških utešitve. Gore so pričevale, pojavljale so se v bledih jutranjih zarjah, v višku sonca, v viharjih; pojavljale so se iz jutra v jutro z istim nespremenljivim obstojem svojega odseva v nas. Zato se vračamo vanje vedno nanovo, dokler ne bomo spojeni v večno menjavo stvari.

Sonce se je znižalo nad Kalce in nad višnjevo zamolklostjo dolin se je razlivala večerna zarja.

Grintavec z jugovzhoda

Foto Boris Režek

----- neplezalni pristopi
 ————— plezalne smeri

Z vrha smo odstopili naravnost čez Streho in ob grebenu Malega Grintavca na Planjavo, to je v krnico pod prvim odstavkom Malega Grintavca, kjer se ločita letni poti na Kočno in Grintavec. Ko smo se spuščali z višave, nas je zajemal vlažni piš odjuge. Nekaj volhkega, mlačnega je bilo v zraku in kaplje potu so nam lezle po obrazih. Sivkast nadih je legal po pobočjih, sneg se je razsedal in v lašti nad dnom Spodnjih Jam smo se urezali v globoke stopinje.

V mraku so rahlo poplesavale snežinke; ko smo stopili v kočo, je že gosto snežilo. Oskrbnik nas je dolgo čakal. Ves dan smo ga videli, ko je postajal zdaj na tem, zdaj na onem robu; nekajkrat je segel do nas kak klic in v predpoldanski tišini smo slišali besede, kakor bi se kdo pogovarjal streljaj daleč od nas. Sedem sto metrov niže smo razložili le pike, ki so se premikale po snegu, toda glasovi ljudi so bil jasni in prav z veseljem smo pričakovali, da bo Gams zategnil obraz na vprašanje, kako je cenil naš položaj na zledeneli rezi grebena, ko smo počivali.

»Zdaj jih je dalo; so že obtičali,« je pripovedoval družbici ob sebi. Te besede smo vzeli toliko zares, da smo prešli zapreko hitreje, kakor bi jo sicer, in poslej nismo slišali ne graje ne hvale.

Koča pa je bila zaprta in naši oprtniki so bili položeni na pograd v zimski sobi. Oskrbnik je pod noč odšel v dolino in nam pustil svojo »cehovno« družbo. Ko smo vstopili, je bilo v prostoru skoraj toplo, plošča štedilnika je žarela in golorok fant je basal polena v kurišče. Drugi so siti in zadovoljni sedeli na pogradu in čez čas smo jih tudi mi v tem posneli. Na planem je zdržema naletaval sneg. V ognjišču je pokljal goreči les, med nami pa se je razpredal pogovor o vsem tem, s čimer si mladi ljudje tako radi belijo glavo.

Zjutraj smo se po visoki novini vračali po Kokrskem sedlu v Bistrico. Dan je bil meglen in pust, toda doživetje je bilo močnejše od nastrojstva pokrajine v zgodnji odjugi.

V marcu 1939 je imela Akademsko skupina tečaj o tehniki in snegu in ledu. Za torišče smo izbrali Kokrsko sedlo. Redkokje v Grintavcih je tako ugoden kraj z obiljem vseh razlik v oblikah sveta, kakor tu. Grintavec in Dolga Stena dajeta do malega vse, kar je sicer najti na poteh na zimske vrhove.

V mrzlem jutru smo pristopili z Dolge Stene v Zgornje Jame, se vzpeli po onkrajnih pobočjih na rob Planjave in vstopili v greben Malega Grintavca. Skrepenel sneg je pokrival pečevje. Obzorje je bilo zoženo v tesen krog; redki so namreč bili tačas dnevi, ko je sijalo sonce in nas ni odganjal veter z robov v zatišja krnic. Takrat smo napravili pristope s Spodnjih na Zgornje Jame, prelezli vsa pobočja Dolge Stene in zmerom znova odstopali pred težavnejšimi naglogami; kajti v višinah je zdržema vladal vihar.

Po grebenu Malega Grintavca sem že pred leti pristopil sam, ko je shrli pršič v strminah Strehe grozil s plazom. Pečevje je bilo skoraj kopno, le v odstavkih manj razčlenjene rezi so se nizale male opasti. Zdaj so bile vse skalne štrline polepljene z žvenketajočim okrasjem. Iz megle je zraslo inje v vseh nenavadnih oblikah in se je usipalo pod našimi koraki in cepini v boke grebena.

Zložna rez prehaja v vesino Strehe. Dosegli smo jo v treh četrtilih ure in na vrhu smo bili v nadaljnjih 25 minutah. Vsega smo rabili z ovinkom na Dolgo Steno in Zgornje Jame nekaj nad dve uri. Po mečavah je ta pot najboljša, ker se v Spodnjih Jamah nabere mnogo z robov odnesenega snega in je gažnja po sicer krajši smeri silno utrudljiva.

Na Malem Grintavcu se je megla razlezla v redke kosmiče, ki so vihrali v vetru in se trdno oklepali tal, po prazninah je posijavalo sonce. Od časa do časa se je za hip pokazal mogočni vrh v belini svoje snežne odeje. Dosti višji in mogočnejši se je zdel, ko se je njegova lesketajoča konica med vihranjem megel zarezovala v sinjino neba.

Kakor ostaja vtis kopne gore iz časa v čas enak, tako se spreminja njeno obličje, ko jo pokriva sneg in led. Trajno se menjava izraz njenih čeri in pobočij; z vsako mečavo nastajajo druge podobe, ki se zdaleč sicer zgubljajo v celoti, a se tuje in nove pojavljajo iz bližine.

Vsaka pot na isto goro je svojsko doživetje pokrajine in v tem je veliki čar zimskega popotovanja po gorah, ko se zdi človek odmaknjen v daljno neobljudeno deželo, kjer mu nobeni sledovi ne pričajo o drugih ljudeh. Z vsakim korakom se bliža lastnemu doživetju tega sveta. Ena teh vedno se spreminjajočih podob pokrajine mu ostane zajeta v spominu in nihče drug ne ve zanjo, ko le on sam.

Morda geneza alpinizma ni zgolj slučajno v Zahodnih Alpah. Večna spremenljivost pokrajine, ko si gorovja v dobi človeškega življenja z gibanjem ledenikov, menjavo mečav, sonca in neurij nadevajo zmerom druga naličja, je morala vabiti potomce velikih iskalcev v zgodovini. Prihajali so s svojega zamegljenega otočja in so odkrili v teh gorah živo bit. Ob statičnosti skalnega pogorja — kakor so Dolomiti — pionirji alpinizma niso občutili taistega mika in je njihov delež na odkrivanju teh gora le majhen. Čista plezalna tura v drugič ne daje bistveno različnih pogojev. Prečenje ledeniškega sveta in njegovih vrhov pa je vsakokrat drugačno, vselej je novo v spreminjanju ledovja in snega.

Tudi zimski pristopi v naše gore se ne ločijo od tega pravila. Mnogokrat sem že bil na Grintavcu, ko ga je pokrival sneg in led, toda vsakokrat se je kazala očem drugačna slika; zato se vedno znova vračam nanj, potem ko obiščem tudi druge nič manj ljube mi gore.

Po prosojni megli se je onkraj Dolcev kazalo grebenje Kočne. Zastrti obrisi skalnih štrlin so mu dajali videz oddaljenosti, ki ga ni moglo spremeniti šumenje v plaziče zdrsujočega snega in ne udarci kamenja po kaminih. Veter je žvižgal po prečkah znamenja na vrhu in ozrli smo se v globel na severu, kjer je izpod nevidne stene strmo visel plaz snega in skalovja v mračno tesen Ravenske Kočne. Po bregovih nad Jezerskim je ležal nadih zgodnje pomladi. Zeleneče senožeti so prepregale grape, kjer je še ležal sneg; v podanku doline se je svetlikala voda v ovinkasti strugi. V valovanju oblakov se je skrivala daljna pokrajina. Tu pa tam je zastrlel iz morja megel kak vrh in se spet tiho ugreznil vanj.

Veter je prihajal iz skritih obzorij in je nosil s seboj šumenje gozdov in zategle zvoke s svoje poti čez zaledenele grebene. Vel je čez nas in nas je obdajal s svojim mrmranjem, kakor bi postajal na samotnem vrhu, in še daleč niže se je njegov jek mešal v naše besede.

*

Že dolgo nam ni bilo dano uživati sonce vrh Grintavca.

Po težki nočni poti po plazovini v grapi pod Kalško goro smo spet dosegli rob Sedla tik pred medlim svetlikanjem jutra in izmučeni popadali na ležišča. Čeprav se je razpenjalo jasno nebo nad gorskim svetom in se je vrh lesketal v ledenem okrasju, nismo zmogli nanj. Sede v zatišju zameta pod Vratci smo se predajali udobju sonca po dolgih meglenih dneh v dolini.

Bilo je januarja, ko se je v nižinah iz dneva v dan menjavalo vihravo vreme z zmrzaljo in mlačnimi piši. V gorah pa je že tedne dolgo vladalo sonce in nihče ni vedel zanj. Mesec kasneje je bil v gorah silen mraz. Vseh osem dni tečaja smo prebili večinoma v Cojzovi koči. Le kako uro je bilo moč zdržati na prostem, po kontah pod Vratci.

Spali smo tesno drug ob drugem v zgornji sobi kočice in kljub spalnim vrečam in številnim odejam smo sleherno noč predrgetali. V prostoru je bilo najmanj 15° mraza in na planem zdržema še po pet ali deset stopinj več.

Vendar smo se odločili, da pristopimo na Grintavec. Anoraki so se nam strjali v škripajoče oklepe in ob dihanju so se nam zlepljale nosnice. Pljunek je zmrznil v zraku...

Čez greben Malega Grintavca smo bili v poldrugi uri na vrhu. Z vso naglico smo razpeli šotor in nekateri so se zbasali vanj. Sam sem se zadovoljil z Welzenbachovo šotorsko vrečo; vendar tudi v nji, ki jo dihanje po navadi v nekaj trenutkih ogreje, s tovarišem nisva mogla prestajati. Namesto kapljic na notranji strani nepropustne tkanine »Wintro« se je tvoril droben srež in tvegati bi ozebo, če bi snel rokavico. Moralo je biti nad 30° mraza. Tovariši v šotoru so tožili, da jim zmrzujejo noge, čeprav so imeli pod seboj debelo plast gumija na šotornem dnu. Rezek kovinski mraz je prehajal v telo, udi so okorevali in morali smo se umakniti.

Sestop je bil podoben begu. Na grebenu Malega Grintavca je eden tovarišev javil, da ne čuti nog... Pridrveli smo v kočico in si zdrgnili led z obrazov. Tovarišu je primrznila nogavica na kožo in prav strgati jo je bilo treba z noge. To je bil najsilnejši mraz, kar ga je kdo od nas kdaj doživel.

Že čez kak teden se je sneg razsedel v požlepico. Po vseh stelah je curljala voda, v odjugah so začrnela skalna rebra med meglami in prvi talni plazovi so zgrmeli po grapah v dolino.

*

Pomlad je prešla v poletje in v dolgo jesen pred prvimi zimskimi dnevi.

O božiču smo spet prišli h Grintavcu. Ugibali smo, naj li vzamemo opremo s seboj ali ne; kajti visoko pod robove je bilo videti

Foto
B. Filipič

Prečnica v jugovzhodni steni

kopno. Spravili smo se zjutraj po poti ob Proséku do Žagane peči. Tam je bilo po osojah polno zmetenega snega in v Koncu smo že gazili po nanešenem poprhu.

V Kokrski dolini je bilo do kolen snega, a čim više smo prihajali, manj ga je bilo, in pri Folcu smo naleteli na kopno stezo. V Sedlu in v obeh grapah je ležal zgolj star plaz. Na robu gozda smo poiskali že poleti pripravljene dolge golí in naša nosaška karavana je ubrala pot po strmini. Tako nam v zimski sobi ni bilo treba žgati dragih butaric in smo se grelí ob svojih klafrskih polenih.

Naslednji dan je sonce že toplo sijalo, ko smo vrh Dolge Stene nadevali dereze.

Prečili smo strmi plaz nad Zgornjimi Jamami do ustja osrednjega žleba v jugovzhodnem pobočju Grintavca in stopili na veliko kložo, katere jezik je segal visoko po žlebu do strmejšega odstavka, kjer se je svetlikal gol, modrikast led. Kloža je bila trdno primrznjena na podlago in je znatno olajševala pristop po strmini žleba, ker se je sneg udajal pod stopinjami.

Žleb se dviga med skalnimi odstavki v ravni, skoraj neprekinjeni črti do slemena Strehe. Dno Zgornjih Jam je ostajalo vse globlje spodaj. Utirali smo stopinjo za stopinjo po snegu kložnega jezika. Vedno globlje je zarezan žleb v trup gore med čeri skalnih reber, vedno ožji postaja in nad jezikom snega se je njegovo dno ustrnilo z ledenim odstavkom. Dokaj tope dereze niso dobro prijemale vanj in treba je bilo sekati stopinje. Naklonina žleba je v drugačnih snežnih razmerah najbrž še večja, kakor smo jo našli mi. V dnu žleba je bila lokasta dolbina pod navpičnim odstavkom v smeri strmine. Ko to dolbino napolnijo plazovi, se gotovo veže rob skalnega praga z dnom žleba v ravni, izredno strmi črti. Ta prag nas je obrnil v desno ven iz žleba na ledno vesino v pobočju. Žleb se nad pragom sicer nadaljuje do zatrepa opasti na slemenu, vendar zavija dokaj levo. Čez prečnico smo dosegli vzporeden ožji žleb in tako obdržali ravno črto začete smeri.

Po vesini je bil grapav led, površina je bila kakor razjedena — in led je pokrival skalno plast v srednje debeli plasti. Vrinjena nad navpičen odstavek pečine, je ta vesina s svojo veliko naklonino predstavljala za vso navezo resno nevarnost, če bi komu zdrsnilo. Niže v žlebu smo opustili poskuse varovanja, kajti oklo cepina se je zajedlo le za nekaj centimetrov v ledeno plast; ker objektivne nevarnosti ni bilo, smo hodili istočasno.

Tu na vesini tik pod vrhom žleba, ko je sonce sijalo v strmo pečevje in so se luščile nalepljene plasti snega s skal, je bilo treba večkrat zabiti ledni klin. Neznaten, iz skalne pregrade nad nami sprožen kamen bi lahko zadel koga od nas; če bi ta omahnil, bi vsi štirje bliskovito premerili višino žleba in to potovanje bi se ne končalo prej ko v Zgornjih Jamah.

Sonce je prav prigravelo v pečino in tu pa tam se je šelesté usul plazič zdobljenih klož, z opasti odpadlih ledenih sveč in v sneg raztrošenega kamenja. Po žlebu sem izsekal menda že tristoto stopinjo in cepin je postajal vse bolj težak.

S prečnice po ledni vesini je bilo videti na robu slemena Strehe veliko snežno žmulo; do nje je vodila gladka strmina vzporednega žleba. Nad sivobelim snegom opasti se je prislanjalo za odtenek temnejše nebo in v bleščavi opoldanskega sonca se je lesketala po opasteh cedeča se voda. Mimo navpičnega skalnega praga se je odpiral pogled čez Pode, na vrhove nad valovanjem rahlih megel po dolini in zajela nas je omotična tišina, ko smo postali. Po temenih vrhov je odbleskavalo sonce, a tem globlje so bile sence po zakotjih med grebeni. Nad žlebom je kazala smer po snežni vesini v strmino zameta na slemenu Strehe. Prav tu smo leto prej izstopili na rob z grebena. Zdaj je bil prehod prav lahak, po zametu smo utrli stopinje v sren do roba.

Streha Grintavca je bila podobna drsališču. Neprekinjena ledena ploskev je visela pod slemenom in tu pa tam je štrlela iz nje gruča razpadlih skal.

Vtisi rogljev se skoraj niso poznali v ledu; tako trden je bil. Ko bi bil kdo zdrsnil, se ne bi mogel obdržati. Na povratku smo

zaradi tega v strminah rajši sekali stopinje. Na vrhu smo se razvezali, ker ni bilo nobene možnosti varovanja. Z grebena Malega Grintavca smo odstopili po zasneženem žlebu na Planjavo.

Sestop nam je vzel mnogo časa, na Kokrskem sedlu smo bili šele ob štirih. Zdrveli smo po Kokrski dolini v Bistrico in brez odmora nadaljevali pot v Kamnik. Ujeli smo še zadnji vlak in v njem vesele smučarske družčine s Planine in Krvavca.

*

Zimski Grintavec je z jugovzhoda obdelan. Vsi opisani pristopi so brez velikih težkoč, vendar prav zanimivi. Možni so deloma tudi v izrednih razmerah, ko sicer drugod groze plazovi ali so drugačne nevarnosti. Gorniki naj opuste pristope po smeri letne poti in vračali se bodo z najvišjega vrha Grintavcev z vse drugačnim zadovoljenjem.

Vabeče se ponujajo naše zimske gore. Še dolgo ne bodo utrta vanje vsa pota. Zledeneli grebeni se leskečejo v soncu: na njih je utešitev sle po dejanjih. V gorah ni pregraj iz vsakdanjosti, v velikih nalogah se sproščajo vse človeške potence, ki jih življenje veže s svojimi okovi.

Rod z gora bo zmogel velik delež v ustvarjanju naše skupne bodočnosti.

Eugen Lovšin:

Presajene planike*

Presadi planiko z julijskih vesin v nižave, daj ji vsega, kar dolina premore, in opazuj: pri najskrbnejši negi bo cvet zgubljal svojo žametno mehko, svoj planinski čar. In po nekaj letih ali še prej, če bo še pri življenju, to ne bo več tisti gorski cvet, ki ti je nekdam napolnil dušo z milino in ljubeznijo.

Take misli so me obhajale, ko sem čital kratko, pa lepo zapuščino bratov Dežmanov in sledil njenemu nadaljnjemu življenju. In preletavale so me slutnje, da bi mnogim bilo življenje prazno, če bi ostala vrata v alpsko kraljestvo tako zaklenjena in zapahnjena, kakor so danes.

Jakob in Ivan Dežman, bohinjska kaplana, sta bila oba rojena v Radovljici, Jakob 24. julija 1782, Ivan pa 23. maja 1781. Skupaj sta hodila v šolo, dovršila ljubljansko semenišče in bila posvečena na isti dan, 6. septembra 1807. leta. Valentin Vodnik jima je bil profesor, še več — prijatelj. V gorenjski dekaniji Gornje Gorje je bilo tisto leto zasedenih precej novih mest. Gorjuše so dobile novega kaplana, v Mošnje je prišel pomagat upokojen kurat, tudi na Dobravi so si pomagali z upokojencem, na novo pa je bila ustanovljena kaplanija Bohinjska Bela.

Fara Bohinj ali Srednja vas je imela za dušnega pastirja župnika Mateja Pintarja. Temu je bil v začetku 1808. leta dodeljen za

* Iz še neobjavljene knjige: Planinske študije in doživetja.

kooperatorja kaplan Jakob Dežman. Njegov brat Ivan pa je v istem svojstvu prišel v faro Bistrice k župniku Mateju Igriču, ki je tamkaj pasel ovčice.

Predstavljam si ju kot pristna gorenjska fanta, mlada in še nepreizkušena v življenjskih težavah. V duši ni bilo grenkobe; čisto navdušenje za lepoto domačih gora je polnilo njuna srca in temu ognju je šola prilivala novega olja. V ljubljanskih študijskih letih so Vodnikova osebnost, razgibana doba Ilirije in Napoleona zarezale globoke brazde v njunih značajih. Primer sta nam takratne vzgoje in vplivov političnih dogodkov. Pripovedovala nam bosta o svojih doživetjih, o svojem odnosu do narave, do gora, posebej do Triglava. Če bi bil Kugy iskal doživetja na Triglavu tudi po Planinskih Vestnikih in drugod po slovenskih virih, bi mu bila brata Dežmana s svojim pripovedovanjem napolnila nekaj strani njegove slavne knjige. Zasenčila bi bila znanega planinca Staniča in Jacomini-Holzapfel-Waasena, ki je opisal potne težave stotnika Bosija.

Brata Dežmana sta se povzpela na vrh pred 136 leti. Prvega septembra 1808. leta sta se odpravila na pot. Vodil ju je Anton Kos, slavni vodnik »zlate dobe« našega planinstva. Kos in Jakob sta dosegla vrh, Ivan pa je ostal v podnožju zadnje strmine. To je Antona Kosa prvo znano, samostojno podjetje. Doslej je bil namreč hodil v družbi svojega očeta Matije Kosa, ki je bil Willonitzerjev spremljevalec in spada v družbo prvih triglavskih pristopnikov sploh. Kaplana Jakoba Dežmana smemo smatrati — po ranocelniku Willonitzerju in znanstveniku ter zdravniku Hacquetu — za tretjega izobraženca, ki je priplezal na vrh Triglava. Ker nam narodnost Willonitzerja ni natančno znana, smemo trditi, da je Jakob Dežman prvi znani slovenski izobraženec, ki je došel na vrh najvišje gore Julijskih Alp.

Dr. Julius Kugy je v svoji znani knjigi »Fünf Jahrhunderte Triglav« (Pet stoletij Triglava) v tem poglavju zabredel v slepo ulico. Napisal je sledeče: »V pristopih obeh kaplanov Dežmanov vidim vsekakor neko nepojasnjeno stran triglavske zgodovine. Stanič, njun vrstnik, pripoveduje, da sta zgradila svojega »možica« na vrhu 1. septembra 1808. leta. Na Ivanovem listku pa je napisan 8. avgust 1809. Ali naj se torej popolnoma ujemajo podatki, da je bil Ivan v dveh letih dvakrat tako »srčen«? Ali je bil 1. septembra 1808 samo Jakob Dežman na vrhu, njegov spremljevalec pa menda ni bil Ivan, ki naj bi bil prišel na Triglav šele 1809. leta, temveč neki drugi kaplan, morda oni iz Bistrice, kakor piše Stanič na nekem drugem mestu? Temu pač ne bomo mogli nikdar priti do dna.«

To je res »temna točka«. No, Jakob jo bo v svojem poročilu pojasnil; Dežmanova pristopa sta poleg Vodnikovih in Hohenwartovih poročil najsvetlejše strani prve triglavske zgodovine.

Ko sem čital v Kugyjevem Triglavu, kar sem zgoraj slovensko zabeležil, mi je prišlo na misel, da je o Dežmanih že nekdo pisal. Le kdo bi to bil?! Iskal sem po raznih virih in našel v 1. številki Planinskega Vestnika, letnik 1895 v članku zgodovinarja Fr. Orožna »Valetin Vodnik kot turist in turistični pisatelj« sledeče pojasnilo: »V Vodnikiani (to je zbirka Vodnikova v Ljubljanskem muzeju)

nahajamo tudi pismo nekdanjega Vodnikovega učenca, srednjevaškega kapelana Jakoba Dežmana, kateri je pisal Vodniku 29. sept. 1808. leta o svojem potovanju na Triglav... Tudi to pismo dokazuje, kako zelo se je Vodnik zanimal za turistikó.«

Nehal sem torej iskati po predalih vseučiliščne knjižnice, napolnil sem se v muzej. Tam so mi izročili staro pisanje na porume-nelem, trdem papirju, pisanje lepih, vendar težko čitljivih gotskih črk, v nemškem jeziku. Pri nejasno pisanih besedah so mi ljubeznivo pomagali verzirani knjižničarji in s pomočjo povečevalnega stekla smo prebrali pismo, ki ga je pisal o svojem pristopu na Triglav Jakob Dežman svojemu profesorju Vodniku v Ljubljano in ki je — kakor boste videli — prvi planinski članek v našem, modernem smislu, kakršni so skoraj devetdeset let pozneje začeli izhajati v Planinskem Vestniku in drugod.

Pismo se glasi v slovenskem prevodu takole:

»Prečastiti, zelo učeni gospod profesor! Potem ko ste, prečastiti gospod, že sami hoteli svojčas ugotoviti, ali je možno priti na znano goro Triglav, o čemur je vladal splošen dvom, Vam moram, prečastiti gospod, kot resnicoljubnemu prijatelju geognostike sporočiti zaupno svoj letošnji eksperiment, ki je eden najbolj predrznih in smelih činov.

Bilo je 2. septembra ob pol 11. uri dopoldne, ko sem s svojim spremljevalcem Antonom Kosom iz Jereke (mojim vodnikom) priplezal v nasprotju s splošnim domnevanjem po 13 urni hoji z oboroženo nogo na najvišji vrh ravnokar omenjenega kralja planin in našel obenem poleg na novo zapadlega snega v nekoliko ožgani trski, ki jo še čuva omenjeni spremljevalec, jasne dokaze že prej posrečenih vzponov.

Tudi rad priznam, da je tako podjetje zvezano z življenjsko nevarnostjo za vsakogar, ki ga bo poskusil. Ker ne moremo leteti, moramo izbrati edino smer od vzhodnovzhodno-južne strani, to je od Malega Triglava; potem strmo navzgor k manjšemu vrhu najvišjega Triglava, visoko nad ogromnim prepadom Krme, nad katerim smo na tej strmi skalnati steni docela izpostavljeni; od tukaj se plazimo navzgor po najvišjem, suhemu konjskemu hrbtu podobnem robu, ne da bi se količkaj oddaljili od njega, vedno v severno-zahodni smeri na najvišji vrh; kakor da bi plezali po suhem drevesu, venomer imamo pred očmi na obeh straneh zevajoče, z neskončnimi snežnimi masami pokrite, globoke prepade, preteče s pogubo pri najmanjšem napačnem koraku. Poleg tega pa je še najnevarnejše v primeru sunkovitega vetra to, da moramo blizu vrha na treh mestih plezati skoraj navpično po dva sežnja visoko, a prhko kamenje ne nudi nobenih varnih prijemov.

Če je lepo vreme, nam je pa trud, ko dosežemo vrh, bogato poplačan. Škoda, da omenjenega dne ni bilo dobrega vremena. Že sem namreč osvojil nižji vrh najvišjega Triglava, moj spremljevalec pa se je pri njegovem podnožju (Malega Triglava) zastonj trudil, da bi rešil moj klobuk, ki ga je pognal padajoči kamen in ki se je

kotalil v smeri Krme, ko so začeli ob mojih nogah mogočno jadrati od jugo-zahodne smeri prihajajoči oblaki, ki nižje kraje rosijo s pogostim dežjem. Medtem pa, ko sva midva priplezala na vrhunec in je nad našima glavama sijalo najjasnejše nebo, so oblaki pokrili že vso pokrajino in omogočili nenavaden pogled na srebrno, v soncu bliščeče se morje, ki se je razlilo povsod, tako da so samo posamezni ostri vrhovi s povzdignjeno glavo moleli iz njega; samo v smeri Passau se je pokazala očem odprtina, ki je segla do zemlje, pa je vsled daljave prehajala v nebeško modrino.

Ker je bil razgled omejen, jaz pa sem težko sopel, smo postavili na vrhu kot spomenik štiri čevlje visok stolpčič, zasadili vanj mojo palico, nato pa pomislili na čim hitrejši, nevarni povratek, h kateremu je vedno bolj silil zaradi bojazni pred strelo moj spremljevalec. Tudi moj brat Ivan, ki je z nami na potovanju, je dosegel precejšnjo višino. Nevarne poti je dve uri, toliko časa namreč, dokler sestopamo z obeh najvišjih vrhov; na tej poti ne najdeš ne praška ne travne bilke, morda zaradi tega tudi ni divjih koz.

Drugi uspeh našega opazovanja pa je še ta, da bi se mogla pot na Triglav z majhnimi stroški, če bi zabili v steno debele žeblje, na katere bi po potrebi pritrčili vrv za preprijemanje, tako zelo olajšati, da bi bila za vsakogar, ki nima v višini vrtoglavice, dostopna.

23. tega meseca je bil menda na Triglavu tudi neki lokalni kaplan (nekje od Gorice), vendar ne morem tega jamčiti.

Na Črno prst (eno izmed tolminskih obmejnih gorovij), sem se lahko povzpел; od tu sem videl mesto Videm prav razločno, morja pa ne. Ogleдал sem si tudi že marmornati spomenik, postavljen od barona Zoisa z velikimi stroški, v spomin posetu N. c. v. nadvojvode Janeza; skratka že vse znamenitosti Bohinja.

Če še omenim češče vožnje po tukajšnjem, z ribami bogatem jezeru in lov, ki pa mi ga je g. Koller zaradi župnikovega lovskega psa odvezel, je to ves moj oddih in razvedrilo, ki sem ga med svojim tukajšnjim bivanjem užil.

Sedaj se spet bliža čas, ko je treba prekiniti oddih, poklicni posli pa so se pomnožili na vrat na nos, ker je poučevanje robotih, tako rekoč krave obožujočih Bohinjcev izredno težko, ljudi pa je v fari veliko.

Moj brat je bil prestavljen od tukaj (z Bistrice) na Jesenice. Jaz pa sem za sedaj še ostal v Bohinju.

Prečastiti gospod, s spoštovanjem ostajam svojega nekdanjega gospoda profesorja vedno hvaležni prijatelj

Jakob Dežman, kaplan, tukaj.

Srednja vas v Bohinju 29. septembra 1808.

Priporočite me vsem gospodom profesorjem, katerim sem ravnato tako vso hvalo dolžan.«

Stara izročila so težko dostopna, redka in redkobesedna. A Dežmanovo pismo nam pove mnogo več, kakor bi pričakovali za

tiste čase. Ne smemo pozabiti, da so bili začetkom 19. stoletja v Evropi zelo redki ljudje, ki so v tak namen tvegali življenje. Triglav je bil vrh vsega nezavarovana, težka gora, a težkoče so bile posebej v nepoznavanju posebnosti terena in tehnike za apneniško, krhko skalo ter v raznih predsodkih in vražah. Doslej je znan pred Dežmanom samo Willonitzerjev in po dr. Richterju izpodbijani Hacquetov podvig. Sporočilo Jakoba Dežmana vsebuje že glavne prvine bodočega planinskega potopisja. Resnično je, zemljepisno točno, tehnično jasno, in kaže na veliko piščevo dovzetnost za naravne lepote. Dežmanov predlog, naj se zavaruje pot na zadnji vrh, da bo vsakomur dostopna, je bil sprejet in izvršen šele po 60 odnosno 90 letih!

Dvajset dni po Jakobu (21. septembra 1808. leta) spremlja Anton Kos znanega planinca Valentina Staniča na vrh.

Že prihodnje leto je bil prestavljen Jakobov brat Ivan z Bistrice na Jesenice. Triglavskega potovanja in bratovega uspeha ni mogel pozabiti, saj ga je videl nekje s Kredarice ali Ledine (kraj, kjer stoji danes Aleksandrova koča) z lastnimi očmi, kako se je vzpenjal z vodnikom Kosom na najvišji vrh. Ponovil je torej neuspešni triglavski izlet iz prejšnjega leta in 8. avgusta 1809. leta je prišel tudi Ivan na vrh. Ni znano, pod čigavim vodstvom je nastopil tvegano potovanje, vendar smemo skoraj z gotovostjo trditi, da je zaupal svoje življenje spet samo Antonu Kosu. Stotnik Bosio je našel l. 1822., torej trinajst let pozneje, v dobro zamašeni stekleničici listek, na katerem je bilo po Waasenovem sporočilu napisano sledeče besedilo:

»»Bester Leser!««

»»Ich war so herzlich, um auf den Gipfel des Terglou zu kommen,

»»thue also das Zedl hier zurück.««

»»Sem biu tok korashen, to mismize (pisemce) nai is viskik tukej ostane, nekar

»»ga un neusemi, narvezhi moje vesselje je na gorah.««

»»Joannes Dessmann, kaplan

»»na Jessenice, den 8. August 1809.««

Stotnik Bosio ni točno zabeležil slovenske vsebine listka. Nam pa zadostuje. Ivan pravi, da je bil toliko korajžen, da je prišel na vrh in obenem prosi, naj ta listek tukaj ostane, naj ga nihče ne vzame in ne uniči. Nato sledi v skromnih šestih besedah njegova globoka planinska izpoved:

»Največje moje veselje je na gorah!«

S tem je vse pojasnjeno. Pri Dežmanih so strani triglavske zgodovine napisane s čitljivim in znamenitim tekstom!

Kakšna je bila nadaljnja usoda bratov Dežmanov? Ali je bilo kaj zamere v življenju? Prva prešerna mladost je hitro minila. Komaj nekaj pomladnih dni in že sta bila v poletni vročini. Molčita in gledata z otožnimi očmi, kakor nas gleda na vrtu v dolini po nekaj letih z gora presajena planika. Po ovinkih iščemo in tuje vire

sprašujemo, kaj se je kaplanoma pripetilo, da v njunem nadaljnjem življenju ni nobenih sledi več o planinstvu. Pet let pozneje najdemo Jakoba v Št. Vidu nad Ljubljano, Ivana pa v Cerkljah, v dekanatu Kranj. Sedaj sta bila vikarja v dobrih farah. Št. Vid je spadal v kanton Ljubljano extra muros (izven obzidja), Cerklje so bile fara I. reda. Oddaljena od svojih gorenjskih, posebej bohinjskih fara, sta samo od daleč gledala ponosne Julijske vršace, ki so ju navdajali s prelepimi spomini. A tudi tu ni bilo obstanka. Morda pa je v teh farah njuna življenjska pot nenadoma krenila strmo navzdol... Jakob je moral za kooperatorja v faro Lož, cerkniški dekanat, Ivan pa je prišel na svoje zadnje službeno mesto za vikarja v Leskovicu, ki je spadala pod dekanat Poljane. Tu je pasel dolga leta svoje uboge ovčice, tu je umrl dne 24. junija 1832. leta. Ni dosegel niti časti župnika v večji fari. Škofijski katalog leta 1833. omenja Ivana med umrlimi duhovniki in jih priporoča pobožnemu spominu: »Sacerdos anno 1832 dufuncti, qui piaae memoriae... commendantur: Deshmann Joannes, Vicarius paroch. in Haselbach.« Leskoviča je bila in je še danes majhen, reven kraj z zasilno šolo in z enakim župniščem. 804 m visoko leži v takrat težko dostopnih loških hribih. Župna cerkev je posvečena sv. Urhu, najbližjo pošto imajo v Gorenji vasi, najbližjo žel. postajo, 33 km daleč, danes v Škofji Loki. V poznejših letih je imela fara samo župnega upravitelja, stalno tu gori ni skoraj nihče zdržal, med temi redkimi čudaki je bil — naš Ivan.

Podobno življenjsko pot je hodil tudi Jakob. Nekaj časa je bil v Ložu. 1823. leta pa je župni vikar v Sorici (dekanat Loka). Steza v njegovi »karieri« ga pelje naprej v idrijske gore, kjer prebije večji del svojega zapuščenega življenja. Na Zavracu (ali Zavratacu) je služabnik patrona sv. Urha in se nahaja pod okriljem istega svetnika kakor njegov brat. Stara knjiga pravi, da je bil lokalni kaplan v S. Udalrici in Sauraz, Decanatus Idria, in vendar je preteklo že dvajset let, odkar je bil posvečen! Tudi Zavratac je majhen, reven kraj, središče gorske fare, ki šteje komaj 500 ubogih duš. 721 m nadmorske višine. Na vse strani je daleč: v Logatec, Godovič, v Idrijo. Šola je enorazredna, običajno brez učitelja, zasilno župnišče samo z župnim upraviteljem. Poredko zaide semkaj in še bolj poredko tukaj ostane kak kaplan, ki je pokopal vse nade in so mu samo spomini v uteho. Če ste kdaj hodili po teh krajih, ste lahko videli za župniščem hlapca, ki je v škornjih in brez srajce kidal gnoj izpod živine in ste v pogovoru z začudenjem opazili, da je to — župnik.

Karel Žerovič,¹ ki je prej župnikoval v Žireh in se je leta 1824. tudi odpravil na vrh Triglava, se je sedaj kot dekan dekanije v Starem trgu pri Ložu spomnil našega starega zavraškega kaplana Jakoba Dežmana. Povabil ga je k sebi v službo. V starih katalogih je Jakob med sedmimi starotrškimi duhovniki omenjen na zadnjem mestu: Deshmann Jacobus C. Radmansdorfensis, Capell. loc. jubi-

¹ Sherovitz Carolus C. Idrijan. (rojen 1. nov. 1779, posvečen 4. sept. 1803, umrl 4. junija 1844 kot župnik in dekan v Starem trgu pri Ložu).

latus, torej kaplan-jubilant. Mi bi rekli: stara bajta med kaplani. Višje stopnje ni dosegel. Na dan 13. julija 1836. leta se je preselil na oni svet.

Presajene planike so uvenele, umrle...

Viri:

Fünf Jahrhunderte Triglav. Dr. Julius Kugy, 1938.

Planinski Vestnik, leto 1895, letnik I. Valentin Vodnik kot turist in turistični pisatelj. Spisal Fr. Orožen.

Schematismus für Krain und Görz auf das Jahr 1808.

Catalogus cleri, razni letniki do leta 1844.

Bogdan Jordan:

Bivak*

Alpinist, ki išče lepote in borbe v gorah, mora računati tudi z njihovimi nevarnostmi. Te so 1. objektivne, to so tiste, ki se nahajajo v naravi, zunaj nas, ter lahko zadenejo vsekdar in vsakogar, izkušenega in neizkušenega (vihar, plaz — snežni ali kameni i. dr.). Poznavanje teh nevarnosti in načinov, kako se jim izogneš, jih sicer ne more odpraviti, lahko jih pa omeji, zmanjša, tako da jim nismo — brezmočni — prepuščeni na milost in nemilost. Druge so 2. subjektivne nevarnosti, podane v človeku samem (splošno alpinistično neznanje, pomanjkanje telesne in duševne moči ter sposobnosti, nepoznavanje ali podcenjevanje nevarnosti).

I ene i druge se morejo zmanjšati s strokovno izobrazbo, pri čemer tvorita važno poglavje oprema in bivak. Kajti dobršen del planinskih nesreč je pripisovati nezadostni odpornosti in zavarovanosti proti vremenskim vplivom, nezadostni opremi. Mnogo turistov in alpinistov je že padlo kot žrtev pomanjkljive opreme, obratno pa je primerna oprema že mnogim rešila življenje.

Večina objektivnih nevarnosti spada v poglavje o vremenu. Nepričakovana sprememba vremena z mrazom, viharjem, s poledenitvijo skale, z zapadlim snegom lahko iz najlažjih razmer napravi najtežje. Mraz zmanjša sposobnost napora in odpora, zlomi tudi duševno odporno silo; tako se objektivne nevarnosti združujejo s subjektivnimi in v tej združitvi objektivnih nevarnosti s subjektivnimi tiči najvažnejši vzrok nesreč v gorah. Izčrpani gornik izgubi sigurnost pri hoji ali plezanju, v presoji svojega položaja in težkoč; popuščanje volje lahko povzroči popolno brezbriznost napram tovarišem in tudi napram lastni usodi.

Mraz sam na sebi se sicer še nekako prenaša, ali v zvezi z viharjem, meglo in nočjo (zraven vpliva še položaj in težavnost) se stopnjuje do zelo nevarne krize. Nevarnost zmrznjenja je velika, ker se očitni znaki pokažejo šele, ko je navadno že prepozno.

* Slovenskega izraza ni; nem. Biwak in Beiwacht (pomen: wachen, bewachen = bdeti, čuati, čuvati, stražiti); franc. in angl. bivouac, ital. bivacco.

»Noč ima svojo moč« — v gorah še prav posebno! Alpinist sicer ne vidi strahov okoli sebe, a ponoči tudi ne vidi poti. Po nadelani poti še gre, a pri plezanju pozor! — Lahko se zanašamo na luno, kadar — sveti; pozimi je na belih snežiščih možno v sili napredovanje tudi brez lune, ob polni luni pa splošno. Smuk ob polni luni je celo med najlepšimi doživetji v gorah!

Poglavje o bivaku je zvezano z vsemi tremi smermi alpinistične vzgoje.

1. **S fizično:** čim popolneje obvladaš plezalno tehniko z reševanjem, tem laže se izogneš bivaku in čim bolj si utrjen, tem laže ga prenašaš.

2. **Z duhovno:** poznavanje nevarnosti v gorah zmanjša njih pogubni učinek; topografsko poznavanje gorskega sveta, dostopov, sestopov, težavnosti, prehodnosti, trajanja ture i. pod. pomaga pri izbiranju prostora za bivak; poznavanje vremena: opusti težko ali novo turo pred pretečim vremenskim preobratom; poznavanje prve pomoči je nujno potrebno, ker te na bivak prisili ne samo noč, izguba orientacije, zaplezanje, ampak tudi poškodba plezalca (padeč, kamenje, izčrpanost) ali vrvi.

3. **Z moralno:** skupno doživljanje, borba, zmaga, veselje, upanje delujejo vzgojno, utrjujoč tovarištvo. V stiski pride ta moment še bolj do izraza; tu se pokaže pravi človekov značaj, pravi odnos med posamezniki, egoizem ali altruizem. Kdor je bolj potreben ugodnejšega mesta, zaščite, toplote, hrane, ta mora imeti prednost.

Važno je, da je v resnih trenutkih vsaj eden v družbi miren, sposoben, pogumen, iznajdljiv, da vpliva na ostale. Samotni gornik je izpostavljen največjim težavam in nevarnostim duševne prirode.

*

Na bivak moramo računati tudi, če vreme ugodno kaže, pri težjih, daljših, posebej še pri novih vzponih, kjer lahko le približno ocenimo težavnost in trajanje in še to le v normalnih razmerah. Precej je težkih prvih vzponov, ki so jih morali plezalci opraviti z bivakiranjem; med njimi: »Skalaški steber« v severozahodni steni Škrlatice, severozahodna stena Rakove Špice, obe smeri v severni steni Špika in severozahodna, »Gorenjska« in »Skalaška« smer v Triglavski steni, severna Vel. Dražkega vrha, severna Štajerske Rinke. Pri nekaterih od teh je bivak zaradi njih višine in težavnosti skoraj neizogiben, n. pr. na Štajerski Rinki. Koliko bivakov imajo že visoke težke stene, zlasti Triglavska! Za svojo »Skalaško smer« sta Jesihova in Gostiša zaradi skrajne težavnosti, napornosti, slabega vremena in zamudnega iskanja prehodov rabila nič več in nič manj ko pet dni; štirikrat sta torej bivakirala: prvič v višini dveh petin stene, drugič le malo više, tretjič in četrtič sta »vedrila« pod »Ladjo«.

V poletnem času je število činiteljev, ki prisilijo na bivak, najmanjše. Vemo pa, da v gorah tudi sredi poletja snežni meteži niso prereditki tudi v višinah ok. 2000 m. Nov sneg silno otežkoči plezanje. Takšni primeri so tem bolj pogostni, čim bliže je čas zimi, torej spomladi in jeseni.

Poglavje zase je pa zima. Splošno velja, da so zimske ture težje in napornejše (gazenje snega!). Objektivne nevarnosti so pozimi, oz. v snegu, mnogo večje nego poleti (plazovi!). V zimski polovici leta je le malo koč odprtih in to le v smučarskem svetu; ta majhna »gostota« zimskih zavetišč povečuje verjetnost bivaka. Vremenske spremembe imajo pozimi mnogo večje učinke: že malokolebljaj temperature lahko iz najidealnejših snežnih razmer napravi najslabše. Pozimi je dan kratek: decembra 9, januarja 10, februarja 11 ur in šele marca se noč in dan izenačita. Medtem ko v poletni plezalni sezoni traja dan 14 do 17 ur, povprečno 15 in pol ure, traja v zimski (od januarja do aprila) okoli 11 ur, torej nekako eno tretjino manj. Tudi je oprema poleti lažja nego pozimi, in to glede obleke, hrane in orodja. Mraz, vihar, mokrota so za zimo gotovo značilnejši nego za poletje.

Oprema. Tu se oziramo le na opremo, v kolikor je v zvezi z bivačkom.

Obleka. Važno je, da ščiti pred mrazom, mokroto in vetrom. Blago bodi toplo, gosto tkano, da ne vpija vlage, da odbija sneg, da se hitro suši. Torej: dolg suknjič, visok ovratnik, impregnirane jope s kapucami (mozetig-batist, »vatro«, tzv. balonska svila), šal (za vrat ali za pas), volnena kapa, nepremočljiv plašč (klepper), rezervno perilo.

Druge potrebne stvari: ročna lekarna, električna baterija, kuhalnik, sveče, vžigalice, papir (zložen časopis za podlogo — izolator, ovit med obleko — konservator toplote [vacuum!]; pa za ogenj, za sušenje čevljev, za »sploh«).

Šotor vzamemo s seboj le, če se držimo na istem mestu dalj časa, za taborjenje, za taborni bivač. Če pozimi sigurno računamo na bivač, ga pa kar vzemimo: manjši bodi, brez palic, gumirano dno. Čuvaj mozetig-batist pred vročino; čim je prilika, posuši moker šotor!

Šotor je pretežak, tehta več kilogramov; zato so mnogo tuhtali, da bi našli čim praktičnejši model. Zadnjo obliko te izpopolnitve predstavlja tzv. Zdarskyjeva vreča (»Zeltsack«); to je enostavna vreča iz mozetig-batista; izmere so 2 m ali 2,5 m × 1,5 ali 1,8 m, na spodnji strani je odprta, tako da jo poveznemo, pritrjeno ali ne, nad sabo; spodaj jo spodvijemo. Njena teža, ok. $\frac{3}{4}$ kg, se pri dveh do treh osebah, katerim služi, skoraj ne pozna.

Precej visoko ceno te vreče pa vsekakor odtehta njena vrednost. Za plezalca je zlasti pozimi zelo dragocen del opreme. Šotorska vreča ima že svoj delež v alpinistični zgodovini; olajšala je rešitev mnogih problemov novejših dobe v Centralnih Alpah in številne podvige v zimskih Južnih ali Severnih Apneniških Alpah. Znameniti so vzponi Welzenbacha; v severni steni Charmoza sta Welzenbach in Merkl šestkrat bivakirala; znameniti vzponi, kjer je šotorska vreča doprinesla svoj delež k uspehu, so še: vzhodna stena Watzmanna, severna stena Grandes Jorasses, južna stena Dachsteina (Peters in tovariši — štirje bivaki).

Bolje je vrečo desetkrat s seboj nositi zastonj, kakor pa jo enkrat krvavo pogrešati. Sicer je pa splošno uporabljiva, tudi za pre-

nočevanje v senu (ni profanacija!), za počivanje v snegu itd. Na zgornji strani ima vreča zanki, s katerima se pripne na veje, na kline. V rabi so tudi dvojne vreče: flanelasta vreča je všita v mozetig-batist, s čimer se izognemo stiku z mrzlo tkanino, ki se zaradi nepropuščanja vlaži na notranji strani. Zaradi tega ima vreča krajšo odprtino zgoraj, ki se lahko zapre in poljubno regulira.

Običajna spalna vreča (»Schlafsack«), polnjena s puhom, perjem, z vato, volno, težka 1.5—2 kg (le za eno osebo), je sicer zelo udobna, a premočljiva, zato sama za bivak ne zadostuje in pride v poštev le v kombinaciji s šotorom. S spalno vrečo je tako kot s šotorom: za eno turo se ne izplača.

Hrana. Hranilne snovi nadomeščajo izgubo telesnih moči. Za ture sploh in posebej še za bivak velja: majhna teža, veliko kalorij. Priporoča se: mast, slanina, surovo maslo, sladkor, med, čokolada, »ptičja piča« (namešano orehi, fige, rozine). Torej: sladko in mastno. Namesto svežega kruha rajši čimveč prepečenca (majhna teža, se ne pokvari, prežvekovanje prepečenca krajša dolgo večnost bivaka). Uživajmo po možnosti čimveč topla jedila (pogrejejo telo, se prej spremenijo v energijo nego mrzla). Kuhalniki na bencin, petrolej, špirit (tudi špirit v trdni obliki: meta-špirit v tabletah, ki tudi vlažne goré); samovari »Primus« in »Juwel« so uporabljivi i za bencin i za petrolej. Za bivak: čaj, kava (vzemi že zmleto s seboj!), kakao, »Ovomaltine«, »holandski cmoki«. Železna rezerva: prepečenec, sladkor, slanina, čokolada — tobak.

S pojmom bivaka je združen tudi klic na pomoč, znak v sili, SOS v gorah. Zaplezanje, poškodba plezalca ali vrvi, izčrpanost nas prisili na bivak. Pa še tuje pomoči rabimo tedaj, da se izvlečemo iz stene. Poleti še razmeroma lahko priključimo pomoč, ko so gore in poti obljudene, kože oskrbovane. Pozimi pa vlada v gorah tišina in molk.

Znak v sili: viden (vihtenje obleke, ponoči ogenj, svetilka) ali slišen znak (klic, žvižg); izbira po kraju, vremenu in sredstvih. V megli vidni znaki ne pomagajo, v viharju samo klici tudi ne; po možnosti rabiš obe vrsti znakov obenem. Klic na pomoč: šestkrat na minuto v enakih presledkih — ena minuta pavze — ponavljanje, dokler ne dobimo odgovora: trikrat na minuto v enakih presledkih.

Pravilo je: da spodaj, kjer smo zadnjič še v stiku z ljudmi, »v svetu«, obvestimo ljudi o nameravanem podvigu.

Splošno: Čim bolj zgodaj iz kože, izhodišča! Na nova pota še pred dnevom — to zlasti pozimi! Za dostop po meleh in snežiščih, po grapah in žlebovih lahko izkoristimo zadnje nočne ali prve jutranje ure. Sicer se pa skušajmo naučiti ocenjevanja težkoč, trajanja — v normalnih razmerah! Temu prilagodi opremo!

*

Čeprav je »gostota koč« v naših gorah velika, je vendar še nekaj krajev v njih, ki potrebujejo zavetišče — ne koč; na Ruško med Kriško steno in Vratmi, v Zadnjem Dolku pod Škrlatico; eno ali dve v Martuljku, Za Akom in Pod Srcem, na Podih pod Skuto.

Doslej imamo dva taka »bivaka«: v Veliki Dnini pod Veliko Ponco na strani Krnice in na Jezeru pod Oltarjem na strani Vrat, oba v najlepšem plezalskem svetu.

Kjer ni turistovskih koč, nam služijo za prenočevanje ponekod planšarski stanovi ali seniki v rovtih: Jaséni v Martuljku, Klemenšekova pl. pod severno steno Ojstrice, Povšnarjeva pl. pod zahodno steno Kočne. Ker pa so planine (t. j. planinski pašniki!) zaradi večinoma apneniške sestave naših gora, zlasti v Julijskih Alpah, zelo nizko, navadno prav v dnu dolin, plezalcu ne koristijo veliko.

V naših gorah je veliko mest, ki so po svojem položaju posebno prikladna za prenočevanje; včasih so naravni pogoji (votlina, bolvan, prevesa) še umetno izboljšani, da je prostor zaščiten pred dežjem in vetrom: v Zadnjem Dolku, na Jezeru na Gruntu pod Grlom, pod Špikom (iz Krnice gor); najbolj je pa znana »Skala« — tudi »Mali Matterhorn« — velika rogljasta peč s prostorno obokano luknjo na spodnji strani; ta prirodni bivak pa je zgubil svoj sloves, odkar ga više gori na Zgornjem Jezeru nadomešča umetni bivak.

Podružnica Skale na Jesenicah je postavila dve taki zavetišči, dva »bivaka«: v Veliki Dnini pod Veliko Ponco in na Jezeru pod Oltarjem. Prečni prerez je polkrožen, višina 1,5, oz. 2 m, širina 2,5 m, dolžina 2,5, oz. 3 m; zgrajena sta iz lesa, obita s pločevino, z železom, oz. z žico pritrjena k živi skali. Večji bivak na Jezeru ima v notranjščini pravi komfort: dve klopi, dve priklopni mizici, police, dva okenčka. Zgrajena sta po vzoru tako zvanih »bivacchi fissi« (edn. bivacco fisso«), ki jih je začel postavljati v Zapadnih Alpah Club Academico Alpino Italiano (CAAI).

Po vzročnih okoliščinah, ki so nas pripravile do bivaka, ločimo: 1. prostovoljni, 2. pripravljene ali predvideni, 3. prisiljeni bivak. Med njimi so seveda velike razlike.

Prostovoljno bivakiramo za trening, da spoznamo, kaj smemo pričakovati od bivaka, kadar gre zares. Glavni razlog pa je oni romantični, ki nas žene v prirodo; izhaja iz težnje, da čim bolj neposredno živimo s prirodo, se napravimo čim bolj samostojne, neodvisne od koč, da spoznamo intimne lepote skritih kotov.

Tak bivak je poln romantike, ki žene zlasti mladino v gore. Sončni dan v gorski tišini ti je prinesel lepo doživetje in samozadovoljstvo, večerne sence že polegajo po gorah. Pod preveso v dolku si izbereš prostor, ga zravnáš, očistiš oskalkov, obdaš s kamnitim zidkom za zaščito proti vetru. Iz plazu pod steno naneseš v nahrbtniku bloke srenastega snega, od niže spodaj veje okleščenih macesnov. V nočno nebo gori ogenj, kuhaš jajca — v čaju. Pošastni obrisi nočnih gora te obdajajo, le šumenje vodâ iz globokih dolin moti tišino. Doživljaš zopet dan, ves svetel. Pa če malo proti jutru drgetaš po telesu in sklepetaš z zobmi — nič zato.

Berite Kugyja in sodoživljajte njegove bivake, ki jim je posvečal posebna predavanja z naslovom »Noči v gorah«.

Važna je bližina vode, oz. snega, ter drv (rušje, macesni). Prostor (votlina, bolvan, prevesa, tudi jama) izravnamo, ogradimo, pod-

ložimo z rušnatimi vejami, s travnatimi rušami; v smeri od vetra: ogenj za toploto, kuhanje in razpoloženje.

Poleti pri normalnem vremenu izhajamo brez šotora, oz. vreče. Če je mraz, je treba gibanja. Jutranja telovadba poživi otrple ude; ne nadaljuj takoj plezanja!

Za določeni, nameravani, pripravljene bivak se primerno pripravimo: vemo za kraj in prostor, vzamemo potrebne stvari. Nepredviden slučaj (noč, sprememba vremena, nezgoda) nas

Bivak v skali s samovarovanjem

Risba: Vlado Jordan

pa prisili k bivaku: prisiljeni bivak. Zato je velika razlika seveda, ali pridemo sveži, dobro opremljeni, pripravljene do vnaprej določenega prostora, ali pa smo v vzponu ali sestopu na terenu in v okoliščinah, ki nam jih narekujejo stena in vreme — prisiljeni, izčrpani in nepripravljene na bivak.

Bivak v skali v normalnih razmerah ni težak. Najti je treba primeren prostor, polico, lévo, dno kamina, gredino, pomol, varen pred kamenjem (pozor pred žlebovi!), zaščiten pred dežjem in vetrom. Čim bolj je stena razčlenjena, čim lažja je, tem več ima takšnih primernih mest (počivališč, stojišč, varovališč). A ravno v težkih stenah, kjer je verjetnost bivaka največja, jih je malo.

Na izpostavljenem položaju v težki steni se zavarujemo z vrvjo, ki jo vpnemo v enem ali dveh klinih; klin mora sigurno sedeti. Če v gladki steni ni primerne mesta, ga poskušajmo doseči s spuščanjem ali prečenjem. Dvojna opreznost (izčrpanost, tema, bojazen zaradi negotovosti) pri spuščanju: klin ali skala, s katere visi vrv, mora varno držati; samovarovanje (s prsno zanko in Prusikovim vozlom)! V poletnem času in v normalnih razmerah lahko pogrešamo šotorsko vrečo; mraz pritisne šele pred sončnim vzhodom.

V nevihti stran od gubenov in rogljev, železne predmete (plezalno orodje) spravi vkraj ali jih ovij!

Bivak v snegu je težji, ker je pozimi zaščita pred mrazom in mokroto težja. Dočim poletni bivak v skali ob normalnih prilikah ne zahteva nobene posebne opreme in odpornosti, zahteva to zimski bivak že ob normalnih razmerah; ob slabih pa je alpinist postavljen pred najtežjo preizkušnjo.

Za izbiro prostora veljajo v glavnem splošna pravila ko za poletni bivač. Zaradi plazovne nevarnosti stran od žlebov in jarkov ter njihovih vršajev (iztekov)! V debelo zametenih, enakomerno izglajenih pobočjih je dosti prilike, da napraviš snežno jamo, luknjo ali celo pravo kočo.

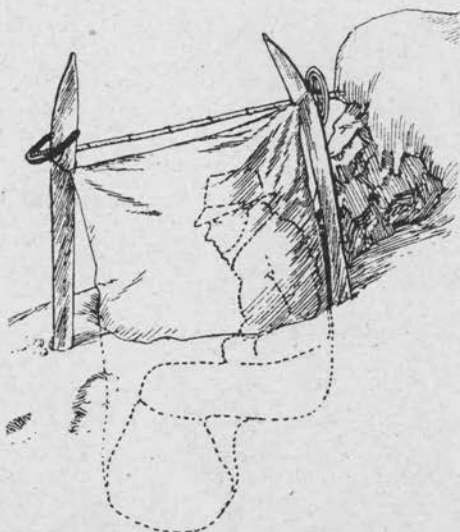
Delo in uspeh dela sta odvisna od kakovosti snega. Čim trši (pretrd pa spet ne sme biti!), čim bolj uležan, čim bolj plastičen je sneg, tem lažje je delo: sneg kopljemo kar v plasteh, v blokih. Kopljemo z razpoložljivim orodjem: s smučmi, s cepinom, z aluminijasto proviantno škatlo, s posodo, s kuhalnikom. Za večje partije, za odprave služijo aluminijaste lopate.

Orientacija v snegu je težavnejša nego v skali, zaradi utrujajoče belo-črne barve, ki se v megli spremeni v enakomerno sivino.

Po možnosti pripravimo bivač pred nočjo. Če smo mokri, se je treba preobleči, če je še tako mraz (važnost rezervnega perila!). Odlično služi volneni tako imenovani trening-dres! Čevlje z nog, noge v izpraznjeni nahrbtnik. Vlažne dele oblačil po možnosti posušite! Ohranite telesno toploto, zato ležite čim bolj stisnjeno ko sardine v škatli. Bodite mirni, ne mislite na jutri, silite se k spanju!

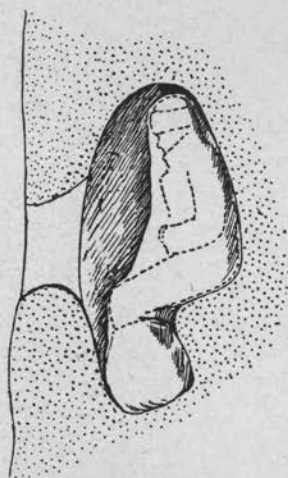
Na snežni strmini napravimo enostavno snežno luknjo v obliki potapljaškega zvonca, a prilegajočo se drži sedečega telesa, torej s sedežem in še s podaljškom za noge. Rov, skozi katerega zlezemo notri, naj bo čim ožji, od znotraj ga pa še zadela; pustimo le majhno odprtino. Sedež mora biti brezpogojno suh. Če smo zaviti v šotorsko vrečo, natezeni z vsemi razpoložljivimi oblačili, tak bivač ni prav nič strašnega, ampak lepo znosen. Če nimamo vreče, podložimo smučke in palice, kos nepremočljivega blaga (ki ga imamo vedno s seboj, za vsak primer prav pride!), papir. S kuhalnikom ali celo s samo svečo

dosežemo prijetno toploto. Lahko si omislimo celo udobje, termofor: aluminijasto posodo ali steklenico z vročo pijačo damo med obleko.

Bivač s šotorsko vrečo v snežni jami

Risba: Vlado Jordan

Snežna luknja

Risba: Vlado Jordan

Snežne oziroma ledne luknje so se izborno obnesle na ekspedicijah v Kavkaz, Himalajo in Ande ter izpodrivajo prej edino uporabljani način bivakiranja s šotori.

Na ravni ali le malo nagnjeni snežni površini si zgradimo snežno kočico; debelina snega mora biti vsaj 1 m. Če je pršič, ga septamo z nogami, še bolje s smučmi, da je sneg bolj plastičen in prikladnejši za obdelavo. V tleh izkopljemo snežne bloke, ki jih naložimo okoli tako nastale jame. Preko teh zidov položimo smuči, palice; če jih nimamo, pa cepine, pri čemer se morajo stranski zidovi obokasto ožiti v streho; na to damo snežne plasti — dobro je, če med smučmi in plasti še vtaknemo kose obleke, plašč, da ne kaplja

Snežna kočica

Risba: Vlado Jordan

na nas od tajajoče se strehe. Vhod od znotraj zadelamo, le odprtino za zračenje pustimo. Zabrenči kuhalnik, iz njega se kadi čajček, toplota se razširja; če imaš svetilko, je še bolje; ješ, mine te napetost, tovarštvo napravi prijetno razpoloženje, ugodna atmosfera obdaja jamskega človeka, manjkajo le še orglice in karte.

Če ni snega v zadostni množini, se napravi snežna kočica lahko tudi vsa na površini; zadostuje tudi nizka jama v snegu, v katero se vsedemo s šotorsko vrečo, event. nataknejo smučmi, ki jih postavimo v sneg. V zimskem gozdu se zatečemo v varstvo smrek; povešene veje branijo pred vetrom; staptaj, stlači sneg!

Če je partija dobro opremljena, z dobrim šotorom ali vrečo, lahko mirno zaspi; drugače pa najstrožja čuječnost! Daljše učinkovanje mraza oslabi telo, nastopi zmrznjenje. Z otopelimi tovariši je treba skrbno ravnati; raje ostanejo 100 m stran od varnega zavetišča, kakor da bi poskusili napraviti deset korakov. Drgnite jih s snegom, masirajte, pokrepčajte, prigovarjajte jim (Kola-tablete!).

Razvoj alpinistike, zlasti zimske, je sam prinesel nove načine, nova sredstva, ki ta razvoj zopet pospešujejo. Enako ko plezalna tehnika se je tudi bivak izpopolnjeval vzporedno z izpopolnjevanjem orodja, opreme. Poglavlje o bivaku je važno zlasti v zvezi z zimsko alpinistiko, ki smo jo začeli pri nas pred nekaj leti intenzivneje gojiti. Bivak z moderno opremo omogoča podvige, ki dotlej s samo plezalno tehniko in z borbenostjo niso bili mogoči. Vendar: nad vsem je gora, elementarna priroda, ki premaga tudi najboljšega, najmočnejšega. Berite dramatični opis tragične smrti Leona Maduschke v severni steni Civette (»Ein junger Mensch im Gebirge«)!

Nilgiri Parbat

F. S. Smythe — prevel P. Kunaver.

F. S. Smythe je sodeloval pri najnovejših pohodih na Mont Everest in je izmed vseh udeležencev prišel najvišje. Veličastna narava Himalaje ga je očarala in l. 1937 se je sam vrnil v gore, kjer izvira sveta reka Ganges. S seboj je imel le nekaj domačinov kot nosačev in spremljevalcev. Med njimi je bil Wangdi, ki se je odlikoval kot odličan planinec že pri prejšnjih himalajskih odpravah. Smythe je združil pri tem obisku Himalaje prijetno s koristnim. V dolinah in po gorskih pobočjih je namreč nabiral semena in korenike himalajskih cvetic za domovino. Povzpel pa se je tudi na nekatere velikane, med njimi na Nilgiri Parbat (21.264 čevljev*) in Mana Peak (23.864 čevljev), na zadnjega deloma v spremstvu Petra Oliverja, tudi znamenitega himalajskega planinca. Svoje doživljanje je opisal v knjigi THE VALLEY OF FLOWERS (Dolina cvetic), iz katere je vzet tudi sledeči opis. Zaradi razumevanja prvih stavkov moram omeniti, da so odkrili v snegu visoko v gorah sled neznane živali, Smythovi spremljevalci-domačini pa so trdili, da to sploh ni sled živali, ampak sled strašnega snežnega moža, pošasti, ki biva v Himalaji in so bili zato vsi prestrašeni in potrți.

Wangdi in tovariši so bili od dogodkov, ki sem jih opisal v prejšnjem odstavku, očitvidno silno pretreseni. In tako je bila mala procesija vsa potrta, ko je lezla nizdol po severni strani sneženega prelaza. Nekaj časa smo se spuščali po lahkkih pobočjih, nato pa se je ledenik nenadno prelomil v strmo ledeno steno in morali smo se spuščati previdno in sekati tu in tam stopinje, tako da sem se čudil smelosti pastirjev, ki prehajajo čez ta prelaz, najbrž brez vrvi in cepinov, zaupajoč svojo varnost bolj svojim nagonom kakor znanju in planinskim spretnostim. Na enem ali dveh mestih sem moral skrbno paziti na Pasanga, kajti pod nami so zijale razpoke, pričakujoč, kakor bi dejal profesor Tyndall, eratičnega človeškega telesa.

Ko smo prekorali razpoke, smo stopili na nepretrgano sneženo pobočje, ki se je spuščalo v konkavnem zavoju na glavni ledenik. Tam smo se odvezali, da bi se bolje drsali. Wangdi se je spretno

* Čevelj = 0.3048 m; Nilgiri Parbat je torej visok 6976 m.

odpeljal, medtem ko se je Nurbu jedva posrečilo priti dol, ne da bi se prevrnil; Pasang pa je, kakor po navadi, storil komaj nekaj stopinj, pa je že zdrsnil. Kakor vedno, je izpustil cepin, s katerim bi se lahko ustavil. Klobuk mu je odletel, oprtnik se mu je ovil okoli vratu in priletel je dol, podoben zavaljeni vreči premoga, z razprostrtimi dolgimi udi liki morska zvezda; oni spodaj so ga sprejeli z glasnim in neusmiljenim krohotom. Svet je pač trdosrčen za Pasanga.

Wangdi je seveda dobrodušno poiskal blodni cepin in klobuk in odšli smo dalje. Dolina, v kateri smo bili, je imela dolg ledenik, ki pa je bil, kakor večina dolgih ledenikov v centralni Himalaji, v tem letnem času že brez snega; bil je večinoma iz umazanega ledu, pokritega s skalami. Ko smo zavili okoli ogla, kjer se ledenik, ki teče s sedla dol, zlije z glavnim ledenikom, se nam je pokazal nad njegovim pričetkom vrh Nilgiri Parbat. Veličasten se nam je bil zdel od juga, vzhoda in zahoda, a nič manj veličasten ni bil od severozahoda. Zgrajen nad strašnimi prepadi, se je njegov vrh kakor nož zarezaval v nebesno modrino. Ni bilo upanja, da bi mogli preplezati take prepade, dana pa je bila ena možnost — severna stran. Samo del njenega roba smo videli, in sicer od profila, ki nudi najboljši kot, kadar presojava težave kake gore. Kako priti do tja? Rešitev tega problema je morala počakati, dokler nismo prekoračili množice ledeniških prelomov, ki so tvorili polkrog na koncu doline.

Želel sem kolikor mogoče daleč prodreti še tega dne, toda očitno so možje izgubili vsako zanimanje za napredovanje. Snežni mož jim je vzela ves pogum in omahovali so za menoj vsi mračni, kakor bi pričakovali, da jih zdajci naskoči snežni mož izza vsake večje skale. Kadar je mož plemena Šerpa ali Bhotia v takem duševnem razpoloženju, ni mogoče z njim delati. Vraževernost učinkuje na domačine tako, kakor nekdanj strah pred višino na prve plezalce na Mont Blancu. Moja nejevolja je naraščala; dasi sem lezel spredaj liki polž, sem moral čakati nad eno uro, da so me dohiteli. Povedal sem Wangdiju, kaj mislim o njem. Pa je bilo zaman; on in vsi drugi so bili utrujeni, prezgodaj izčrpani od strahot tega dneva. Torej smo se utaborili pod stransko moreno in ne nad glavnim ledeniškim prelomom, kakor sem želel, v višini, ki ni mogla presegati 15.000 čevljev; morda je bilo celo manj, če sem sodil po rastlinstvu v bližini.

Po čaju sem splezal na neke skale, da sem videl preko spodnjega ledeniškega preloma. Kar sem videl, je bilo pač veličastno, a malo vzpodbudno. Nad prelomom je malone ravna ledeniška planota, a nad njo polkrog samih prelomov in prepadov. Bil je divji, grozo vznemirjajoč kraj in spominjal me je na strašni cirkus na Kančencengi, od koder smo si zaman skušali izsiliti pot leta 1930. Kar se tiče Nilgiri Parbata, sem sedaj videl, da je severna stran pokrita z ledom. Pobočje je strmo in pretrgano na mnogih krajih z ledenimi čermi; toda ko bi bil enkrat tam gori, bi bilo najbrž mogoče doseči vrh sam. Nekako 2500 čevljev pod vrhom je gora zvezana potom nekega grebena s sosednjim vrhom, ki je okoli 19.000 čevljev visok, toda na direktni dostop na ta greben ni bilo misliti zaradi ledenih čeri in prelomov. Samo eno mesto je vzbujalo nekoliko upanja, in

to je bilo tam, kjer se je s snegom okrašen skalni steber končaval v severozahodni strani Nilgiri Parbata. Če bi mogli dospeti do onega sneženega grebena na stebru, nam bi bilo mogoče tudi prečkati ono stran po polici med ledenimi prelomi do vznožja strmega sneženega žleba, ki se končuje v grebenu, kateri veže goro z neimenovanim in neizmerjenim vrhom v gorskem slemenu, razprostirajočim se od njega v severozahodno smer. Je to pač zapleten del topografije in težko ga je opisati. Prav tako komplicirana pa je tudi vsa severna plat Nilgiri Parbata in tako je bilo nemogoče sklepati, ali nam bo vzpon uspel ali ne. Ali je bila tura sploh izvedljiva? Naš tabor je stal 15.000 čevljev visoko ali pa še manj, Nilgiri Parbat pa ima 21.264 čevljev. Od začetnega stebra bi morali še nekoliko navzdol po severozahodni strani do začetka sneženega žleba. Če bi morali 200 do 300 čevljev navzdol, bi se bilo treba od tabora povzpeti 6500 čevljev, kar je za en dan silna tura celo na lahkem terenu v Himalaji, in bi bila gotovo predolga, če bi plezanje postalo težavno. Tako slabo je kazalo, da se je zdelo najbolje, samo razgledati se in se vrniti pozneje po več hrane in opreme za kak višji tabor.

Jaz ne morem dobro spati, če mi teži dušo kak problem, a tisto noč je neprestano živahno bliskanje še povečavalo mojo budnost. Enkrat sem vstal in pogledal iz šatora. Na zahodu nad dolino Alaknanda je divjal silen električni vihar. Velikanski oblaki so se kopičili visoko na nebu in vsako sekundo so jih osvetljevali šopi rdeče luči. Vihar ni bil daleč in zdaj je votlo grmenje odmevalo vzdolž lednika. Če je kaj moglo odločevati o izidu ture, je bilo vreme. Toda bliskanje je z nastopajočim jutranjim mrakom zamrlo in nastopil je miren dan, z njim pa se je v meni vzbudilo prepričanje, da moramo poskusiti splezati na Nilgiri Parbat, in zato sem ob peti uri zbudil moje može in pozajtrkovali smo. Nisem bil siguren, kakšne volje so po doživljajih prejšnjega dne, in Wangdiju nisem povedal, da name ravam naskočiti goro. Pasanga sem prepustil v taboru milosti in nemilosti strašnega snežnega moža.

Ob šesti uri smo odšli. Jezik ledu je udobno vodil skozi ledeniški prelom. Tu in tam je bilo treba sekati stopinje in obiti nekatere široke razpoke, toda ničesar ni bilo, da bi nas le trenutek zadržavalo in pol ure po odhodu iz taborišča smo bili že na planoti.

Steber, ki nosi ostri sneženi greben, se razgubi spodaj v prepade in se da obiti po sneženem pobočju in sneženem grebenu. Ko smo prečkali planoto, smo se vzpeli poševno preko pobočja, da bi ostali izven območja mnogih jako nestabilnih ledenih stolpov. Sneg je bil zelo trd in morali smo sekati stopinje. Ob začetku ture imam vedno rad sekanje stopinj, kajti nič ne more bolj poživiti človeka in pospešiti leno kroženje krvnega obtoka. Ni se mi bilo treba ozirati nazaj, kako hodita Wangdi in Nurbu; nekako telepatično sem ju čutil na vrvi. Nočni počitek, združen z lastnostjo orientalca, da pozabi neprijetna doživetja, je storil čudež. Ogenj, energija in podjetnost so se jima vrnili!

Pobočje se je zožilo v greben. Sving-sviš-sving-sviš — to je nebeška muzika, ko cepin udarja v trdo pomrznjeni sneg! Jutro je

bilo mirno in mrzlo in velika kotanja, iz katere smo se vzpenjali, je bila tiha in negibna. Na naši levi je bil strm in ozek žleb, izglajen od padajočih ruševin in meječ na ogromno grmado mrzlih zelenih prelomov, ki jih je osvetljevala bleda luč, odbijajoča se od nekaterih snežnih vrhov, ki so se kopali v soncu niže doli nad dolino.

Greben se je izgubil v položnejše snežišče. Takoj nad nami je bila razpoka, obrobljena z ledenimi svečami, a nad njo zopet strmo sneženo pobočje, ki je vodilo do ostrega vrhnjega grebena na stebri. Na enem kraju je bila razpoka zamašena s snegom. Dobro zavarovan z vrvjo po Wangdiju sem previdno prekoračil most ter vsekal stopinje v rob razpoke. Pobočje nad njo je bilo strmo in obstajalo je iz ledu, pokritega s skorjo dobro zmrznjenega snega. Pozneje, ko bi sonce sneg omeščalo, bi bilo nemogoče iti tu doli, ne da bi sekali stopinje v led, vendar je bilo na desni nekoliko skalovja, ki bi v sili lahko služilo kot druga smer. Sekajoč stopinje in dvigajoč se obenem, smo kmalu imeli za seboj to pobočje in smo prišli do grebena nad njim. Sedaj se mi ni zdelo več potrebno, da bi pred možmi še nadalje skrival svoj namen in povedal sem jim, da hočem z njimi na vrh, če bo mogoče. Njihov odgovor je bil lakoničen in značilen: »Tikai, Sahib.« (»Dobro, gospod.«)

Dotlej je bilo vreme v redu, toda sedaj so se pričele delati megle. Nad seboj smo videli, kako se je greben parabolično zavil v skalnato ramo, nato se je zopet pognal v novi vijugi in je izginil v megli. Nekaj minut počitka, in zopet smo se pričeli vzpenjati. Sneg je bil dober, če si dobro vsekal, je bila stopinja narejena. Na nekaterih mestih je bil greben oster in treba je bilo previdnosti, toda težav ni bilo nobenih in kmalu, nekako ob 8.30 smo stali na topem vrhu stebra. Ob našem prihodu se je megla nekoliko razkadila in nad seboj smo mogli videti vrsto silnih ledenih sten in ledeniških prelomov. Na levi je bila polica, ki sem jo že prej videl. Bila je udobno široka in ni nam bilo treba v nevarno bližino prelomov. Nagibala pa se je navzdol in z njo smo izgubili celih 300 čevljev višine; ni mnogo, toda neprijetno, če imaš pred seboj še toliko tisoč čevljev vzpona.

V nekaj kratkih minutah smo prišli do njenega konca in do že omenjenega žleba, ki se dviguje kakih 400 čevljev ter ga omejujejo na eni strani prelomi, na drugi skalovje. Na spodnjem koncu je branila dostop razpoka, ki pa je bila dobro zamašena s snegom, tako da smo se, čeprav je bilo treba nekoliko sekanja, kar hitro vzpeli preko njenega gornjega roba na pobočje nad njo. To pa je bilo strmo, trdo in ledeno. Vsak korak preko vse njegove višine smo morali izsekati in za vsako stopinjo je bilo treba več udarcev s cepinom. Bilo je trdo, a vzpodbudno delo. Wangdi in Nurbu sta odlično hodila. Kar se mene tiče, se nikdar v svojem življenju nisem počutil bolje in vsaka minuta vzpenjanja po odličnem snegu mi je bila pravi užitek. Žleb je bil v senci, toda ostri, ozki greben, v katerem se je končaval, je že ves žarel v belem ognju sončnih žarkov. Počasi smo se približali grebenu; zavarovan na vrvi po Wangdiju, sem stopil na čelo in zasadil svoj cepin, ko sem se bližal vrhu, da

bi se prepričal, če nima snežene strehe. Ni je bilo in kmalu smo se vsi pomikali po noževi ostrini podobnem robu, ki se je po kakih sto jardih končal v malo planoto. Tu smo se zopet ustavili za kratek počitek. Bilo je deset ura, v štirih urah smo se dvignili že okoli 4000 čevljev, kar je dober uspeh, če upoštevam težkoče.

Moja usta so bila suha in hrepenel sem po požirku. Nadomestil sem ga s snegom in pojedel sem nekaj čokolade, četudi nisem imel nikake želje po jedi, kakor je to običajno v dnevih trdega dela v Himalaji. Wangdi in Nurbu pa sta oba zavrnila hrano; toda jaz sem jima rekel, da ne bosta dosegla vrha, če ne bosta jedla, nakar je Wangdi odvrnil: »I, seveda bova dospela na vrh!«

Ko smo sedeli v snegu, se je megla zadosti razgrnila, da smo mogli pregledati vso stran gore. Kakor sem že omenil, sestoji ta stran iz strmega, do 2500 čevljev visokega sneženega pobočja, ki se je končavalo na naši levici in v naši višini z vrsto ledenih prelomov, previsno molečih v 3000 čevljev globoki prepad nad ledenikom Banke. Če bi bilo to pobočje le za eno ali dve stopinji strmejše, bi bilo gola skala, kakršno je južno pobočje te gore. Tako pa se je v svojem pomikanju navzdol pretrgalo v prelome, od katerih je bila najvišja ledena stena visoka 100 do 200 čevljev in je pobočje na tri četrtine daleč pretrgavala. Nameraval sem bil vzpeti se po najzahodnejšem robu, kar pa zaradi zelo razpokanega ledu ni bilo izvedljivo. Tako je ostala edina možnost: vzpon diagonalno preko pobočja do severo-vzhodnega grebena. Na prvi pogled se tudi ta smer ni zdela izvedljiva, kajti v tej smeri je bilo vzpenjanje težko in zapleteno, poleg tega pa je bilo treba vzpenjati se pod številnimi prelomi in grozečimi strminami velike ledene stene. Od zadnjega sneženja sèm se je bil led samo dvakrat udrl po pobočju, toda gladke stene prelomov so pričale, da so udori ledenih plazov zelo pogosti. Najvažnejše pa je bilo dognati, kakšen je sneg. Pod nobenim pogojem se nismo smeli izpostaviti plazu, kajti spodaj so zijali prepadi, in naš pogin bi bil hiter in gotov. Toda sneg je bil sedaj dober in nevarnost plazov — če je sploh bila — bi se pojavila šele pozneje, ko bi sonce že delovalo na pobočje; sedaj pa je megla deloma zasenčevala goro pred njegovo razkrojevalno silo.

Ko sem zaključil svoje opazovanje in storil svoj sklep, smo se pričeli zopet vzpenjati. Najprej smo se dvigali diagonalno na levo po strmem sneženem pobočju. Sneg je bil trdo zamrznjen in krepko je bilo treba udarjati z nogami. Zanimivo pa je, da utiranje stopinj nikakor ne ogreva nog, ki postajajo zaradi tega celo bolj mrzle, nemara, ker tresenje mrtvi prste. Opazil sem, da se takisto zgodi z rokami, kadar držimo volan avta s slabim peresjem. Zaradi tega in ker je utiranje stopinj utrudljivo, sem menjaje sekal stopinje s cepinom.

Nismo še daleč napredovali, ko se je megla okoli nas še bolj zgostila. Nič pa ne izčrpava moči hitreje kakor gosta megla v velikih višinah. Sonce se je komaj videlo, a vendar je vladala dušecha vročina in ker ni bilo sapice, se je naše nerazpoloženje še poslabšalo. Poskušali smo silo ledeniške izčrpanosti, ki se tolikokrat omenja v zvezi

s Himalajskimi polazi, ki pa jo lahko občutite tudi na nižjih gorah, kakor n. pr. na Mont Blancu in na Monte Rosi. Nje fizični vzrok je preobilica vodne pare v zraku; pa tudi duševni činitelj vpliva po svoje, ker ni nič bolj dolgočasnega in utrudljivega kakor vzpenjanje po dolgem sneženem pobočju v megli. Jel sem hoditi vedno bolj počasi, in vedno težje sem dihal; noge so postajale trudne, neznansko težke, gotovo zaradi tega, ker sem bil kopal in sekal sam vse stopinje, odkar smo bili zapustili tabor.

V tem kritičnem trenutku se je megla zopet razdelila. Vzpenjali smo se nad eno uro in hkrati prečkali na levo in mislil sem, da je ledena stena precej na naši desni in le malo nad našo višino. Pa je bilo popolnoma drugače. Ko se je lena megla polagoma in nerada razkadila, smo ugledali mogočno ledeno goro na desni in levi, kakor daleč smo videli, in tudi visoko nad nami. Podcenjeval sem bil višino te strani gore in zdelo se je, da smo premagani; čas in napor sta tehtnico nagnila proti nam. Obrnil sem se proti Wangdiju, da bi mu ukazal povratek, toda pri pogledu na tega odločno zročega malega moža, stoječega v svojih stopinjah neustrašeno, kakor bi bil vse svoje življenje plezal le po strmih sneženih gorah, so se moje besede same izpremenile v povelje: »Stopi naprej in vodi ti sedaj.«

Govoril sem angleško, toda Wangdi me je razumel. Bil je na koncu vrvi in treba je bilo vrsto samo obrniti.

Wangdi ne ljubi ničesar bolj kakor vodstvo na gori, kajti on je rojen vodnik z instinktom vodstva, in zato se je spravil nad pobočje z neutrudno energijo, četudi ne ritmično, pa vsaj kar vzpodbudno za opazovalca. Bilo je nespametno od mene, da ga nisem pustil že prej voditi in hitro sem opazil razliko med utiranjem stopinj in priprostim vzpenjanjem po že narejenih stopinjah. Kar naglo se mi je vrnila energija in z njo upanje in optimizem. Utrujenost je povzročila, da se mi je zdela stena daleč proč; v resnici pa ni bila več kakor 300 čevljev nad nami, in prav hitro smo bili pod njo in sicer blizu njenega vzhodnega konca. Da smo jo mogli obiti, smo morali splezati po strmem robu na levi, kar je bilo edino resnično nevarno podjetje pri vsem vzpenjanju. Kakih petdeset jardov od roba se je odkrušil del stene in visel je kot 100 čevljev visoka, več sto ton težka gmota kakih 30 jardov nad našo potjo. Če bi prečkali pobočje nekoliko niže doli, bi bili kaj hitro iz nevarnosti, kajti tam je bila strmina manjša kakor pod samo steno, toda Wangdi, ki nikoli ni znal najti dobre poti, je izbral težjo smer v podnožju te previsne ledene grmade in treba je bilo sekati stopinje. Opazil sem njegovo početje šele, ko je bilo že prepozno, ker sem bil na koncu vrvi počival od napora. Ni bilo ravno preveč razlike, dve ali tri minute smo bili dlje v nevarni coni; toda dve ali tri minute, se zde človeku brezkončno dolga doba, ako grozi sonce sprožiti kos ledu, velik kakor kaka trdnjava; prav od srca smo se razveselili, ko smo bili izven njegove padne smeri.

Rob je bil strm in leden in presekan z vodoravno, nerodno malo razpoko z navpičnim gornjim robom; zato sem stopil zopet jaz na čelo, dobro zavarovan z vrvjo, ki je bila ovita okoli Nurbujevega cepina.

Prečkal sem na levo, se lotil razpoke in ves čas sekal stopinje. Končno sem se vzpel po težkem delu nad njo, kjer sta se mi hitro pridružila spremljevalca. Premagali smo ledeno steno, odločilno mesto vsega pohoda.

Preostal je še nepretrgan, a strm del sneženega pobočja, ki smo ga morali preplezati do roba severovzhodnega grebena. Sneg je bil tu gori mnogo bolj mehak kakor pod ledeno steno in pri vsakem koraku smo se udirali do polovico meč, tako da je celo neutrudljivi Wangdi moral postajati in sopihati na vsake tri ali štiri korake. Medtem sem ostro opazoval, če ne bi zasledil kje kak sneženi ščit, nanesen od vetra, toda kmalu sem se prepričal, da na tem pobočju ni bilo nevarnosti, da bi se zrušil plaz, ker sneg ni bil ves enak.

Kljub temu nam je odleglo, ko se je pobočje izpremenilo v strm, trd sren; sekanje stopinj je bilo sicer težko delo, a tolažilo nas je, da se ni bilo bati plazov. Morda se jaz preveč bojim plazov. Četudi nisem bil še v nobenem plazu razen v malem iz mokrega snega na Kametski ekspediciji, imam globoko spoštovanje do himalajskega snega, ki se mi je vedno zdel bolj nevaren in težje presoden kakor alpski sneg. Ta sneg je seveda podvržen enakim zakonom kakor alpski, toda pogoji, v katerih se nahaja, so ekstremni, in izpremembe v temperaturi zaradi strmejšega sonca in mrzlejših noči so večje kakor v Alpah. Planinec mora biti potemtakem skrajno previden, in kadar se vzpenja po njem, je pesimizem bolj umesten kakor optimizem. Pobočje se je zdelo brezkončno, toda navsezadnje je strmina popustila in stali smo zelo zadovoljni na slemenu severovzhodnega grebena. Bil je udobno širok in zmerno strm; ker smo bili že zelo trudni, smo se počasi pomikali po njem dalje. Pred nami se je greben dvignil v konico. Ničesar višjega ni bilo videti; gotovo je to vrh? Ni bil! Ko smo se mukoma vzpeli nanj, smo ugledali težavno pot in daleč proč drug vrh.

Razočarani smo popadali v sneg in težko dihali; minuto nato sem previdno pogledal preko rame; vrh sedaj ni bil več tako daleč, kakor se mi je zdelo prej. Daljava in utrujenost sta v višinah nerazdružni. Nič se ne more zdeti bolj oddaljeno in bolj nedostopno kakor utrujenemu plezalcu Mont Everest iz razdalje kakih 1000 čevljev pod vrhom; toda v višini 28.000 čevljev je planinec neprestano utrujen in počitek kaj malo vpliva nanj in na njegovo ocenjevanje oddaljenosti.

Vstali smo in se pričeli zopet vzpenjati; toda nismo še prekoračili nekaj jardov, ko se je dvignil močan veter. Tako je bil oster in tako nas je prepihal, da smo se ustavili in hitro oblekli vso preostalo obleko, rokavice in balaklava čelado. Tako našemljeni smo odšli zopet počasi po grebenu naprej, ki pa se nam je sedaj izpremenil v moro, ki tlači planinca v spanju in ga obsoja v grebensko hojo in plezanje brez konca in kraja.

Tekom zadnjih ur so vsi oblaki izginili iz bližine Nilgiri Parbata, ali le malo smo se zavedali neprekosljivega razgleda na vse strani. Veter nas je suval in tresel, mi pa smo se mučili dalje; a gora nas je še enkrat presenetila. S svinčenimi nogami smo stopili na hrib,

ki smo ga videli pred seboj — a vrh se je še enkrat vzpel pred nami. Tokrat pa ni bilo pomote; greben se je malone ravno razprostiral še kakih 200 jardov daleč, nato pa se je nenadoma zožil na ostrino noža ter se vzpel kvišku v blesteči vijugi, ki se je končala v pravcati konici.

Še enkrat smo padli v sneg, da smo se malo odpočili in zopet smo se dvignili na noge ter se pričeli bližati cilju. Toda sedaj z drugimi občutki: ta sneženi trikotnik, ki se je dvigal v matematični dovršenosti pred nami, je bil prav gotovo vrh sam.

Prišli smo do kraja, kjer se je greben zožil in postal strm. Po robu, ki je bil tako kočljiv in ozek, ni bilo mogoče hoditi; zato smo zasajali naše cepine in se plazili le posamič ob strani dalje, globoko grabeč s prsti v sneg. Tako smo dospeli do vrha. Dobro se spominjam, kako sem stal na njem, oklepajoč ga z rokami in opazujoč nekaj časa čudovito panoramo. Spominjam se samote in višine, kakršno imajo mnogo višji vrhovi, kajti Nilgiri Parbat stoji sam in nobenega vrha ni v razdalji treh ali štirih milj, ki bi bil višji od njega. Zrak je bil onega dne, najbrž zaradi obilne vlage, moder; vse je bilo modro; globoko modro je bilo nebo, gore, sence in daljave. Na severu so se na robu Tibeta kopičili viharni oblaki, a pod njimi sem mogel opaziti tibetansko planoto; ta je bila ravna in modra kakor ocean, z izjemo ene majhne konice, ki je vsa bela rezala v obzorje. Ista čudna misel se je sočasno porodila v Wangdiju in meni, a Wangdi je bil prvi, ki jo je izrekel. »Everest.« In res, vrh, ki ni mogel biti več kakor 200 milj oddaljen, je bil čudno podoben Everestu. (V resnici Everest s te gore ni viden, ker je 400 milj oddaljen.)

Na grebenu pod vrhom je veter ostro bril, a na vrhu samem je bilo brezvetrje. Radi bi bili ostali v tej oazi miru, a pred nami je bila dolga pot navzdol, nemara po slabem snegu. Le pet minut smo ostali na tem krhkem, nadzemskem vrhu, na najlepši gori, ki sem se kdaj povzpel nanjo; nato smo se pričeli spuščati navzdol.

Sedaj, ko je minulo trudapolno delo in ni bilo več treba vlačiti telesa navkreber, smo utegnili uživati krasote na obeh straneh: siloviti prepad proti jugu in ledene stene, viseče na sever; zdelo se je, da previsno mole nad 1000 čevljev niže ležeči ledenik Banke. Veter nas ni več mučil in sence se nam je prijazno smehljalo, ko smo stopali po grebenu. Na obeh straneh naše divne poti so gore in oblaki goreli v popoldanskem soncu, v nadzemski, eterični lepoti. Hodili smo po pravi nebeški lestvici.

Končno smo bili zopet na sneženem pobočju. Gornji sneg je bil neizpremenjen, spodnji pa se je v soncu, ki je sedaj sijalo na ledeno steno, omehčal. Hiteli smo mimo mrko grozeče grmade ledu in z največjo dopustno naglico speli na planoto. Nurbu je enkrat zdrsnil — bil je silno utrujen — toda Wangdi in jaz sva zasadila cepine, in še preden se je podrsal nekaj čevljev, sva ustavila padeč. Na robu planote smo našli nekaj skal, preko katerih je kapljala voda; zopet in zopet sem polnil svojo čašo, ker strašno smo bili žejni.

Po kratkem počitku smo prekoračili greben in se spustili po žlebu, kjer smo okusili, kaj lahko pričakujemo niže doli. Pri vzponu

smo morali sekati stopinje, sedaj pa smo se udirali malone do kolen v mehak, moker sneg. Pričakujoč plaz, sem zahteval skrajno previdnost; le posamič smo hodili in čim bliže skalovju. Na nižjem pobočju je sneg obdržal skorjo, ki nas je dva ali tri korake nosila, če smo prav nalahko stopali; toda nato se je udrila in gazili smo zelo kolena in tudi do pasu globoko. Prej niti opazili nismo, kako zelo smo trudni, toda vzpon preko onih 300 čevljev na rob stebra je bilo najtežje delo tega dneva. Z Wangdijem sva se menjavala v vodstvu, a tudi čudovita Wangdijeva moč je pojemala, in bil je ravno tako vesel kakor jaz, če sem po nekaj minutah prevzel menjaje vodstvo v vodenem snegu. Na vrhu stebra je bil sneg še bolj mehak; bil je v resnici tako mehak, da slabši že ni mogel biti. Zato smo se ustavili na nekih od sonca ogretyh skalah. Wangdi in Nurbu sta se končno dala pregovoriti, da sta nekoliko jedla, medtem ko sem jaz ožemal in sušil svoje nogavice, ki so bile kakor običajno popolnoma premočene.

Sonce se je že hitro nagibalo, ko smo se zopet odpravili. Wangdi je hotel izstopiti v smeri razpoke, kjer smo šli gori grede in mi ni hotel verjeti, da je nevarno; zato sem mu to nazorno predočil s kepo, ki sem jo zavalil po pobočju. Že po nekaj jardih je narasla v vozno kolo, ki je sprožilo nato krajec snega. Krajec se je večal in večal in v nekaj sekundah je grmelo pobočje snega, do petdeset jardov na široko, kot velik plaz proti razpoki, zapuščajoč za seboj goli led. Mislim, da je ta prizor primerno vplival na Wangdija in nič več ni godrnjal, ko smo se spustili po skalnem robu ob strani pobočja. To je bilo kaj lahko, dokler nismo dospeli do razpoke, nad katero se je pobočje končalo v strmi mali steni. Toda skale niso bile tako težavne, kakor so se zdele, in Wangdi, ki sva ga Nurbu in jaz spustila doli za celo dolžino vrvi, je kmalu našel snežen most čez razpoko. To je bila zadnja težkoča tega dne, kajti greben in pobočja so bila tako lahka, da smo se deloma prav do ledenika lahko podrsali.

Ko smo korakali čez malo planoto nad prelomom, so se sence vzpenjale preko pečin in ledenih prelomov tako naglo, kakor se to godi le v subtropskih nočeh; toda nad nami in okoli nas je bilo še vse v sončni luči, nad katero se je dvigal iz labirinta ledu mogočni vrh, na katerega smo se bili povzpeli, ter se zarezaval kakor žareča zagozda v temno nebo.

Ob sedmi uri zvečer smo bili pri Pasangu, ki nam je iz previdnosti že pripravil čaj. Uživali smo ga brez konca in kraja, a nobeden od nas ni mogel ničesar jesti. Tudi spati nismo mogli, ker smo bili preveč utrujeni. Še ure pozneje sem ležal buden in premišljeval dogodke minulega dneva. Vzpeli smo se 7000 čevljev visoko na vrh, ki mi bo ostal v spominu kot edinstven zaradi svoje lepote in zanimivosti, v resnici najboljši sneženi in ledeni vrh, kar sem jih preplezal. Marsikaj, za kar je vredno živeti, se je zgostilo v teh trinajstih urah, toda najbolj mi je ostal v spominu vrh sam, ki se mi še danes prikazuje, kakor da bi bilo včeraj, preprost, krasen, žareč v sončni luči, res popoln vrh, o kakršnem le more sanjati planinec.

Dvakrat v zasneženi Križki steni

Oddaljene so gore... Tam v dnu Krnice na južnem nebu, kjer se stekajo Škrlatičine gromade z masivom Razorja in Prisojnika, kipi proti nebu Križka stena. Pred leti, ko sem kot začetnik hodil po gorah, sem le enkrat sestopil preko nje v Krnico. Nič mikavnega nisem opazil na njej. Na svojih kasnejših potih sem jo opazoval z različnih vidikov in v različnih časih. Poleti ni učinkovala name, saj so preko nje že v starih časih naši drzni Trentarji hodili po svojih potih streljat zastavnim Borovcem divjačino, ali pa se je čestokrat zgodilo tudi obratno. Pozneje so preko nje nadelali pot. Ko pa je bila v zimskih mesecih vsa okrašena z nanesenim snegom, me je izvabila, da sem jo pogosto božal z očmi in pestoval v mislih ter stikal za možnostmi zimskega prehoda preko nje.

Ni pametno, kar na slepo spoprijeti se s steno, vso zasneženo in še v tako oddaljenem kraju; tako podjetje ne kaže tvegati kar na hitro. Vsako alpinsko pot je treba dobro in vestno pripraviti.

Pomladi leta 1940, ko je vigred z dihom odjuge poljubila gore in je sonce ogrelo zemljo, da se je preko polj razlilo bogastvo barv, je dvignilo tudi mene. Podjetni smučarji so se še pridno smučali po Krnici, ni pa še bilo misliti na resne plezalne poizkuse v suhi skali. Takrat sem moral iti na prve ogleda bližje v steno. Topli žarki sonca so poljubljali skalna in zasnežena čela špikov. Plazovi so prav ta čas naznanjali, da je v zemlji pomlad. Ko so se snegovi v gorah umirili, ko so utihnili plazovi in se je jel sneg v prisojnih pečeh jokati, severne strani pa so še počivale okovane v zimske oklepe, je napočil tudi zame pravi čas. Skoraj sem bil uverjen, da bom uspel in da to pot pojde po sreči. Svest si uspeha, sem vzел s seboj tudi tovariša, da se mu vsaj malo oddolžim in ga razveselim. Kadar gre zares in ko od stene pričakujem resen boj, najraje ne vzamem s seboj nikogar; ker nevarnosti ture prenašam laže sam.

Zjutraj, ko sva stopila na pot, je bil zrak čist in nebo bistro nasmevano nad zasneženimi gorami. V naju obeh se je vse smejalo. Naglo sva šla po plazovih proti steni. Vstopila sva v strmo snežišče v dnu hladnega okrešlja. Nad nama so se v prisojnih pečeh Razorja že tajali snegovi od toplih sončnih žarkov. Križka stena je tonila v hladni senci.

Po strjenem snegu sva naglo prišla do skalnega skoka. Umakniti sva se morala po izpostavljeni vesini v levo, kajti tam nekje sva slutila tudi nadelano pot. Daleč v levo je vodila vesina, do konca ji nisva sledila. Preveč je bila izpostavljena nad spodnjim skalnim skokom. Slab suh sneg v prečnici nama ni obetal varnega prečenja. Izrabila sva prvo priliko, ki se je nama ponudila v plitvem žlebu, da sva krenila navzgor. Po strjenem snegu sva zlahka pridobivala višino. Prišla sva do prevesnih peči, zopet sva se morala spoprijeti s tvegano prečnico. Konec vesine sva vsa srečna izkopala klin; potolažil naju je, da sva na nadelani poti. Poizkusila in tvegala sva

Triglav s Kriških Podov

Foto Fr. Pavlin

marsikaj, vendar poti dalje nisva mogla nikakor več slediti. Oblike terena so zahtevale prestop navzgor, nato pa po izpostavljeni vesini na desno proti poledenelemu in temnemu kaminu. Strjen in zbit sneg je zahteval na poti precej truda. Po prestopu okoli robu sva izsledila zopet klin, potreben nama je bil kakor vsi drugi, mrzli in zasneženi, v kaminu samem. Pravo delo pa se je začelo šele v kaminu. Videti je bilo, da so se pred nedavnim usipali skozenj plazovi, ki so odnesli ves sneg in ga zlizali do ledu. Izsekala sva stope in sè oprijemala ledenomrzlih klinov, ki so nama bili v prepotrebno moralno in stvarno oporo. V hladnem kaminu naju je kljub resnemu delu in napetosti pošteno mrazilo, prsti so se lepili na jeklo. Končno sva se iz kamina spravila na zasneženo glavico. Oddahnila sva se. Za silo sva iz snega izbila sedišči na pičlem prostoru. Počitek in pogled nazaj na prehojeno pot nama je prijal. Vegasta sled nama je dajala zavest, da sva opravila že dobršen del težke poti. Okrešelj

pod nama je tonil v zimskem hladu. Na nasprotni strani pa so se v roboh tajali snegovi in voda je curljala preko preves; vrhovi višje pod modrim nebom so se kopali v soncu, ki je s toplimi žarki pozdravljalo gorski svet.

Pogledati sva morala za potjo navzgor. Z glave sva prestopila skozi lijak, ki se je grezil v kamin, v levo. Sekati sva morala stopinje v zbit sneg po vsej vesini. Prečila sva na zgornjem robu snega in v skalah iskala borne oprijemke. Šlo je vedno navzgor. Malo pod robom sva dohitela sonce. Z lahkoto sva premagala še izstopne peči in že sva zadovoljna nad uspelo turo sedela na Podih. Svet je tu ves pobeljen s snegom in okrašen z ivjem vse od Rogljice, Stenarja, Sovatne, Pihanca in Razorja. Tako neznansko prostran, nebeško lep in v tej veličini ves spokojen in miren. Tam zadaj med Stenarjem in Sovatno sva s Križa gledala Triglavu v mogočno in silno zasneženo obličje. Prostranost in samota Podov in veličina Velike stene in sploh vse naokoli je na naju mogočno učinkovalo. Po snegovih sva se spustila v Vrata.

Jeseni istega leta, ko je veter vrtinčil odpadlo listje in ga trosil po dolinah, sem šel zopet na pot. Saj je takrat, ko rdeči zublji bukovega listja segajo visoko pod peči in ko sveža belina prvih snegov spremeni obličje gora, v gorah tako neznansko lepo. Trije smo takrat gazili globoki sneg. V soboto je bilo na novo zametlo, sledeča jesenska nedelja pa je bila tako lepa, da smo bili vsi veseli in razigrane volje. Bili smo to leto prvič na snegu. Opazovali smo čredo gamzov s Travnega brda, kako si je v globokem snegu utirala pot preko Mizic proti Gamzovi riži, tja pod stene Rogljice. V stenah se je prašil suh, nov sneg; ker se ni mogel obdržati na bornih okrajkih in temnih prevesah, se je usipal v plazičih skozi žlebove, kjer ga je zgrabil veter in zvrtničil in razpršil v zraku, da plazič nikakor ni dosegel vznožja stene.

Pod steno smo se razgledali, stena pred nami je bila vsa zametena in hladna. Vabila nas je le sladkost nevarnosti in vstopili smo. Šlo je po stari, udelani poti, le s tó razliko, da je bil spomladi trd, zbit, sedaj pa suh sneg, ki je silil v vsako odprtino obleke in povečaval občuten mraz. Kmalu smo spoznali, da smo si bili spodaj v dolini preveč svesti uspeha in se prezgodaj radovali svežega snežnega blagoslova, kajti tu ga je bilo na vsakem koraku preveč. Prečnica v desno proti kaminu sredi stene nam je resno zastavljala pot. Dalje ni in ni šlo. Zaman sem iskal po sipkem snegu kline in čistil po skalah stope. Vse je bilo ledeno mrzlo in obupno hladno. Obračali smo se nazaj, a tudi nismo ugledali pravega izhoda. Težko pristopiti pomeni še težje sestopiti, ako ni pravih sredstev. Da rešim situacijo, sem se zagnal dalje, hotel sem vlti tovarišema poguma in jima vzbuditi vero, da nadaljnja pot ni opasna in težka. Kljub vsemu prizadevanju mi ni šlo, kot sem si želel. Vendarle sem se prebil po tveganem spustu v dno kamina. Tovariša sta po dobro očiščeni poti kmalu prišla za menoj. Skupno smo se lotili strmega in zalitega kamina. Sipek sneg se nam je vsipal za obleko. Očiščeni vstopi in prijemi so bili ledeni in spolzki. Le z največjo težavo smo se rinili

skozi kamin. Hlad smo premagali z resnim delom, a prsti, ki so iskali bornih oprijemov, so otrpnili in niso več služili svojemu namenu. Vsi srečni smo bili, ko smo se končno zvrleli na glavo. Oddahnili smo se malo, časa za ogled okoliških gora pa ni bilo. Pogled na pot nazaj nas je zmrazil in napolnil z zadovoljstvom, da smo to tvegano pot tako srečno prestali. Nikakor nismo bili voljni, po njej sestopiti. Dobro sem pa vedel, da nas na nadaljnji poti navzgor pri takih snežnih razmerah ne čaka nič prida in da nas bo lovila noč, če nas kar koli zaustavi. Zato smo morali pohiteti, tudi premočena obleka in nastopajoči mráz sta nas silila dalje.

Brez pravega zagona smo se dvignili; šli smo dalje, ker smo se morali rešiti iz stene. Prestopili smo strm lijak, poln sipkega snega, ki se je grezil v kamin. Vsi očičeni stopi so bili prevlečeni z ledom. Korak za korakom smo se po izpostavljeni vesini pomikali proti levi. Brez prave in varne opore smo se prigorjufali do poševnega žleba. Pohiteli smo proti izstopu stene, a vstop v žleb in žleb sam sta se nas branila. Sam ne vem več, kam sem pošiljal več pogledov, ali v globino, ki je tonila v hladni sivini, ali navzgor proti robu stene. Da bi že kmalu dosegli ta rob! Gotovo je, da so me žleb in prilike v njem zaposlile popolnoma. Skoraj smo se že vdajali misli, ki je silila in glodala vedno močnejše: da bomo morali ponižno kloniti pred veličino stene. Ali zavest, da se je za pravi užitek treba boriti in da brez klinov in vrvi nikakor ne moremo sestopiti, nas je silila k delu. Beg pred vsem slabim je bil močnejši od strahu, zato smo storili vse, da se rešimo iz stene. Po široki vesini smo prestopili pod rob in skozi grebenske peči, ki so bile okrašene z ivjem, smo se dvignili na Pode.

Oddahnili smo se pošteno. Blagodejno nas je obsijalo pozno jesensko sonce; v dolinah so valovile megle in jih zalivale. Dan se je nagibal k večeru, ko smo zagazili v snegove proti dolini; kmalu smo utonili v meglah. Med potjo sem doživljal v mislih še enkrat vso pot in spoznal, da mi je tokrat stena povedala mnogo in da se v pravi zimi ne bo tako zlepa vdala, kot se je sedaj dvakrat zaporedoma. Kako bo tretjič, sem se spraševal radovedno. Vedel sem, da gore skrivajo v sebi mnogo ugank in da smo lahko srečni, če jih razrešimo vsaj nekaj. Na tretjem pohodu sem hotel spoznati, kako je v Križki steni v pravi trdi zimi.

22. decembra 1940 sem tvegala ta poskus. Odjuga je bila zmehčala snegove, v soboto je nastopil mráz, da sem si obetal srečec. Sredi noči pa je začelo mesti. Zbal sem se, da bo nametlo preveč in da v globokem snegu ne bom zmogel tako dolge poti. Noči še niso sveče dogorele, ko sem bil že na poti in visoko sem že bil, ko se je jela tema umikati pred svetlobo dneva. Jelo je naletavati in sivina neba se ni hotela razjasniti. Snežilo je vedno bolj. Na trdi podlagi sem gazil celec do gležnjev. Okolica je postajala vse bolj nepregledna in temna. Snežinke so zakrivale vsak razgled. Posamezni skalni robovi v Razorju in Gamzovcu so se sem in tja pokazali v fantastičnih oblikah iz oblakov snežink in megla. Ozračje se je napolnilo z nemiom. Glasno je vstajala groza z vseh strani. Dosegel sem bolvane

v dnu okrešlja. Veter se je prerival skozi skalne tesni, ječal, vrtinčil sneg ter mi ga v sunkih metal v obraz. Kmalu je vse zaplesalo s snežinkami in meglami. Stisnil sem se k bolvanu, iskajoč zavetja pred navalom pobesnelih prirodnih sil. Vihar je z nevidnimi prsti vedno močnejše suval proti meni. V tem temnem, skalnem prostoru je veter pel vedno močnejše svojo pesem. Položaj je postajal od trenutka do trenutka strašnejši. Kmalu se ni nič več videlo, pogledi niso več iskali po stenah prehodov, temveč le še izhoda iz navala razbesnelih sil v zimski gorski prirodi. Sunki vetra so prinašali preko slabo vidnih grebenov snežne zastave, ledene igle so mi bičale obraz, vihar mi je trgal sapo. Leden vihar je jezdil po gorah, da so skale ječale pod njegovim pritiskom, in vsi vetrovi so se zbudili; kakor da bi se pripravljali sodbe dan.

Ko tako v gorah nastopi nevihta, razločno spoznaš veličino gora in začutiš svojo slabost. Obrnil sem se, da poiščem pot za povratek, kajti življenje se je uprlo usodi, ki je grozila.

Med mojimi željami pa je ostala neosvojena stena. Sprostil sem se v smehu in vrisku, hoteč tekmovati z viharjem, pa je bil glas neznansko slaboten in ga je vihar raztrgal in pomešal med snežinke ter ga odnesel vsega oslabiljenega čez zasnežene robove v dolino. V moji notranjosti pa se je rodila obljuba, da še pridem vasovat k steni, ki se brani in prav zato vedno močnejše vabi.

Boris Zarnik:

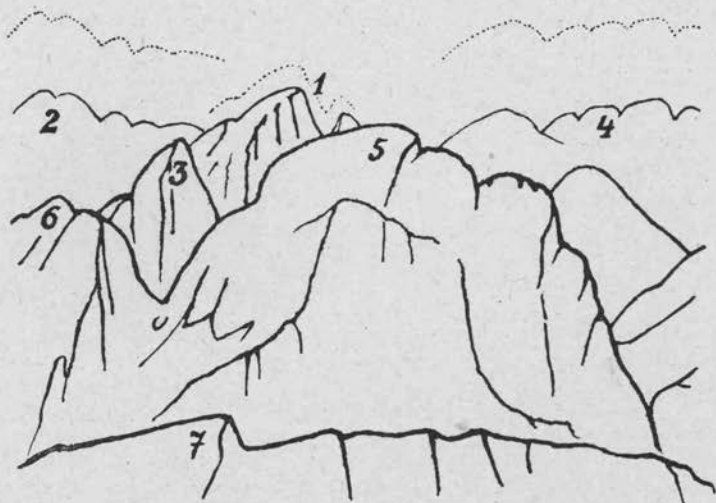
Kako se z enim pogledom prepričamo o ukrivljenosti zemeljske površine

Ker niso planine sedaj tako lahko pristopne, sem si našel nadomestek za planinske izlete v tem, da izdelujem slike po raznih svojih planinskih filmih, ki jih prej nisem mogel kopirati. Gotovo se je marsikateremu cenjenih čitalcev, ki hodijo po planinah v stalnem spremstvu fotografskega aparata in ki sami izdelujejo slike, dogodilo takisto, da so imeli »večje oči kot želodec« ter so napravili mnogo več posnetkov, kakor pa so jih pozneje utegnili izdelati. Poseben užitek mi nudi povečevanje panoramskih posnetkov in proučevanje posameznih vrhov in vršičkov, ki jih je komaj opaziti na nepovečani sliki.

Tako sem si priredil tudi zelo povečano serijo panorame s Triglava, ki sem jo posnel krasnega, brezoblačnega septembrskega dneva 1. 1938. Pri opazovanju skupine Špika nad Policami in ozadja na povečani sliki sem opazil neka razmerja v višini vrhov, ki nam omogočajo, prepričati se z enim pogledom, da je zemlja okrogla. To sicer ni prav nič posebnega, vendarle se mi zdi zanimivo.

Stvar je v sledečem: Špik nad Policami, gledan s Triglava, je videti točno tako visok kakor Monte Cristallo, ki se nahaja levo od Špika n. P. na obzorju, dasi je Špik n. P. visok 2745 m, a Monte Cristallo 3199 m, torej slednji za 445 m višji od Špika n. P. Če bi bila zemlja ravna, bi se moral zdeti Monte Cristallo precej višji od Špika nad Policami, posebno še, ker je ta vrh za 109 m nižji od Triglava in gledamo torej s Triglava čezenj. Naj pripomnim, da sem določil oni vrh kot Monte Cristallo po avstrijskih generalnih kartah 1 : 200.000, ki sem si jih razgrnil na tleh in na njih določil dotične smeri z dolgim steklenim ravnilom.

Kje bi se pa nahajali obrisi Monte Cristalla, ako bi bila zemlja ravna? Da to določimo, se poslužimo formule, ki velja za ukrivljenost zemeljske površine, ki torej pove, koliko leži izvestna točka napram drugi točki niže, kakor bi pa

Ukrivljenost zemeljske površine

Skupina Špika nad Policami z ozadjem, gledana z vrha Triglava (po povečani fotografiji, ki odgovarja žariščni daljini $F = 70$ cm, torej približno sliki, kakor jo vidimo z navadnim daljnogledom, ki povečava 3 krat). 1. Špik nad Policami 2754 m, 2 Monte Cristallo 3199 m, 3 Špik nad Plazom 2601 m, 4 Sekstenski Dolomiti (Cima dodici 3055 m), 5 Višnja gora 2666 m, 6 Kostrunova špica 2492 m, 7 Pelc (nad Trento) 2437 m. Pikčasti obrisi ustrezajo položaju, ki bi ga imeli vrhovi, če bi bila zemlja ravna.

ležala, če bi bila zemlja ravna. To znižanje z je odvisno od oddaljenosti teh dveh točk, d , in od zemeljskega polumera, r , (6377 km), in sicer je $z = \frac{d^2}{2r}$.¹ Ker je Monte Cristallo oddaljen od Triglava 130 km, znaša v našem primeru to znižanje $\frac{130^2}{2 \cdot 6377}$, oziroma (glej opazko) $0,07841 \times 16900 = 1325,13$ m. Za toliko više bi se nahajal napram Triglavu vrh Monte Cristalla, če bi bila zemlja ravna.

Vprašanje je še, kje bi bili v tem primeru obrisi Monte Cristalla na našem črtežu. V to svrhu sem vzel za merilo višinsko razliko med Špikom nad Policami (2754 m) in Špikom nad Plazom (2601 m), ki znaša 153 m. Toda tudi tu je treba upoštevati ukrivljenost zemlje med Triglavom in obema vrhovoma, od katerih je prvi oddaljen 32 km, drugi pa 30,7 km. S Triglava vidimo zato prvi vrh za 80 m, a drugi za 74 m nižji. Upoštevati moramo tudi še to, da je Triglav precej višji od Špika nad Plazom, tako da gledamo čez ta vrh. Če še to vzamemo v račun, je višinska razlika med obema vrhoma, kakor ju vidimo s Triglava, 161 m. Na črtežu znaša ta razlika 5,2 mm. V oddaljenosti Špika nad Policami

¹ Točno se glasi ta formula prav za prav: $z = r - \sqrt{r^2 - d^2}$, iz česar izvajamo, da je $z = \frac{d^2}{2r - z}$. Ker je pa z v razmerju z $2r$ (premerom zemlje t. j. 12.754 km) silno majhen, ga lahko zanemarimo v imenovalniku, pa tako dobimo $z = \frac{d^2}{2r}$. Ako najprej izračunamo $\frac{1}{2r}$ t. j. $1 : 12.754 = 0,00007841$, se glasi ta formula, da dobimo rezultat izražen v metrih, $z = 0,07841 \times d^2$; d moramo pri tem izraziti v kilometrih.

bi ustrezalo 1325 m, kolikor znaša znižanje Monte Cristalla, na našem črtežu razstoju od $\frac{1325}{161} \times 5,2$ mm. Monte Cristallo je pa oddaljen 130 km, Špik nad Policami 32 km, zato ustreza onemu znižanju za 1325 m na naši sliki razstoj $\frac{32}{130} \times \frac{1325}{161} \times 5,2$ mm = 10,5 mm. Na teh osnovah sem označil na črtežu s pikčastimi črtami obrise Monte Cristalla, Sekstenskih Dolomitov in Špika nad Policami za primer, da je zemlja ravna. Kakor je razvidno, so višinske razlike, ki jih ustvarja zaokroženost zemlje, precejšnje, samo da navadno tega ne opažamo, ker se znižavanje vrhov počasi stopnjuje z oddaljenostjo. Samo tam, kjer vidimo vrhove, ki so v vidni črti jako oddaljeni drug od drugega, v neposredni sosesčini, lahko opažamo nesorazmerje njihovih višin zaradi ukrivljenosti zemeljske površine.

Naj dodam v zvezi z gornjimi opazovanji še dve tabeli. Prva tabela kaže, za koliko so točke razne oddaljenosti zaradi ukrivljenosti zemlje nižje.

Oddaljenost	Znižanje	Oddaljenost	Znižanje
5 km	1·96 m	70 km	384·21 m
10 "	7·84 "	80 "	501·82 "
20 "	31·36 "	90 "	635·12 "
30 "	70·57 "	100 "	784·10 "
40 "	125·47 "	120 "	1129·10 "
50 "	196·03 "	150 "	1754·23 "
60 "	282·28 "	200 "	3136·40 "

To tabelo beremo lahko tudi od desne na levo. Tedaj nam pove levi stolpec, kako velik je polumer obzorja, ako se nahajamo v višini, ki je označena v desnem stolpcu, nad neko ravnino ali nad morjem¹ Vrhove, ki se dvigajo nad to ravnino, vidimo seveda tudi v večji razdalji, in sicer do meje, ki odgovarja vsoti polumerov obzorja enega in drugega vrha. Obzorje Triglava ima polumer 191 km; toliko je oddaljena skrajna točka na Jadranskem morju, ki jo še lahko vidimo s Triglava. Skrajne meje, do katerih vidimo s Triglava vrhove raznih višin, so pa sledeče: 400 m nadmorske višine do 262 km, 900 m do 298 km, 1600 m do 334 km, 2500 m do 369 km, 3600 m celo do 405 km. Seveda velja to samo, ako niso na poti drugi vrhovi. Še bolj pa prihaja v poštev stanje atmosfere. Če se nahaja v višavi plast gostejšega zraka, se zaradi lomljenja svetlobe znatno zmanjša obseg obzorja. Navedene številke veljajo torej samo za najugodnejše atmosferske razmere, ki so le redkokdaj podane. Navadno je obseg obzorja zaradi lomljenja svetlobe zmanjšan na polovico ali pa še več.

V sledeči tabeli pa navajamo, za koliko so pre nizki zaradi ukrivljenosti zemlje izvestni vrhovi, če jih gledamo z Ljubljanskega gradu.

	oddaljenost	pre nizki za	oddaljenost	pre nizki za
Šmarna gora	9·8 km	7·53 m	Grintavec	35·0 km 96·05 m
Tošec	15·8 "	19·57 "	Stol	50·4 " 199·17 "
Lubnik	23·4 "	42·31 "	Golica	60·4 " 286·04 "
Sv. Jošt	27·0 "	57·16 "	Triglav	63·4 " 315·17 "
Krvavec	28·4 "	63·24 "	Škrlatica	68·4 " 366·85 "

Oddaljenosti sem izmeril po avstr. gener. karti 1:200.000.

¹ Polumer obzorja d , t. j. kako daleč vidimo iz višine v , se računa po formuli $d = \sqrt{2r v}$, ako r znači polumer zemeljske krogle. Ker znaša $\sqrt{2r}$, izražen v metrih, 3571,27, izračunamo torej polumer obzorja, če pomnožimo kvadratni koren višine, izražene v metrih, z 3571,27.

Kostanjevica — grad

Foto Kramarič V.

Viktor Pirnat:

Med Krimom, Kolpo in Kumom

Dolenjska je za širše občinstvo pojem mehke pokrajine, slastnega cvička in vesele pesmi. Za potujočega človeka, četudi le za nedeljskega izletnika, ki gleda z odprtimi očmi in hoče poleg telesnih dobrin imeti tudi čim večji duševni užitek, so potrebe po spoznavanju dolenjske zemlje pač primerno večje. In med njimi menda ne bodo na zadnjem mestu svedoki njene preteklosti, daljne in bližnje. Tokovi zgodovine so po večini le od daleč pljuskali med dolenjske gorice in holme, nanese pa je, da so se ji približali tudi znatneje in zapustili so zato tem trajnejši spomin.

Bele cerkvice vrh zasanjanih gričev, mrki gradovi, grozeči z višin in stiskajoči se med lesovje, tihi samostani, živahna naselja in pisana mesteca, skratka, ves razgibani svet pod Krimom, Kolpo in Kumom čuva spomine na davne dni.

Kdo bi jih motril po razvojnih stopnjah in časovnih razdobjih? Oglejmo si jih bežno-turistično in zajmimo čimbolj zgoščen vtis teh vrednot dolenjske zemlje, da nam bo še bližja in ljubša, ker bo toliko zanimivejša!

Na pragu Ljubljanskega barja stoji vas Šmarje. Njena cerkev je med najstarejšimi gotskimi božjimi hrami med Slovenci. Okrogli stolp, viden z železniške proge, je ostanek nekdanjega utrjenega tabora. Onstran doline se ozira na dolenjsko in gorenjsko stran Magdalenska gora, ki je v turških časih dajala znak Ljubljančanom, da se bliža sovražnik, v pradavni dobi pa je bilo na njej utrjeno gradišče, ki šele sedanjim rodovom polagoma razkriva svoje tajne.

Kurešček, južni mejnik Barja, in sosed Sv. Ahač že skoraj 900 let bdita nad slikovitim Turjaškim gradom, domačijo Auerspergov, v naši deželi najstarejše

plemiške rodbine, ki je v tesni zvezi z zgodovino Slovencev. Auerspergi so doma s Švabskega. Prvotno so se nazivali Ursperg. Na ščitu so nosili divjega tura. Po Turjaku, ki so ga postavili 1067. leta, so dobili slovenski naziv »Turjaški«. Sedanji grad je že tretji na istem mestu. Vojne in potresi so uničili prva dva. Tudi ta ima že skoraj štiri sto let. V njegovi kapeli je pridigal protestantovski predikant Jurij Kobila. Rodbina Turjaških se je v teku stoletij razcepila v grofe in kneze. Prvi posedujejo grad Turjak, drugi so gospodarji gradov Višnja gora, Kočevje, Žužemberk in Soteska. Razen zadnjega so vsi v razvalinah.

Svojevrstna posebnost jugozahodne Dolenjske je Kočevska deželica, kjer so do zadnjih časov skoraj šest sto let živeli koroški, frankovski in turinški nemški priseljenci, tako imenovani Kočevjarji, pomešani s staronaseljenimi Slovenci. V temnem gozdovju južno od kočevskega mesta se skrivajo razvaline gradu Fridrihštajn, med čigar razkošnimi zidovi je Friderik Celjski nekdanj užival medene tedne z Veroniko Deseniško.

Sv. Peter v Rogu je severovzhodni stražar Kočevarije. Malo dalje na onih pragozdnih višavah se na majhni planoti sonči vasica Kunče s podrtijami starega dvorca, kjer je na begu pred krutim Hermanom Celjskim baje tudi nekaj dni trepetala nesrečna Veronika.

Globoko spodaj v ožini gorenje Krke se šopiri prostrani in lepi grad Soteska. Zgrajen pred tremi stoletji, je bil tedaj najlepši grad na Kranjskem. Na drugi strani rečne struge so prilepljene visoko v breg razvaline starega soteškega gradu, pred čigar strašnimi ječami so se včasih tresli turški divjaki tam v daljni Bosni.

Z mogočnih pečin, ki rastejo naravnost iz Krke, se v »raztrganem«
Žužemberku ogledujejo v zeleni rečni gladini silni grajski zidovi, ki še razpadajoči glasno pričajo o sili in ugledu svojih nekdanjih gospodarjev. Kmalu za gradom sta onstran Krke v skromni cerkvi sv. Miklavža nastali znameniti freski Adama in Eve ter Viharja na morju, ki ju strokovnjaki štejejo med najstarejše umotvore te vrste v naši deželi. Žal sta freski močno pokvarjeni. Tudi v Plešivici nad Šmihelom pri Žužemberku so nedavno odkrili stare freske. Seveda ne v najboljšem stanju. Vse je minljivo, saj je ob zatonu prejšnjega stoletja kuga uničila tudi znamenite krške rake, ostala pa je v Žužemberku še v srebro vkovana rakova »taca«, iz katere je v lepih starih časih ob slovesnem ustoličenju pil vsakokratni novo izvoljeni trški sodnik oziroma župan. Tudi zgodovinskih najdb in izkopenin ne manjka v žužemberški okolici. Posebno je znan rimski spomenik v Valični vasi.

Jurčičeva rojstna vas Muljava se postavi z največjim in najbogatejšim baročnim oltarjem in s krasnimi freskami Janeza Ljubljanskega. V gostilni na robu vasi je posebna Jurčičeva soba, vsa poslikana s prizori iz del slavnega rojaka, ki ima na rojstni hiši spominsko ploščo.

Svet tod naokoli je rodil mnoge našega duševnega velikana, zato je zaslužil častni naziv »Slovenska Atika«, saj so tam onstran izvirov Krke zagledali luč sveta naši možje Trubar, Levstik in Stritar.

Nad »zakrpano«
Višnjo goro mole proti nebu razvaline starega gradu, čigar gospodarji, višnjegorski gospodje, so bili nemški sorodniki iz slovenske krvi izhajajoče koroške grofice sv. Heme. Zadnji Višnjegorec, ki je padel v bitki pri Budačkem leta 1575., počiva v kripti črnomeljske cerkve sv. Petra.

Pobožna ustanova Višnjegorcev je cistercijanski samostan v bližnji Stični. Doživel je že osem stoletij. Triladijska samostanska bazilika je najstarejši roman-

Foto Kramarič V.

Vesela gora s Kalvarijo

ski spomenik na Dolenjskem. Kasneje večkrat prezidana, predvsem v baroku, v teku zadnjih let spet odkriva veličastno lepoto prvotne zasnove. V samostanu je nastal leta 1428. znani »Stiški rokopis«.

Še starejša od stiške je župna cerkev v Št. Vidu pri Stični, ki je bila v baročni dobi tudi obokana in podaljšana. Šentviške in stiške prazgodovinske najdbe so enako znane kot mokronoške, šmarješke in novomeške.

Čez Trebnje, nekdanji rimski Praetorium Latobicorum, s 600 let staro cerkvijo, zavijemo v Mirensko dolino, natrpano s slovitimi božjimi hrami in starimi gradovi. Med najstarejšimi sta gradova Mirna in Rakovnik. Izredno lepa gotška stavba je triladijska župna cerkev v Št. Rupertu, ki ima okoli 450 let. Z lepo baročno cerkvijo se diči bližnja Vesela gora. Baročni veliki oltar in Metzingerjeve slike so ji v poseben okras. Na sosednjem Mokronoškem gradu je že pred tisoč leti gospodovala koroška grofica in svetnica Hema. Mokronog se postavi tudi z Langusovimi slikami. Vasica Trebelno v Mirenskih goricah ima svojevrsten spomenik: romanski osuarij, okroglo stavbo s križnim obodom in apsido.

Na robu goric, ki na severovzhodu zapirajo široko novomeško kotlino, se bočijo razvaline mogočnega Hmeljnika, najvišje ležečega gradu ob vsej znameniti »dolini gradov«. Prava srednjeveška trdnjava z dvojnimi obzidjem in številnimi stolpi, velevažna višinska utrdba.

Na nasprotni strani doline samevajo ostanki nekdanj toli slavnega gradu Mehovo, na drugem koncu pa propada Luknja, edini jamski grad na Dolenjskem. To so zidovi davnih, davnih dni, vsem pa prednjači mrki Stari grad na vzhodnih obronkih znane Trške gore, kjer so baročni oltarji ter Cebejeve slike in freske.

Sredi doline v zajetnem ključu lene Krke stoji dolenska metropola Novo mesto, dete visoke gotike. Mogočni Kapitelj vrh skalnega polotoka daje značilno lice mestu, ki se je zgnelo okoli njega, in vsej lepi okolici. Nad pol tisočletja stara cerkev s prelomljeno osjo je arhitektonska posebnost. Edinstven je monumentalni gotski prezbiterij s kriptjo. Glavni oltar krasi Tintorettova slika svetega Miklavža, ki jo smatrajo za največjo umetnino med Slovenci. Stranske oltarje krasi po večini Metzingerjeve podobe, ki jih je nekaj tudi v frančiškanski cerkvi. Tam so tudi renesančni nagrobniki otoških gospodov Lenkoviča in obeh Villandersov, stari blizu štiri sto let. Največji trg slovenskih podeželskih mest so v dobi procvita Novega mesta obkrožale arkade, ki so se ohranile le še na eni hiši na zgornjem koncu trga. Grnska graščina se postavi z Layerjevimi slikami. Na pokopališču bližnjega Šmihela sniva večni sen Primičeva Julija.

Pod Starim gradom se sredi Krke košati slikovito zidovje gradu Otočec, ki je dočakal nad 700 let. Čudovito lepa slika! V grajski kapelici velika Metzingerjeva podoba Matere božje in več njegovih manjših slik.

Grad Klevčevž onstran Šmarjeških toplic morda še hrani več fresk in veliko oltarno sliko Matere božje, ki so vse Langusovo delo. Kot na Otočcu je tudi na Klevčevžu stala umetniku za model lepa grajska baronesa. Nekako pred 460 leti je tod gospodaril naš pravljčni kralj Matjaž, ogrski kralj Matija Korvin. Visoko nad sotesko, ki ob potoku Laknici vodi v Mirensko dolino, razpadajo mogočni zidovi nekdanj silnega in slavnega Creteškega gradu.

Mimo vasi Bela cerkev, ki se kot najstarejša župnija v Sloveniji iz leta 1074. še sedaj zviška ozira po dokaj široki ravnini, jo mahmimo čez Krko pod temne Gorjance, kjer se stiskajo med vinogradi številni stari gradovi. Najzanimivejši in najslikovitejši je grad Tolsti vrh, zibelka Trdinovih bajk in povesti o Gorjancih. Znamenite so njegove starinske freske. Bližnji gradič Vrhovo ima kapelico ohranjeno še tako, kot je bila v času, ko se je kronist I. V. Valvasor v njej drugič poročil. Njegov sosed samotni grad Prežek kaže v kleti letnico »A 1833 P«, kar naj-bi značilo podpis Anastazija Grūna in Franceta Prešerna, ki sta tod veseljačila v gradu Andreja Smoleta.

Pod košato Opatovo goro sameva belo mesto belih samotarjev, kartuzija Pleterje, edini samostan te vrste na Balkanu. Njena stara opuščena cerkev iz leta 1420., pravijo, da je najlepša gotska stavba v pokrajini. V njej je bil pokopan tudi ustanovitelj pleterske kartuzije Herman II. Celjski, ki je na gorjanskih obronkih nad samostanom zgradil tudi lovsko cerkvico sv. Ožbalta z zanimivim portalom v šilastem slogu. Danes je razvalina, opeke njenega zidu so dokaz njenega porekla: vanje so na eni strani vtisnjene tri zvezde celjskega grba, na drugi neki gotski napis. Opeke hranita pleterska kartuzija in novomeški muzej.

Velika dolenska vas Št. Jernej, nekdanja Trubarjeva župnija, sredi širnega polja, je znana po svojih vsakoletnih konjskih dirkah in svetoštetanski konjski procesiji, kar je tradicija že davnih rodov.

Otoška Kostanjevica, najstarejše dolensko mesto, ni slavna le po svojem edinstvenem položaju in po zgodovinskih kostanjeviških tolarjih. V senci gorjanskih bukev je 708 let kljubovalo času mogočno zidovje cistercijanskega samostana, ustanove koroškega vojvodskega para Bernarda in Jute, ki počivata v pred vojno obnovljeni opatijski cerkvi. Slikoviti so samostanski arkadni križni hodniki, največji v naših krajih. Zanimiva je zgodovinska freska nad samostanskimi vhodnimi vrati. Spomin na sosedne Uskoke.

Po gorjanskem robu in na onstranskih pobočjih je domovina nekdanjih beguncev iz naših južnih pokrajin, ki so tedaj ječale pod turškim jarmom. Pred dobrimi štiri sto leti so se po Žumberku naselili Uskoki, branilci Vojne granice. Ohranili so jezik in običaje svojih očetov, njihove unijatske cerkvice so posejane po vseh južnih gorjanskih obronkih, mnoga žumberška kočja ali cela vasica se diči s samimi plemiči. V Pokleku so vsi baroni. V Adlešičih in Bojancih v južni Beli Krajini so uskoški potomci do danes ohranili pravoslavno vero. Bojanski zvonček, ki so ga begunci prinesli iz svoje domovine pod bregovi Skadrskega jezera, je shranjen v ljubljanskem muzeju.

Tudi ljubka Bela Krajina se postavi z zanimivimi starodavnimi gradovi. Gradac ima ohranjen rimski spomenik; Krupa, sedež nekdanjih Baboničev, kasnejših Blagajev, poudarja svojo srednjeveško preteklost z visečim mostom: kot njegov nekdanji gospodar je slaven Lenkovičev Pobreški grad. O. Župančičev rojstni kraj Vinica čuva star glagolski napis, gozd pri Rožancu krije rimski mitrej. Na Stražnem vrhu kraljuje sredi vinogradov cerkva sv. Miklavža z bogato slikanim stropom.

Bližnji Črnomelj, upravno središče Bele Krajine, je v starem gradu črnomeljskih gospodov gledal včasih tudi Frankopane, svoje gospodarje. Zanimiv je starinski župni dvorec. Cerkev sv. Petra, zidano v poznoromanskem slogu, je bivši hrvaški ban in kasnejši oglejski patriarh Bertold, grof Andeški, brat sv. Jadvice, leta 1228. povzdignil v nadžupnijo. Nemški viteški red ima oddavnaj v Beli Krajini velika posestva. Stari sta njegovi komendi v Črnomlju in v Metliki, nekdanjem glavnem mestu Slovenske Krajine. Znamenit je grb na metliški mestni hiši in cerkva sv. Martina, sedanji belokranjski muzej.

Skrajni vzhodni žumberški mejnik je uskoška Stojdraga visoko nad Krškim poljem. Ob potoku Bregani hiti krasna avtomobilska cesta proti Savi. Starodavni grad Mokrice, kjer je bil nekdanji zaprt bedni Matija Gubec, se bel visoko nad šumečo reko.

Še vedno spoštovanje vzbujajoč je mogočni grad ob vhodu v Brežice. Tudi njegovi lastniki so bili nekdanji Frankopani. Najbolj je znan izza časa nesrečnih kmečkih uporov. Njegova viteška dvorana hrani še mnog znamenit spomin na čase, ki so minuli, zlasti baročne freske.

Rojstno mesto Jurija Dalmatina in mesto smrti I. V. Valvasorja, ob Savi razlegnjeno Krško z razvalinami starega gradu in najnovejšim mestnim muzejem, je nastalo v bližini nekdanjega znatnega rimskega mesta Neviodunum. Na njegovih ruševinah je sedaj vasica Drnovo. Bližnja vas Leskovec ima v cerkvi prižnico, ki je iz samih rimskih spomenikov, izkopanih tam naokoli.

Posebno slikovito je južno podnožje dolenskega očaka Kuma. Tam je živel rod Ostrovrharjev, ki so bili za Turjačani najstarejši kranjski plemiči. Zadnji tega rodu je padel v bitki pri Grebinjah leta 1293. V Svibnem pričajo o minljivosti moči in slave. Le še razvaline nekdanjega silnega gradu. Tam je tudi najstarejša gotska cerkev na nekdanjem Kranjskem. Poteka iz leta 1324.

Še onstran Kuma okoli Litije ne smemo pozabiti na veliki in slikoviti grad Bogenšperk, kjer je Valvasor uredil prvo grafično podjetje v naših krajih, in ne smemo izpustiti vasi Vače s slavnim prostranim prazgodovinskim grobiščem, ki je založilo naš ljubljanski in mnog tuj muzej.

Bogata je zakladnica dolenske zemlje, zato je vredna vse pozornosti.

Anton Seliškar:

Planinski mozaik

(Iz nenatisnjene knjige »Črtice iz naših gorâ.)

Sivi greben je drevo,
prod zelena trata,
struge plazov veje.
Truden obležim pod njimi.

Žejen! Ptica zažgoli
ko studenček izpod skal.
Lačen! Svišč odpre oči.
Kapljico medu bi dal.

Sonce vroče-me ogreje,
veter sanje pripelja.
O, v človeku se obrne:
greben raste iz srca.

Skutnik je obležal nezavesten pod stenami. Sonce ga je budilo do poznega popoldneva, veter ga je sunkoma pretresal, oblak dežja se je ustavil nad negibnim človekom in mu je natočil hladilne pijače; ptičica mu je sedla na rame in zažgoleda, grebeni so mu kotrljali kamenčke na prsi in noge.

Skutnika niso prebudili.

Večerne sence so ovijale negibno telo, mesec je pred polnočjo obsvetlil trdi obraz, plaz kamenja se je zakrohotal, potem so dvignile močne roke Skutnikovo odrevenelo telo in ga prenesele v črno zijalko Gore.

»Skutnik!«

Sinje oči so vztrepetale in se odprle, neznansko začudenje je oživilo obraz, telo se je premaknilo, roke so se oprle na kameniti rob, kri je polzela počasi v noge. Skutnik je vstal in se čudil.

V lepo zaokroženi dvorani so blestele stene, biser ob biseru je prelival mavrične barve, nevidna vijolična luč je razsvetljevala prostor. Sredi dvorane je ugledal Skutnik ovalno mizo, izklesano iz belega marmorja, na njej zlat vrč, okoli mize so se vrstili prelepi, v rdečkasti kamen izklesani stoli. Čudovita godba je božala uho in opojen vonj neznanih gorskih cvetk je napolnjeval dvorano.

»Skutnik!«

Globok moški glas ga je poklical za hrbtom.

Skutnik se je obrnil in ugledal starca nizke rasti. Osiveli lasje so padali v kodrih na tilnik, dolga siva brada je valovala do prsi. Pod visokim, svetlim, razoranim čelom so ga opazovale velike modre oči; tih nasmeh je krožil starcu okoli mladeniško rdečih ust, plameni so mu goreli v licu.

»Ali me ne poznaš, Skutnik?«

Vonj neznanih gorskih cvetic je opajal Skutnika, valovi novih sozvočij so se spajali s pesmijo, ki je zvenela v duši, blesk sten mu je ščemetil oči.

»Truden si, pij, Skutnik!«

Starac je dvignil zlati vrč z mize in mu ga vročil.

»Pij!«

Skutnik si je gasil žejo z dolgimi požirki.

»Ali ni dobra?«

Skutnik je samo prikimal, nagnil vrč in hlastno pil. Utešen je položil vrč na mizo in stisnil starcu roko, rekoč:

»Poznam te!«

Sedla sta k mizi. Starčevo roko je obdržal v svoji:

»Poznam te, gornik, poznam! Ali se še spominjaš onega dne? Devetleten fantič sem lezel sam na Cavn, obtičal sem pod grebeni. Takrat si prišel ti,

dobrodušen in vesel in si me peljal na vrh. Sonce je sijalo in nebo je žarelo jasno nad nama. Razkazoval si mi verige gora, gore samotarke, doline, reke, mesta, naselja, s prstom si pokazal — morje! Utrgal si nekaj cvetk in živo pripovedoval.

Do sončnega zahoda sva sedela na grebenu, zvesto sem te poslušal, odpiral oči in gledal prvokrat podobo sveta okoli sebe. V somraku si me prijel pod roko in naslonjen ob tebe sem te izpraševal. Vodil si me do pastirskega stana; molčeč, suhljat mož naju je sprejel, skuhal mleka in namešal žgancev. V pogradu sem hitro zaspal. Ponoči si menda ti izginiš. Zjutraj sem izpraševal pastirja po tebi. »Ne izprašuj!« me je zavrnil, plahega dečka; »Ne spominjaj! Kdor je hodil enkrat z njim, bo obseden svoj živ dan. Bog naj ti bo milostiv!« Oblake dežja je podil veter med grebene. Hitel sem v dolino, vznemirjen, k materi, očetu, sestram in bratom. — Od tega dne je že triintridesetkrat Vuzem pomladil zemljo in prinesel tudi meni nove kali in zorenja bore malo. Poznam te, gornik! Ti nevidni, tihi in vendar tako močni, strašni mož. Ti si me že sto- in stokrat poklical pred svitom, da sem vstal in hodil, kakor omotičen v gore, na grebene hodil in plezal v tesni, klešče, škarje, križe, golice in še v toliko čudovito upodobljenih kamenih gmot. Ostajal sem v gorah tedne in tedne, sam, se družil z gamsi, bori, macesni, s cveticami, zvezdami, soncem, prenočeval v skalnih zaklonih, iskal studenčke, vode v skledicah, prepeval z viharji, še igral z bliski in gromi, prepeval in se smejal, molil in obupaval, pogovarjal se sam s seboj, z Bogom in z vsemi ljudmi — — —

ti gornik tihi in vendar —«

»Ali me sovražiš, Skutnik?«

»Ne! Ali ljubiti te ne morem!«

»Zakaj — prijatelj?«

»Prijatelj? Človeka-prijatelja še nisem našel v svojem življenju!«

»Verjamem, da ga še nisi našel. A jaz, dragi Skutnik, sem ti pokazal svet gorâ, svetost prirode, moč zemlje in neba, vso grenko slo vesoljstva in človeka samega. Ali nisi našel lepote? Ali nisi spoznal resnice? In kolikokrat si se pogovarjal s samim Bogom? Skutnik! Skutnik! Kaj si pričakoval od sočloveka?«

»Ljubezni!«

»Ljubezni? Skutnik —

Ha-ha-ha-ha! Ha-ha-ha-ha!«

Jutranje rose in hlad so odpirale osuple oči. Sonce je že obsevalo grebene in sončni žarki so drsali po prodiščih do Skutnika, ožarili izmučen obraz in se mu smejali v brk.

Skutnik je nastavil obraz soncu in ga pil kakor pijačo.

»Mar sem sanjal? Ali ni bila živa resnica?«

Okovani v molk in led,
v temi, ki zagrinja svet,
iščemo le sonca sled.

Beli sneg nas zdaj zasipa,
gube, špranje in kotanje,
gora tiho se razcvita.

V soncu, glej, gorâ lesket!
Svet v dragulje je izbrušen —
človek: krhek — zledeneli cvet.

Veter krhkega zdrobi,
tisoč zrnc zavneni
v beli molk, v gora lesket...

O zaprti, beli cvet!

Kanonik Josip Volc:
Planiški gospod

(Spomini na župnika, popotnika in planinca Jos. Lavtižarja.)

Več kot dvajset let zapored sem bil njegov počitniški gost: dovolj prilike torej, da sem lahko spoznal njegovo dušo in srce. Ko sva si ogledala zadnje leto svetovne vojne s prijateljem Jankom Kremenškom, tedaj vladnim svétnikom, julijsko dopoldne razrušeno Pontebo in popoldne presanjarila pri belopeškem jezeru, kjer se je Mangart kopal v sončnem siju in vodni modrini, v daljavi pa pozvanjali planinski zvonci uspavanke, sva krenila na večer proti Rátečam, da bi prenočila pri moji sestri Reziki. Dovolj trda je tista pot in človeka utruji. Pa naju je zalotil tik pred pragom župnik Lavtižar. Dolgega Kremenška še ni poznal; mene pač, saj sva bila rojaka. Videla se pa tudi že nisva, odkar je on odšel iz Kokre. Jaz — mlad človek — sem si pač poiskal znanstva in prijateljstva med svetom, kamor me je vrglo življenje, dom je pa nekako odmelel

iz spomina in se odmaknil od srca. Lavtižar se je takrat preselil med domače gore, ko je jel siveti; mene je pa le še oklepala tujina, dokler nisem začutil tudi jaz domotožja po domačih tleh in očeh in se izprva sicer bojazljivo, a potem vedno pogosteje vračal na domače meje.

Povedala sva župniku, od kod in kam. — »Kaj bosta v gostilni, tam ni miru! Z menoj gresta! E nič ne bo Rezika huda.« Kar ubogati sva morala. Noben izgovor ni zalegal. Lavtižar je bil mož silne volje, recimo trme, s katero je vsakogar obvladal. Ta trma mu je prizadela marsikatero bridkost v življenju in prinesla marsikatero razočaranje, pa mu rodila tudi veliko uspehov. No, nama je bila kar v srečo.

Tisti večer sva se vgnezdila v Lavtižarjevem župnišču in naslednja leta počitnic ondi prebila. Lavtižar nama je bil ljubezniv in nad vse skrben hišni oče, midva pridna, tiha hišna gosta, postrežnica Minca pa kakor sestra: nič ne rečem preveč, da sva vsako leto v solzah odhajala.

O tista prva leta, ko so bile Ráteče še naše, hočem reči: odmaknjene letoviščarjem, Planica še deviška, kakor jo je bil Bog ustvaril! Tedaj je gams še drzno stražil na Ciprniku, planinski orel se vozil nad Kopjem, v Tamarju gospodaril spravnik, delal skuto in sir, pastir pa sam samcat postopal za ovcami. Komu se je tedaj sanjalo o kakem hotelu, skakalnici ali drsalnici? Redkokdaj je zaškripal v planiškem grušču težki čevelj turista. Povsod božji mir, če ga ni ravno pretrgal vrisk senoseka z onstranske Trebiže ali pisk vlaka, ki je brez pomude hitel mimo. Rátečan je bil tedaj samovladar v svojem kraljestvu in ni kaj tujega rabil. Vse mu je dala domača gruda in živina: obleko in hrano, skromno sicer, a trdno in zdravo. Čudil se je Rátečan Kranjski gori in Mojstrani, kaj počenjata s svojim letoviščanjem. Za malo se mu je zdelo, da bi tudi on dajal v najem svoje prostore v hiši tujcu, pobiral tiste novčiče od njega in barantal z njim za mast in maslo. Kar hiša pridobi, naj hišo živi!

Toda v nekaj letih kaka sprememba! Kar z viška se je sprevrglo. Prišel je en tujec, prišel drugi in s tujstvom tudi tuj duh. Zdelo se je, da je kmpčka samozavest čez noč podlegla pohlepu. V vasi so se družine, ki so prej toliko držale na svoje hiše in izbe, selile v kleti in na skednje, da se je mogel nastaniti poletna meseca tujec v hiši. Toliko in toliko dinarjev na dan od toliko in toliko sob... Patriarhalna domačnost je hiralala. Med mladino je rastel nov rod, ki se je sramoval okornih cokel in siromašnih bôt (copat). Vsako nedeljo si videl več novopečenih gospodičev in gospodičen na vasi. Domača govorica

se je sramovala svoje izvirnosti in je umolknila. Tem splošneje se je pa oglašalo tuje narečje. Življenja na vasi ni vodil več župan, ampak prometno društvo, ki je kmetu — če je kateri godrnjal, da mu gospôda mladino pridi, senožeti kvari in plotove podira — pamet solilo z vprašanjem: »Kdo nam pa denar prinaša v vas?« Tako sta vas in Planica postajali od leta do leta bolj mestni, od dne do dne manj pristni. S skrbjo je župnik Lavtizar premišljal, je li prav storil takrat, ko je postavil po Planici prve klopi, da bi vanjo privabil tujce? Sicer so mu jih pastirji brž podrli in les pokurili, toda on je postavil druge... Zdaj je pretehtaval, če niso imeli pastirji tedaj le bolj prav.

Nekoliko ga je pekla vsa ta prememba, ostal je pa trd. Ni rad potožil, a na vsak ogovor tujcev je odgovoril le po slovensko, če je le slutil, da tujec razume tudi slovensko. Letoviščarji mu tega niso niti zamerili, ta in oni mu je celo oponesel: »Vaši ljudje nimajo narodne zavesti. Mi Srbi in Hrvati bi se ob počitnicah celo radi bolj priučili slovenščini, toda vaš človek govori z nami po naše, če količkaj ume.« V Planici je naletel Lavtizar na pastirja, ki je molel tujcu šop ravšaja: »Molim, molim, gospodine!«

Lavtizar nâdenj: »Ali si ti Slovenec ali Hrvat, da se spakuješ?«

Tujec: »Ne izzivajte, gospodine! Ja sam srbski častnik!«

»Jaz pa Lavtizar, župnik tega kraja!« — Na uslugo je bil pa Lavtizar rad vsakomur tudi v njegovem jeziku, če je slutil, da po slovensko ne razume. Pridrl je nekoč čez Koren popoten človek, ki se mu je mudilo na Jesenice, in se ustavil v Râtečah pred Lavtizarjem: »Prosim, koliko imam še do Jesenic?« — »Ja, če greste v tej smeri — proti Beli peči — nekaj čez 40.000 km; če pa obrnete, ste v dobrih treh urah tam.« — Tujec se je prijazno zahvalil in seveda rajši obrnil.

Pa ne mislite, da je pokazal župnik Lavtizar ob vsej odločnosti kdaj tudi ošabnost. Res se je katerikrat za trenutek tudi razhudil, če je šlo kaj zoper njegovo prepričanje.

»Prijatelj, danes so drugačni časi. Ne gre drugače!«

»Pa mora iti!« in udaril je po mizi, kakor takrat, ko je še muhe pobijal.

Kesneje jih ni več. »Ti ne veš,« mi je rekel ob priliki, »kako sem postal mehkočuten. Drevesa se mi ravno tako smilijo kot človek ali žival. Zdaj muhi rajši odprem okno. To je menda od tod, ker sem imel pri živalih že toliko žalosti. Kozo sem imel in rad sem jo imel — ali mi je niso hudobni ljudje za vrtmi ubili? Imel sem kanarčka, več let mi je prepeval — ali nisem nekega dne, ko je skakal po ileh, stopil nanj? Imel sem kavko, udomačeno; kar poklical sem jo 'Katka, Katka!' pa je priletela, kjer je že bila. Ali je nisem nekoč po nesreči med duri pripril? Ja, jastreba v svinjaku tudi! Zdaj pa nočem imeti pri hiši nobene živali več, razen kur.«

»Jastreb je pa zaslužil, mrhar krépljeni!« je brž segla vmes Minca.

»Nič zaslužil!« se je razburil gospod. »Ta je bil iz gnezda. Oni že, ki je nad čibe prihajal. Prvič sem ga odpodil, pa sem vedel, da bo spet kmalu priletel. Počakal sem ga za oglom, s planko v rokah. Ni bilo dolgo, pa je bil že spet tu. Čibe v vršič in na vse strani. Jaz pa po njem s planko in prav do mrtvega sem ga!«

»Potlej se pa tisti dan še južine niste dotaknili. Prav na vek vam je šlo,« ga je podražila Minca.

Lop po mizi: »Ali to ni moja služba, da bi jaz nedolžno žival pobijal! Nedolžna je pa vsaka, ker nima pameti.«

»Ali sta bila tista dva grda gada tudi nedolžna,« je ugovarjala Minca, »ki ste ju ne vem od kod privlekli in na postelj položili? Kakšen strah sem imela!«

»Saj sta bila zmrznjena. V Kamnju so ju delavci izgrebli, ko so mi za hišo kopali temelj. Študirati sem hotel, če ima gad res kratek rep, da bi kdaj nedolžne kače ne pobil. Vidiš, to je bilo.«

Iz kuhinje je nekoč pribrezela v vežo miška. Minca brž po metlo. Župnik pa ves v ognju: »Pusti jo, pusti jo živeti! Ti ne veš, kako lepe oči ima.« Brž je odprl vrata in rešila se je, na Mincino veliko jezo: »Žival nemarna, koliko sem jo iskala! Čevelj mi je v kuhinji oglodala.«

Ob priliki sem opazil v kotu nad svétnikovo pisalno mizo v mreži debelega pajka. Mislil sem, da mu ustrezem, če mu ga ubijem. Kako se je zavzel zanj: »Pusti ga, pusti! Ta je bolj moder kot midva oba!« Župnikova edina za-

bava so bile zdaj še kokoši in piščanci na dvorišču. Sedel je mednje na prag, sitne odganjal in plašljive vabil: Na-na-na! Po pol ure in več ga je bilo slišati: na-na-na! Nikoli se ni lotil kurefine, če je le zaslutil, da je z njegovega dvorišča. Ti uboga Minca, koliko ga je včasih morala prepričevati, da kosilo ni iz domačega blaga, ampak da ga je z doma prinesla.

»Ali so kure zaprte?« je bila Lavtizarjeva zadnja gospodarska skrb vsak večer. Perutnina, zlasti pa ptiči, so bili izmlada njegova ljubezen. V Kokri je imel veliko kletko in v nji vsake vrste ptičjih gostov. Še vrabca ni manjkalo. Pozimi po maši je bilo prvo Lavtizarjevo opravilo, da je nakrmil te lačne drobljance. Sinice so mu postale toliko domače, da so mu pečke jemale iz rok. Vrabci, ščinkavci, kosi in taščice — vse je skakljalo za njim, če je šel čez dvorišče. Vsak pes ali maček, ki je prišel iz vasi do župnišča, je obstal, če ga bo gospod svétnik poklical.

Obiskal sem včasih Lavtizarja kot bogoslovec, ko je bil še župnik v Kokri. Name je napravil vtis samotarja. Tudi sam priznava v svojih Spominih, da ga je semintja v kokrški samoti obšla misel o zapuščenosti. Šola in čebele so bile njegov svet. Ves drugačen je pa postal v Rátečah: veder, družaben, rekel bi: svetoven. Gostoljuben pa do zapravljenosti. Kdor bi sodil njegovo gospodinjstvo po tem, kar je vse prišlo pred gosta na mizo, bi moral verjeti, da živi v tajnem izobilju, ali pa, da zna njegova postrežnica Minca čarati. Prideš opoldne, prideš zvečer ali ob najbolj neprilični uri: v Lavtizarjevi hiši ni bilo nikoli zadrege. Hokus-pokus — pa je miza polna! Če si pa pogledal v kuhinjo, si se zavzel, da še zakurjeno ni, in če si nos vtaknil celó v jedilno shrambo, si opazil, da tam niti vseh najpotrebnejših malenkosti ni. Kako potem gre ta reč? To je ravno tisto, kar je bilo težko pogoditi. Vsak čarodej skriva svoje skrivnosti. Minca ti bo samo to povedala: »Naš gospod svétnik strašno malo rabijo in so z vsem zadovoljni. Zjutraj čašico kave in potem vse dopoldne nič; opoldne se dobro podpro, popoldne spet nič, do večera, ko imajo kaj močnatega ali mlečnega. Če jim hišni gostje prineso hrenovk, se jih vselej razveselé, sami jih pa nikoli ne kupijo. Neke zime so jih nekaj celo v sneg zakopali, da bi dlje držale. Zavohal jih je pa naš pes, izkopal in požrl: privoščili so mu jih. Vina ne pokusijo čez dan nikoli, najmanj pa kako žgano pijačo. Skrbe pa zelo, da se sodca v kleti ne posušita za druge, tudi buteljki mora biti zmeraj nekaj na razpolago. Če imajo goste, tudi sami pri pijači pridno pomagajo, pa bolj srkajo, da dajejo drugim pogum. Kadar gredo kam na tuje, hočejo biti čedno opravljeni, doma je pa vse dobro: v trdi zimi hodijo včasih s slamnikom po vasi in s kurjim peresom za trakom. No zato so pa o kresu v pleteni jopici! Bolni so bili samo enkrat, leta 1907, ko so si pri bolniku navlekli pljučnico, vendar maše niso zaradi bolezni nikoli opustili.« Mi, ki svétnika Lavtizarja z drugih strani poznamo, vemo, da zna biti ob pravem času tudi prav varčen. To še zlasti na potovanju. V žep nekaj koščkov sladkorja, v kovčeg nekaj limon, pa človek lahko za silo prebije. Tudi za udobno prenočišče mu ni. Ko je obiskoval romarske cerkve za »Marijina božja pota v Evropi«, je prenočeval tudi na senu, v krčmi za mizo, s kakšnim popotnim tovarišem skupaj ali med domačo družino. »Na potovanju je tako,« pravi, »kot v življenju — manj ko od njega zahtevaš, več ti dá. Potrpeti pa moraš znati in oprezen biti. No, doma ni sile, povsod so ljudje duhovniku dobri. Samo na Laverci me nekoč niso hoteli prenočiti. Na hudobne ljudi sem naletel samo v New Yorku. Zašel sem bil v predmestje, da bi videl tudi vele mestno revščino, a vedno več sumljivih ljudi se je jelo motati okoli mene. Od mladega imam navado, da prav počasi zmolim očenaš, če se čutim v nevarnosti. Menda me je tudi takrat angel varuh obrnil. Krenil sem v obljudenejšo ulico, in ni dolgo trajalo, pa mi je prišel nasproti prijazen gospod. »Ali niste vi Slovenec?« me je ustavil. »Po obrazu sem vas spoznal.« Bil je uslužbenec Sakserjeve banke. Kako sem ga bil vesel! Drugače pa na svojih potovanjih nisem doživel posebnih nepričlik. No, če omenim, da me na Španskem niso pustili maševati, ker nisem imel talarja. V Karpatih sem si pa med vojsko nabral uši, da se je dečva zgrozila, ko sem prišel ves živ domov. V Rimu je bilo pa naju z dekanom Novakom sram, ko sva jo v čevljih pritolkla vrh Svetih stopnic, namesto po kolenih. Ostro naju je zavrnil ondotni zakristan, ali kar je že bil: »Misericordia di Dio, quali preti!«

Da je doživel Lavtizar v življenju tudi marsikaj bridkega, pričajo njegovi Spomini. Postal je oprezen in med ljudi ni hodil rad. V gostilno je šel, če je že moral. »Iz prepričanja — je rekel — sem zoper nje. Tam izblebata ali pokaže duhovnik tudi svoje slabosti, za cerkev pa nikogar ne pridobi.« Najbolj je bil srečen Lavtizar pri delu v svoji pritlični sobici. Hkrati mu je bila pisarna, sprejemnica, obednica in spalnica. Če si se ozrl po nji, ti je marsikaj razodela. Široka peč ob vratih mu je bila ljuba tovarišica v ondotnih dolgih zimskih mesecih.

»Kaj pa vendar počneš, gospod svetnik, dolge zimske večere, ko si sam v hiši in si se pisarjenja čez dan naveličal; nimaš ne družine ne dobre razsvetljave?«

»Po sobi hodim gor in dol, premišlujem in že marsikateri dober načrt se mi je v teh urah rodil.«

Ob peči je divan, toda na njem počivajo le knjige, gospod svetnik se nasloni na mizo in zadremlje na rokah, kadar ga popoldanji spanec zmaguje. — Ob peči so tudi umivalne potrebščine, čopič in milo: strah Lavtizarjev. »Ti ne verjameš, prav vsak vzrok mi je dober, da se ne obrijem.« Ob vzglavju postelje je omara za knjige: leksiki so tam, zemljepisne in zgodovinske knjige in Lavtizarjevi rokopisi. Težko je verjeti, pa je le res: najmanj pri sreju so bili Lavtizarju časnikarji. »To so ljudje s slonovo kožo!« On, ki je zagovarjal in opravičeval vsakega lenuha in potepuha: nad časnikarji se je pa neredkokrat pritoževal. Preveč je imel z njimi že neljubih opravkov...

V kotu med dvema oknom je železna blagajna. Nekaj prida je bilo v nji takrat, ko je gospod svetnik prodal svojo vilo v Kranjski gori. Med svetovno vojno so mu jo vojaki precej poškodovali in potem ji ni več prestopil praga. Za izkupiček si je zgradil novo stavbo ob postaji Rateče-Planica. Sicer se je pa rad pohvalil, da mu denarja — razumemo ob njegovi skromnosti — nikoli ne manjka, dasi je imel borne službene dohodke. Od župljanov še vsega tega ni terjal, kar mu je šlo, in še kaka knjiga mu je prizadela gmotno rano. — Ob južnem oknu Lavtizarjeve sobe je bila njegova pisalna miza — najljubša hišna oprava. Tam je bil njegov dnevnik, ki je bil vsak dan sproti spisan; tam došla pisma, ki so še čakala odgovora; tam pisalno orodje, vse v skrajnem redu.

Poleti se je spravil Lavtizar rad tudi v vežo, da je tam pisal, kjer je bil svež zrak in odprt pogled na cesto. Motil ga je pa ta pogled malo ali nič. Motil pa je Minco v kuhinji, ki se je na tihem hahljala zamišljenim odgovorom zamišljenega gospoda pisatelja. Prišla je mimo cerkve ženica, se pokrižala in gospoda pozdravila: »Hvaljen Jezus!« — Odgovor: »Bog ga daj!« — Prišel je mimo letoviščar: »Klanjam se, gospod svetnik!« — »Vekomaj, amen!« Zdramil se je pa gospod župnik, če je videl, da je pritekel po cesti otrok: »Ti, pojdi sem!« Obotavlja se, ker se mu mudi. Lop po mizi: »Pravim, da pojdi sem! Boš povedal, kaj si južinal.« Boječe pride: »Ješprenj pa čempovec pa —« In beseda da besedo, ker je gospod župnik neumoren v vprašanjih. Za roko drži otroka in deček pozabi, kam je bil poslan. Domač postane.

»No, gospod, pokažite igrače!« Joj, igrač je pa imel gospod celo cajno. Kar je kje po svetu zanimivega videl za otroške oči, je kupil in prinesel domov. Otroci so si pripovedovali o teh igračah bajne reči, se bahali, kdo jih je več videl, sanjali o njih. Tu je bil žandar, ki je hodil po mizi, če ga je gospod navil; tu je bil mucek, ki je pomigal z jezikom in repom, če si pritisnil nanj; tu je bila hrenovka, ki je zatrobila; miška, ki je zdiralja po sobi in še toliko drugega, da so se otroku oči iskriale in ni ust zaprl. Na ves svet je pozabil; najrajši bi, da bi šla vsa cajna z njim. Gospod župnik ga je moral sam spomniti: »Kam so te pa poslali?« Tedaj se je otrok zavedel, bušil skozi duri, kot vihar skozi vežo in v enem skoku čez stopnice ob vrto: doma bo krik in polom, ker so mu veleli: »Hitro pridi!«

Gospod svetnik je bil pa že spet pri svojem papirju. Kar nič ga presledek ni zmotil v njegovih mislih. Gladko mu teče pero, črke lične, kakor bi bila roka stara devetnajst let in ne devetdeset. Vsak stavek mora biti ne le vsebinsko dobro premišljen, ampak podan tudi v lepem slogu. Vedno je pred pisateljem kup papirčkov, kjer se neroden stavek tako dolgo oblikuje, da ugaja ušesom in očem. To velja zlasti za končno obdelavo rokopisov. Vsak mora biti prebran najmanj trikrat, preden gre iz rok. Šele tretjič se opazi marsikatera trdota, ki

mora biti izglajena. Zato menda stavci teh rokopisov niso bili baš veseli, tembolj pa veseli bralci, ki so občudovali starega gospoda gladki slog in umna izvajanja. Odkar je gospod svetnik zaradi časovnih razmer opustil daljša potovanja, se je najrajši zatapljal v domačo zgodovino. Vse razvaline po Gorenjskem je oblezel, vsaka starina po hišah ga je zanimala, najsi je bil kolovrat ali skrinja ali podoba, rezbarija ali kovna umetnina. Še bolj ga je pa zanimala preteklost ljudi. Z vsakim prosjakom je pričel razgovor in toliko časa vlekel iz njega, da se je razgrnila pred njim vsa tragika beračevega življenja. Z glasbo se je pa pečal bolj malo, odkar je dovršil znane štiri operete — če izvzamemo žvižganje, v katerem je bil pravi mojster. Za harmonij pa je redkokdaj sedel in še takrat mu je pogled rajši obvisel na Sterletovi sliki škofa Jegliča, ki je visela na steni vrh harmonija. Slika sama potegne pogled nase. Pride v sobo otrok in se zazijá vanjo.

»Ali veš, kdo je to?« ga vpraša gospod svetnik.

»En berač.«

»Zakaj pa berač?«

»Zato, ker je tako star.«

Lavtižar se začudi otroški iznajdljivosti in pove ob priliki o tej presodbi tudi škofu Jegliču. Pravi Jeglič: »Saj sem bil berač res ves čas svojega škofovanja!«

Škof Jeglič in Lavtižar — dve trdi gorenjski grč! Mladost ju je zvezala, ko sta skupaj hodila ali se vozila po počitnicah v Ljubljano. In znabiti ni preveč rečeno, če trdim, da škofa Jegliča zadnja leta ni nikamor tako vleko kot k Lavtižarju. Še štirinajst dni pred smrtjo je bil njegov gost. Popoldne tistega dne ni odnehal, da mora še tudi v Planico, ogledat si Lavtižarjevo planinsko cerkvico. Izlet se je srečno izvršil, dasi je bilo vreme zelo neugodno. Škof Jeglič je bil tisti dan sama razigranost, kar mladostno življenje je sijalo iz njegovih prodirnih oči. Na poti v Ljubljano je bil pa nenavadno zamišljen in molčeč. Morda je bil ob svoji visoki starosti nekoliko utrujen — saj vožnja v Planico in nazaj v dežju ni užitek. Ali pa ga je obhajala slutnja, da svoje lepe Gorenjske in starega prijatelja na svetu ne bo več videl? Lavtižarja je škofova smrt bridko zadela. Vdan mu je bil z vsem sreem. Tudi če mu je Jeglič katero bolj po gorenjsko povedal, jo je sprejel le za šalo. Nekoč je prišel razgovor na nekega škofa, ki se je ustavil za nekaj dni pri Lavtižarju in je bil zelo prijaznega in ljudomilega vedenja, pa se je Lavtižar drznil, da je vprašal Jegliča, kakšen je ta gospod kot škof?

»Pri eni glihi tak kot ti: nikoli ga ni doma —!« mu je povedal Jeglič. Morda se je Lavtižar takrat spomnil tiste žene, ki je prodajala mlade volkove in jih ocenjevala takó: »Je eden kakor drugi.«

Pri tisti priliki, ko je bil Lavtižar imenovan za duhovnega svetnika, mu je škof Jeglič to tudi v pismu sporočil: »So me gospodje v dekaniji prosili za to!« Lavtižarju se je nekoliko za malo zdelo, ker ga niso priporočale toliko njegove zasluge, vendar je bil po kratkem premisleku tembolj vesel ljubezni svojih sobratov. — Ko je nameraval na potovanje v Rusijo, je prosil škofa Jegliča, naj ga zaradi odotnih razmer oprosti molitve brevirja. »Nič!« je odgovoril Jeglič, »tam boš molitve še bolj potreben.«

Nikdar nisem videl Lavtižarja tako veselo vnetega kakor tisto leto, ko je gradil cerkvico v Planici. Kdaj je prišel na to namero, ni nikoli prav povedal. Zdi se pa, da ga je k temu navedla Aljaževa kapelica v Vratih. Z Aljažem sta bila velika prijatelja; samo v eni zadevi sta jima šli mnenji hudo navzkriž: ali je lepša dolina v Vratih ali v Planici? Vsak je svojo dolino nepomirljivo zagovarjal za najlepšo. Lavtižarja je le to bolelo, ker Planica ni imela kapelice in planinskega doma. Trmast, kakor je bil, si je vbil v glavo: oboje mora dobiti! Skrb za planinski dom je prepustil soseski, skrb za kapelico — prav za prav cerkvico — pa prevzel na svoje rame. V cerkvi je vnehal za to misel farane nedeljo za nedeljo in ni nič preveč povedano, da so se Rátečani te namere z nenavadno gorečnostjo oprijeli. Pot v Tamar je dolga in težavna, pa ni noben posestnik godrnjal, če ga je zadela vrsta, da je moral zapreči, dasi je morda poljsko delo pritiskalo, in vleči dve tri ure daleč med gore cement ali opeko ali les. Vnemo je podžigal Lavtižar sam, ki je šel večkrat peš — osemdesetletnik! — po dvakrat na dan v Tamar, ali pa se peljal na poljskem vozu, sedeč zadaj na sori. Kar mu je pa časa ostalo, se je pomenkoval z graditeljem, kako bi se to in

ono bolje naredilo, da bo cerkvena srečno kljubovala časom plazov in nalivov, pa spet narekoval letoviščarici Danici naslove za pisma, ki so šla križem Slovenije za darove novi planinski cerkvi pod visoko Ponco. Ni ga strpelo: pa je spet prasnil na Jesenice ali v Radovljico, če je zmanjkalo tega ali onega gradiva, in se vrnil šele okoli polnoči. Pa zjutraj spet na Brezje, kjer mu je slikal p. Blaž podobo brezijske Matere božje za cerkveno, pa spet v Ljubljano, da oskrbi za njo še to in ono. Kako zadoščen je za vse skrbi in trude, ko mu je 23. avgusta 1936 škof dr. Rožman blagoslovil to novo planinsko svetišče in v njem daroval prvo sv. daritev! V Lavtizarjevi duši je bilo tisti dan samo sonce, dasi ga je sicer Planica pogrešala. Ta cerkvena, njegov v pozni starosti rojeni otrok, se mu je tako priljubila, da mu je bil v nji prvi počitek in zadnji postanek vsakrat, kadar je prišel v Tamar. Hudo ga je razburilo, ko je zvedel nekega dne, da so vojaki obmejne straže zaprli pot do nje. Kar tisto uro jo je ubral v Planico, in ko tam pri vojakihi nič ni opravil, naravnost v Mojstrano h komandantu obmejne straže. Tudi tam ni bil prijazno sprejet, marveč z grožnjami obsut, toda nastopil je tako neustrašeno, da je bila čez nekaj dni pot do cerkvice spet odprta. Kane pač rado v vsako časo veselja za božjih rok tudi nekaj kapljic pelina, da se zavemo, kje smo. To pa vemo, da je bila za Lavtizarja vsako leto zadnja nedelja v avgustu zlata nedelja, ko obhaja cerkvena v Planici svoje žegnanje — vesel dan, pa naj je bil sončen ali mračen. Le to je obžaloval, da ni več Aljaža in da je ostala pravda nedognana.

Nekako tisti čas je prišel Lavtizar še do druge pridobitve: kupil si je osla. Ta farovski osel, v kak sloves je prišel! S svojim tenorjem je obvladal vso okolico tja do belopeških klancev, vlekel je nase oči vseh domačinov in tujcev, ko se je sprehajal pred hlevom; med otroki pa vzbujal nepopisno zavist, če je bilo dovoljeno enemu, da ga je smel jahati skozi vas, drugi pa nanj niso smeli ali mogli. Sloves o njem je šel celó preko mej občine: vsak Lavtizarjev obiskovalec, komaj se je bil dobro usedel, je že sprožil vprašanje: »Gospod svetnik, ali imate še osla?« Lavtizar je rad pojasnil: »Iz usmiljenja sem ga kupil. Dalmatinec je prignal štiri v vas, sestradane in izgarane, da so se jim kazala rebra. Enega sem jaz kupil: 400 dinarjev sem dal zanj. Pojdite ga pogledat!« Večkrat je potem stala cela komisija ob oslu: pol udeležencev ob plotu na cesti, pol ob plotu na vrtu in vse je hvalilo oslovo razumnost, da rajši je osat s ceste kot solato z vrta. O njegovi razumnosti se je pa še najbolj prepričal moj študent Mirko. Prosil je gospoda svetnika: »Ali smem z njim na planino (tromejo)?«

»Kar, kar!« je rad dovolil gospod svetnik, »pa osedlaj ga, boš videl, kako te bo nesel.« In sta šla. Toda čez dve uri je prisopihal Mirko nazaj, ves preplašen in v potu: »Ušel mi je! Do senožeti je še ubogal, tam se je pa zavalil po tleh, bil s kopiti okoli sebe, potem pa skočil pokonci, zdirjal v grmovje in gozd, da ga nisem mogel več slediti.«

Gospod svetnik se je prestrašil. Zdaj bo drl na planino in zašel na koroško ali laško stran in nikoli več ga ne bo nazaj! Premišljal je in odločil: »Hitro pojdi na planino — mlad si — in tam ga ujemi ali obrni!« Kaj je hotel fant...? Zdirjal je. Dve, tri ure ga ni bilo nazaj. Šele večer ga je dal. »Vso Trebižo sem pretaknil in planino pregledal — nikjer ga ni!« Svetnik je plosknil po mizi: »Ob osla smo!«

Vstopila je Minca. Svetnik: »Ob osla smo!« Minca: »Zakaj?« Svetnik ji je razložil zakaj. Mirko je pomagal.

Minca se je zasmejala: »Osel je že dve uri doma!«

Svetnik: »Kje?«

»V hlevu pri jaslih.«

»Vidiš, Mirko, zdaj si bil pa ti osel,« se je oddahnil gospod svetnik.

»Ukazali ste!« je ponižno pripomnil fant. Svetnik se je sklonil nad pisanje in nič ni rekel.

V zadrego in stisko vsakdo lahko pride; včasih mora še berač — pravi pregovor — iz zadrege obleči žametne hlače. Tudi Lavtizar je prišel včasih v hudo stisko. Ne le v New Yorku, tudi doma. V Beljaških toplicah se je šel kopat, ko ni bilo tam drugih ljudi. Ni pa poznal bazena in je zašel v pregloboko vodo. Nekaj časa jo je pokušal, in ker plavati ni znal, je jel klicati na pomoč. Rešil ga je kopalniški strežaj in olajšal za nekaj kronic, ki jih je pa Lavtizar z veseljem plačal. — Nič manj neprijeten dogodek ga je presenetil na Srednji Ponci. Ondi

se je smrtno ponesrečila dunajska učiteljica, pogumna gospodična, ki je brez vodnika prelezla Visoko Ponco in hotela onstran sedla naglo priti v dolino do belopeških jezer. Na gladki izprani ploskvi ji je pa bržčas spodrsnilo, ni se ujela in zdrknila je čez obronek. V Rátečah jo je župnik Lavtizar pokopal. Bila je tudi pesnica in je napisala v Lavtizarjev dnevnik nekaj prav posrečenih pesmi o lepoti naših planin. Njena nesreča je Lavtizarja, ki je oblezel Mangart in Triglav, nagnila, da je jel razmišljati, kako bi napravil pristop vsaj na Srednjo Ponco varnejši. Naprosil je dva pastirja, ki sta nekoliko poznala tisti okoliš, pa hajd nekega dne v stene! Celo popoldne so markirali in še pozno v mrak. Toliko so bili zaverovani v svoje delo, ko so lezli vedno više po kozjih stezicah, da niti opazili niso, kako nenadno jih je prehitela noč. Kam sedaj? V dolino jim ni več kazalo: navzgor v pečine že prideš, nazaj pa težko. Treba lesti čez škrbine, iskati stopenj čez police, spuščati se čez strmine. Še podnevi je nevarno, kaj šele ponoči... Morali so se odločiti, da prenoče v stenah. Mrzlo je bilo in vsi prepoteni so bili. Kje dobiti v taki višini dovolj suhega kuriva? Nič hrane s seboj, nikoder vode in zavetja. Mislili so na dom. Kakšno razburjenje bo šlo po vasi, ko jih tudi noč ne bo dala! »Gospoda ni s Ponce nazaj in pastirjev tudi ne. Nesreča?« Še ponoči so vzeli moške in fantje v vasi vrvi in palice, pa iskat! V Tamarju so stopili v zbor, kod naj krenejo? Tedaj je v prvem svitu zaškripal v gori okovan čevljev in izza sive kope se je pokazal prvi, čez čas drugi in končno tretji. Vrisk iz doline jih je vzdramil. Še večje je bilo pa veselje, ko so pritolkli pogrešanci do pastirske kočice v Tamarju. Komaj so odgovarjali. »Pa odgovarjaj,« je pravil gospod svetnik, »če si ves trd od hoje, prezebljen, sestradan in žejen kot duša v vicah. Toliko mleka še nisem spil noben dan v življenju kot tistikrat v Tamarju.«

Nekaj let pozneje — ob polomu na Piavi — je bila spet voda, ki je spravila gospoda svetnika v strah. Takrat je bilo kónj po vsi dolini kot kobilic po senožetih: opremljenih in neopremljenih, zdravih in bolnih, velikih in malih, zajetnih in shujšanih — kakršnega si hotel, si lahko dobil, starega ali mladega — še boglonaj ti ni bilo treba reči. Takrat si je tudi gospod svetnik enega izbral: mladega žrebca, ki mu je najbolj ugajal. Ko ga je z usmiljeno strežbo spravil k moči, ga je hotel nekega dne poskusiti, kako nosi. Dobro je nosil. Gospod ni jezdec, a si je zdel tisti dan, kakor da je vitez z belopeškega gradu, ko sta dirkala z žrebcom proti Podkorenu. Dokler nista prišla do Save. Tam je pa z gledal mladi žrebec trop kobil in konj, ki so se pasli v globoki vodi po bičju. Kar v skok je zdirjal mednje. Gospod svetnik ga je pač zaobračal in natezal vajeti, vpil in ga krotil: pa udrži nevešč človek mladega norca v diru! V hipu sta bila sredi vode med drugo vojaško konjadlo, ki je ob nenadnem obisku tudi ponorela, zgrinjala se in raztepala pa štropotala po vodi, da je bil gospod kmalu do vrh klubuka ves oblit. Takrat ni imel časa izmoliti očenaša. Kaj naj začne? K sreči je prišel po cesti popoten človek, ki je zadrego brž opazil, sezul čevlje, si podvihal hlače, skočil v močvirje, zgrabil žrebca za uздо in spravil na varno konja in jezdeca. Domov pa gospod svetnik ni več jezdil, ampak popotni človek. Žrebec je dobil odpustnico še tisti dan.

Toda to že niso več doživetja, kakor jih napoveduje naslov, ampak le spomini, ki nam jih je gospod svetnik v večernih urah nanizal nebroj.

Pač, eno je še!

Na večer 16. avgusta 1939 sva stala na postaji in občudovala sončni zaton za Mojstrovko. Počasi je lezla sončna obla za grebene, se spet dvignila in spet padla, dokler ni vse pogorje objela večerna zarja. Lavtizar se je zamislil in vzdihnil: »Podoba smrti!« Brž pa se je vzdramil: »Ti, jaz bi pa rad še živel...«

Še štiri leta in četrt — tistih, ki se imenujejo podarjena — so mu bila prisojena. Toda takó mračna in težka, da bi si jih ne bil želel, ko bi jih bil naprej videl. Mladeniške rame bi se bile šibile pod njimi; on, devetdesetletnik, pa jih je nosil kot Makabejec. »Trpel in delal bom, dokler se ne zrušim.«

Dne 20. novembra 1943 v jutranjih urah se je zrušil in 23. dopoldne je nastopil svoje zadnje potovanje. Vsa Planica je bila tisti dan kot zabita v meglo in mrak. Le, ko je žalni sprevod krenil čez železniški tir mimo Visoke Ponce, se je za nekaj hipov njen deviški vrh razkril kakor planiškem gospodu v zadnji pozdrav.

Vejica na grob

ob obletnici smrti gorskega vodnika Lojzeta Erjavška

Poleti 1943 me je v moreči ravnini Padske nižine po dolgih mesecih našlo pismo z novicami iz Bistrice in z gorá tam okrog. Zvedel sem, da je umrl Lojze Erjavšek in da je smrt obilno žela tudi med drugimi gorjani. Med drvarji in pastirji iz Stahovice, Stranj, Godiča in Zupanjih njiv, med znanci, ki smo jih dolga leta srečavali na svojih potih po dolinah Bistrice in na Planini. Marsikatero uro smo posedeli ob ognjiščih njihovih domovanj. Spoznali smo njihovo trdo življenje, po njem smo jih razumeli in tudi oni so nas razumeli.

Že dolgo domuje Jerinčkov rod na nekdanji Uršičevi kmetiji v vnožju Jermanice. Vsi žive v gorah. Oče je zgodaj umrl. Mati je bila oskrbnica stare Bistriške koče, kjer gospodinji zdaj njena hči Francka, poročena z oskrbnikom in vodnikom Petrom Uršičem. Zatem je bila oskrbnica koče na Jermanovih vratih, kjer zdaj že šestnajsto leto tako vzgledno gospodinji druga hči Marička. Najstarejši France je vodnik in je oskrboval Čejzovo kočo, za njim jo je prevzel mlajši Tone. Tudi Peter je neprestano v gorah, čeprav sicer živi v Bistričici.

Vsi ti možje in fantje, z njimi seveda tudi Lojze, so bili neštetokrat po gorah nad Bistrico. Sleherno uro dneva in noči in sleherno letno dobo na svojem delu, pri drvarjenju, spravljanju lesa iz strmin in gonjenju gamsov na velih lovih. Obšli so vse robove, vsako ped te gorske zemlje, vse neznane pokrajine v zakotjih sten med vrhovi. Prehodili so sleherno že zabrisanih in preraslih stezá nekdanjih ovčarjev, že osemdeset in več let opuščenih ovčarij pod Mokrico, na Kalcah, na Podih, v Žmavčarijih, v Répovem kotu in po Beli. Po smrti lovca Jerneja Slatnarja, legendarnega Bosa, po katerem je vzdel Juš Kozak ime in podobo svojemu junaku v »Belem mecesnu«, ki je nad osemdesetleten umrl 1933., so Erjavški, z domačim imenom Jerinčkovi poleg lovca Franceta in rečenega oskrbnika in vodnika Petra Uršiča v teh gorah edine žive pričé za trpko dobo, ko so propadle stare kmetske pravice in je jela oblast zaradi lova preprečevati pašo po planinah.

Ob gorskih nesrečah so bili Erjavški vedno prvi. Vselej so brez oklevanja popustili sekiro in vzeli vrv in cepin. Po cele dni so bili na potu, ko so iskali ponesrečence in jih iz najtežavnjših strmin spravljali v dolino. Ne le enega, ali nekajkrat tekom let: France se spominja nekako tridesetih nesreč, ob katerih je bil z brati na reševanju. Lojze je v »Vestniku« (l. 1937, str. 189) popisal, kako so iskali ponesrečena Janšo in Mikšiča in ju naposled našli v Malem Hudem grabnu pod Podi. Pa Vavpetiča in Lovšo in še neštete druge. Leta 1932. smo skupaj izkopalí iz plaza pod Planjavo nepozabnega tovariša Sandija Wissiaka.

Lojze je bil najmlajši tega rodu. Rojen 1909, je bil z nami istih let. Spominjam se ga še kot dečka in mladeniča, kakor sem bil sam, ko sem jel zahajati v gore in sva se srečavala na poti, na jasi ob izviru Bistrice in ko je pasel po Beli in po Brestnikih. Z mesta nad Belo sva gledala švigajoče postrvi v curkih derečine. Pripovedoval mi je o skritih stezah v Črni vrh, o poljanah avrikljev na Frati, na skriti planini nad Belo, kjer so prisojne strmali v ronkih slemenah ob Rzeniku vse pokrite s tem vonjivim cvetjem. Šla sva tja in v Brlog, Medvedjo jamo na Mokrici, kjer sva sto let za kustosom Freyerjem in desetletja za župnikom Simonom Robičem s Šenturške gore, izkopala kosti jamskega medveda in del čeljusti z zobmi. Najbolj v dno nad Brestnike segajoča strmina ima najbrž po Robiču ime »Farjev plaz«. Pravijo, da je nek duhoven tam iskal zlato rudo, pa je znameniti žužkoslovec najbrž le obračal kamenje za hrošči in mehkužci.

V Beli mi je pokazal še danes povsem ohranjeno zavetje, kjer je taboril skri-vač in poslednji rokovnjač Bertuc (Vertuzz), potem »Bertucovo mizo«, ploščato skalno klado malo pred Bistrico, kjer je na potu v Konec južinal. Njegovim poznim posnemalcem pa se je pripetilo, da nikakor niso več mogli najti dveh zelenk žganja, ki so jih imeli s seboj — tako jim je rokovnjač zagodel. Zvedel sem še dosti zgodb iz izročila bistriških rodov, ko sva deževne dni posedala pod lopo v Bistriči ali pod previsno skalo ob poti na Sedlo, v drvarski bajti v Žagani peči in obšla sva kraje, kjer so se dogajale te zgodbe o nasilnih smrtih. Pokazal mi je rokovnjaške grobove in stara kopišča Furlanov pod Kompotelo. Na starem kurišču v Rokovnjaških jamah sva še največkrat posedala ob ognju. Pečina je pod sigo že vsa

očrnela od dima, ob njo so prislanjali puške in skrinje, polne plena iz gradov in cerkvá...

Prisluhoval sem tem odmevom davnih dogajanj, ki se že izgublajo in bledé. Ob Lojzovem pripovedovanju sem se vnel za iskanje sledov nekdanjega življenja v Bistrici in v gorah njenega obrobja. Poslušal sem starega Bosa, nekdanjega ovčarja in divjega lovca, ki se je udinjal lovskim gospodom in jim služil nad šestdeset let. Po njem so prihajala izročila iz davnin v nove rodove. Grebel sem za pravo vsebino vsega, kar se je tekom dob spremenilo v legendo. Nad Predosljem, malo pred odcepom steze na Prirodni most, so vseokrog premetane skale in izkopane jame. Stari Bos je verjel, da je tam zakopana »Firstova (knežja) miza« iz zlata in slonovine. Kopali so, pa je niso našli. V svojem popisu Bistrice pa pripoveduje Valvasor »o kamnitni mizi, za katero so se med lovi oddihovali velikaši in je stala tam nekje«... Danes tudi slutim, po kom so imena Jermanova vrata, Jermanov turn in Jermanica; vem, da je stari Uršič rad vrgel v brk lovcem in gozdarjem, če so ga kaj prijemali: »Mi smo rokovnjači in se nikogar ne bojimo!« Vodnik Frischaufove dobe Miha Uršič je bil njegov sin. Razbiral sem iz razsutih drobcev in iz njih gradil podobo nekdanjega življenja v Bistrici. Lojze mi je pripovedoval vse, kar je vedel stari Bos, ko ga že ni več bilo. Seveda so mi pripovedovali tudi drugi, posebno oba sedanja Uršiča. Toda največ in najrajši sem se pogovarjal z Lojzom.

Pozimi je prihajal čez Dol na Veliko Planino. Smučal je izvrstno. V mnogournem hodu je pregazil zamete in smehljaje se prisedel k nam v katerem najetih stanov. Velika je bila njegova spretnost tudi v pečevju, na travnatih vesinah in v ledu. Spoznal sem njegov urejeni čut razvedovanja na poti s Petkovih njiv pod Korošico čez Lepo glavo v Beli, kjer ni nobene prave steze, samo rušje, stene in zagate žlebov. V gosti megli, ko nisva videla niti seženj pred se, je našel edini prehod v stenah čez Lepo glavo.

Postal je vodnik. Na odpravi v Dauphinéjo je z dr. Antonom Mrakom pristopil na La Grande Ruine (PV 1938, str. 92). Prav posebno spreten je bil na ledenih strminah. Sam se je pozimi prvi povzpel čez zahodno in jugozahodno obrobje Štruce in od tam šel še na Skuto. Mnogokrat je bil v snegu in ledu na Grintovcu, na Grebenu, pa na Kočni in na Brani — skoraj vedno sam.

Poleti 1936 sva izvedla novo smer čez Glavo v Planjavo. S klini čez previse. Prav tako, kakor sam s cepinom in derezami, je bil zanesljiv v navezi in večče je ravnal z vrvmi. Spoznal sem značilni, srepi, bojaželjni blesk v njegovih očeh, kadar je plezal. Tako plezajo rojeni plezalci, ki zlepa ne klonejo pred nobeno nevarnostjo. Zmogel bi tudi najtežavnejše vzpone! Toda med domačini ni pobude in vse preveč jih ovirajo predsodki njihove okolice o takem nenujnim izpostavljanju. Vendar bi bil Lojze rad ponovil nekaj težavnih smeri v Grintovcih.

Na nočni poti na Okrešelj, poletu 1937, nama je v viharju ugasnila svetilka. Gosta, neprodorna tema naju je obdala na stezi pod Brano. Prav pretipala sva se do snežišča v vznožju stene. V hlišču dežja sva med modrikasto prešinjajočimi bliski jedva našla v Okrešelj. Naslednje jutro je sneg pobeljal gore in morala sva se vrniti.

»Nič ne de,« je rekel, »pa drugič. Mene veseli tako hoditi, čeprav grmi in na vse preteke lije. V takem se svet tudi vse drugače vidi. In v megli — ko se poteguje čez goro, kadar se spet vzdiguje, me kar sili kam po gričah.

Poznal je gore. Spazil je vsako rano na njihovem licu, ko se je odkrhnil sklad s stene. Človeka je spoznal po sledi, po kovanju na čevljih, in je precej vedel povedati, kdo je bil in kam je najbrž šel.

Sprva je drvaril in spravljaj les po drčah in plavil po Bistrici. Táko je delo gorjanov, kjer sama skopa zemlja ne daje kruha. Težko je to življenje v najtršem delu. Drvarji se ob nedeljah vračajo v dolino, v vas; na uteho po krčmah, on pa je prihajal med nas in če ga ni bilo, smo ga vsi pogrešili.

Malo pred vojno je šel v gozdarsko šolo. Za leto dni je moral zdoma od gorá. Silno se mu je tožilo po njih. Dobil je službo gozdarja na Kopiščih. Oženil se je, zgradil si je ognjišče, pa mu ni bilo usojeno živeti. Omahnil je in za njim je ostala vrzel — v družini bratov in sester, matere in žene in med nami. Zdaj spi pri Sv. Benediktu v Stranjah. Na Poljanskem robu vstajajo jutranje zarje in v njih plamtijo zasneženi grebeni Grintovcev. Izpod domačih gorá plivkajoče šumlja Bistrica, večno mu bo šumela svojo pesem.

Boris Režek.

Naš kotiček

Marjan Lipovšek:

Fotografski spomini

Svojčas smo mnogo razpravljali o vzgojnem in psihološkem vplivu fotografije, o tem, ali je vredno fotografirati ali ne, in o zadoščenju, ki ga daje fotografsko udejstvovanje. Izkustvo, ki mu je dostikrat fotografska strast dala močan razmah, nam je dalo odgovor na marsikatero tako vprašanje. Ko smo okusili slast iskanja motiva, veselje nad preciznim delovanjem sprožilca, tesne trenutke v temnici, ko se je vse tehnično delo kolikor toliko uglasilo, da ni bilo več napor, ampak radost, potem nas je prava fotografska strast šele prijela. Kjer koli smo hodili, je morala z nami kamera, povsod smo iskali motive, v mislih delali izreze in si sčasoma prisvojili več ali manj dober fotografski pogled. Nešteti alpinisti — fotoamaterji — so to sami doživeli.

Poleg veselja pa smo doživljali tudi razočaranje. Ne le ob ponesrečenih slikah, razočaranje se je plazilo v nas nad našim lastnim početjem, nad početjem naših tovarišev, celo nad delom naših vzornikov, ki smo jih tako spoštovali, te sijajne lovce motivov izbranega okusa in drznega, novega oblikovanja. Fotografija nam namreč ni dajala trajnega zadoščenja, trajne utehe, ki bi nas odžejala od hrepenenja po lepoti. Kajti kaj smo pač hoteli drugega z vsem našim početjem? Saj smo si le želeli prinesiti domov in — če je šlo — svetu pokazali izbrani košček lepote slovenskih gorá.

Bilá je sicer uteha, na prvi pogled včasih, za prvi hip, za nekoliko dni, celo mesecev, če smo ogledovali sliko. A vtis je kopnel, čim dlje smo sliko kritično gledali in že je ostala le bled spomin. Četudi smo se ozrli na slike, ki so nam jih naši prvaki zapustili kot priče svojega delovanja, kakšni borni, neogljeni poizkusi so danes postale včeraj še slavne fotografije! Le redki — čast jim! — so umeli dati svojemu fotografskemu delovanju tak pečat, da je njihovo delo vsaj v izboru obstalo in da preko dob, slogov in sprememb estetskih vzorov častno predstavlja naš gorski svet.

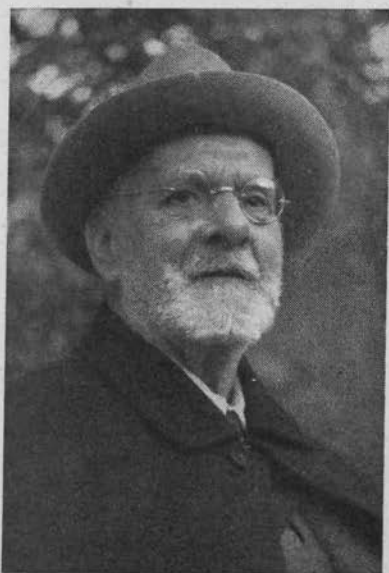
Začel sem spoznavati, da fotografija ni tista, ki poteši hrepenenje v naših srcih. Kljub temu sem slikal dalje, nekoliko treznejše, prinašajoč domov mnoge spomine, ki jih je beležil moj aparat na neštetih izletih. Za izdelavo vseh negativov, ki se jih je nabralo dosti preko tisoč (saj to niti ni mnogo v primeri z drugimi, »pravimi« fotoamaterji), ni bilo ne časa ne denarja. Lepo razvrščeni v papirnatih vrečicah, opremljeni s številkami, so čakali v posebni škatli, da pridejo na vrsto in pokažejo svoje svetle in senčne strani.

Prišli so nad nas hudi časi. Zaprle so se mestne meje, po gorah hrepenimo le od daleč, fotografske kamere samevajo v omarah. V teh bridkih letih, ko si tešimo naše želje ob sprehodih po Golovcu in Rožniku, ko smo prebrskali in prečitali vso, tudi docela brezpomembno planinsko literaturo, sežem včasih po svojih negativih. Vrsté se drug za drugim, nedokončano delo človeškega hotenja, še nerojene slike, tuje podobe s svojo obrnjeno svetlobo in senco, kakor znanilci iz lepših svetov. Resni, prijazni, smejoči se, divji, da, grozeči včasih v svojih ostrih potezah, pa spet vabljivi, premnogo obetajoči, se mi kažejo, vsi po vrsti in mi prinašajo pred oči davno minule trenutke. Koliko let je utonilo v njih!

Koliko gorskih potov, koliko letnih časov! Kažejo mi poletne gore in hudourne oblake, raztreskana drevesa in skalnate pečine, daljne razglede, jesensko listje in meglene zastore, snežene poljane in zametene stanove, tovariše na težko priborjenih vrhovih, pomladne rože in cvetoča drevesa — vso neštetokrat doživeto lepoto vsaj kot slutnjo prinašajo in ravno v svoji nedokončanosti, nepopolnosti vzbujajo upanje, da bo njih obrnjena stran — pozitiv — postala vendarle nekaj dobrega, nekaj vernega tisti veličastni resnici, ki se je v trenutku osvetlitve vtisnila vanje. Priznam — še nikoli ni pozitiv izpolnil pričakovanja, toda kdaj je nam, ki nam je dano hrepenenje in nemirno srce, izpolnitev dala utehe? Ali ni hrepenenje lepše od cilja? Zato mi je ljubši negativ, zato so mi vsi, dobri in slabi, v vsej dolgi vrsti dragi kakor spomini na srečne ure v gorah. In sedaj vem: za to je bilo res vredno fotografirati.

Obzor in društvene vesti

† Dr. Julius Kugy (1858—1944)

Dne 5. februarja 1944 je zaključil v Trstu svoje lepo, dolgo, goram posvečeno življenje dr. Julius Kugy, »kralj Julijcev«, ena najvažnejših osebnosti v razvoju alpinizma 19. stoletja ter nemara najpomembnejši alpinski pisatelj sploh.

Dr. Julius Kugy se je rodil v Gorici dne 19. julija 1858. kot sin veletrgovca Kugyja, po rodu Korošča iz vasi Liplje pri Podkloštru. Njegova mati je bila hčerka slovenskega pesnika Jovana Vesela-Koseskega. Svojo mladost je dr. Kugy preživel v Trstu, kjer ga je že v gimnazijskih letih jela živo zanimati botanika, v katero sta ga uvajala slovita tržaška naravoslovca Tommasini in Marchesetti. Mnogo je občeval v mladih letih s pesnikom Julijem Baumbachom, avtorjem »Zlatoroga«, ki je bil za vse lepo vnetemu mladeniču odličen mentor za poezijo in literaturo sploh. Pod vplivom »ljubeznive znanosti« in muzike ter nekega podzavednega hrepenenja po gorah, o katerih mu je oče tako vabljivo in zanimivo pripovedoval, so Kugyju potekala prva gimnazijska leta. Po maturi je študiral pravo na Dunaju, l. 1882. je bil promoviran za doktorja prava, a že

eno leto nato je moral zaradi bolezni starejšega brata in očetove smrti stopiti na čelo domačemu velepodjetju ter tako dokončno usmeriti svoje življenje v trgovsko stroko.

Dasi se je dr. Kugy z vso vnemo in z veliko pridnostjo posvetil praktičnemu trgovskemu poklicu, je vendar vsa njegova ljubezen in njegovo nagnjenje ves čas življenja veljajo goram in muziki. Zaradi gorâ se je odpovedal rodbinskemu življenju, goram je žrtvoval vse svoje premoženje. Goré in muzika, to sta bili in ostali glavni gibalni njegovega dela, vodilni temi njegove življenjske simfonije.

Svojo gorsko pot je pričel v Julijskih Alpah in kmalu se je oklenil te gorske skupine z vso toploto svojega bitja; postopoma se je približal iz Trente, svoje »domače doline«, Julijskim vršacem, si poiskal med domačini-Slovenci vodnike kot

Andreja Komaca, Jožo Komaca, Tožbarja itd. ter z njih pomočjo študiral in obkrožal goro za goro od vseh strani, iskajoč pristopov v njih deviških stenah in grebenih. Kmalu je zaslovel kot strokovnjak za Julijske Alpe, v letih 1880 do 1910 je izvršil v teh planinah svoje klasične prvenstvene pristope (nad 40), ki so mu zagotovili trajen sloves kot odkrivatelju v tej gorski skupini. Toda že zgodaj je razširil svoje planinsko udejstvovanje tudi na oddaljene alpske predele, na Švico, Dauphinéjo itd., kjer se je v teku let povzpel na najznamenitejše vrhove (Matterhorn, Monte Rosa itd.), vedno obdan od klasičnih vodnikov in pogumno, za tiste čase drzno naskakujoč in zmagujoč najtežje, v večni led in sneg okovane vršace. Toda njegova prava domovina, njegovo pristno področje so bile in ostale Julijske Alpe. Tu je ta klasični alpinist odprl malone vse glavne plezalne pristope, tu je opravil svoje življenjsko delo, tu se je izživil kot planinec in estel, kot prirodoslovec in poet.

Dr. Kugy v bistvu ni bil samohodec, tudi ne športni alpinist v modernem smislu besede. V njegovem gorništvu je poudarjen estetski moment, poezija in prirodoslovje, tehnična stran plezanja je kljub svoji važnosti podrejena uživanju. Dr. Kugy ne razmišlja o alpinizmu, hodi v gore, »ker mora«, ker mu tako velela neki notranji glas, kategoričen imperativ. Gora Kugyju ni plezalno ogrodek, temveč osebnost, on išče v gori nje bistvo, nje dušo. Hoja v gorah mu je srčna zadeva, Kugy izrecno odklanja športni alpinizem, ki je označen s samostojnimi, od poklicnih vodnikov neodvisnimi gorniškimi podvigi, ki podčrtava alpsko dejanje in njegove etično-vzgojne vrednosti, ki je mistično zaverovan v nevarnost, ki zavedno tekmuje v borbi za najtežje, s težavnostnimi stopinjami opredeljene cilje in se poslužuje vseh dosegljivih tehničnih sredstev. Dasi se torej Kugy idejno ne sklada docela z modernim alpinističnim naraščanjem, mu vendar ostane vse svoje življenje prijatelj, svetovalec, da vodnik. Ověja vas, kjer v poletju stoluje »kralj Julijcev«, je nekakšna romarska postojanka, vsa mladina, ki od tod hiti v najtežje stene Viša in Montaža, smatra za svojo dolžnost, da se tja ali nazaj grede, pred velikim tveganjem ali po zmagi, pokloni edini avtoriteti v vseh zadevah Julijskih Alp, dr. Juliju Kugyju, da dobi pri njem navodila, nasvete ali zaslužen priznanje.

Kot alpinist zastopa dr. Kugy klasično smer in izvaja svoje ture v družbi vodnikov, s katerimi ga veže prijateljstvo in ki jim odkrito priznava važno, često odločilno vlogo pri reševanju alpskih problemov. Dr. Kugy zasnuje novo turo, je duševni avtor prvenstvenega pristopa, tehnično pa izvede turo s pomočjo, često pod vodilnim vplivom svojih vodnikov, med katerimi prednjačita v Julijcih Slovenca brata Andrej in Jože Komac. Njegove, za tiste čase bravurozne podvige je današnja mladina s svojo komplicirano in razvito tehniko že davno nadkrilila, vendar ima dr. Kugy nesporno prvenstvo v številnih klasičnih pristopih na večino glavnih vrhov v Julijskih Alpah.

Kot pisatelj se je jel dr. Kugy že prav zgodaj uveljavljati. V Avstr. Botanični reviji je objavil že leta 1876 in 1877 (torej v svojem 18. in 19. letu) rastlinoznanske rezultate svojih pohodov na Triglav, na Mangart, Črno Prst, v hrvatske gore Klek, Plješivico itd. Njegovo gorništvu izvira, kakor sam pravi, iz ljubezni do narode, v naravo pa ga je pripeljal veselje do »ljubeznive vede«, do botanike. Kasneje je pisal o svojih prvenstvenih podvigih v Julijcih priložnostne članke in poročila v razne nemške alpinistične revije, zlasti v Mitteilungen des D. u. Oe. Alpenvereines in v Oesterr. Alpenzeitung, nekatere celo v italijanščini v laške revije. Njegovo največje delo iz časa pred svetovno vojno je zgodovina alpinizma Julijskih Alp v zborniku »Erschliessung der Ostalpen«. Vsi ti spisi že kažejo blestečega stilista, ki mojstrsko obvlada jezik in spretno opisuje svoje podvige. Kot zrel šestdesetletnik, po svetovni vojni, je Kugy šele ustvaril v knjigi »Iz življenja hribolezca« svojo mojstrovino. V tej knjigi, ki je pisana s srčno krvjo, se očituje Kugy kot pesnik visoke nadarjenosti, umetnik po božji volji. Nihče še ni o gorah psial tako kot on v tem svojem delu, ki izkazuje poglavja, o katerih se lahko mirno napiše, da so nedoseženi in nedosegljivi biseri planinskega leposlovja. Globoka muzikalnost, ki popolnoma izpolnjuje njegovo osebnost, mu dovoljuje ustvarjati tako ritmično, da se celi odstavki čitajo kot prave pesmi v prozi. Odlomki kot Scabiosa Trenta (Modra roža njegovega hrepenenja, simbol sreče, ki so mu jo dale gore), zapiski o bivakih, o lunini noči v gorah o Triglavu, o gorskem studencu, o blodnjah na Pršivcu itd. vsebujejo mesta in odstavke, ki so pretkani s tako bogato, nežno in globoko čustvenostjo, da poženejo bralca solze ganotja in navdušenja v oči.

V knjigi »Aus dem Leben eines Bergsteigers« je dr. Kugy podal svojo plansko izpoved, svoj confiteor. Druga knjiga »Delo-glasba-gore« je avtobiografska in ima svojo veliko vrednost, ker prikazuje harmonični razvoj pisatelja, podaja njegov življenjski roman, v katerem je bila poleg gorâ in dela glasba eno najvažnejših gibal. Treba je vedeti, kako resno se je dr. Kugy bavil z glasbo, kako vestno je študiral globoke umotvore Beethovna, Bacha, Palestrine, kako vneto se je bavil z zborovsko glasbo in vežbal na orglah, da se popolnoma razume njegova umetniška osebnost. Sledijo dela »Julijske Alpe v sliki«, ki so nudila pisatelju priliko, da je v zgoščenih domislicah duhovito in pesniško označil gorske motive in razpoloženja Julijskih Alp. Med njegovimi poznejšimi deli moramo omeniti monografijo »Pet stoletij Triglava« in dvodelno veledelo »V božanskem smehlaju Monte Rose«. Za nas je zlasti važna prva publikacija, ki podaja v svojstem Kugyjevem slogu zgodovino vzponov na Triglav ter vrsto odličnih člankov o »snežnikov kranjskih sivem poglavarju«, med drugimi tudi prevode slovenskih spisov. Tako se je dr. Kugy oddolžil »idealni gori svoje mladosti, ki je iz čarobnega kraljestva Zlatorogovega posegala v njegove sanje in dolga leta vladala nad njimi.« Svojo hvaležnost do vodnikov, ki so ga spremljali, čuvali na njegovih številnih gorskih vzponih, bdeli z njim pri nočnih ognjih in mu kazali ali vsaj lajšali pristope na gore, je zgostil v knjigo »Anton Ojcinger«, v kateri je opisal življenje enega izmed mnogih, ki so mu zvesto drugovali v gorah. Med pripravami za izdajo zadnjega dela »Iz minulih časov«, v katerem je bržčas zbral svoje starejše članke in drobne spise, ga je prehitela smrt

Kdor je imel priliko, spoznati ga osebno, je lahko ugotovil, da je bil dr. Kugy v resnici oni vzorni, dobrotljivi človek, ki se kaže v njegovih spisih. Dejali bi, da je podal svojo podobo, ko je napisal, da mora biti planinec resnicoljuben, plemenit in skromen. Dasi ni silil v ospredje, je stal vendar vse svoje življenje na čelu pravih, iskrenih ljubiteljev gorâ. To so čutili vsi njegovi prijatelji, to je čutila zlasti mladina, ki se je navdušeno zgrinjala okrog njega ne glede na narodnost in plansko usmerjenost. On pa je črpal vse življenje iz polne zakladnice svojih izkušenj, svojega čustvenega bogastva, svoje mile prizanesljivosti in radodarno delil nauke, nasvete, pohvalo.

Tako je bilanca tega življenja vseskozi pozitivna. Bilo je goram posvečeno in gore so mu dale toliko sreče, kolikor je le more užiti človek v kratki dobi, ki mu je odmerjena. Navdahnile so ga s poezijo in mu pokazale toliko lepote, da jo je lahko s polnimi rokami delil med svoje učence in prijatelje, vžgale so v njem ono živo iskro navdušenja, ki plamti v njegovi besedi, kadar oznanja večno lepoto gorâ.

Ni se bati, da bi kdaj izginil njegov spomin. Mož, ki je dal goram vso toploto in vso plemenitost svojih misli ter jim posvetil najbolj žive utripe svojih vznesenih čustev, bo živel večno, kakor bo večno stala mogočna vrsta Julijcev, ki je po svojem nazivu usodno povezana z imenom svojega največjega častilca. Dr. A. Brilej.

Tomažič-Beranek: Dravska roža. (Samozaložba.)

Tomažič Jože: Pohorske bajke. (Slovenčeva knjižnica.)

Z dvema novima knjigama je Tomažič obogatil lani zbirko dravsko-pohorske folklore. Dravska roža je bajka, ki v obliki slikanice ob enakem deležu pisatelja in slikarja-illustratorja pripoveduje zgodbo treh bratov, dveh hudobnih in najmlajšega-noraka, ki ga starejša oropata in oslepita, ki pa s čudežno pomočjo prirodnih sil in po priprošnji očetovega duha (belega drvarja) zopet spregleda. Zaporedoma dobe nato bratje službo pri zlobni limbuški graščakinji, ki jim naloži pretežke naloge. Prvemu, najstarejšemu, naroči, naj ji prinese bajno lepo dravsko rožo, ki ima tako močan vonj, da zaradi njega vsak krivičen človek umre. On res najde s pomočjo belega drvarja korenino dravske rože na dnu reke, a graščakinja ga vrže v ječo, dokler se roža ne razcvete. Drugi sin-splavar se tudi po letih udinja zlobni limbuški gospej; ta ga pošlje ubijati zmaja, ki zajezuje Dravo, dela povodnji in straži kačjo kraljico. Toda zmaj ubije srednjega brata. Najmlajši brat, ki je v letih prihlaplčeval s pridnim delom dva vola, zamenja s hudobcem vola za dva črna psa (njegova brata), ki mu pomagata uničiti zmaja. Toda zlobna limbuška graščakinja ga opije in spravi do tega, da gre ubijati na otok sredi Drave kraljico kač, kateri hoče ugrabiti zlato krono. To pa ga pogubi, razjarjene kače ga po smrti svoje kraljice potopé in le s težavo ga obudi beli drvar v življenje, limbuška graščakinja pa

okameni od strahu pred maščevanjem, ko vidi, da se je razcvela dravska roža s tremi belimi cveti.

Bajka o Dravski roži je razgibana zgodba, ki se odlikuje po bogastvu dejanja in tesni naslonitvi na pohorsko pokrajino ter njenega človeka. Poveljuje preprostost, dobroto in poštenje, ki dobé končno vedno svoje plačilo, dočim zloba in hudoča podležeta — že tradicionalna morala narodne tvorbe. Tomažičeva zasluga je, da je dal tej hvaležni snovi mično obliko ter ustvaril iz bajnih prizorov napeto, zanimivo povest.

Pohorske bajke je Tomažič spoštljivo posvetil očetu in materi ob njuni zlati poroki in dal tej posvetitvi obliko pripovedke, s katero je začel svojo tudi jubilarno, peto zbirko pohorskih narodnih pravljic in bajk. Motive je nabral v podpohorskih vaseh, kot nam poroča v kazalu, v Slovenski Bistrici, Šent Lovrencu, v Šmartnem, pri Arehu, na Smolniku in v Ribnici, pri Sv. Bolfenku, v Keblju, Radvanjih, Rušah, Htinjah. Med njimi so pravljice o rojenicah, vilah, vodovnikih, jezernikih, zmajih, velikanih in drugih bajnih bitjih, ki bodisi dobrohotno, bodisi zlokobno posegajo v človeško usodo; vmes pa nastopajo svetniki in zlodeji in prinašajo poznejši krščanski vpliv med prvotne poganse vere in vraže, iz katerih je domišljija naroda snovala in ustvarjala svojo folklorno bogastvo.

Tomažičeva zbirka Pohorske bajke je nasproti Pravljicam korak naprej v njegovem razvoju; napredek se kaže zlasti v izbiri snovi, v spretnosti obdelave, v sočnosti jezika, v slikanju pokrajine in ljudi. Zanimivi so lokalizmi, ki jih pisatelj uporablja in ki povečujejo barvitost pripovedk. Z dosedanjsimi zbirkami pohorskega narodnega blaga se je Tomažič še uvrstil med zaslužne zbiralce naše narodne folklore. Oblika, ki si jo je izbral, pa je prikupna in bo zato doprinesla k razširjenju teh bajk in pravljic med mladino in odraslimi.

Slikar Beranek je tudi ti dve zbirki ilustriral z že prizanim znanjem in spretnostjo. Njegove čiste, jasne risbe odlično predstavljajo resnični pohorski svet v vsej njegovi nepozabni privlačnosti; z bogato domišljijo pa nam ta mladi umetnik pričara pred oči tudi bajni svet duhov in zagonetnih bitij, s katerimi je živo snujoča domišljija našega naroda obljudila pohorske gozde in frate. Dr. A. B.

Pavel Kunaver: Sprehodi po nebu.

Pisatelj imenuje to knjigo priročnik za ljubitelje zvezdnatega neba. Že površen pregled publikacije nam pokaže, da je hotel avtor podati poljuden uvod in navodila za študij zvezd in nebesnih teles; pri tem ne zahteva nikakega predhodnega znanja (kakor n. pr. dr. Cermeljeva: Astronomija). Snov je obdelana na prijeten način in v vsakomur razumljivi obliki, kar je že samo po sebi velika odlika knjige, kajti ni vsakomur dano, da obravnava razmeroma težke probleme v lahkem jeziku in v splošno dostopni obliki. Kunaverju je to dano, nemara mu pri tem pomaga njegovo dolgoletno pedagoško udejstvovanje. Po uvodnih poglavjih, ki razlagajo osnovne pojme o kroženju zvezd, o zvezdah, ki vzhajajo in zahajajo, o nebeških merilih, o razgledih z zemlje, o zvezdnih kartah in opazovanju itd., preide pisatelj na opis posameznih ozvezdij. Razvrstil jih je po abecednem redu od Andromede do Zmaja, pri vsakem ozvezdju razloži najprej njega ime, ki je bodisi mitološkega ali oblikovnega izvora, nato pa opisuje ozvezdje samo, označi kolikor mogoče točno njega nahajališče in navede vse važnejše posebnosti. Ta glavni del s sledečimi poglavji o soncu in njega družini, o luni, o planetih, kometih in meteorjih izpolnjuje dobro polovico knjige. V zaključnem poglavju se peča avtor z raziskovanjem neba ter zanimivo opisuje razne daljnogledne in reflektorje, astrografe, spektroskope in zvezdoznanske fotografske aparate, ki se jih poslužuje moderna astronomska veda. Knjiga je opremljena z mnogimi dobrimi fotografijami, skicami, 12 zvezdnimi kartami, nekaterimi risbami avtorja ter pregledom glavne slovenske, nemške in angleške astronomske literature.

Tako nas ta drobna, komaj sto strani obsegajoča knjižica uvaja v eno najlepših področij naravoslovja. Avtorju moramo biti hvaležni za njegov trud, za preprosto, jasno besedo, s katero nas vodi v brezmejno kraljestvo nočnega vesoljstva. Na več mestih se naravnost obrača do planincev, poudarjajoč, da so »planine posebno prikladne za opazovanje zvezd. Tam gori je zrak čistejši in redkejši. Z visokih razgledišč, posebno sedaj, ko imamo po gorah toliko koč, lahko, preden gremo spat, posvetimo četrt ure ali več zvezdam na nebu. Ta mala žrtev se zelo

izplača, kajti povsod, posebno pa nizko nad horizontom, boš videl žareti mnogo več zvezd, kakor v dolinah.

Kunaver zna pisati tako, da te potegne za seboj. Oni ogenj navdušenja, ki plamti v njem za vse lepo, za naravo, za znanost, je nalezljiv. Prav nič ne bi škodilo, če bi sprožila ta knjižica nekaj zvezdoznanske epidemije med planinci, ki naj bi si brošuro nabavili in jo študirali.

Zvezdoslovje je del prirodoslovja. Alpinizem išče novih poti in smernic za svoje bodoče udejstvovanje, potem ko je v Alpah malone do kraja izčrpal možnost novih prvenstvenih vzponov. Nove cilje bo našel v neodkritih svetovnih velegorjih, pa tudi v poglobljenem študiju gorá, v proučevanju gorske prirode. Drugače gleda in uživa po gorah človek, ki je razgledan v geologiji, botaniki in mineralogiji, kot pa gornik, ki mu je skala samo predmet prijemov in stopenj in rožica kvečjemu minljiv okras klobuka! Ali, kakor zaključuje svojo knjigo Kunaver: »Koliko čistega veselja prinaša gledanje in študij velike prirode, kako pomirjujoče vpliva na dušo, ki se sicer tako rada razburja zaradi malenkosti in za vse tako hitro minevajoče zemeljsko veselje in bolečine. Zato še enkrat: Dvignite oči k nebeškim zvezdam!«

A. B.

Dr. Janko Lokar: Gozdovi in vode vabijo. Znani lovec, ribič in lovsko-ribiški pisatelj je zbral v tej knjigi svoja dela, v katerih opisuje razne vrste lova (na srnjaka, gamsa, jelena, lisico, jazbeca, petelina, ruševca, jerebe, kljunače) in slika osebne lovske doživljaje, misli in izkustva. Tem spisom je dodal še nekatere teoretične in historične študije, slike in orise z istega področja (kozorog, lov s sokoli v naših krajih, lovi na Cerkniškem jezeru pred 200 leti, športno ribarstvo in športne vode) ter spestril vsebino s svojimi lovskimi spomini iz vojne dobe, z zbirko lovskih vraž in z izvirnimi spomini »suličarja« Mačka. Tako je ustvaril pisano zbirko in dosegel, da tudi nelovec z veseljem prebira te drobne črtice, ki očitujejo veliko ljubezen do narave, odlično poznavanje živalstva našega gozda in ribovja naših vodá, njega življenja in navad ter živ smisel za popolno sproščenost, ki jo nudi pogost, intimen stik s prirodo. Dr. Lokar je posvetil knjigo »očetu, ki ga je učil v gozdu gledati, in materi, ki mu je govorila v lepem jeziku!« S to posvetitvijo je pisatelj sam tudi podčrtal dve glavni svojstvi svoje knjige: temeljito poznavanje divjadi in njenega življenja ter bogato zakladnico jezika, ki mu daje možnost in priliko, da vedno z novimi izrazi in jezikovnimi finesami poživlja svoje pripovedovanje. Tako je knjiga — dasi nemara noče to biti — nekaj učbenik lepe lovsko-ribiške slovenščine. Je pa tudi tako bogata zanimivih, drobnih opazovanj, prizorov in doživetij, razpoloženskih slik, duhovitih primer in tehtnih misli o lovu in ribištvu, da bo nudila vsakemu strokovnjaku-naravoslovcu, lovecu, ribiču in tudi planincu, ki ga z lovцем spaja povezanost s prirodo in njenimi prebivalci, lepe urice čistega užitka, pa tudi mnogo koristnega poduka in navodila za globlje spoznavanje in razumevanje narave, njenih prebivalcev in pojavov. Knjigo pozdravljamo kot tehten prispevek k naši lovsko-ribiški literaturi.

A. B.

Emil Frelih: Mladoletje, povest, založba Naši obrazi. Ljubezenska zgodba iz življenja današnje mladine. Lahko, zabavno čtivo. Eno poglavje knjige se odigrava v planinskem svetu Komne; popisi tamkajšnjih smučišč in življenja v velikem Domu zbujajo prijetne spomine.

Prejeli smo še sledeča, v planinsko slovstvo spadajoča dela:

Drago Ulaga: Bele zvezde.

Mirko Kunčič: Triglavske pravljice, I. in II. del.

Stanko Lapuh: Črni svatje.

Podrobneje bomo poročali o teh knjigah v prihodnji številki.

Prisojnik z Rup

Foto B. Jordan

Bogdan Jordan:

Zimski vzpon po severni steni Mojstrovke

Petnajst fantov nas je bilo konec marca* na Vršiču na tečaju Akademske skupine. Živeli smo običajno tečajniško življenje, kot smo ga bili že navajeni iz prejšnjih tečajev. Bila sta dva učitelja, za vsak »razred« po eden, nekaj že maturiranih, največ pa neobglenih šolarčkov in seveda »zabušantov«. Vsak je prinesel s seboj predpisane količine živil, no, ta jedilna stran tečajev je bila vedno na višku. Kmalu smo se porazdelili po svojih nagnjenjih glede življenja in dela v gorah. Ves teden smo, hvala Bogu, zastonj nervozno čakali našega glavarja »Batrejo«. Zlobni tovariši so grdo zlorabili njegovo rodno novomeško narečje, ko je v svoji kratkovidnosti vedno šaril za

* L. 1940. Op. ured.

svojo električno svetilko, baterijo, ki jo je sam mehko po domače klical »batrejo« (dolg, padajoč in pojoč naglas na »e«).

Zato pa smo bili tem prijetneje presenečeni, ko nas je prišel obiskat naš Basang. Prirobantil je sredi temne noči, tako da smo ga zasledili šele drugo jutro na žimnici pred našo spalnico ob odprtem nahrbtniku in med samimi škrnelji. Saj ga menda vsi poznate, Basanga, če že od prej ne, pa po sliki v PV 1940, v poročilu odprave na Durmitor, kjer je Basangu puščal petrolej za samovar. Genezo svojega vulgarnega imena pa ima zahvaliti dvema faktorjema: Prvič slovitemu nosaču, vodniku in gorniku himalajskih ekspedicij, Pasangu, ki so mu najboljši evropski alpinisti postavili hvaležen spomenik; Basang mu je namreč na moč podoben in enači mu tudi v prenašanju ogromnih nahrbtnikov. Drugič pa svojemu značilnemu svojstvu fiziološke (najbrž tudi psihološke) narave, ki se ga je sprva krčevito in zamerljivo otepal, pa se pozneje vdano predal dejstvu: iz Pasanga je postal Basang. To je obveljalo. Zaradi izrazito praktičnega duha je zelo dobrodošel udeleženec takšnih tečajev ali ekspedicij: znan je kot silno spreten vlomilec, k njegovi alpinistični opremi spada tudi pravcata priročna čevljarska delavnica, je izvrsten kuhar (specialist za konjski golaž); zaradi žakljastocunjastih copat sliši tudi na vzdevek »krovec«.

Ker torej ni bilo strogega »špeglastega« inšpektorja, smo napravili konec obveznega dela v tečajnem programu in se posvetili zadnji točki: prosti zabavi in slučajnostim. To so zaropotale dilce po bleščečem betonu nad kočo proti sedlu! Zlasti Štajerci so bili navdušeni, kar nad Prisojnik so se spravljali, toda ciklop je ostal zmagovalec — »Nabrisank«; pa so se raje vrteli okoli brhke »Pepike«.

Tako smo se odločili tudi štirje, da poskusimo zimsko severno steno Mojstrovke; poznali smo jo iz članka Uroša Župančiča, ki se je kot prvi povzpел preko nje v eni prejšnjih zim. Steno smo ogledovali od vsepovsod; od Slemenske glave nad pogreznjeno Planico, pa od grebenastega Robičja med obema Pišnicama; kadar pa smo v svežem puhasten pršiču krmarili med čudnimi zasneženimi oblikami odkrhnjenih oskalkov križem kražem po Slemenovi planotici, smo navpično zravnani, z glavo daleč nazaj, strmo upirali poglede vanjo in iskali poti.

Tistega jutra sta se odpravili kar dve partiji na Mojstrovko: Avčin in Lašič po severovzhodnem grebenu, Daro, Basang, Miro in jaz pa po steni.

Jutro je bilo jasno in mrzlo, sneg trd. Molčé smo rinili v strmino nad kočo proti Slemenu. Na pregibu, kjer strmina prehaja v planotico, smo se ločili: ona dva sta jo jadno ubrala proti prvim rogijem svojega grebena, mi pa smo začeli klaverno romanje po snežiščih v vzhodni grebenskega ostenja. Tu v osojah je bil sneg suh, a s trdo skorjo, tako da smo morali vleči noge navpično ven iz globokih lukenj.

Pod mrkimi belosivo pisanimi stenami je ležalo zoprno hladno vzdušje, ki se nas je dojemalo obenem z zlokobno tihoto gorskega

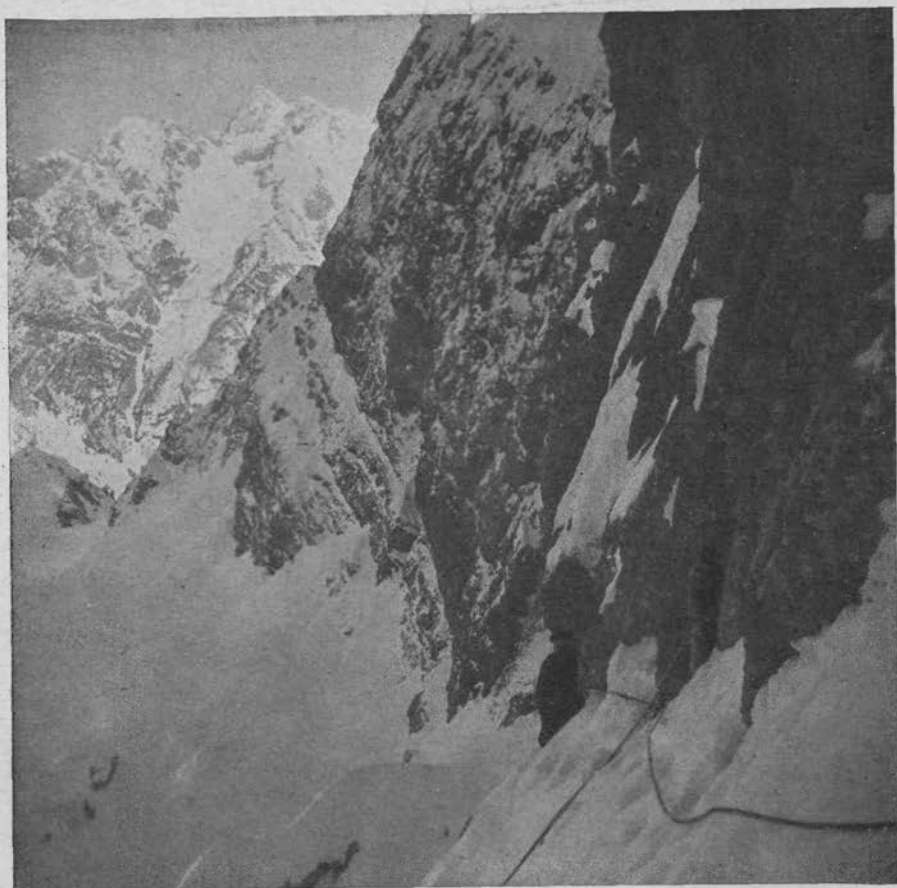

Foto B. Jordan

Vstop v severno steno Mojstrovke, v ozadju Špik, Lipnica itd.

sveta in s tistim nemirom, ki prijemlje plezalca pred novim podvigom. Zakaj ni včeraj nagnal Cene svoje čredice namesto na Robičje sém pod Mojstrovko, da bi nam sprtili gaz!

Sicer nas pa podvig ni dosti skrbel. Že prejšnji dan smo se namreč drugi štirje, kar tako za vajo, prerinili že za celo tretjino stene; začeli smo bili šele enkrat dopoldne in za dalj časa nismo bili pripravljeni niti z opremo niti s hrano. Pač pa smo »nadelali« pot, tako da nam je bilo drugi dan zelo pomagano.

Naša smer se je držala v spodnji polovici zavarovane poti. Šla je torej poševno desno navzgor po širokem, lijastem hodniku, zabasanem s snegom, prečila preko skalnatega pomola na odprto žlebasto snežišče, šla po njem do vrha, potem pa zavila na levo po strmi polici (do tu smo prišli prejšnjega dne) zopet na kratko izpostavljeno snežišče naravnost navzgor do skalovja, ki se izstromi iz stene. Tu smo se razšli s potjo, prečili za dolžino vrvi vodoravno

na levo pod platni na odprto snežišče, na katerem je zasidranih nekaj skal in ki drži prav do vrha Mojstrovkina grebena.

Široki lijasti hodnik, na debelo zadelan z mehkim snegom, je vodil pod izvešenimi prevesami strmo desno navzgor; tukaj smo šli kar po vseh štirih, porivaje roke do pazduh v velike luknje od včeraj in držé kolena navzven, da smo lahko delali tako visoke stope. Pred skalnatim razičem smo se navezali vsi štirje na 40 metrsko vrv, uporabljaje neženirano pri varovanju tudi žico, če je na kakšnem mestu gledala izpod snega. Tako smo prekotalili preko stene in se po kratki prečnici čez zaledenel žleb prerinili na odprto snežišče, viseče naravnost v steno. Tudi tu je šlo kaj naglo izpod rok in nog in kratki zaledeneli kaminček nas ni prav nič ustavljal, saj so de-reze izvrstno prijemale.

Žleb nas je pripeljal do ozke, krušljive škrbinice, onstran ka-tere je vse strmo padalo. Obrnili smo se v levo in se potegnili po strmí polici v južnem snegu kar ob žici navzgor. Sneg je postajal čedalje mehkejši in vdiral se nam je že čez kolena. Sipa sem ogromne množine snega na tovariše, ki so tiščali butice kar v sneg. Varovanje, tudi samovarovanje s cepinom, je v takih razmerah čisto iluzorno. Sploh pa se zdi, da oblika cepinov, ki se dobé na trgu, ne ustreza prilikam v naših zimskih gorah, ampak bi se jim morala takole prilagoditi: glava cepina, lopatica in oklo bi morala imeti večje mere, zlasti oklo bi moralo biti širše, držaj pa še bolj jajča-stega prereza, ker bi vse to dajalo večjo uporno ploskev v raznih položajnih rabah.

Ko smo prilezli na odprto kratko snežišče, smo tičali že prav do pasu v pršiču in poslužiti smo se morali najpreprostejše tehnike: z eno roko smo zabodli cepin čim više nad sabo, tako da je šel ves pod sneg, se previdno potegnili ob njem navzgor, z drugo roko pa smo prav s plavalnimi gibi odrivali sneg vstran, potem ko smo vsako stojišče dobro steptali. To delo je bilo zamudno.

Vrh snežišča izpahuje gora iz stene gmote gladkega in strmega pečevja. Prvi tovariš je priplaval do prve prevese, pod katero je našel toliko prostorčka, da je zajahal tam zabiti sneg; eno nogo je zasidral v luknjo, druga mu je prosto visela ven, s hrbtom pa je gvozdil v obokano steno prevese. Globoko sključen je varoval tova-riše, a nikogar ni mogel sprejeti pod streho, tako da so se vsi trije nagneti pod njim.

Tu smo izgubili pot in le v zgornji tretjini smo nekje še enkrat naleteli na nekaj decimetrov žice. Nihče od nas ni poznal nadelane poti: Na razpolago sta nam bili dve možnosti: ali rahlo na desno v skale, ali za dolžino vrvi dolgo prečenje vodoravno levo pod glad-kimi platmi v odprto strmo snežišče, ki ga je mejil na levi stolpičast razič, na desni pa skupina slabo razčlenjenega pečevja, segajočega prav do vrha. Med razom in pečevjem je bilo napeto snežišče, rahlo vbočeno v obliki širokega plitvega žleba. Ker so nam prevese za-krivale pogled, smo imeli pregled le čez spodnji konec snežišča, ki se je spodaj lomilo navpično doli do vznožja; vedeli pa smo, da je

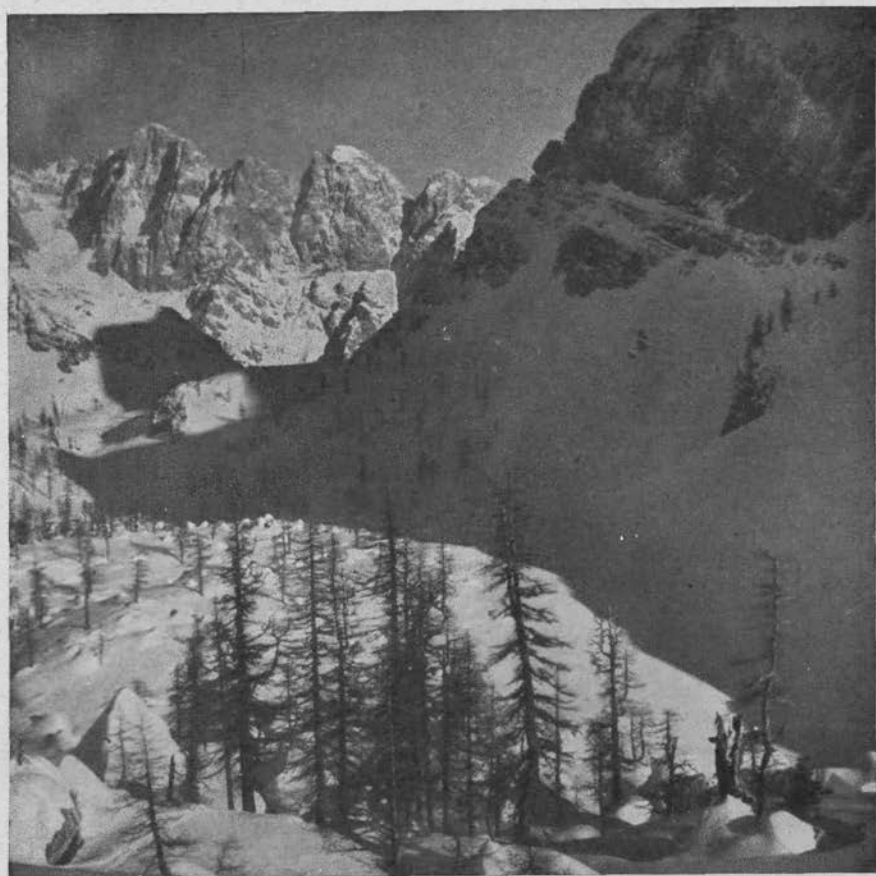

Foto B. Jordan

Na desni v senci Mojstrovka, v ozadju na levi Skrlatica

to tisto snežišče, ki kaže že od spodaj ogledovalcu naravno smer. Odločili smo se torej za to možnost.

Zadnji je moral kar vgrizniti v kislo jabolko: načeti prečnico. Morali smo dobro paziti, da ni komu spodrsnilo na gladkih skalah pod plitvim, mehkim snegom, cepin je šel le za ped v sneg in je venomer zadeval ob skalo, špranje za klin ni bilo videti nikjer. Kar oddahnili smo se, ko je prvi dosegel razpokano skalo, kamor je lahko zabil klin. Od tu dalje smo plezali tako, da smo napredovali od enega do drugega skalnega čoka, ki so mrko ždeli v perspektivi, čudno grozeči nad našimi glavami. Orientacija od tu navzgor je bila prav preprosta, ker je segal plaz čisto do Mojstrovkinega grebena. Bil je na redko posejan s skalami, čoki in platmi, ki so nam deloma lajšale napredovanje, ker so nam ponekod nudile sigurno varovanje s klinom, deloma pa so nam ga ovirale, ker je bilo treba kobaliti preko njih: na enem mestu preko viseče, le slabo razpokane plošče,

na drugem pa čez majhen kamin, ki je bil z ene strani preplitev za gvozdenje, z druge pa preširok, da bi si pomagali preko njegovih mejnih reber. Morali smo drug drugemu podstaviti z oklom v led zabit cepin, zgornji tovariš pa je, stoječ z eno nogo na cepinovi glavi, z drugo pa tako, da se je s sprednjimi zobmi derez opiral na neznamenit stopec, toliko časa praskal po zmrzli strmini nad sabo, da so prijeli zobci na oklu, s katerimi se je potegnil navzgor. Pri tem se je Darotu, ki je bil tu prvi, zgodila nerodnost: strgala se mu je zanka cepina, ta mu je ušel iz rok in se nekajkrat prevrgel po strmini; če bi se drsal, bi se na gladki snežni strmini sploh ne mogel ustaviti, tako pa se je kakšnih 25 m niže kar lepo zapičil v mehkejši sneg. Hvala Bogu! Basanga, ki je bil najbližji, smo spustili po dragoceno orodje, brez katerega bi nam bil Daro nadležen hromec.

Stena je ždela v spokojnem miru. Ves čas našega plezanja se ni sprožil noben kamen niti podričal plazič, le lahen veter se je sem in tja dvignil ob razkritih rebréh. Gorski svet, ki se je odpiral za nami, je bil ves v soncu; Martuljški vrhovi onstran Pišence so imeli še sence, Ponce nad Planico pa so se že grele v jarki brezsenčni luči. Kdaj pa kdaj je priplaval gori k nam glas tam z Robičja, kjer so imeli fantje danes svoje vežbališče. Senca grebenskega roba, pomikajoča se vedno globlje v vznožje, se je lomila v prevrnjenih špicah in glavah, ki so se kar vidno razpotegovala in spreminjale oblike, enako kot moreš zasledovati gibanje minutnega kazalca na stenski uri. Mi pa v tem mrzlem mrazu! Vsa stena je bila še v senci, ki se je zaradi sijajne luči, razlite preko onih gorâ in zaradi hladu, vejočega od spodaj, zdela še bolj mrka. Slemenova planotica, spočetka vsa v senci, se je medtem na robu nad Malo Pišnico prav na tenko ožarila; sončni rob pa se je vedno bolj širil in ko smo tu gori počivali, so spodaj pod nami že bleščali v sončni luči vsi tisti kupi, kuclji, piramide in gole skale, ki so tu tako značilno posejani med redkimi macesni.

Dvakrat ali trikrat smo z leve začuli, kako sta zabijala kline naša znanca z grebena, enkrat pa smo celo spazili njuni popačeni, smešno stopicajoči senci, ki ju je metalo sonce prav blizu k nam.

Pod kaminom smo počivali in jedli, saj smo bili že tri ure v steni in skoraj pet ur zdoma. Ko smo se povzpeli nadenj, pa je od vršnega roba stene že posijal dolg ozek žarek ob golem pečevju k nam navzdol. Kako smo ga bili veseli in kako blizu nam je bil! Še dve dolžini. Poživilo nas je, kot da bi se nam z vrha že zasmejala zmaga. Kako vpliva takale, sama po sebi majčkena in prav za prav nepomembna okolnost na osebno razpoloženje, kako pomembno uravnava dalje duševno in telesno delovanje!

Zato smo krepko pritisnili naprej, ob obli skali smo dolgo prakali z derezami, da smo jo pustili za sabo in že smo se znašli pred zadnjo nalogo: 10 metrov visok zid vedno strmeje nagnjenega snega, ki se je končaval s kakšne tri metre visoko vršno streho grebena. Prvi je šel rajši poskušat desno v pečevje, pa ni šlo. Naslednji se je počasi in previdno spravil naravnost pod streho, spodnja dva sta ga varovala od zdolaj, prvi pa od strani. Od spodaj se ni videlo

Na vrhu Mojstrovke, pogled na Trentske gore

Foto B. Jordan

drugega kot dolge bergle pa zaplatana zadnjica, zibajoča se v obeh vodoravnih smereh; izpod nje pa se je venomer sipalo na glave spodnjih. Glave sta tiščala v strmino, ko ju je že utrudila ta drža, sta se obračala kvišku, opazovala njegovo delo in vpraševala: »Ali bo šlo?« — »Bo, samo malo nerodno je. Ali dobro varujeta?« — »Brez skrbi, imenitno, se lahko zaneseš!« — »No, dobro.« — »Ti, spusti malo! Potegni! Dosti!« Taki pogovori so se nekajkrat ponovili, dokler ni kar naenkrat nekaj potegnilo, škrtnilo, zašumelo; na spodnje se je vsulo nekaj kubikov snega — prvi je bil čez, videli ga nismo, le vrv je visela nad nami, globoko zajedena v sneg. V streho je izkopal pravi hodnik, potegnil vrv in zaklical: »Alo, fantje, gor!« Drug za drugim smo prikobacali na rob, vsi beli kot mlinarji. Na vrhu oddihovanje, razgledovanje, čiščenje. »Ja, pobje, fejest je bilo!« Skoraj pet ur smo pregarali v steni.

Bili smo na Mojstrovkinem grebenu, ki je na južno stran lepo položen. Pred seboj smo videli, kako kobacata dve piki na zgornje rame; to sta bila Avčín in Lasič. V prešernem razpoloženju, polnem veselja nad uspehom, smo jadrno skočili v njune stopinje.

Na vrhu nas je sprejelo nebo brez oblčka, mir, tišina. Gore naokrog vse sijoče, v soncu in v senci. Sonce je bilo že preko viška

in zdelo se je, da toplota puhti še iz snega. Sončna luč je napolnila gore s tako silo, da so se zdele osvobodjene mrzlih vezi: zdaj pa zdaj je ubrano tišino prekinilo zamolklo bobnenje in če smo imeli srečo, smo tudi spazili kadeče se stebriče in curke plazov.

Zabodli smo cepine v sneg, jim nataknili rokavice, po snegu pa razpoložili vrvi in posedli po njih. V tistem čistem veselju, ki je doma menda le v gorah ali v prirodi sploh, smo govorili o doživetju, se krepčali in se ozirali po krasnem gorskem svetu. Veliko Mojstrovko je pokrivala velikanska snežna streha z bleščečo površino. Zaradi nizkega sonca so se gore na večerni strani, onkraj Trente, kopale v medli luči, zares pravi Srebrnjaki.

Ura blagodejnega počitka po prestanem intenzivnem duševnem in telesnem delu je prehitro potekla. Pospravili smo kramo in sestopili. V žlebu pod vrhom je enemu spodrsnilo in vrglo ga je, da je z glavo naprej oral po žlebu navzdol; čest primer sproščene prešernosti, ki se včasih tudi maščuje. Nikdar ne smeš čisto popustiti vajeti. Pa kaj to — žleb je imel lep iztek. Z glave smo bili kmalu na zgornjem in spodnjem ramenu. Kako enostaven in hiter sestop bi imeli po južni italijanski strani; pa smo morali poiskati »Urošev žleb«, ki smo ga krstili tako po njegovem prvem pristopniku. Sonce je zdrknilo že za gore, ko smo ga našli: z vrha se je lijasto ožil, potem je pa pod skokom izginil v globino in videli smo le njegove desne mejne stene, ki so se grezile.

Po vrvi se je bilo treba spustiti čez ta skok; Avčin in Lasič sta šla prva, ker se jima je mudilo v dolino na vlak. Zvezali smo dve vrvi, tako da smo se lahko spuščali po 40 metrov. Preko te navpične stopnje, visoke blizu 8 metrov, je bil pravi pravcati zastor ledenih stebrov in stebričev, sveč in svečic vseh kalibrôv, ki so se žvenketaje lomile pod udarci nog, brenkajočih pri spuščanju po teh orglah. Morali smo paziti na spodaj stoječe, da jim nismo poslali kakega ledenega krepelca na glave. Vrvi so bile premočene, zaradi nastopajočega mraza so postajale trde in drsljive, kar je pri spuščanju zelo nerodno. Malo smo bili tudi zdelani, treba je bilo naravnati vrvi, ki nista bili enako dolgi. Medtem je nastopil že mrak, ki se je v žlebu zgostil v pravo temo. Vrv smo srečno potegnili skozi zanko; klin smo morali pustiti v skali, na kateri je poganjalo ruševje, v upanju, da bomo še poleti prišli sèm gori in ga izbili. Varovali smo se še za dve dolžini, ker zaradi teme nismo dogledali dna temu peklenskemu jarku, čeprav smo vedeli od prej, da se žleb lepo končava nad kočjo v strmino, ki smo jo že vso pretkali s smučinami. Zopet primer subjektivnega vplivanja, neskladnega z objektivnim položajem. Vendar smo pozneje videli, da je bila opreznost na mestu, kajti žleb se na koncu, preden se izlije na odprto snežišče, še enkrat zoži.

Pozno zvečer smo prištorkljali kar v derezah naravnost po bližnji — v kuhinjo. V enem samem zagonu smo nadoknadili kosilo in večerjo. Basang, se še spomniš?

Čez dva dni smo proslavljali odhodnico. Po celotedenskem božanskem življenju v sončnih višavah pod zimsko-pomladnim soncem

nam je bilo slovo težko. »Pepika« je imela solze v očeh, Basanga smo odlikovali z lovorjevim vencem in z diplomo, v kateri so bile našteje vse njegove odlične planinske sposobnosti.

V krasnem sončnem in toplem dnevu smo odhajali. Pomlad, telohi na kopninah v zavetju dreves, zavihani rokavi, ožgani obrazi, cepin počez nahrbtnika, zadnji letošnji smuk v gorah. V skupinah smo drsali po cesti pod Prisojnikom, sneg je postajal že gnil. Tihi rovti v Pišnici, obrobjeni s sencami molčečih smrek na belih tleh! Prav doli do kopališča smo se pripeljali, kjer smo z največjo skrbjo in ljubeznijo oprali še smučke.

Klin, ki smo ga pustili tam na ruševnati skali, pa je ostal gori. Nismo mogli več ponj. Mogoče ga je že izbila druga roka ali pa še dela družčino zelenemu ruševju, ki se priklanja v gorskem vetru.

Marijan de Reggi:

V višavah nad Blokami

Skozi okno zrem v oblake, ki se kopičijo nad mestom ter opazujem orumenelo listje, ki počasi odpada z dreves; moje misli romajo za pet let nazaj, tja za megleno Barje, za samotni Ahac ter preko Krimskega pogorja in Slevice do Blok, Slivnice in Cerkniškega jezera. Koliko sem po teh klancih kolesaril ali hodil peš! Vselej mi je bil poplačan trud, znoj, prah sredi pekočega dne, neurje in škripanje kolesa, kadar sem med potjo zagledal samotni Turjak, Velike Lašče, Bloke. In tudi tisti težki napor, ko smo v jadralni šoli na Blokah »gurali« šolsko letalo na vrh kopaste Bradatke, Piškovca ali gozdnatega Pečnika, od koder se je nudit jadralcem tako lep razgled na Slivnico in Cerkniško jezero, so ostali v spominu kot prijeten, nepozaben doživljaj.

Bloško polje med Piškovcem, Bradatko in Pečnikom je zarumenelo; žito je bilo že požeto, kmetje so vozili domov svoje zadnje pridelke. Veter, ki se še ni prav ustalil, je vlekel enkrat proti zahodu, pa spet v nasprotno smer; jadralci smo ga vsako jutro opazovali, ga merili in ugibali, ali bi šli z »G o j e n c e m« na Piškovec ali pa s »S a l a m a n d r o m« na Pečnik.

Piškovec je kopast, strm in lahko pristopen hrib, s katerega se lepo vidi Nova vas, Visli in venec okoliških hribov prav do Krimskega pogorja; odtam je tako lepo poleteti v dolino!

V spominu se mi vrste slike na te kraje! Marsikateri tovariš se je tam gori zaletel v smreko ali podrl plot in obsedel med kupom polomljenih kril, si napravil »šotor« ali pristal na »prepovedanem kraju« med deteljo, pšenico ali podobnim. Ali pa nas je zalotila nevihta kje pod Pečnikom ali Bradatko, da smo bili do kože premočeni, poleg tega pa smo imeli še polno ovir s transportom.

Tisto leto se Bradatke nismo preveč posluževali, ker je bil dostop do nje otežkočen, vožnja skozi vas nerodna, pod hribom pa, ob cesti, ki pelje na Velike Bloke, so bile napeljane še brzozjavne žice, ki so ovirale varen pristanek. Nekam tesno mi je bilo, kadar

Velike Lašče

Risal M. de Reggi

sem se oziral izpred doma na ta hrib, ki je bil za jadrалce nevaren in o katerem sem slišal dotlej že toliko pripovedovati. Zato smo jadrалali raje ob Pečniku, zahodno od Nove vasi, od koder je bil lep pogled na Cerkniško jezero, ki je ravno ob tistem času naraščalo, na Slivnico in tja proti Notranjskemu Snežniku. Še prav posebno lepo je bilo tam gori zjutraj, ko je sonce vzhajalo izza Runarskega in so se cerkniške jezerske kotanje svetlikale v svežem jutru.

Nato je nastopilo brezvetrje, jadrалci smo nestrpno pričakovali spremembe in šteli dneve, no, končno se nas je Eol le usmilil in nam poslal zahodnik. Oziral sem se na Pečnik, čigar vrh je pošumeval v lahнем vetriču, sinja modrina neba, ovita v jesenski pajčolan meglic, je vabila v višave. Kakšna divota, jadrati ob tem času!

Vendar vetra je bilo še premalo! Vedno znova smo ga preizkušali, metali šop trave v zrak in ga merili, a bilo ga je komaj dva do tri metre na sekundo. Opoldne se je veter obrnil v nasprotno smer proti vzhodu in leteti z njim na Pečnik ni kazalo. Odrinili smo na Bradatko.

Mrzel septembrski veter je pihal na vrhu, letalo smo obrnili proti vetru; žice so že hudo brenčale in na vsako stran kril je moral priskočiti eden, da ga ni obrnilo. Bil sem na vrsti, da vzletim, prvič med oblake in s take višine! Učitelj mi je še nasvetoval, nad ka-

tero kotlino naj se obračam, da pridobim višino, na katerem travniku naj pristanem in naj se držim med letom čim dalje od hriba. Jadranje se na Bradatki obnese samo v večjih višinah, ker je ta svet poln kotanj in kotlin, ki spreminjajo nižje zračne tokove.

Zapel sem si suknjič, sedel v kabino in se privezal z naramnicami. Veter je zapihal močnejše, kot nalašč za vzlet. Ozrl sem se po dolini; globoko spodaj se je vila cesta na Velike Bloke, ljudje so se mi zdeli kot mušice, pisana preproga njiv, polj in pašnikov se je svetila v poznem popoldanskem soncu, Novo vas so zasenčili oblaki. Ozrl sem se vanje; kopicili so se na zahodu in postalo mi je nekam tesno v negotovosti, ali se bom obdržal nad tem breznom ali ne... Pregledal sem še krmila, če delujejo »komande« v redu; aparat je zelo občutljiv, popolnoma nov. »V redu! Pozor, pripravljen!« sem zavpil. Startno moštvo je bilo že razmeščeno ob natezni vrvi, po pet na vsaki strani. »Vleci! Teci, teci... spusti!« Letalo se je v hipu odlepilo od hriba; pritegnil sem komando za višino nekoliko k sebi. Rahel sunek nasprotnega vetra mi je kretnjo še povečal, tako da sem pridobil precej višine. Zajadral sem ravno v pravo strujo vetrov in naglo zravnal letalo; močno enakomerno brenčanje žic mi je potrdilo, da je lét dober. Razgledal sem se, da bi ugotovil svoj položaj; bil sem že kakih 200 m nad vrhom; ob robu nad kotlino sem polagoma okrenil, struja me je počasi dvigala in topel veter se je vprl med krila, da so narahlo zaječala. »Sijajna višina!« sem skoraj zavriskal; fantje pod vrhom so bili tako majhni, da sem jih komaj razločil. Hiše kraj bloškega polja so se mi zdele kot igračke; okoliški hribi so se kopali v večernih barvah zahajajočega sonca, ki je pojemalo tam nekje za Slivnico. Iskal sem še ljudi, pa jih v naglici nisem mogel zapaziti; toda ojoj, zapazil sem nekaj drugega: v »traverzi« sem pričel drseti na levo krilo in nastopila je nevarnost, da se zaletim ob pobočje Bradatke. »Bom pa tudi jaz enkrat kraksiral,« me je obšla neprijetna misel in zgrozil sem se; spomnil sem se »krakov« mojih tovarišev, razbitih deščic in prestrašenih obrazov; zavedal sem se tudi, koliko škode in truda bi napravil tovarišem, če bi razbil letalo. Zbral sem vse sile, postavil nasprotne komande, še nekoliko »pikiral«, da bi pridobil na hitrosti, in res: tik nad pobočjem se je letalo zravnalo in žice so se spet oglasile. Posrečilo se mi je izogniti se preteči nevarnosti. Pomirjen zakrmim nekoliko od hriba, da bi spet pridobil na višini. — Toda ojoj, kaj pa je to, letalo se pozibava sem ter tja, na kljun, na rep, pada in se spet dviga; zaradi preslabega vetra sem pričel namreč omahovati ali »balonirati«, kakor smo imenovali tak lét.

Učitelj, ki je med tem opazoval moje početje, je že dajal znak za pristanek; tako nestrpnost je mahal z zastavicama, da bi ga lahko videli prav v Novo vas. Spoznal sem, da mi ne kaže drugega, kot da čimprej pristanem, zato sem hitro zaokrenil proti dolini ter po dveh okretih pristal na določenem travniku ob cesti.

Sedeč v kabini sem se ozrl na Bradatko; zdela se mi je kot zmagovalka... Temni oblaki so se podili za njenim sivim vrhom kot da bi mi žugali. Po moji brezbriznosti bi se bilo kmalu razbilo

Na Bradatki

Risal M. de Reggi

letalo. Odslej bom pri krmarjenju pazljivejši in med letom ne bom več opazoval lepote bloškega polja, zahajajočega sonca, vasic in gričev — sem sklenil natihoma.

V duhu se mi vrstijo kraji, ki sem jih tisti čas prehodil peš ali prekolesaril, in v snu se mi pogosto poraja bloška pokrajina z velikolaško okolico, prav tja do Turjaka. Iz meglenih spominov si kličem njene obrise znova v spomin in vedno jasnejša in resničnejša se pojavlja pokrajina pred menoj.

Tam za Lužarji se dvigajo bele megle. Po ravneh ob gozdu kraj tihih bregov stoje slamnate kolibe, pod griči ob potokih klopočejo mlini. Bela cesta se vije, niža se in dviga ob planotah, ob golih gričih v tišino jesenske pokrajine. Tam so Bloke.

Burja vleče preko bloških planot, vrtinči se in pošumeva ob hrastih in borovcih. Sonce zahaja tam nekje za sivim Mokrcem in pošilja svoje zadnje žarke po polju, tja do Sv. Roka, kjer sloni in se razgleduje gruča hiš okrog cerkvice »Ave Marije«. To so Velike Lašče! — Po tistem polju se vije cesta proti Rašici, ob obronku kraj gozda se vzpenja med gričaste njive proti Turjaku.

Visoko v gozdu se pozibavajo sivi hrasti, ječe in šume v večernem vetru, kot da bi mrmrali skrivnosti davne preteklosti.

Pred menoj pa se odpira še ena slika: grad sloni nad globeljo ozke doline, ki prihaja z Barja. Kot ovčice se stiskajo ob pobočjih hiše in stare kolibe. Onstran globeli, na griču pri Sv. Miklavžu se je oglasil zvon; miloproseč je njegov glas, kot vzdih proti tihemu, brezmejnemu nebu, da vsa narava prisluhne sredi tolike lepote. Vsa poskočna in brhka žubori v globeli Želimeljščica, vije se med orumenelimi gabri in vrbovjem, vsa čista in bleščeča. — To je Turjak.

Bloke, Velike Lašče, Turjak — trije biseri naše zemlje! Kdaj bom zopet hodil po tistih krajih, kdaj zopet kolesaril po belih cestah — kdaj jadral neslišno nad pisanimi polji in zelenimi livadami?

Ivo Peruzzi:

Planinska

Iz belih sanj vzbujena
planina dobro jutro vriska.
Prek gorskih slemen
v pozdrav iskren
vzhod severu desnico stiska.
Iz rosnih košenin strme
očesca svetlomodra svišča.
Klobučki rdeči murk dehte
in vrh je naš ves zlat od blišča.
Vsenaokoli ko ena dolina:
V soncu se mlada smeji Domovina.

Krim o sebi

Nad Barjem stražim in lovim oblake.
Mi pravijo čudak in samotar.
Premnog nad mano je divjal vihar.
Sedaj ti dajem o vremenih znake.

Bojda, da potnik tod umira žeje.
A kdor iskati zna, moj najde vir.
Zapiram vase se, ker cenim mir.
Ko gledam svet, se moj obraz ne smeje ...

Poglôbi, človek, v svete se tišine.
V zatišjih skritih, čuj, lesov šepet.
Raz jasne glave moje glej v doline.

Izvij iz prs mi mnog zdravilni cvet.
A ko preôrješ moje vse globine,
mi rečeš: »Bratec, ti si pa — poet!«

Boris Zarnik:

Prvič na Triglavu

Spomini iz prve mladosti in refleksije.

Bil sem tedaj star 10 let, dovršil sem četrti razred ljudske šole na Ledini, pa me je mama poslala na počitnice k stricu župniku Matiji Zarniku v Srednjo vas v Bohinju. Že od svojega drugega leta sem bil skoraj vsako poletje z mamo in bratom Miljutinom pri stricu, to leto (1893) pa prvič sam, ker je bil brat pri vojaki, mama je pa rekla, da sem že dosti velik, da me ne bo strah, če bom sam.

Prej sem samo izpred župnišča ogledoval gore: Studor, Rudnico, Šij, Javornico, Šavnico, pa Črno prst izza Senožet in tam za jezerom Storeč, Vogel, Kuk in Podrto goro; tem poslednjim pa še nisem vedel imena, zato pa sem si tembolj vtisnil v spomin njihove oblike. Prej sem se samo z vaškimi otroki igral, podil po farovškem stogu, lovil v Ribnici kapeljne ali pa se kopal v tolmu na Vizgarjih pod Rudnico; da bi se popel na kak hrib, še nisem imel potrebe. Enkrat v vsakih počitnicah smo se odpeljali z lojtrami k Savici, tudi na Vozež* smo bili pri slapu Mostnice, enkrat celo na Uskovnici; ob nedeljah popoldne smo šli včasih čez Senožeti na Bistrico, najčešče pa k jezeru. Vsi ostali hribi so se mi pa zdeli strašno visoki in za navadnega človeka nepristopni. Kot otrok sploh nisem imel pravega smisla za veličastno lepoto planinskega sveta, strme skalnate stene so imele za mene nekaj groznega in demonskega, takisto tudi slap in oni globoki zeleni tolmu Savice. Najbrž se pri vsakem človeku v prvi mladosti palingenetski javljajo čustva, s katerimi je človek v prejšnjih dobah gledal na alpski svet. Saj je vse do pred poldrugo stoletje alpski svet veljal kot nekaj, kar vzbuja strah in bojazen, smisel za krasote visokih planin je šele jako kratkega veka. Če Goethe pravi za dolino pod Sv. Gotthardom: »In Höhlen wohnt der Drachen alte Brut, — es stürzt der Fels und über ihn die Flut« (V jamah živi stari zarod zmajev, skala pada in preko nje kipe valovi), pomeni to, da mu je vzbudil pogled na penečo se vodo v alpskih soteskah grozo in strah. Alpska pota, ki nudijo prost pogled na skalnate scenerije, so označevali prej Bohinjci kot »grda«, kar tudi pokazuje na ono starejše pojmovanje alpskega sveta. Z razvitkom alpinistike je pa estetski smisel za alpske krasote prodrl že v najširše sloje.

Šele s šestim, sedmim letom se mi je jel vse bolj in bolj javljati čut za lepoto alpske prirode, dasi me je v početku bolj vleklo na one gore s smrekovimi gozdovi, ki so bili oddaleč videti temnomodri; radoveden sem bil, zakaj niso zeleni, hotel sem videti iz bližine one šume, ki so tako modre barve. Kadar smo šli k jezeru, smo se vedno ustavili na mostu pri Stari Fužini, od koder je tako lep pogled na Triglav, pred katerim se kot kulise spuščajo obronki Fužinarskih planin in Uskovnice; mogočni Tosec pa zaključuje to scenerijo, kakor da se je malo odmaknil, da odpre očaku Triglavu pogled v Bohinj.

* Lokal od Voje.

Vse hribe sem rad ogledoval, vsak je imel zame prijazen obraz, Triglav pa mi je bil nekaj skrivnostnega, strašnega in obenem sve-tega, kot da je nekaj živega, božanstvenega v njem.

Že od mladih nog sem napeto poslušal, če so govorili o Triglavu. Moja pestunja Reza mi je pripovedovala, kako sta šla moj bratranec Janko Bleiweis in njegov sošolec Gregorač na Triglav; da je tam gori neka hiša, kjer se najde ponoči zavetje pred divjimi živalmi, da so tam globoki prepadi, čez katere se mora skakati, zato da imajo hribolazci one dolge palice, da s zaletom preskočijo te prepade. Zaradi tega sem potem večkrat poskušal s fižolovo prekljo, kako daleč morem skočiti v zaletu, da bi mogel nekoč skakati čez prepade na Triglavu, posebno še, če bi se podile za menoj divje živali. Pripovedovali so tudi, da je pot na Triglav tako ozka, da komaj stopi noga; na eni strani strma stena, na drugi pa globok prepad. Na farovškem stogu sem zato lazil po deskah poleg petra (gor-njega dela stoga ali kozolca), da se privadim na taka ozka pota. Ko sem znal čitati, sem našel doma Kadilnikov opis pota na Triglav. Vsaka beseda se mi je globoko vtisnila v spomin: kako so preno-čevali na Velem polju, kako rano so vstali, kako obširen je bil raz-gled. Poseben vtis mi je napravilo, ne vem zakaj, da jim je pozneje bela megla zakrila Videm na Beneškem. Ker mi je mama povedala, da je Kadilnik pomočnik pri Souvanu, sem večkrat postajal na Mestnem trgu pred Souvanovo trgovino, da bi morda ugledal tega redkega moža. Ko mi je mama povedala, da je kupila neko blago pri Souvanu, sem gledal to blago z nekim spoštovanjem, misleč, da ga je gotovo Kadilnik prodal mami.

Ko so pričeli urejevati novi muzej v Ljubljani in so že pre-nesli zbirke iz stare gimnazije v novo poslopje — med njimi tudi onega medveda, ki sem ga že kot trileten otrok gledal in se ga strašno bal, edino »medada bav« sem znal reči očetu o obisku mu-zeja —, ko so bile torej zbirke že v novem muzeju, a muzej še ni bil pristopen, me je moj deset let starejši brat Miljutin odpeljal skozi stranska vrata v muzej; poznal je namreč vratarja Kobala, moža s častitljivo dolgo brado — samo poštar Bevec na Bohinjski Bistrici je imel enako. Kobal naju je vodil povesod okoli, ali »medada bav« sedaj ni napravil na mene posebnega vtisa, tem bolj pa Lerget-porerjev relief gorenjskih planin. Tedaj še ni bil pokrit s steklom; nisem se mogel zdržati, da ne bi pogladil Bohinjskega jezera; zelo sem se pri tem začudil, da to ni bila voda, ampak steklo. Kar ostrmel sem pa pred Pernhartovo triglavsko panoramo, ki je tedaj visela v prsni višini, ne pa, kakor na žalost sedaj, pod stropom. Ko sem začel pohajati šolo in sem smel že sam v muzej, sem odšel ob ne-deljah pozimi često ogledovat oni relief in Pernhartovo panoramo. Nikdar pa nisem mogel razumeti, kakšen hrib naj bi bil oni, ki na panorami štrli iznah vseh in ima toliko snega pod seboj (Rjavina s triglavskim snežiščem). Jezil sem se nanj, da je, kakor sem mislil, višji od Triglava. Vidma, ki ga je Kadilniku zakrila bela megla, pa nisem mogel najti. Tudi Pernhartova slika Velikega Triglava, gledanega z Malega, me je zelo privlačila. Vse to sem si vtisnil v

spomin in vedno bolj vroča je postajala moja želja, da bi kmalu toliko zrasel, da bi se mogel popeti na Triglav in na svoje oči videti vse te skrivnostne krasote.

Ono Pernhartovo sliko Velikega Triglava sem tako zvedavo ogledoval tudi zaradi tega, ker prikazuje Triglavsko sedlo, o čigar strahotah so toliko pripovedovali. Poslušal sem nadučitelja Andolška, ko je opisoval mojemu stricu svojo pot na Triglav in pokazal na farovski stog, češ da je sedlo tako ostro kot sleme na stogu. Seveda sem to pojmoval dobesedno. Saj so govorili, da se po sedlu ne more hoditi, ampak samo jahati in tako pomikati naprej. Mislil sem, da se mu pač za to pravi sedlo. Moj prijatelj Lojze, ali kakor so mu rekli v Srednji vasi, »šolšč Lojz« (sin pok. nadučitelja Rihtaršiča, sedaj nadgozdar v Celju) je pa rekel, da vodnik nosi vsakega turista čez sedlo. Vse te strahote Triglava so mi hodile vedno po glavi, ali vedno bolj se mi je utrjevala misel, da bom tudi jaz mogel zmagati vse te težave, če jih morejo drugi.

Ko sem bil kot bodoči gimnazijec sam pri stricu brez maminega nadzorstva, sem na vse načine poskušal pridobiti strica, da me pusti na Triglav. Saj mi je Šomaštrov Fronc (cerkovnik Fronc Grm, sin nadučitelja Grma, ki ga omenja Mencinger v »Hoji na Triglav«) obljubil, da me popelje gori. Stric je sicer vedno govoril »gora ni nora, nor je tist', ki gre gor',« pa je nazadnje le privolil, da greva s Froncem na Triglav. Toda s Frončevo obljubo ni bilo nič, en dan je slutil slabo vreme, drugi dan je moral pogledati mrliča Podjelam, tretjič je bilo v cerkvi posla ali pa je moral v rovt. Dne 31. julija popoldne se je peljal stric k jezeru, da se okoplje pri Sv. Duhu, kjer je imel kabino, ter me je vzel s seboj. Ko smo se vračali domov po okrepčilu v »Turistu« (tako so rekli sedanjemu hotelu Sv. Janez), tedaj edini hiši ob jezeru, je večerno nebo tako lepo žarelo nad Triglavom ter obetalo tako lepo vreme, da sem celo pot govoril, da moram drugi dan na Triglav, dasi nisem verjel, da bo to mogoče.

Kakor sem slutil, je 1. avgusta napočilo krásno jutro. Ko stopim pred župnišče in ogledujem modro nebo, ki ga ni kalil noben oblaček, pride šolšč Lojz, pa mi pove, da vodi Jagrov Lorenc (Lorenc Škantar, kovač in gorski vodnik v Srednji vasi) nekega gospoda na Triglav, in da gre ob 11. uri za njima Lorenčev sosed Goričar kot »trogar«, ki bi me mogel vzeti s seboj. Kmalu pride stric od maše, povem mu to, dolgo sicer ugovarja, naposled pa pravi: »No, fanték, pa pojdi, Goričar bo že na tebe pazil«. Kuharica Johana in pomočnica Sajmanov Minček sta takoj zaklali kokoš, da mi jo spečeta. Iz »zaske« sta vzeli par klobas in jih deli kuhat. Seveda sta napolnili tudi rogaško zelenko z vinom. Saj tedaj ni bilo oskrbovanih koč. Najvažnejše, kar se je jemalo na gore, je bila hrana in pijača, seveda vino, ki da človeku »moč in pogum«. Neverjetno, ali tedaj so vsi turisti jemali vino s seboj. Vodnik je imel poseben putrh, v katerem je nosil vino za svojega turista. Seveda je znal sam najbolj ceniti vsebino sodčka in se je rad pobrigal, da ga je čimprej izpraznil.

Kako naj se oblečem? Na Triglavu je mraz in sneg. Zimskega plašča pa nisem imel s seboj. Da se zavarujem pred mrazom, sem si

pomagal tako, da sem oblekel dve srajci drugo čez drugo, nato letno obleko, čez njo pa še zimsko! Svoje ponošene zimske čevlje sem bil dal že prej podkovati z žebli. Ob 11. uri je prišel Goričar po mene. Imel je na ramah velik koš, v katerega je Johana naložila vsa ona jedila in zelenko z vinom, seveda tudi še kruha, masti in koruzne moke za žgance. Stric, ki je sedel na klopi pred farovžem in pušeč viržinko čital časnik, pogleda Goričarja iznad svojih naočnikov in mu pravi: »Glej, da mi pripelješ fanta zdravega nazaj.« Po stari navadi je namreč stric tikal vse neporočene in one, ki jih je sam poročil. Nato sva odkorakala z Goričarjem preko mosta in po klancu proti šoli. Pri šoli sta stali gospa Rihtaršičeva in hči Justina, ki sta mi zaželeli srečno pot. Ko gospa vidi, da nimam palice, stopi v hišo in mi prinese dolgo palico, češ da mi bo dobro služila. Sedaj sem bil posebno ponosen, saj je bila dolga palica najvidnejši znak pravega hribolazca. Moj prijatelj Lojz se nama je pa pridružil, da naju spremi košček pota. Vsi trije odrinemo naprej na Tugeje in dalje po gozdu proti Uskovnici. Sonce je sicer vroče pripekalo, vendar me nista nič motili moji dve srajci in dvojna obleka. Tedaj sploh nisem poznal tega, da bi se potil pri hoji na gore. Danes me pa obliva pot, tudi če imam samo lahko srajco in tanke hlače dokolenke. Regulacija telesne temperature je pri mladem fantu pač mnogo popolnejša.

Vodnik Jagrov Lorenc

V srenjski cerkvi je zazvonilo poldne, ko smo prispeli na Klanec (početek visoke planote Uskovnice, kjer stoji križ) ter ugledali Triglav, čigar vrh se je bleščal izza Tosca. Tam smo prvikrat na kratko počili in se nato ločili od Lojzeta, ki se je vrnil domov, jaz pa sem z Goričarjem krenil naprej po gozdu proti Uskovnici. Do Uskovnice mi je bila pot znana, naprej je bilo pa vse nov svet z novimi, tedaj še neznanimi mi imeni. Moj brat mi je nekoč povedal, da se gre na Triglav čez Uskovnico, Konj-

ščico, Draški Vrh, Tosec in Velo polje. Seveda sem bil to dobesedno razumel in mislil, da vodi pot po vrhu Draškega vrha in Tosca. Sedaj me je pa Goričar poučil, da greva čez Čiprje k Štapcam in skozi Trstje. Ubrala sva jo čez čiprske senožeti ob pripekajočem soncu, nato pa sva krenila v goščo. Goričar mi reče, da se bo kmalu opazilo, če imam kaj omotice, mislil je na pot čez Štapce proti Trstju iznad strmih skalnatih obronkov Slemena, ki se spuščajo na Voje. Pot je tedaj držala nižje kot sedanja; od gornjega kraja Čiprij najprej malo po ravnem, potem se je pa zavilo okoli roba in dol, naposled precej strmo, tako da so bile napravljene primitivne kamenite stopnice (bohinjsko »štape«), ki so vodile k studencu. Sedanji studenec, mimo katerega vodi pot, je za kakih 50 m višje. Ta studenec v Štapcah je bil že tedaj prvo običajno večje počivališče na poti na Triglav; turisti so odhajali iz Srednje vasi tako, da so prispeli v Štapce opoldne, ob času kosila. Drugo glavno počivališče je bilo pa na Velem polju.

Okoli ene ure sva prispela z Goričarjem k studencu, ker sva čez Uskovnico in Čiprje precej hitela in tako dohitela Lorenca z onim gospodom, ki sva ju našla na počitku pri studencu. Turist je bil neki abiturient Rudolf Tertsch, menda iz Maribora, Nemeč. Ker je bila Lorenčeva kovačnica precej daleč od farovža, na južnem koncu vasi ob cesti pod Studor, Lorenca prej nisem poznal. Zanj je bila vsaka pot na Triglav nekaj svečanega in je vedno oblekel boljše irhaste hlače in lovski »pruštah« z zelenimi našitki, na katerem je nosil kakor medaljo vodniški znak Nem. in avstr. plan. društva, saj je bilo Slov. plan. društvo tedaj šele ustanovljeno in ni imelo svojih vodnikov. Moram reči, da mi je zelo imponirala njegova krepka, širokopleča postava, energičen izraz lica in avtoritativen način govora. Ker sem komaj znal kako besedo nemško, Tertsch pa ne šlovensko, je bil Lorenc za tolmača. Ko je bil kot kovaški vajenec na Gornjem Štajerskem, se je naučil nemškega štajerskega narečja. Tudi to se mi je zdelo imenitno, kajti do tedaj še nisem videl kmečkega človeka, ki bi znal nemško. Mislil sem, da turistu ne bo prav, če se mu priključi tak mlad fant, pa me je Tertsch zelo prijazno sprejel. Spominjam se, da me je med drugim vprašal, če bo na gimnaziji Wiesthaler moj ravnatelj, jaz sem se pa odrezal, da je Wiesthaler na kmečki gimnaziji (kakor so tedaj zlobno rekli II. nižji gimnaziji v Ljubljani, kar je Lorenc prevel z »Bauerngymnasium«), jaz pa da sem se vpisal v višjo gimnazijo. Zelo zvedavo sem ogledoval Lorenčev »kramp«, kakor sem ga imenoval; Lorenc pa mi je razložil, da se temu ne pravi kramp, ampak »ajspikel«, ki ga dobi vsak vodnik od društva. Prvikrat sem tedaj videl cepin in takoj sem si zaželel imeti tak ličen »kramp«. Čez dve leti sem ga res dobil za god.

Vodnik je bil tedaj za turiste zelo važna oseba. Saj markiranih potov tedaj skoraj ni bilo. Ali ne samo to. Večina koč ni bila oskrbovana, pa so samo vodniki imeli ključe od koč. Kdor je hotel prenočiti v planinski koči, je moral torej najeti vodnika, kar je bila pa za tedanje razmere precej draga stvar. Saj je bila vodniška pristojbina za navadno pot na Triglav in nazaj šest goldinarjev, čez Triglavska jezera pa osem. Goldinar je imel tedaj vsaj tisto vrednost kot pred

vojsko 100 Din. Z 1 gl. v žepu si mogel vso noč krotati, 4 gl. je bila pa cena boljših čevljev. Tudi prenočnina v kočah je bila draga, 1 gl. za nečlane. Zato mi je prav prišlo, da sem mogel iti z nosačem, ker sem upal, da bom tako izhajal ceneje. Pa je prišlo na isto, kajti moj stric je dal po končani turi Goričarju 4 gl., Lorencu pa 2 gl., pri tem je bilo menda tudi prenočišče vključeno. Razume se, da so bile te visoke tarife velika ovira za razvoj turisticke. Mladina si je težko mogla privoščiti pot na Triglav. Spominjam se nekega mojega tedanjega druga, sedaj že na žalost pokojnega, ki mu je moja pot na Triglav pobudila živo željo, da bi šel tudi on gor, kar mu je 2 leti pozneje res uspelo na tá način, da je vzel svoji mami neko zlatnino in jo brez njene vednosti zastavil, da je zmogel denar za vodnika in prenočišče. Ko je potem svoji mami s ponosom povedal, da je bil na Triglavu, mu je odpustila pregreho in segla v žep, da reši zastavljeni predmet.

Z Goričarjem sva samo četrť ure posedela v Štapcah. Pri tem so vsi z zadovoljstvom pokusili farovško vino, saj so vedeli, da to ni »štern« (kakor so tedaj po nekem zagrebškem trgovcu imenovali ponarejeno vino), ki ne more služiti za božjo službo. Jaz sem pa večjo pozornost posvetil pečeni kokoši. Pot od Štapa dalje se mi je zdela posebno prijetna, lepo po senci je držala in navzdol. Nisem sicer mogel razumeti, da moramo navzdol, če hočemo priti na Triglav, ali mislil sem si, da pač mora tako biti. Pot se je namreč spuščala globoko doli, od Čiprij do pod Tosec za 200 m. Šele mnogo pozneje so napravili sedanjo pot, ki vodi skoraj vodoravno. Ko smo iz senčnatega pobočja prispeli na planino Trstje, ki leži globoko pod sedanjo potjo, sem z velikim zanimanjem ogledoval vrhove nad seboj. Koničasti Draški vrh, ki je vedno vzbujal mojo radovednost, koliko je pač mesta na njegovem vrhu, je popolnoma izpremenil obliko in kazal trebušasti rob; vrh, ki ga vidiš od sv. Janeza desno od njega, (Ramornik) in o katerem je moj brat nekoč rekel, da ima tako obliko kot slike gora v Valvazorju, se je pa razčlenil v celo vrsto vrhov, da sploh nisem vedel, kateri je pravi. Naenkrat sem opazil, da se je Lorenc, ki je hodil prvi, sklonil, in koj nato sem čul udarce njegovega cepina po kamnu. Nato sem opazil, kako se je zvijal velik črn gad z razsekano glavo. To je bila pa tudi edina uporaba cepinove sekirice, ki sem jo mogel ugotoviti na tej poti.

Od Trstja smo dospeli v jarek pod Toscem, v katerem šumi, še kot mal potoček, Mostnica. Sedaj je pa počela v mnogoštevilnih serpentinah pot navzgor po krasnem bukovem gozdu na pobočju Tosca. Lorenc me je poučil, da je treba hoditi pri vzponu enakomerno in da se ne sme govoriti, ker to preveč upeha. Čez $\frac{3}{4}$ ure smo prišli do roba gozda in na planino Spodnji Tosec in takoj nadaljevali pot po odprtem, strmem pobočju. Prostrani razgled v Bohinj me je vsega prevzel, tako da nisem gledal na pot, ampak naokoli. Seveda sem se zaradi tega stalno spotikal. Ko Lorenc to opazi, se silno razjezi, češ, če se hodi, se gleda samo na pot, le če se postoji, se pogleda naokoli. Tudi ta nauk sem si globoko vtisnil v spomin. Še drug dober Lorenčev nauk sem si zapomnil in ga od tedaj vedno upo-

števal: da se moraš, če hodiš po ozkih potih, opirati s palico, držič jo z obema rokama, proti steni, ne pa proti prepadu, ker se tako takoj zaustaviš, če ti spodleti. Malokdo se danes drži tega pravila razen domačinov. Res je, da je danes tak običaj, da se hodi brez palice. Domačini, ki so daleč od mode in snobizma, nosijo prej ko slej palice, ki segajo do ramena. Saj so prvi alpinisti gotovo od planinskih domačinov prevzeli dolge palice ali pa se jih je že tedaj polotila moda, da so nosili silno dolge, čez glavo segajoče palice, kakor jih vidimo na slikah iz početka preteklega stoletja. Pozneje so jemali krajše palice, po vojski zadnjih petnajst let pa vidimo navadne kljukaste palice za sprehod, večina pa se ponaša s tem, da hodi brez palice.

Na planoto Tosca smo prispeli precej upehani, pa smo malo poglobili v sočnato travo ter se okrepčali z mlekom. Tedaj je obstajala še fužinarska planina Gornji Tosec, ki je bila pozneje opuščena. Bila sta tam dva stana, v enem je planšarila brhka Hlipova Mina, ki je veljala za eno najlepših bohinjkih majaric. Danes so od teh stanov samo še razvaline. Na poti okoli Tosca proti Velemu polju sem z velikim zanimanjem opazoval, kako spreminjajo svojo obliko razni, že prej mi poznani vrhovi: Ograde, Stog, Debeli vrh. Kmalu je pomolil pred nami svoj stožec Mišelj vrh, ki ga prej še nikdar nisem opazil, sedaj se je pa pokazal kot znatna gorska gmota. Sleč je bil še ves v cvetju ter je zelo navdušil Tertscha, ki si ga je natrgal za poln klobuk, mene so pa bolj privlačile planike, prve, ki sem jih ugledal v prirodi. Tedaj jih je bilo ob tem potu še zelo mnogo. Danes so že precej iztrebljene, v Toscu pa jih je še vedno dosti, tudi blizu pota. Poznam mesto, kjer jih je toliko med travo, kakor v dolini marjetic; cenjeni čitalec pa naj nikar ne pričakuje, da mu to mesto izdam, ker ne verujem, da bi jih hotel samo gledati kot jaz. Ko govorimo o Toscu, naj še pripomnim, da se ta gora ne zove Tošec, kakor danes često čitamo, celo na našem vojaškem zemljevidu, ampak Tôsec, t. j. Tolstec, ker je debel in širok. Tošec pri Polhovem Gradcu je pa isto kot stožec, ker je koničast kakor Draški vrh.

Dočim je v Toscu še sijalo sonce in je bilo le tu in tam opaziti kak oblček, so se sedaj začele zbirati megle in ko smo dospeli na prelaz k Velemu polju, je bil gornji del triglavskega masiva ves zavrt v meglo. Tertsch je začel tarnati, da bo dež, Lorenc pa je kot dober poznavalec vremena venomer trdil, da bo dobro. Poučil je tudi mene in dobro sem si zapomnil, da pomenijo okna v oblakih zvečer lepo vreme, da pa pravi bohinjki pregovor »če so zjutraj okna, bo rada r... mokra«. Moram reči, da se je obneslo še vedno tako prvo kakor tudi drugo vremensko pravilo.

Tedaj še ni držala pot do Tosca na Konjsko planino v ravni smeri pod Vernarjem, ampak smo se morali spustiti 150 m globoko doli na Velo polje, kamor smo prispeli po 4. uri popoldne. Tam je bilo drugo glavno tradicionalno počivališče, in sicer v stari sirarnici. Nova sirarnica, ki so jo pred kratkim postavili, stoji nasproti stari. Tam je tedaj gospodaril sirar Krištanov Fronc s Podjel, znana osebnost onega časa, saj je često vodil turiste z Velega polja na Triglav,

Kanjavec, Mišelj vrh ali pa Vernar. Tudi mene je par let pozneje vodil na Vernar. Hodil pa je vedno v lesenih cokljah. Nekoč je pred nekim turistom, ki je bil hudo omotičen, plesal v cokljah na sedlu med Malim in Velikim Triglavom, da mu dokaže, da ni nobene nevarnosti; toda to obnašanje je napravilo gospoda še bolj nervoznega. Sirarnica na Velem polju je bila tedaj važna planinska postojanka. Lesene stopnice z ograjo so vodile na podest pred nizkim vhodom lesene bajte. Nad vrati je bil v polkrogu francosko-nemški napis »Hotel Garni für Triglav-Kolonisten«, ki so ga napravili neki nemški turisti. Na levo od vhoda sta bili dve postelji druga na drugo, nasproti na desni pa ognjišče. Če so turisti potrebovali prenočišča, se je Krištanov Fronc rad umaknil drugam, tudi za več turistov je preskrbel prenočišče v drugih stanovih. Nekateri turisti, največ Nemci, so tudi cele tedne bivali pri Krištanovem Froncu. Sem je često zahajal pok. prof. Albin Belar, ki je posebno cenil Kanjavec. Stalen gost je bil tedaj vsako leto poznejši Nobelov nagrajeneec in profesor medicinske kemije v Gradcu, Ljubljčan dr. Fric Pregl. Ker je cenil dobro kapljico, se je podal vsakih par dni čez Vratca in Krmo v Mojstrano k Šmercu ter se v veselem razpoloženju vračal na Velo polje. Ti turisti so bili zadovoljni s hrano, ki jim jo je prirejal Krištanov Fronc: prežgana juha, žganci, cmoki in slično. Fronc je znal priskrbeti tudi gamsovo pečenko; baje je imel puško skrito nekje pod Vernarjem. Od kod in kako je prišel gams, se ni vedelo in se tudi ni povpraševalo, bil je tu in glavno je bilo, da se hitro poje.

Na Triglavu je bila sicer kočja, ali v njej je bilo mesta samo za šest oseb. Zato je bilo prvo, kar je Lorenc vprašal Fronca, če so že kaki gospodje odšli na Triglav in koliko. Če jih je bilo preveč, si moral ostati pač na Velem polju in tam prenočiti ter kreniti drugo jutro ob treh dalje. Imeli smo srečo, da še ni bilo nikogar pred nami. Pri Froncu smo se zadržali dobro uro. Lorenc je takoj zanetil ogenj in pristavil pisker z mlekom in pisker za žgance. Z velikim zanimanjem sem opazoval, kako je natresel v vrelo vodo koruzne moke in na vrh kupčka, ki je štrlel iz vode, po stari pobožni navadi vtisnil s kuhalnico križ. Po dolgem kuhanju je začel mešati, toda samo na kratko, nato je pa odlil vodo in na suho mešal pri ognju, tako da je bila površina žgancev rjavkasto zapečena. Nasul jih je potem v skledo in zabelil z razpuščeno prekajeno slanino in ocvirki. Ta postopek sem si tako dobro zapomnil, da sem, ko sem se vrnil v Ljubljano, s ponosom pokazal mami to svojo novo umetnost.

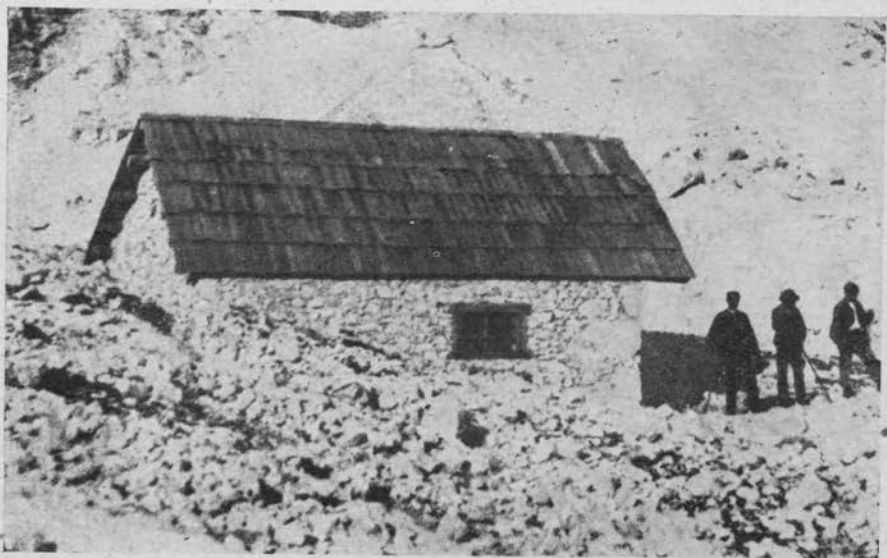
Vonjavi dim gorečega ruševja je še povečal tek, ko smo jedli vsak svojo porcijo žgancev z mlekom. Vonj in spomin na razne situacije, kjer smo ta vonj duhali, sta, kakor znano, posebno ozko povezana, kar je zapuščina davnih naših prednikov, ki so imeli bolj razvito čutilo voha kot pa mi in pri katerih je igral vonj mnogo večjo vlogo kot pri nas. Kadar zaduham dim ruševja, vedno mi stopi pred oči notranjost sirarnice na Velem polju, Krištanov Fronc v cokljah ter pogled na Stog, kakor si ga videl skozi vrata, če si sedel na klopi pred posteljo. Seveda je tudi farovško vino prišlo do veljave, pa tudi žganje, ki ga je nosil Lorenc v čutari v notranjem

žepu svojega »pruštaha« ter ga je še v Toscu opremil z listjem planinskega pelina. Krištanov Fronc mi je pokazal velik bakren kotel za izdelovanje sira. On je bil še učenec Švicarja Siebra, ki je bil prišel v Bohinj na poziv bistriškega župnika in dež. poslanca Mesarja, da bi naučil Bohinjce sirarstva. Prej so namreč na planinah izdelovali samo maslo.

Megle so se še bolj zgrnile, ko smo po 5. uri krenili dalje. Vendar je bilo nad Šmarjetno glavo lepo modro okno, ki je obetalo najbolje. Preko prodovja, ki stalno ogroža zeleno poljano, in mimo velike skale smo prispeli v podnožje Triglava ter se dvigali v serpentinah više in više proti Konjski planini. Vedno sem povpraševal, če smo že na 2000 m, ker mi je bila ta višina nekako merilo visokega hriba, pa mi ni nikdo znal točno pojasniti. S Konjske planine smo zazrli Krmo, potem nas je pa objela gosta megla. Nepopisno svečani občutki so me navdajali ob zavesti, da korakam sedaj že po pravem pobočju Triglava. Ko smo bili že precej visoko in se je za hip razgrnila megla, sem opazil v daljavi Šmarno goro v zadnjih večernih žarkih, kakor sem jo poznal s Pernhartove slike. Lorenc je že prej krenil naprej, da zaneti ogenj v koči. V kontah poleg pota so se že pojavile svetle lise snega, ki so se v polmraku posebno jasno odražale od kamna. Že smo opazili nad nami v megli rdeči svit, ki je prihajal iz odprtih vrat koč, začuli smo prasketanje ognja ter kmalu nato vstopili v Marije Terezije koč, ki jo je bil postavil »Oesterreichischer Touristen-Club«.

Bila je to prva koč, ki sem jo videl. Seveda sem bil prepričan, da mora biti vsaka koč taka. Po svetovni vojni je potem služila kot karaula našim graničarjem, ki so jo povišali in okna povečali. Vrata so vodila v kuhinjo z odprtim ognjiščem. Za ognjiščem v kotu je bila postelja za vodnika, s senom, enaka kakor v majarskih stanovih. Na zidu polica s par piskri, skledami, pokrovi in krožniki. V drugem kotu skladovnica drv. Tla so bila steptana zemlja. Iz kuhinje si vstopil v »sobo«, ki je imela stene obite z deskami. Na kraju sobe je bil lesen pograd s šestimi žimnicami, trdimi žimnatimi blazinami in navadnimi konjskimi pokrivačami. Pred pogradi je bila pritrjena klop. Po sredi sobe je stala dolga preprosta miza s klopjo na vsaki strani. Poleg edinega malega okenca je bila omara z jedilnim priborom in krožniki ter s knjigo za vpisovanje turistov. Ura budilka je dopolnjevala skromni inventar. V sobi je bil lesen pod. Še par let pred svetovno vojno sem našel v Švici večinoma samo take koč in najbrž tam tudi danes niso drugačne.

Na zapoved vodnika smo se dobro natepli žgancev, seveda so tudi farovške klobase izpolnile svojo nalogo. Tertsch je neprestano tarnal zaradi vremena; Lorenc, ki je odločno trdil, da bo najlepše vreme, pa je vedno ostreje zavračal njegova tarnanja, tako da sta se skoraj skregala. Lovrenc je legel v kuhinjo, ostali pa v sobo na žimnice. Ker smo bili samo trije, je vzel vsak dve pokrivači. Ostali smo v oblekah, samo čevlje smo sezuli, saj bi bilo drugače prehladno. Takoj sem zaspal kot polh in nič nisem čutil trdote ležišča. Pred petnajstimi leti sem nočeval v Malnarjevi koči na Ravenški planini.

Stara koča Marije Terezije

Tam so bila tedaj tudi še taka ležišča. Vso noč sem se vrtel kot prašiček na ražnju, nisem mogel namreč dolgo ležati na eni strani, ker so me začele boleti kosti. Sedaj razumem, zakaj je šel Lorenc ležat v kuhinjo in je pustil Goričarja v sobi, saj je seno mnogo mehkejše in prožnejše kot pa trde žimnice na deskah.

Spal sem tako trdo, da se mi je zdelo, kot da je poteklo komaj pol ure, ko nas je prebudil Lorenc še pred tretjo uro zjutraj. Prvo, kar je Tertsch vprašal, je bilo: »Šest, wie ist das Wetter? — Šest, kakšno je vreme?« (V vodniški knjižici Jagrovega Lorenca je bilo namreč navedeno kot vulgarno ime »Šest«, ki je bilo pa v resnici le ime hiše njegovega očeta, tudi vodnika; zato so Lorenca vsi tuji turisti klicali Šest.) »Prohtfol« (prekrasno) je bil ponosen odgovor Lorenčev. Ker so mi zobje šklepetali od mraza, me nič ni mikalo, da bi ven pogledal, temveč sem zavil v odejo sedel na klop, da popijem črno kavo, ki jo je skuhal Lorenc. Bila je enake vrste kot ona, ki sem jo okusil pri vojakih. Lorenc nas je naganjal, naj se hitro pripravimo, da bomo še pred sončnim vzhodom na vrhu.

Ko smo stopili na plan pred kočo, se je nad nami razpenjalo krasno zvezdnato nebo; še nikdar prej nisem videl tako bleščati zvezd kot v tistem čistem višinskem zraku. Dasi je bil mlaj ter se je na vzhodu komaj počelo svitati, so dajale zvezde vendar toliko svetlobe, da so se jasno odražali sivi triglavski vrhovi od zvezdnatega neba. Ker me je moj brat Miljutin naučil spoznavati premičnice, sem ponosno pokazal Tertschu Marsa, ki je migljal v svoji rdečkasti luči nad Bovško škrbino in Jupitra, ki je stal visoko iznad Mišelj vrha. V zvezdni svetlobi se je pot dobro videla, tako da smo sigurno stopali po prodovju proti Malemu Triglavu. Kmalu sem se toliko razgibal,

da sem oddal svoj lodnasti havelok Goričarju. Ko smo prispeli v skalovje, sem z napetostjo pričakoval, kdaj pride tista pot ob navpični steni, kjer ima noga komaj mesta, pa ni bilo nič sličnega, kar bi ustrezalo tem mojim predstavam. Vedno bolj me je navdajal nek topel in srečen občutek, kot da se dvigam v nebesa. Spomnil sem se besed Vodnikovega »Vršaca«, ki ga je moj stric često citiral: »Pod velikim tukaj Bogom breztelesen bit' želim.«

Ko smo prispeli do Vrate, smo malo postali, odložili palice, Lorenc pa nam je dal navodila, kako naj se s komolci opiramo ob steno, kajti takrat tam še ni bilo klinov. Goričar me je tu in tam podpiral, kar pa ni bilo potrebno, ker sem kot maček lezel po oni grapi. Na vrhu Vrate smo malo počili in se okrepčali s požirkom pelinovega žganja. Na vzhodu je bilo že precej svetlejše. Šele sedaj sem mogel razločiti Tosec in Draška vrha, Veliki, šiljasti, in Mali, široki. Severna stena teh vrhov je bila še v temi, na južnih pobočjih pa se je jasno odražala zelena trava, kakor sem to videl na Pernhartovi sliki. Ta pogled na stene Krme se mi je vtisnil posebno dobro v spomin in obenem sreča in zadovoljstvo, da sem visoko nad temi vrhovi, ki so se mi prej zdeli zaradi svoje višine nedostopni.

Ko smo nadaljevali pot na Mali Triglav, sem bil prkarat neoprezen ter sem sprožil kamen, da se je odtrkljal v globočino. Ko je Lorenc, ki je hodil pred menoj, to opazil, se je srdito obrnil ter me ostro poučil, da dober turist nikdar ne sme tako hoditi, da bi se rušili kamni, temveč da mora na takih mestih najprej poskusiti vsako stopnjo in stopiti šele potem, če noga trdno stoji, češ da je drugače nevarno, ker mu more spodleteti, še bolj pa je nevarno za turiste, ki se morda nahajajo nižje. Tudi ta nauk sem si dobro zapomnil. Na žalost današnja mladina ni imela takih učiteljev ter je vsled tega pot na Mali Triglav nevarnejša, kot je bila tedaj, ko še ni bilo klinov in žic. Skoraj vsakokrat sem se moral zadnja leta pod Vratci zateči pod steno in čakati, da preneha brenčati padajoče kamenje. Pred desetimi leti mi je pod Malim Triglavom priletel debel kamen na koleno in me do krvi ranil. Razume se, da sem si potem pošteno privoščil one brezobzirneže. Gotovo se čitalci spominjajo, kako je tak kamen ubil hrvatsko turistinjo, ko je pod Malim Triglavom nameščala fotografski aparat.

Od Vrate do vrha Malega Triglava tedaj še ni bilo skoraj nobenih varovalnih naprav, toda stopnje so bile dobro izklesane. Nov neznan svet se mi je odpiral, na vseh straneh so se pred menoj pojavljali v jutranji zori rdečkasti vrhovi. Na vzhodu je bilo opaziti že dolgo rdečkasto črto, znak vzhajajočega sonca. Na Malem Triglavu smo zopet počivali. Na skali na vrhu je bil tedaj z rdečo oljnato barvo z velikimi črkami podpisan Kadilnik. Pred menoj se je dvigal Veliki Triglav prav tak kakor na Pernhartovi sliki. Spodnji del je bil še v senci, vrh se je pa že rdečil od jutranje zore. Boječe sem povpraševal, kod bomo hodili, saj je bilo pred menoj ono strašno sedlo, o katerem sem čul toliko pripovedovati. Toda nikjer ni bilo onega ostrega, skalnatega grebena, ki naj bi bil podoben slemenu farovškega stoga, nikjer robov, preko katerih bi morali jahati; kar verjeti

nisem mogel, da je ona strašna pot čez sedlo udoben sprehod po širokem slemenu. Ker se Lorenc ni oprijemal žic, sem tudi jaz raje obdržal roke v žepu, saj je bilo še precej mrzlo, rokavic pa nisem imel in sem zavidal Tertschu, ki je imel toplo podložene usnjate rokavice. Posebno sem pogrešal rokavice, ko smo prispeli na dvigajoči se greben Velikega Triglava. Tu sem se seveda posluževal klinov in žic, saj so bile stopnje za mojo tedanjo velikost precej visoke. Okoli pol petih smo prispeli na vrh. Tedaj še ni bilo Aljaževega stolpa. Vrh je bil ves pokrit z debelim snegom, ki je ležal tam najbrž še od pomladi.

Sonce je ravno začelo vzhajati. Najprej sta zableščala Veliki Klek in nato Hochalmspitze v rdečilu vzhajajočega sonca. Kmalu so izza Kamniških planin tudi nas osvetlili sončni žarki. Nebo je bilo brez najmanjšega oblaka, čisto kot ribje oko. Neizmerna krasota razgleda me je tako prevzela, da v početku sploh nisem mogel izustiti besede. Ali nekaj čudnega sem opazil. Včasih se mi je zadelo, da se nahajam v globoki jami in da je vse obzorje visoko nad menoj. Včasih sem pa zopet imel pravilno orientacijo glede horizonta ter sem videl, da se nahajam visoko nad večino vrhov in gledam v globočino. To se je v početku menjavalo, slično kakor če gledamo fotografijo reliefa z ostrimi sencami; kakor se zamislimo, nam izgleda relief ali izbočen ali pa vdolben. Nisem še bil vajen, pravilno ocenjati obzorje. Še pri sestopu od kočice proti Velemu polju se mi je včasih žazdelo, da je Šmarna gora visoko nad menoj. Zaradi mnogoštevilnih detajlov, t. j. vrhov in dolin, sem polagal horizont nehote prenizko. Pozneje nikdar več nisem imel takega vtisa, ker sem se bil naučil horizont pravilno ocenjevati. To se dogaja tudi odraslim ljudem, ki niso navajeni na pogled z višave. Spomnil sem se na to, kar smo brali v šolskem berilu o poletu z balonom. Tam trdi pisec, da se ti zdi v balonu, da se nahajaš v globoki jami ter da tvori svet pod teboj bregove ter jame. Pred leti sem se dvignil z balonom, ali nikakor nisem imel tega vtisa, iz česar zaključujem, da dobe tak vtis v balonu ali pa v letalu samo ljudje iz nižav, ki še niso bili na visokih vrhovih in niso izvežbanj v pravilnem ocenjevanju položaja horizonta. Tudi nasprotno se lahko dogodi, da se ti namreč med zelo visokimi gorami zazdi, da leži horizont mnogo višje, kakor pa je v resnici. Prof. Joh. Walther, pri katerem sem v Jeni poslušal geologijo, mi je pripovedoval, da je prve dni, ko je bil v Dardžilingu pod Himalajo, polagal horizont previsoko ter se mu ni zdela Himalaja tako visoka, kakor v resnici je. Šele sčasoma se je zavedel ogromne višine tega gorovja.

Ko se je sonce malo dvignilo, smo opazili senco Triglava, ki je segala daleč do bovških gora, in opazovali smo, kako se bolj in bolj krajša. Kar se tiče vrhov, sem seveda spoznal vse bohinjske gore. Po Pernhartovi sliki sem ugotovil Kamniške planine. Lorenc mi je pokazal Veliki Klek, Mangrt, Trento, Soško dolino in Vrata. Tertsch je poznal neke vrhove Visokih Tur, glede drugih vrhov sem bil pa precej na nejasnem. V nekih nemških ilustracijah, ki smo jih dobivali na dom iz ljubljanske »Čitalnice«, sem nekoč gledal slike

vzpona na Fünffingerspitze. Ker je bila skupina Škrlatice precej podobna onim slikam, sem mislil, da je to Fünffingerspitze. Tudi Tertsch ni nič ugovarjal tej moji »diagnozi«. V nižavah je bila megla, tako da nismo videli Ljubljane, tudi je bilo tam precej dimno ter sem zato zastonj iskal Videm, ki ga je Kadilniku zakrila bela megla. Poseben vtis sta mi napravila ona dva hriba, ki sem ju stalno gledal od župnišča, Rudnica in Studor, in ki sta bila silno majhna in globoko pod menoj.

Najmočnejši je bil seveda splošni vtis veličastnega razgleda in ono prelivanje barv od temno-modro-zelenih dolin preko zelenih pašnikov v rožnatobelo skalovje s kristalnimi snežišči; pa oni nežni odtenki vrhov, ki so tem nežnejši, z bolj in bolj modrimi sencami, čim bolj se gube v daljavi. Prav to prelivanje barv je tudi danes zame najlepše pri vsakem visokogorskem razgledu, oni kontrast med temnozelenimi gozdovi, sočno zelenimi tratami, skalovjem, prodišči in snežišči. Zato me zimska pokrajina tudi danes nikakor ne navdušuje, temveč imam občutek, da ji nekaj manjka. Isti občutek sem imel tudi na vrhovih stalno zasneženih sklopov švicarskih Alp. Tam vidiš samo pusto belo morje snežišč in ledenikov in šele na skrajnem obzorju kaj zelenega. Estetsko lepšega razgleda kot je triglavski v začetku poletja, ko je še dosti snega po vrtačah in najvišjih okolnih vrhovih, tako da se odraža kontrast med skalo in snegom, nisem užival nikjer drugje na svetu. Če sem kot desetleten deček občutil, da se nahajam na Triglavu v središču vseh lepot, ki jih nudi prostrani svet, nisem imel nápak s svojega subjektivnega stališča. Videl sem do danes mnogo sveta, mnogo krajev in razgledov, ki veljajo kot najlepši na zemlji, v Italiji, na Balkanu, na Tirolskem, na Bavarskem, v Švici, toda razgled s Triglava je in ostane za mene višek krasote sveta.

Senca Triglava se je že precej skrajšala in sonce nas je že ogrelo, ko smo krenili navzdol, saj smo se poldrugo uro zadržali na vrhu. Kar hitro smo jo ubirali, Tertschu in Lorencu se je namreč mudilo, ker sta hotela tega dne priti do Bovca. Ko smo prispeli na Mali Triglav, se je pojavil prvi oblaček in sicer nad Kamniškimi planinami. Ko smo pod Vratci vzeli svoje palice in prišli do prodovja, se je spustil Tertsch po produ, naslanjajoč se na palico. To mi je tako prijalo, da sem tudi jaz poskusil tako spuščanje. Sicer mi je dvakrat spodletelo in sem se krepko »vsedel«, toda na drugem spodnjem prodovju je šlo že gladko in od tedaj imam posebno veselje dričati po grušču.

Ob pol osmih smo bili že pri koči. Dokler je Goričar netil ogenj, je Lorenc pospravljajal po koči. Saj je bil strog predpis, da se mora zapustiti koča čista in v največjem redu. Še Tertsch je prijel za metlo in pometel tla ter smetišnico s smetmi in papirnimi odpadki izpraznil za kočo, smeti in papirje zažgal ter vrgel na črni pepel nekaj kamnov. Nisem razumel, zakaj to zažiga, pa sem ga, ko sva se vrnila v kočo, po Lorencu vprašal, kakšen namen ima to zažiganje. Zopet sem prejel dober nauk, ki bi ga pač moral upoštevati vsak civiliziran turist, da namreč papirni in drugi odpadki kvarijo

sliko prirode. Kakor sem pozneje čul, imajo v Ameriki ob cestah na počivališčih avtomobilistov posebna ognjišča, kjer vsak požge odpadke svojega kosila. Kako daleč smo mi še na žalost od takih navad! Povsod ob studencih, kjer se počiva, leže papirji, iztisnjene limone, prazne sardinske škatle in druga nesnaga. Posebno se odlikujeta po tem studenec na početku vzpona v Kotu in studenec pod Begunjskim vrhom. Če pa pogledaš v gornje Triglavsko jezero, se ti želodec obrne. To nesrečno jezero je zbirka konservnih škatel, gnilih limon, jajčnih lupin, cunj, vate, papirja, odpadkov jedil itd. Tudi v tolmunu za kočo pri Triglavskih jezerih ni mnogo boljše, dasi stoji tam tabla z napisom, naj se ne mečejo odpadki v vodo. Taki napisi bi morali biti mnogo bolj drastični, n. pr. »kdor meče odpadke v vodo, spada v svinjak, ne na planine.« Še bolje bi pa bilo — če bi bilo to mogoče — da se postavi k gornjemu jezeru stražnica s čuvajem, ki bi takoj po storjenem činu odšel takim nečednežem petindvajset na zadnjo plat. Saj vendar ni nobena težava odvrženi papir, cunje, vato naložiti na kupček in zažgati, prazne konservne škatle pa pokriti s kamnom, da jih kmalu rja uniči! Ne bi škodovalo, da se tako navodilo, ko se vrnejo boljši časi, pričvrsti na vidnem mestu v vseh planinskih postojankah.

Dokler se je kuhalo kosilo, sem stikal okoli koč in ogledoval nežno cvetje, ki si je tu in tam med kamenjem osvojilo skromno mesto: beli mak, planinske spominčice, posebno se mi je pa prikupila ona ljubka visokoplaninska cvetka z modrovijoličastimi ustnati cveti, z ustno pomarančaste barve, ki mi je še danes najmilejša planinska rastlina; ime sem izvedel seveda šele mnogo pozneje: *Linaria alpina*. Začudilo me je, da najdeš to visokoplaninsko rastlino ob cesti pod razvalino Kamen za Begunjami, samo da ima tu mnogo višje steblo nego v višavah. Na vsak način relikv; kakor sleč, ki ga najdeš ob potu na Kum ob Savi pri Zidanem mostu ali pa na Vizgarjih pod Rudnico v Bohinju.

Potem ko smo se okrepčali z žganci in še vse ostalo pospravili, smo se ob devetih razšli. Lorenc in Tertsch sta krenila proti Doliču, da nadaljujeta pot v Trento in dalje v Bovec, kjer je čakal Tertscha njegov oče. Ko sem l. 1933. slavil 40 letnico svojega prvega vzpona na Triglav in se zopet 2. avgusta popel na njegov vrh (menda 29-tič ali 30-tič), sem napisal Tertschu karto z nekaj prisrčnimi vrsticami. Naslovil sem jo na meni sicer neznanega univ. prof. dr. H. Tertscha na Dunaju, misleč, da je to gotovo njegov sorodnik, s prošnjo, da odpravi karto na pravi naslov. Nisem se zmotil, profesor je bil bratranec onega Tertscha, toda karta je prišla nazaj z žalostnim obvestilom, da je dr. Rudolf Tertsch umrl že pred osmimi leti.

Z Goričarjem sva jo ubrala proti Velemu polju, pa ne čez Konjsko planino, temveč sva pod onim robom, ki štrli izpod Aleksandrovega doma, krenila na desno po slabo izhojeni stezi, da natrgava planik, ki jih je bilo tam vse polno. Zopet sva se oglasila pri sirarju Krištanovem Froncu na Velem polju, se tam zadržala čez eno uro ter pojedla preostalo zalogo jestvin. Goričar je rekel, da se nama ne mudi in da lahko hodiva »po legnati« (počasi in v presledkih). Bil

sem vendar malo utrujen. Vem, da sem se jezil na pot z Velega polja na Tosec, ker je vodila močno navkreber, posebno one stopnice v Toscu so me malo veselile ter sem vedno spraševal, kdaj bova že na vrhu. V Toscu sva polegla v mehko travo in zaspala na soncu. Bilo je okoli ene, ko naju prebudijo glasovi; bili so neki fantje z Bleda, ki so prišli, kakor je dejal Goričar ves jezen, planike brat, da jih prodajo na Bledu. Pošteno jih je ozmerjal, češ da pobero najlepše. Videl sem, kako ga je mikalo, da bi z njimi pošteno obračunal, zato so jo tudi takoj pobrali dalje. Nad nama so se podile goste sive megle, toda Goričar me je potolažil, da gredo po severu in da se bodo kmalu zopet razkropile. Počasi sva jo ubrala preko Tosca proti Prevalu, da se spustiva v Konjščico. Po poti me je Goričar opozarjal na razne rastline, posebno na pôrc, kakor pravijo v Bohinju murkam, češ da je to še mnogo bolj cenjena planinska cvetlica kot planika. Takrat ga je bilo v Toscu še mnogo, danes ga pa komaj še najdeš. Povedal mi je tudi, da raste na Toscu neki oves, ki ga ni dobiti nikjer drugje. Še do danes ne vem, kake vrste trava naj bi to bila. Spominjam se, da sem rekel Goričarju, da bom pozneje, ko bom velik, to svojo prvo pot na Triglav opisal in da si hočem zato vsako stvar posebno točno zapomniti. Sedaj, po petdesetih letih, sem naposled res izvršil to svojo namero.

Na Prevalu sva zopet malo posedela ter se nato spustila v Konjščico, kjer sva se osvežila pri studencu; Goričar mi je skoraj za vsak stan povedal, komu pripada. Konjščica je namreč srenjska planina (last Srednje vasi), zato je Goričarju posebno prirastla k srcu. Nebo se je zopet razjasnilo in večerni žarki so zlatili Bukovske planine, ko sva jo ubirala proti Uskovnici. V gozdu za Uskovnico je bilo že precej mračno. Kako sem bil začuden, ko se mi na potu s Klanca pojavi Studor kot široka gmota, oni Studor, ki se mi je zjutraj pokazal kot neznamen griček. Malo po šesti uri sva bila pri šoli, kjer sem se pozdravil z Rihtaršičevimi, ponosen na svoj uspeh, ter jim vrnil planinsko palico. Toda nisem se mogel dolgo zadržati, ker sva hitela proti župnišču, da me Goričar odda stricu zdravega in celega. Stric je sedel, kakor po navadi, v lopi na vrtu in pri četrtinki cvička pušil viržinko. Kako sem bil ponosen, ko sem stopil predenj in povedal, da sem bil prav na vrhu Triglava! Tudi njega je veselilo, da je privolil v to turo, ter mi je rekel po stari navadi »Borisiček, ti si fejst fantiček.« Pohvalil je tudi Goričarja, da je tako dobro pazil na mene, in mu nalil čašo vina. Seveda sem moral vse natanko povedati, kako smo hodili in kaj sem vse videl. Pri večerji je hotel še kaplan g. A. Železny, ki ga je tudi mikalo iti na Triglav, čuti vse podrobnosti, vendar se ni mogel odločiti za to pot. Moji mami je stric že pisal, da sem odšel na Triglav, zato sem ji takoj drugi dan javil, da sem srečno napravil to turo. Čez dva dni pa dobim od mame pismo, da ji ne zadostuje obvestilo, da sem bil na Triglavu in da sem prišel zopet dol, ampak da naj ji vendar natančneje opišem to svojo pot. Nato sem ji napisal 12 strani dolgo pismo in je opremil s številnimi risbami, ker sem že tedaj precej dobro risal. Spominjam se, da sem narisal Mišelj vrh, Šmarjetno glavo in Triglav,

gledan od kočee, ter pogled s Triglava v Bohinj. Pismo je potem romalo okrog vseh sorodnikov in znancev. Kot posebno značilno sem navedel, da v Marije Terezije koči ni bilo stranišča in opisal podrobno vse posledice, kar je pri sorodnikih pobudilo mnogo smeha ter so me potem zaradi tega večkrat »vlekli«. To je bila pač še otročja perspektiva.

S to potjo na Triglav je bil led prebit, Triglav me je za vse življenje povezal s čarobnim carstvom planin. Vse leto sem potem razmišljal, kam se popnem druge počitnice, obenem sem poskušal rešiti denarno vprašanje, ki je zaradi vodnika igralo veliko vlogo. Štedil sem vsak krajcar, da bi imel v počitnicah potrebna sredstva. Čez leto dni me je Jagrov Lorenc povedel na Črno prst ter po grebenu na Rodico, pa zopet na Triglav ter čez Triglavska jezera preko Komarče doli. Čez dve leti sem imel že vso planinsko opremo, dobro podkovane čevlje, irhaste hlače, nahrbtnik in toliko zaželeni cepin. Ker me je pa vedno bolj vleklo na večje ture, sem se z mamó dogovoril, da bom večerjal samo belo kavo s kruhom, pa da zato dobim 10 krajcarjev (po kupni vrednosti kakih 5 predvojnih dinarjev). Kadar se je nabralo nekaj kron, sem jih odnesel v mestno hranilnico. K temu so prišle še nagrade, ki sem si jih izgovoril pri mami za šolsko spričevalo: za »odlično« 2 kroni, za »prav dobro« 1 krono, za »dobro« pol krone. Nabralo se je do počitnic kakih 60 kron (1500 predvojnih dinarjev), tako da sem mogel z vodnikom tudi na večdnevne ture.

Tako sva z Jagrovim Lorencom prehodila mnogo vrhov. Triglav je bil seveda vsako leto na vrsti, razen tega pa še kaka daljša tura. Ko sem imel 13 let, me je povedel čez Komno v Sočo in dalje v Bovec ter na Mangrt. Dve leti pozneje čez Dolič v Trento, na Jalovec s sestopom v Planico in dalje na Mangrt. Druga večja tura je bila čez Govnjač na Bogatin, od tod na Podrto goro pa dalje čez planino Vogel na Šijo, Rodico in Črno prst. Tudi gorske gmote med Vojami in Triglavskimi jezeri sva prehodila, dalje ves greben od Tičarice do Zelnarice, ki jo je pa Lorenc imenoval Zelenico. Drugič čez Laz na Debeli vrh in od tod dalje na Kanjavec. Kot šestošolca me je vodil čez Komno v Sočo in dalje v Bovec, od tod pa na Kanin s sestopom čez planino Nevea v Rabelj. Zadnjikrat me je vodil Lorenc leta 1900. na Rjavino in Begunjski vrh. Toda tedaj ga je že precej mučila naduha. Nekaj let pozneje ga je pokosila smrt in od tedaj počiva pod okriljem Sv. Martina, srednjevaškega patrona. Lorenc mi je bil dober učitelj, saj je bil človek velike prirodne inteligence, a poleg tega je imel dar, da se je orientiral na vsakem terenu. Vodil me je na Kanin, dasi prej nikdar ni bil gori. Ono, kar je poizvedel v Bovcu, je zadostovalo, da se je popolnoma orientiral in me varno vodil. Bil je res vodnik z vsemi sposobnostmi, ki jih ta poklic zahteva, in trajno sem mu hvaležen, da me je vpeljal v poznavanje naših planin.

Kar se Triglava tiče, sem se seveda kmalu osamosvojil. Na Triglav sem šel z vodnikom zadnjič k otvoritvi kočee na Kredarici leta 1896. Ker je bila kočea na Kredarici oskrbovana, nisem potem

več rabil vodnika, da bi mi odklenil kočo. Od tedaj sem vsako leto krenil nekajkrat, kadar je kazalo lepo vreme, na Triglav, saj sem že poznal vsa pota. Večkrat sem vodil sošolce in druge znanca na Triglav, leta 1898. sošolca R. Badjuro v zahvalo, da me je mesec prej popeljal na Kamniške planine, na Braño, Planjavo in Ojstrico. Že prej sva se z Badjuro vpisala v SPD, seveda pod psevdonimom, ker je bilo gimnazijcem prepovedano, včlaniti se v kako društvo. Še danes nosim planinski znak, ki sem ga tedaj dobil. Seveda sva bila ponosna na ta znak in bi ga bila najraje vedno nosila na klobuku. Nekoč sem šel z znakom na klobuku v šolo. Pri izhodu začujem za seboj glas razrednika, prof. Lederhasa: »Zarnik, kaj pa imate na klobuku?« Pa sem se takoj znašel ter sem odgovoril: »Pomotoma sem vzel v naglici bratov klobuk.« Prof. Lederhas pa odvrne: »No, samo da je bratov in da ne gre za kako bratovščino.« Kot sedmošolec sem bil celo dva dni oskrbnik in vremenski opazovalec na Kredarici. Prejšnjega oskrbnika so morali zaradi pijanstva odpušiti; začasno, dokler ni prišel novi oskrbnik, mi je pok. mr. ph. Roblek, ker sem bil slučajno na Kredarici, poveril to nalogo. Prišel je še tedanji jurist Logar, pa sva prebila ona dva dneva v koči sama, ker je bila megla in ni bilo gostov. Z dvanajstimi leti, ko sem imel popolno opremo, sem nameraval napraviti turo brez vodnika in sicer na Črno prst. Prenočiti sem hotel v nekem stanu na Ravenski planini. K opremi je spadala tudi ročna svetilka, petrolejka, saj tedaj še ni bilo električnih baterij. Da napolnim svetilko, sem del v nahrbtnik malo steklenico s petrolejem. Iz Srednje vasi sem krenil po cesti proti Bistrici. Ko jo maham skozi Korita (sotesko med Jereko in Bitnjami), mi naenkrat zasmrdi po petroleju. To je bilo prvo delo mojega cepina. Nevede sem namreč trknil s cepinom ob nahrbtnik in razbil steklenico s petrolejem. Cepin sem vzel na Črno prst iz otročjega ponosa, da imam to orodje. Očistil sem nahrbtnik, kolikor se je dalo, ali jedila so bila vsa prepojena s petrolejem. Ves klavrn sem se vrnil v Srednjo vas k stricu, ki se mi je seveda pošteno nasmejal. Bilo pa je le dobro, da se mi je tisto dogodilo. Kajti proti večeru je bila silna nevihta in drugi dan deževje, tako da mi je po stričevi izjavi sam angel varuh razbil steklenico s petrolejem.

Vidim, da sem že predaleč zašel v svojem pripovedovanju o prvih planinskih spominih mladosti; saj bi lahko naštel še mnogo veselih dogodkov s planin iz mladosti in poznejših let. Z veseljem se spominjam vseh teh vtisov in doživetij, vedno je bilo lepo na planinah, vsaka planinska tura mi blešči v spominu kot svetla točka mojega življenja. Ali vse te spomine nadkriljuje v svoji čisti svetlobi spomin na prvi vzpon na Triglav. Danes vem, da je bil to najlepši in najsrečnejši dan mojega življenja.

A - MENIH, B - SEVERNI STOLP, C - POLICA, D - VRH TURSKE G. (2233 m.)

Severna stena Turske gore

Risal Vl. Kopač

Vlasto Kopač:

Severna stena Turske gore pozimi

Bilo je v začetku aprila 1940, ko smo se vrnili iz Črne gore. Siti durmitorske megle in mraza, smo pasli žejne oči po zelenju slovenske zemlje. Do grla sem imel snega in ko sem zagledal savske gozdove, sem se zarekel, da me nobena reč ne spravi to pomlad v gore. Pa sem kmalu pozabil na zaobljubo in čez par dni sem jo že mahal z Basangom in Emilom po ljubi Bistriški dolini v Konec. Dolgo že nisem hodil tukaj in slike domačih gora so se mi zabrisale. Vmes so ležale široke zasnežene planote nad Taro in Pivo, grebeni Durmitorja so mi se zarezali v spomin. Bil sem neučakan in radoveden, kakšno bo svidenje. Ko sem s Pred Konjske zagledal zasneženo rajdo, sem začutil, da sem prišel domov. Nič se ni izpreme-

nilo na gorah med tem časom, bile so še mogočnejše in lepše ko kdajkoli prej. Lepota Durmitorja je počasi obledela v spominu.

V Koncu je bilo vse po starem. Dom je čepel ob Izvirku, kakor prej. Na poseki pod Jermanico je stal star gošar in se obračal za vetrom. Pozimi je mir in žival si upa bliže.

Spomnil sem se poletnih dni; takrat je čisto drugače. V lepem je tod vse živo; gorniki, gospoda iz mesta in dekleta v pisanih oblekah posedajo po trati, v kozarcih se lesketa sonce. Vrvež nastane na verandi, kadar Čmrlj potegne harmoniko. Topót plesočih nog se meša z glasovi. Fantje prihajajo z gora po trati navzdol in usta jim gredo na smeh.

Sedaj pozimi pa je tod samota, gore spijo, vsak šum se uduši v snegu. Le včasih zaropota kje v žlebu plaz, potem pa je še bolj tiho, da molk kar reže v ušesa.

V koči so bili sami domači. Počasi smo navezali pogovor, malo novega je bilo med tem časom. Gospoda je imela »jago«, star lisjak trga srne, star samotar, ki mu ne moreš blizu. Pa smrti vseeno ne uide.

Popoldne je prišel še »Debeli Anton«. Kazalo je, da bo lepo, pa ga je izveklo na plano. Menil je v Sedlo, da pogleda po bajti. So čudni časi in neznani ljudje hodijo okrog. Pred kratkim sta se dva gostila v bajti, požrla in popila sta mu vse, kar je imel. Ravno pred nosom sta mu je odnesla čez. Pa ne bi bil dosti opravil, ker še pipeca ni imel pri sebi.

Sredi popoldneva smo odrinili. Rjava Griča je bila kopna, do Macesna je že segla pomlad. V žlebovih je čez stezo ležala pomladna plazovina. Kaptán je bil najbolj zadelan. Do Klina je šlo še po kopnem, nad grapo pa smo že gazili celec in Na stanu smo našli bajto zamedeno do kapí. Mračilo se je. Sklonil sem se pod rožancem in pogledal v stan. Na glistah so še ležala drva; nihče se ni v zimskem viharju zatekel v stan in se ogrel pri ognju. Počasi smo gazili kložasti sneg, vleklo se je mimo Gornje Griče. Navsezadnje pa je le zrastle iz megle temna senca koč na Sedlu.

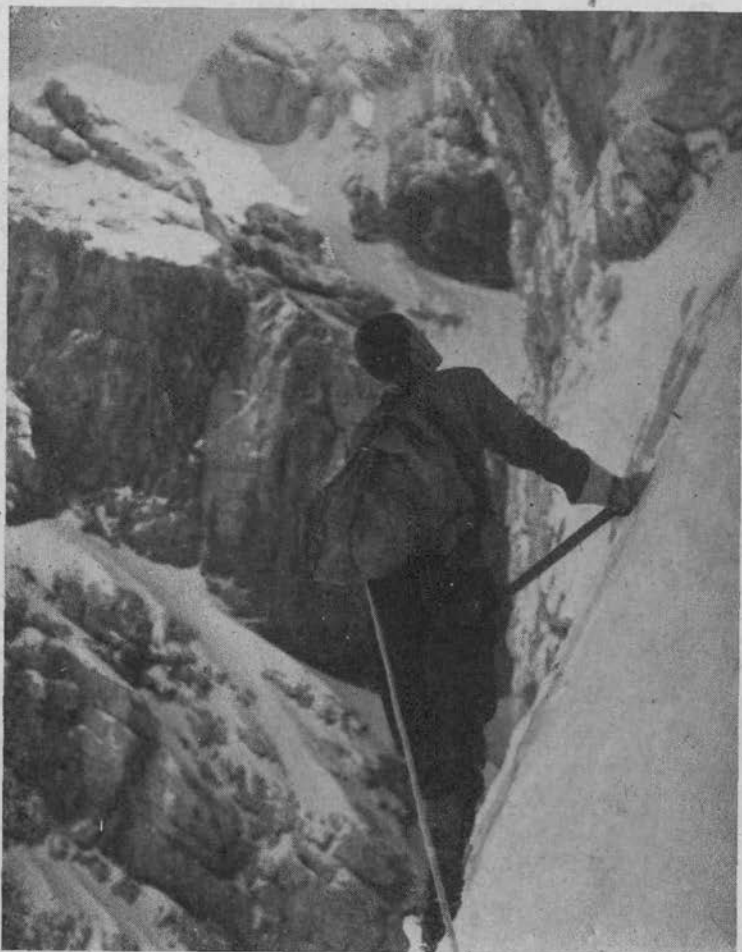
Prijetno je bilo ob ognju, Tone je kuril ko za stavo in marsikatero brihtno smo uganili tisti večer, preden smo legli. Pogledal sem skozi kuhinjsko okno v belo; ni bilo upanja, da bo jutri kaj.

Dolgo v noč je godel veter v skodlah. Na misel mi je prišla podobna noč pred leti na Planini. Veter se je gnal takrat čez Poljanski rob, s starim Blažem sva sedela v bajti, kadila tobak in moževala. Marsikaj je vedel, kar je danes že padlo v pozabo. V vetru je slišal glasove ubitih divjih lovcev, »divja jaga« se je podila po Planini, zdáne duše so jokale v vetru. Ob taki uri ni varno stopiti na plano. Žerjavica na ognjišču je zažarela v pišu vetra; videl sem Blaža, ždel je ob pogradu in mrmral v brado staro molitev: »... za vse tiste, kateri nocoj po goráh in po vodáh konec jemljejo.« Pri-sluhnil sem odmevu prejšnjega stoletja, ki se je ohranil v današnji trezni čas.

Zjutraj sem se zbudil še v temi. Dolgo sem se obračal in čakal, kdaj se bo zdanilo. Pred sedmo tako ne moremo nikamor. Pa noč ni

imela konca. Pogledal sem proti oknu, droben žarek se je ukradel skozi špranjo. Pošvetilo se mi je! Zvečer smo pozabili odpreti oknice in spali smo v temi, kakor polhi. Zunaj je bil že svetel dan.

Čez pol ure smo stopili v meglo, z roba je vlekel sever. Zgoraj nekje nad meglo smo čutili sonce; ponujal se je lep dan. Počasi smo

Severna stena Turske gore: Pod polico

prečili sneg pod Brano in malo pred šijo smo že stali v soncu. Megla je tiščala iz Bistrice, silila čez sedlo, sever pa jo je držal nazaj, da je plahutala nad robom in nam zakrivala bleščéčo glavo Planjave. Ogle- dovali smo se naokrog, povsod sonce, le po Koroškem je ležal čad. Ostro se je črtala mraznica v dolinah, pod njo je ležala zelena megla. »Hud mraz imajo spodaj!« Okrešelj je bil globoko pod snegom, modra senca je padala po dolini, tenak curek Rinke je pršil čez rdečo steno

na razbitine ledu v kotlu. Na Sedlu so Babe vtikale svoje čukljaste glave v meglo in se nagibale nad rob. Na oni plati pa je Mrzla gora korajžno nastavljala svoje žlebove soncu. Nič se ni zganilo v njih. Severne stene so ležale ko sredi zime, le Štajerska Rinka se je zvedavo ogledovala v soncu naokrog.

Čez severno steno Turske gore, ki je vtisnjena v ta gorski sklop, leži senca; v zakotja nikoli ne prodre sončni žarek. Pod steno sameva Menih. Čez zimo ga zasipajo plazovi, poleti ga obdeluje západno kamenje. Visoko nad njim v steni je zelena polica, šop rušja poganja na njej. Daleč se vidi od tam. Če bo šlo po sreči, bomo še danes sedeli zgoraj.

Dober sneg je bil. Hitro je šlo izpod nog in kmalu smo stali v pršiču pod Brano. Zakadili smo se navzdol, zavili okoli »peščene kante« Turske gore in malo posedeli. Čudovita lepota je ležala okoli nas. Na Pasje sedlo je lila svetloba, okleščen viharnik je molel svoje rogovile proti soncu. Kakor strašilo je stal tam, od strele razklan, brez življenja.

Zavili smo okoli roba na plaz. Povsod sam pršič, do kobalj smo ga gazili. Če ga bo tudi zgoraj toliko? Bomo poskusili. Začeli smo v žlebu pod Stolpom; cepin je zapel, na spodnja dva so se usipale ledene iveri. Če bi bil tak led do vrha! Pa smo že kmalu zopet šarili po pršiču. Pogledal sem navzgor, povsod po policah je ležal, le na strminah se je bleščal led. Pometali bomo, počasi bo šlo! V žlebu za Stolpom smo bili na boljšem, varno smo hodili po plazovini. V škrbini smo se oddahnili; na ono plat se je usipal pršič v tenkih curkih, neslišno je padal v globino. Mrzla in mračna je ležala osojna plat gora. Nobenega sledu o življenju, nikjer gamsje stopinje. Zima tukaj dolgo ne odneha in vse, kar je živega, se ji umakne v sončne lege.

Rob nad nami se je zasvetil v soncu, prh je v vrtincu zaplesal čez opast. Vzdignilo nas je, potruditi se bo treba, da se čimprej ogrejemo v soncu na vrhu. Začeli smo enakomerno delo. Prvi je potegnil naprej in se vkopal, drugi mu je sledil, nato še tretji in prvi je že sekal stopinje. Brez posebnih akrobacij je šlo delo izpod rok. Šele zgoraj pod polico nas je ustavilo; tam je najbolj strmi del stene. V poledeneli skali ni bilo pravega oprimka, dolgo sem se stegoval in tipal, nazadnje sem zabil klin. Še nekaj metrov in izmazali smo se; zopet smo sekali stopinje v star led, svet se je položil. Z vedno večjo močjo nas je vabilo sonce za robom, zgoraj se nam je bleščala opast. Hiteli smo čez polico, ni nas dosti zanimal razgled; preveč je bilo mraz. Izmuzali smo se okoli ogla in načeli vesino pod vrhom gore. Hiteli smo brez oddiha, vabila nas je sončna toplota.

Še korak čez rob in stali smo na vrhu v soncu, štena je ležala za nami, tople krnice na Podih so nas vabile. Šest ur smo zmrzovali v senci. Pognali smo se navzdol, razjuženi srevec se je udrl v plazič; drli smo kar naprej in šele v kónti smo se ustavili.

Položen svet se je širil okoli nas, prijazen in vabljev na pogled. Sonce je lilo zviška nanj, žarki so se odbijali na ledu. — Spoznal sem pa nekoč v megli njegov drugi obraz. Prišel sem z one plati.

Nekaj ur sem že taval po globelih med skladi in bolvani, pa nisem našel prehoda. Bilo je kakor zakleto; iz megle so vstajale črne klade in se zopet vtapljale vanjo. Čisto tuj svet, nikjer znanega obrisa! Nisem se znašel. Nazadnje je začelo še snežiti, obzorje se mi je zožilo v sivo belino; moral sem nazaj. Pošteno sem si napenjal oči, da sem po vbodljajih derez našel sled do zimske izbe na Sedlu.

V Bistrico je padla senca, kmalu bo tudi zgoraj pritisnil mraz. Žvižgaje smo sestopali, kakor mački smo hodili v derezah po trdem srencu. Izpod Turske gore se je potegnil trop gamsov, prhnili so v rušje pod Grébenom. Šli so za soncem.

Spodaj v Žmavčarjih smo si sneli železje z nog in se počasi spuстили skozi goščo v dolino.

Ivo Peruzzi:

Počitek na Koprivniku

V jezeru odsevajo goré.
Šum najmanjši ne pronica
nad vodo.

Triglav straži kraj molčé.
Noge mu hladi Savica,
sneg glavo.

Ptič preletel tiho je vodé.
Drevje v soncu se ne gane:
Sluti plaz?

Tukaj domačije je srcé:
Brate brani, vrage zmane,
ko bo čas.

Opoldan v Bohinju

Pod hruško pri farovžu ždim,
iz čedre bohinjske kadim,
opojno puhti vsa dobrava.

Tod hodil je župnik Vodnik.
Prav tu se izvije ti vzklik:
»Kranjc, glej, tvoja zemlja je zdrava!«

Ko balzam je zrak iz Gorjuš.
Zvestejših slovenskih ni duš,
bolj naših domov ni nobenih.

Povsodi svoboda in mir.
Le rožmarin vabi zvečer
po linah vasi razloženih...

Velika planina v zimi

Foto I. Tavčar

Marijan Lipovšek:

Naša Sveta gora

»Sveta gora« se je imenoval svoj čas slavni Trenkerjev film, ki je Ljubljčanom prvič pokazal smuško tehniko alpskih mojstrov. Združeval je ljubezensko vsebino s plezanjem po ledenih stenah in z divjim tekmovaljem čez prostrana smučišča Dolomitov in severno tirolskih gorã. Nas mlade fante je tedaj manj vznemirjala lepa plesalka Diotima (Leni Riefenstahl) kakor junaki: Peters, Trenker in sloviti Hannes Schneider. To je bilo nekaj za nas! Po petkrat, šestkrat smo videli film, znali na pamet vse— tedaj srbohrvatsko besedilo, ki se je med razburljivimi prizori prikazovalo na platnu (film je bil še nem), in doživljali smo zimski opoj, kakor da bi sami drveli čez snežene planjave. Na smuških izletih smo tiste čase neštokrat govorili o filmu in na vežbališču smo med seboj tekmovali, kakor da bi se mogli meriti z onimi sijajnimi smučarji, vmes pa smo si kričali besede iz filma. Na nobenem izletu pa nismo tako tesno združili spominov in resničnosti kakor na nekem mrkem obisku Velike planine. Zato smo ga nehote krstili »Sveta gora«. Kadar koli smo se kasneje v življenju srečali in vpraševali drug drugega: »Še veš...?« — vsakikrat nas je presunil spomin na divjo smuko sredi meglene in viharne Planine. Naša »Sveta gora«! — tako smo rekli in nekaj kakor ponos je vstalo v nas.

Tisto leto je prišel predpust z meglo in jugom. V dolinah je bilo blata do gležnjev, še visoko v gorah je pobiralo sneg. Samcat sem na večer pred pustnim dnevom stopil iz kamničana, z medlo utripajočo svetilko v rokah. Zavil sem proti Stahovici. Za smodnišnico se mi je pridružil domačin, ki me je na vse pretege svaril, naj ne hodim v gore. Našteval mi je nesreče in žrtve. Zlovešči prerok je nato kmalu izginil po brvi čez Bistrico in me pustil samega v temni noči. Kar oddahnil sem se, ko nisem imel več take coklje ob sebi. Zgoraj so me čakali tovariši. Že opoldne so bili odšli iz doline. Za drugi dan se nam je obetala smuka po širni Planini. Namenil sem se torej, da pridem do kočë, naj velja karkoli.

V temino so se črtala medlorumena okna tu in tam ob cesti. Naglo sem spel po cesti proti Stranjam. Pri Korlnu zadnji pozdrav dolinskega sveta, slabo razsvetljena, tiha veža in nekaj hripavih glasov iz gostilne, nato se je vzpel pred menoj strm, teman in brezčuten breg, ki se vleče tja do Sv. Primoža in še više.

Okovanke so škripale po zdrsani skali. Svetilka mi je gorela premalo. Komaj da je njen nemirni plamenček metal slabotno liso predne na pot. Privil sem stenj, a je takoj zogljeneel in ugasnil. Poizkusil sem še enkrat, pa brez uspeha. Nejevoljen sem pripel svetilko za oprtnik in brez luči tipal dalje. Pot sem bolj slutil kakor poznal, že dolgo nisem bil tam hodil. A šlo je po sreči, nič nisem zgrešil steze, ki se vzpenja čez blatne in kamenite, više gori snežene klance med golimi, črnimi gozdovi. Drevje je ječalo v nočnem jugu, ki se je gnal čez gore. Medle zvezde so se za hip prikazovale. Daleč spodaj so se odmikale luči, vedno manjše in slabotnejše v temini noči, neznaten človek — samotno živo bitje — pa je tonil v ogromnem pobočju molčeče gore.

Pritaval sem do Pasjih peči. Spodnja steza je visela vsa zasnežena v globoko grapo. Spominjam se, da je bil jarek čisto črn od temine. Z vžigalico sem si posvetil, pa borni plamenček je v prvem sunku vetra ugasnil. Nisem si upal čez. Gazil sem globoki sneg navzgor in prečkal po zgornji, širši poti čez peči. Onstran nisem več vedel, kje sem. Brezupna tema je bila krog mene. V drevseh je ječalo in vršelo. Steptal sem sneg pod deblom, sedel na smučih in zavil v plašč čakal jutra. Niti za trenutek nisem zadremal, a v tisti noči, mrzli in samotni, visoko v hribih, ki niso nikoli poznali usmiljenja s slabotnim, se mi je razodela lepota gorskega bivaka. Divji poznozimski nočni vihar je sunkoma zavijal v meglene krpe mogočno južno pleče Planine. Objemal je gorsko zemljo, vihral čez skalnate robove in v vrtinčastem plesu slavil svojo kraljevsko noč.

Zgoraj v koči so me sredi najgostejše megle pričakali tovariši, ko sem v sivem jutru ob redkih smučarskih znamenjih kakor po čudežu prišel do njih. Sprejeli so me s krikom. Komaj sem se malo oddahnil, že smo hiteli ven na smučišča. Drseli smo po položnih klancih proti Tihi dolini. Blede sončne lise so hitele čez širne snegove, kadar se je megla razgrnila in so se pokazali visoki kopasti oblaki, premikajoči se naglo proti severu. Okrog dreves se je sneg raztajal v široke kolobarje. Na redkih kopninah so pribodle iz zemlje kurjice, še vse v debelih, mesnatih pokpih. Tiho so se tu in tam spreletavali pliči.

V naglem smuku smo se zapodili v dno doline. Zgradili smo si skalnico. Trudoma smo pretlačili skorjasti sneg od vrha do dna in začeli s tekmo. Nestrpnost smo visoko v rebri čakali, da je prednik skočil v smučino. Vzela ga je strmina in zakrila megla. Samo medla senca se je videla, ki je krilila z rokami po zraku. Čuli smo plosk smučih, ki sta udarili ob sneg. Spodaj so stali merilci.

»Heeej, osem metrov!« se je razlegal krik iz dna. To so bile daljave!

»Vigo prestiže!« smo se drli. »Vigo« je bil junak iz filma, ki je na platnu tekmo dobil. Drug za drugim smo sedaj drveli po gladki smučini in skakali. Sedem — deset — šest in pol, slaba znamka! — enajst metrov! Zmagovalca smo počastili s tem, da smo ga povaljali v snegu. Kasno v južno, sneženo dopol dne prvega sušca je Tiha dolina odmevala od našega smeha.

A pustni torek, ta nam še na misel ni prišel. Še mladiči smo bili, toda vzgojeni v trdi gorski šoli. Nikoli se nismo mnogo brigali za prazne meščanske zabave. Smučanje in plezanje v skali sta nam pregnala vse muhavosti iz glave. Preveč resno smo se zagledali v gore. Vdali smo se jim z vso močjo mladih src. Pusta pa še z besedo nismo omenili.

Ko smo se upehali, smo odšli proti Mali planini. Za nami se je vila sled po gozdu in goličavah, po tistem svetu, ki se ga ne moreš spominjati, ne da bi zahrepenel po njem. Proti poldnevu smo prišli na Gojško, kjer smo ob zavetnem stanu počivali. Smuka do tam je bila naporna zaradi skorjastega snega, ki nas je v strminah metal po tleh. Kmalu smo odšli dalje proti dolini in pod hudo sneženo visino, ki smo jo zmagali v ostrem smuku, smo se ustavili. Kod nazaj? Nekaj se jih je odločilo za zgornjo smer. Kar naglo so jo udarili vkreber. Trije so odšli spodaj ob dnu plazu, tik nad gozdom. Midva s tovarišem Fedorjem sva strme gledala za njimi. Kaj jim je, zakaj se razhajajo? Še danes ne vem, kako je prišlo do tega. Nobenega spora ni bilo, nobene žal besede. Kasneje se je pokazalo, da smo se razšli čisto slučajno, kakor kdo pač krene v svojo smer, in spodnja družba je kmalu — kakor sva izvedela — zavila navzgor in vrh plazu dohitela ostale.

Midva sva si izbrala srednjo smer, a niti približno nisva vedela, kje se nahajava. Vprek čez plaz sva rezala smučino in tavela kdo ve kod. Strmine in klanci so se izvijali iz megle. Tiha, tuja in vase pogreznjena drevesa so polzela mimo naju, a nobene kože, nobene smučine, ničesar, kar bi naju moglo napotiti v pravo smer. Končno se je pod nama nenadoma odprla široka, kopna dolina. Prišla sva iz območja megle. Zagledala sva se v neznano deželo. Še danes se natanko spominjam dolgih gozdov, ki so se spuščali v dno. Tam daleč se je dvigala visoka gora, strma na levi in položna na desni. Rdečkasto je žarela v nizkem soncu, ki je slabotno prodiralo oblake. Posuta je bila z lisami snega, med katerimi so vsepovsod silile na dan kopnine. Danes vem, da sva stala nad Volovljekom in zrla v Ráduho, ki jo je objemala prva pomlad. Otresala se je snega, globoko pod njo se je vila blatna in rjava dolina, težki oblaki so ji ovijali vrh.

Niže doli so stale hiše. Šla sva do njih in vprašala kmeta za pot. »Dve uri je do Velike!« je rekel in nama pokazal smer. Bila sva pri Raku. Stisnila sva zobe in se poglala v klanec. Naletela sva na naše smučine, vsevprek vodeče, kakor smo pač pred nekaj urami divjali po strminah. Zgoraj na planoti naju je zagrnila megla. Zavila sva proti koči na Veliki, kakor sva pač mislila, da leži. Dolgo sva blodila okrog. Vidoma se je mračilo. Vsakih sto korakov sva se vsa izmučena oddihavala. Tesno nama je bilo. Bova našla kočo? A čuj — nenadoma sva zaslišala daljni klic v zboru. Naši so! Odzvala sva se in hitela proti glasu. Odmev se je lovil med vlažnimi vejami smrek ter se dušil v megli. Zopet klic — tokrat mnogo bliže. Kmalu sva onstran gole dolinice zagledala postave, ki so se nama naglo bližale. Zvesti tovariši so naju našli.

Sredi težke, vlažne megle sva dospela v kočo. Za trenutek sva posedela, a neugnana mladost naju je kmalu poglala ven na sneg. Zadaj za stanovi so tovariši odkrili okroglo kotanjo, kjer smo se prepeljavali z roba na rob, dokler nas ni zgodnja noč prepodila pod streho.

Do polnoči smo kimali za mizo. Marsikdo od nas je na tihem prešteval svoje borne dinarje. Kaj bi si lahko naročil? Čaj brez sladkorja? Morda celo žgance? Ali naj si skuhamo večerjo ob oskrbnikovem ognjišču? To so bila vprašanja! Še na misel pa nam ni prišlo, da bi bilo lahko, da bi prav za prav moralo biti drugače. Vendar nas je večno pomanjkanje vzgojilo v preprostosti in skromnosti in s pičlim denarjem smo delali čuda velike gorske izlete.

O polnoči smo odrinili. Prvi je bil Stane, najboljši smučar, s svetilko na prsih, drugi za njim, jaz kot zadnja straža. Ob znamenjih po planjavi smo drseli, nato po strminah proti Pečem. To je bila divja smuka! Zadnji smo kričali na prve, naj nas počakajo, ker nismo nič videli, prvi so kričali, da tudi sami dosti več ne vidijo. Nato smo se vdali v usodo in šlo je treskoma po klancih, čez kamenje in skale, po razritih stopinjah, kjer so nosači utrli s krpljami globoko sled. Zaganjalo nas je mimo dreves, na ovinkih neusmiljeno metalo po tleh, jahali smo palice, potili se od navora, smučiči krčevito usmerjali proč od črnih zevajočih globin okrog nas sredi megle, viharja in črne noči. Kje je ostal sijajni pršič iz filma, kjer so se smučarski junaki podili po gladkih strminah? O, mi smo imeli svojo »Sveto goro«, prepadno, trpko, brez srca za naše smučarske želje, le razbrzdani, obupen kolovoz, ki se je pogrezal pod nami v črn prepad kakor brez dna. Sneg je bil naš »slovenski« pršič, skorjast, od vetra zbit, in tu na divjih pobočjih ves razrit. To bi tudi »Vigo« stokal in bogme, da ne bi ostali mnogo za njim!

Od truda so se nam tresle noge. Čez Peči mimo mojega bivaka je šlo naglo in lahko. Spodaj je trpljenje trajalo do Sv. Primoža. Tam smo sneli smučiči in peš odšli navzdol. Blatni, trudni in zaspani smo omahovali po cesti v Kamnik. Tam nekje pri Stranjah je bila v gostilni še luč. Spomnili smo se, da je pepelnica. Parčki, pijani, smrdeči po tobaku in vinu, so počasi hodili po cesti, držeč se krog pasu. Nekaj tujega in odvratnega se nam je zdelo tako ponočevanje, saj smo nosili s seboj dih gorá, ki smo jim dali najboljšo moči.

V dolgočasni latinski uri sem tisto dopoldne zdremal, ne da bi profesor to opazil. Izlet je minil, kakor jih je minilo dokaj. Mnogo sončnejših, malo naporenejših, a nobenega, kjer bi se naše sanje in želje z resnico tako tesno združile.

Dr. Josip Tominšek:

Gorski vodnik Simon Pinter

Ohranila se je še vodniška knjižica št. 1, ki jo je izdalo dne 20. marca 1877 okrajno glavarstvo v Radovljici vodniku Simonu Pinterju (po domače Prekin), kočarju v Mojstrani, hišna št. 51, rojenemu l. 1830, oženjenemu poljskemu delavcu, s pripombo, da govori slovenski in nemški. Bil je cerkovnik in Šmercov сосед.

Knjižica vsebuje v nemškem, slovenskem in francoskem jeziku »red za gorske voditelje na Kranjskem« (»Bergführerordnung für Krain — Reglement des guides par les montagnes Carnioles«), nadalje pripombo, za katere kraje in ture je vodnik usposobljen, namreč za Triglav, Kepo, Stenar in Rožco (»Terglou, Mittagsgogel, Stajnar, Rosca«), in končno vodniški tarif, ki določa sledeče zneske: Z Mojstrane na Triglav 5 gld. 50 krajcarjev, s sestopom v Bohinj 7 gld.; na Kepo ali na Stenar ali na Rožco po 3 gld.; druge ture dnevno 2 gld. 50 kr.; pri vseh pa je vodnik dolžan, da se sam prehrani. Prazni prostor v knjigi je določen za izpričevala, ki so jih vpisali turisti vodniku za izvršene ture. Izmed izpričeval je eno slovensko, eno hrvaško, vsa druga so nemška. Izpričevala so sledeča:

1. »Mojstrana, dne 1. avg. 1877. Podpisanec se je danes povzpел na Triglav. Dne 29. sept. ob treh popoldne smo odrinili z Dovjega in smo šli v Krmo (4 ure) do ovčjega stanu, kjer smo prenočili. Zjutraj ob 2 smo stan zapustili in smo dospeli ob ½7 na vrh Triglava. Imetnik te knjižice se vsakemu turistu najbolje priporoča.« Podpis »Karl Stedefeld, član sekcije Praga nemškoavstr. planinskega društva«.

2. »Podpisanci so dne 8. avg. 1877 polezli na Rožco. Vodnik Pinter jih je vodil v popolno zadovoljnost.« Podpisi: Pirker, Skaberne, Fr. Krašan, Krob (?).

3. »Podpisanca sta 28. avg. 1877 srečno dospela na najvišji vrh Triglava in izrekata najlepšo zahvalo vrlemu, izbornemu vodniku Pinterju. Razgled je bil krasen. Odstopili smo v Bohinj na Srednjo vas. Tega sestopa pa nikomur ne nasvetujeva, ampak priporočava povratek v Mojstrano.« Podpis: Louis Vallant — Celje, Krieger — Ljubljana.

4. Brez datuma, pa vsekakor iz l. 1877. Podpisanci so z vodnikom Simonom Pinterjem šli skozi Vrata na prelaz Luknjo in so od tam sestopili v Trento. Z vodnikom so bili prav zadovoljni. Podpisi: V. Hansel, Jos. Priesel, Ernst Holzer.

5. (V slovenskem jeziku.) Doslovno: »Podpisana dva sta dne 13. septembra (namreč 1877) na najvišji verhunc Triglavov srečno dospela, za kar priserčno zahvalo izrekata izverstnemu ter vseskozi poštenemu vodniku Šimnu Pinterju, katerega vsakemu obiskalcu Triglava verlo priporočata. A. Dolinar, prefekt v Alojznici v Ljubljani*, S. Elbert, Quintaner**.«

6. Podpisanca sta pričela dne 13. septembra 1877 turo skozi Krmo ob 12 opoldne in sta prišla ob ¾ na 7 v Triglavsko kočo Planinskega društva, kjer sta prenočila. Po 1 in ¾ urnem plezanju sta prišla na vrh Velkega Triglava. Močan vihar. Čez nekaj časa se panorama tako razvedri, da smo uživali najkrasnejši razgled. Vodnik Simon Pinter se sme vsakomur najbolje priporočiti, ne samo zaradi njegove previdnosti, ampak tudi zaradi voljnosti, s katero naju je, dasi je bil vsled ture, ki jo je z dvema drugima turistoma istega dne na Triglav izvršil, utrujen, vendar nama kazal pot na isti vrh in nama v vsakem oziru bil na uslugo.« Podpis: Emil Bock, stud. med. in Dr. Johann Schiffr k. k. Oberarzt.

Na tem mestu je okr. glavarstvo v Radovljici dne 17. maja 1878 veljavnost knjižice potrdilo za l. 1878. Za to leto sta zabeleženi samo dve turi.

7. »Dne 8. sept. 1878 nas je peljal vodnik Pinter na vrh Triglava. Mi potrjujemo njegove vrline kot vodnika in priporočamo manj spretnim plezačem zlasti njegovo pomoč pri precej težavnem odstopu preko Grebena.« Podpisi: Hermann Wallnorfer (?), D. Oe. A. V. Julius Krinninger (?), Gross Eduard, Oe. T. C.

8. »Simon Pinter me je peljal z mojo soprogo Katarino, za katero je še posebej skrbel Ivan Glančnik, dne 17. sept. 1878 na Veliki Triglav. Sigurnost,

* Umrl kot upok. župnik 5. XI. 1930. ** Umrl kot prošt v Novem mestu 25. III. 1924.

ki jo povzroča njegovo spremstvo, spretnost, s katero on na težavnih mestih podpira turista, in skrbnost, ki se ž njo posveča tej dolžnosti, upravičujejo, da se mu izda spričevalo vrlega in zanesljivega vodnika. Prav veseli me, da morem to izreči. Dr. Franc Hiebler, odvetnik iz Gradca.«

Za leto 1879 so zabeležene sledeče ture.

9. »Dne 20. julija 1879 sva šla jaz in moja sestra Netti z vodnikom Simonom Pinterjem, ki se je jako dobro izkazal, čez prelaz Luknjo v Trento. Blizu prelaza je bila zaradi debelega in mestoma trdega snega potrebna velika previdnost. Vendar smo partijo srečno končali. V Trenti (gosilna Parmotta) naju je zapustil vodnik. Ta tura se zaradi divje scenerije zelo priporoča.« Podpis: A. Kremžar z Dunaja.

10. »Bohinjska Bistrica 16. avg. 1879. Podpisani so z vodnikom Pinterjem polezli na Veliki Triglav. Dostop z Mojstrane čez Krmo dne 15. avg. Prenosišče v koči. Odstop čez Belo polje, Toško planino v Srednjo vas. Imenovanega vodnika priporočamo kot v vsakem oziru zanesljivega, postrežljivega in vztrajnega moža.« Podpis: »Edmund Graf, podpredsednik Ö. T. C.«, Ludwig Kremmann, Johann Strauss.

11. »Dne 28. avg. 1879 sem odrinil z vodnikom Pinterjem ob ¼ na 3 popoldne z Mojstrane v koč, in 29. avg. zjutraj ob ¼ na 4 sem šel na vrh Triglava. Z vodnikom sem bil zelo zadovoljen in ga vsakomur priporočam kot skrbnega in pozornega.« Podpis: Edmund Müller z Dunaja.

12. »Na dobro srečo! Skupno s svojo sestro Netko iz Ljubljane sem se z vodnikom Simonom Pinterjem popel na Triglav. Na Veliki Triglav smo splezali dne 17. julija ob ¼6. uri ob sila neugodnih snežnih razmerah in pri hudem mrazu. A zrak je bil popolnoma čist. Prehod z Malega na Veliki Triglav je bil mestoma zelo nevaren in bi vsi pomisleki pri tej turi pač odpadli, ko bi sekcija Ljubljana na tem mestu potegnila žice. Koča je zanemarjena, malenkostna zaloga drv je vzrok, da vsakomur upade pogum pri kurjavi. Sicer še pripomnim, da je moja sestra zajedno z menoj splezala na vrh in da za vse to jamčiva jaz in vodnik. Dovje, 19. sept. 1879. A. Kremžar, magistratni koncipist z Dunaja. Netti Kremžar iz Ljubljane.«

13. »1880. Vodnik Simon Pinter naju je peljal 29. in 30. julija 1880 z Mojstrane čez prelaz Luknjo in po Soči v Bovec. Izkazal se je kot vrl in vešč mož, ki se more vsakomur priporočiti. Manj priporočljiva je navedena tura, osobito žalostna puščava grušta, ki se razteza od Soče do Boveca. A. Oehme, inženir, Musy, inženir z Dunaja.«

14. »Vodnik Pinter naju je peljal 21. avg. 1880 z Mojstrane v triglavsko koč (»Triclad-Hütte«). Megla. Dne 22. ob 9 sva odšla v Srednjo vas, kamor sva prišla ob 7 zvečer. Hermann Schlegel in Leopold Ehret, Monakovo.«

15. »Vodja Pinter vodilo je me od Mojstrane na Triglav dne 4. rujna 1880. i preko Kredarce u Vrata. Vodja se svakomu preporuča. Dr. Vinko Dvorak iz Zagreba.«

16. »6. sept. 1880 vodnik Pinter naju je peljal skozi Krmo na vrh Triglava. Odstop skozi dolino Sedmerih jezer v Bohinj. Vodnik Pinter je odličen in zanesljiv človek, vljudnega vedenja in hvalevredne skromnosti.« Podpis: C. Biedermann, Ö. T. C. in D. Ö. A. V., Leopold Erlinger, Ö. T. C. z Dunaja.

17. »Dne 20. in 21. julija 1881 nas je spremljal Simon Pinter kot nosač (vodnik je bil Skumave) skozi Luknjo v Trento in čez Mojstrovkin prelaz v Kranjsko Gorō. Dne 24. julija smo šli s Pinterjem kot vodnikom do Marije Terezije koč, dne 25. na vrh Velkega Triglava in preko doline Sedmerih jezer k Franc Ferdinandovi koči, dne 26. čez steno Komarče k slapu Savice in po Bohinju na Bled. Dne 27. julija z Bleda čez dolino Radovne v Mojstrano. Pinter se mora v vsakem oziru najbolje priporočati.« Podpis: Matilda Moth, hči dvornega svetnika z Dunaja. Ö. T. C.

18. Dva turista, Moritz Schmidt in Eugen Brietze, oba z Dunaja, priporočata, ne da bi označila posebej svoje ture, dne 5. sept. 1881 Pinterja kot zanesljivega in veščega vodnika.

S tem je bila knjižica do zadnje strani popisana.

F. S. Finžgar:

Tvar in lik

Planincu Janku Mlakarju ob jubileju.

Stari Goethe je spisal knjigo: »Iz mojega življenja«. Jedro knjigi je zajel v rečenico: *Dichtung und Wahrheit* — pesem in resnica. Njegov tajnik Riemer je ta rek obrnil in zapisal: *Wahrheit und Dichtung* — resnica in pesem, stvarnost in oblikovanje, po modroslovsko: Tvar in lik.

Stvarnost, narava, kakor je lepa, tako je tudi skopa in kruta. Silno blizu nam je, a vendar silno daleč. Vsi jo poznamo, a jo vendar gleda vsak s posebnimi, svojskimi očmi, z drugačnim srcem, z drugo dušo. Če ti mojster Jakopič naslika Kamniške planine in mu naročnik slike oporeka, češ takih barv ni na teh gorah, mu Jakopič mirno odgovori: »Jaz pa samo take vidim« — je to dokaz, da imajo zares vsake oči svojega slikarja. Da ne bom segal po mojstrih umetnikih, povem sodbo kmečkega dekleta, ki mi je ob neki povesti, ki sem ji bil jaz urednik, pisalo takole: »Recite svojim sotrudnikom, naj nikar ne popisujejo na celih straneh njiv, travnikov, gozdov in cvetic. Mi kmetje jih vse drugače in bolje vidimo, kakor jih ti pisatelji znajo popisati.«

Zakaj to razlagam? Samo zato, da bi opozoril na resnico: Vsak spis, če ni zgolj znanstveno delo (a celó ob takem ne more učenjak samega sebe popolnoma skriti), je odblesek duše tistega, ki ga je izoblikoval. Nikoli ni zadosti sama stvarnost, naj je snov, naj je dejanje (tvar), treba je oblikovanja, pesmi — lika. Narava in vse, kar je v njej in na njej, je model, kulisa, oslon pisateljeve gradnje, življenje pa predmetu ali dejanju vdahne srce in duša, ki snov oblikuje in jo prešine s človeškim čustvom, jo oživi in poduhovi. Prav nič ni v meni poklienega modrijana. Toliko pa lahko trdim, da so me o tej resničnosti moja leta dovolj poučila.

Dragi Janko! Prav gotovo se dobro spominjaš mojega očeta, ki si tolikokrat pri njem vasačil. Ko sem kot mladostni začetnik v pisanju porabil svojega očeta za model v črtici »Francetov France«, mu je moj brat to črtico bral. Oče je hodil po hiši in poslušal. Ko je pa zaslučil samega sebe v branju — seveda oblikovanega, je pokrtil klobuk in rekel: »Tako laže, da ga ne morem poslušati!« Nato je naglo odšel na polje. Tvar in lik, pesem in resnica, stvarnost in oblikovanje!

Ali se ni tebi prav tako godilo, ko so ti očitali, da lažeš? Sam si to zapisal in potrdil. In vendar si ljudem najljubši tam, najsi je v tisku ali govoru, kjer je tebe več ko vseh gora, ki si jih preplezal, dasi bi brez njih tudi tebe takega ne bi bilo in ne tvojih zbranih spisov.

Ker si profesor, veš, kako prečudno pravico imate ti možje, da smete tudi dobro nalogo grajati, če je ubogi dijaček ni napisal v vašem smislu in po vaši zamisli. Ene izmed tvojih nalog — Prvikrat na Triglavu — se hočem lotiti jaz, toda ne zato, da jo grajam, marveč zato, da pokažem, kaj je tvar — kaj lik, kaj pesem, kaj stvarnost.

Najprej pa naj odmolim očitno izpoved. Sam veš, da je Kristus zagrozil z mlinskim kamnom na vrat svetu zavoljo pohujšanja. Ko sem prebiral tvoje spise, kako si dirkal, plezal in se plazil po skalah, se obešal na vrh, se skrival v poči in zevi pred plazovi in kamni, ki so ti frčali na pamet, kako si se motovilil skozi preduhe in šije, hodil nad brezni po policah, prezebal v snegu in dežju ponoči in podnevi — bes te plentaj — meni se je vrtelo v glavi, ko sem to bral, in vest me je pekla zaradi pohujšanja. Saj sem bil vendar poglaviti grešnik, ki sem te spravil prvič na Triglav in te tako zastrupil za največjega planinca. Kadar koli sem bral, kako je ta ali oni smuknil v prepad, sem se vselej bal tudi zate: Ne bo nehal, dokler ne prinesó njegovih razbitih koščic iz kake globeli v Ljubljano. In ob vsem plezanju kakšen hodec! Kmečki človek, ki je dobro poznal tvoje dirkanje, mi je rekel: »Saj so ga samó nogé! Čudno je, da ga vsaj že veter ni odpihnil s kakega vrha!« Poredno — po zgledu Húdomušnega Janka — sem možaku razložil: »Ali ne veste, da je krojačev sin? Gotovo mu je oče zapustil za dediščino tudi krojaško šilo — bodilo. To krojač vedno nosi s seboj. Če ga zaloti huda vihra, krojač zapiči šilo v tla in se zanj prime, da ga veter ne odnese.«

Ali si podedovano očetovo bodilo nosil s seboj, ne vem. Hvala Bogu, veter te ni odnesel, prepadi in ledeniške špranje te niso pogoltnili. Skrbna ograja krog Ljubljane te je pa obvarovala, da si brez planinskih nevarnosti počakal lepo v miru svoj sedmi križ.

Na hvalo ti povem, da si mi zelo všeč, kadar se prepiraš za nekatera imena naših krajev in gora. Kakor je neutrudni Tuma mnogo odkril in razložil, vse seveda ne stoji trdno. Prav tako je Badjurov Vodnik vse hvale vreden. Vse pa le še ni dognano. Zgled: Ko sem si v Ratečah najel prebrisanega kozarčka za vodnika iz Planice čez Sleme (saj ga nisem prav nič potreboval!), sem ga vprašal na poti iz Tamarja mimo slapa proti Slezjenjaku (pišejo Sleženjak, menda po nepotrebem — tam voda slezenica slezi izpod snega), kako se pravi tam, kjer teče Crna voda v tankem slapu čez skalo. V Vodniku sem bral: Pri vodi. Fant pa mi drugače razodene: »Tu je Prívod, ker tod vodijo in gonijo živino na planino Sleme.« — Na planoti pod Mojstrovko berem: Na Vratih — Vratica. Fant pa mi popravi: »Na Zvratéh, ker se tu začne druga občina in moramo živino iz naše občine tukaj vračati.« Ti pišeš v spisu, ko si šel na Stol, da ste se vračali čez Orgeljče. To je res zelo zagonetno ime. Ob vsem iskanju sem morda le našel pravo razlago. Da z orglami nima ta divji kraj nič opravka, je jasno. Ime je morda nastalo prav tako, kakor Luka Pintar razlaga Ukanco: v klanecu. Prav slično ime ima kmetija na Breznici, edina, ki je sama vrh klanca in se pri hiši pravi pri Ukancu. Tako je morda nastalo ime Vrlči: rlec je isto kakor rilec. Pomeni štrlečo stvar, pečino, skale, čeri. Grem v Rlče — grem med skale, škrbine, čeri. Odtod spojeno: Vrlči.

Vse to mimogrede, da bi se planinci vse bolj pozanimali za vsako še tako — na videz neznatno slovensko krajevno imé. Ta imena so pečati na nenapisane listine, čigava je ta zemlja.

Ljubi Janko, vem, da težko čakaš korektuma k svoji poti na Triglav. Ne zameri. Starci smo že taki, da radi pomodrujemo, če se sploh še komu ljubi, da bi nas poslušal. Papir je pa potrpežljiv, molči in nas posluša. Ob tvojem spisu bi samo rad pokazal, kaj je pesem in kaj je stvarnost.

Razbite steklenice v svojem rokavu se ne spominjam več. Če je resnica, prav, če ni, je še bolj prav. — Pesem! Res pa je, kako je takrat vladalo pričanje, da je brinjevec in vsaka žgana pijača edini fluid, ki vliva planincem moč in vztrajnost v žile. Zato ni čuda, če sta se oba neutrjena mestna fanta te zmote tako krčevito oprijela. Drugi trije smo bili s kmetov in smo brez premočne te opore vzdržali.

Janko trdi, da smo v Mojstrani zaradi magnatovstva najeli vodnika, ki je stal takrat pet zlatih goldinarjev. Za ta denar si dobil tedaj dva para moških in en par ženskih čevljev! Takega zapravljanja sem bil kriv samo jaz, ki sem bil že prej na Triglavu. Enkrat brez vodnika. Nikakor se mi ni namreč ljubilo še enkrat prenočevati na skalah v bližini koč v najstrašnejši nevihti, ko smo vsi premočeni dobesedno »zmrznili«. Ob vsakem gibu je zmrzla obleka hreščala in pokala na nas. Koča ni imela oskrbnika, ključ je imel edinole vodnik. Če si bil brez vodnika, si bil tudi brez strehe. Od tod moje magnatovstvo — in Jankova pesem.

Ker se je Janko zvesto ravnal po navodilu za pridobivanje moči, je bil lahko tako čvrst, da je videl dve koči. Pokazal nam tega ni ne v dejanju in nam ni zaupal z besedo. — Pesem!

Tedanja Deschmanova koča je bila majhna in zelo skromna. Kot nekakšen starešina naše odprave na Triglav sem si izbral pograd pri vratih. Komaj smo dobro poglobili, je Janko že búrnil s pograda in stopil na prag. Vedel nisem, ali hodi gledat na vreme ali šteje zvezde. Nekam čudno se mu je kolealo. Ko se je ohladil, se je vrnil spet na pograd. Toda miru ni dal. Spet je vstal in se vstopil na prag. Skozi odprta vrata mi je rezal leden mraz pod tanko odejo. Ko je pritaval pa še tretjič na prag, sem se ledenega zračenja naveličal. Z nogo sem pobožal Janka po treh črkah, da je odletel s praga, jaz pa sem vrata zaloputnil. Čez čas se je tiho vrnil in miroval do jutra. Pesem ali stvarnost?

Na Triglavu je Janko hodil dobro. Kakor žabica je urno plezal po vseh štirih. Bal sem se zanj ob sestopu. Zato sem rekel vodniku, naj gre tik pred njim in pazi nanj. Ko sem se ozrl s sedla na Triglav, je Janko tipal za vodnikom tako, da sem — seveda v hiperboli — razložil Regnu: Viš ga, kako imenitno

visi naprej, da se z zadnjo platjo tišči še Velikega Triglava, z nosom pa že rije v Malega! Kjub temu pa je srečno priril do sedla.

Ko smo bili drugi že preko grebena in se spustili navzdol, je zakričal Janko: »Mož je padel!« Kdor je bil kdaj na Triglavu, si lahko misli, kaj se pravi, če kdo pade na nezavarovanem sedlu! V strahu sva hitela s Šolarjem nazaj. Za skalo konec sedla je ležal vodnik, s čela ma je kapljala kri. Bil je v nezavesti. Budili smo ga in ga močili z zadnjim ostankom brinjevca. Na pol se je počasi le ovedel. S Šolarjem sva ga dvignila in ga prenesla — jaz na svojih plečih, Šolar ga je držal za jermena pri nahrbtniku — skozi Kamin, ki je bil revno zavarovan. Od tam smo se spustili kar po grušču proti sedanji Aleksandrovi koči. Držala sva ga vsak za eno roko pod pazduho, vodnik je kakor stroj prestavljal noge, pri koči se je popolnoma onesvestil in zgrudil na tratico. Koča je bila zaprta. Poiskali smo snega in ga močili in živili dobro uro, preden se je zavedel. »Slabo mi je prišlo,« je potožil mož, ki je bil tedaj sedemdesetič na Triglavu kot vodnik in nosač. Janko ga dolži, da je bil pijan »kakor smo bili vsi«. Janku se je pač tako godilo kakor Zaglobi (v povesti Z ognjem in mečem), ko se je nalokal medice, ležal znak, gledal plesoče zvezde nad sabo in vzdihoval: »Oj, vsa Poljska je pijana!« — Pesem!

Pozneje sem vodnika naletel v Mojstrani. Še zmeraj mu je bilo hudo, da se mu' je to primerilo na Triglavu. Potožil mi je, da je zdravnik ugotovil močno zavapnjenje žil in mu prepovedal hoditi v gore. Po tisti nesreči pa je hodil ves dan do trde noči skozi Krmo v Mojstrano.

Ko smo prešli Velo polje in dospeli do Štape, se mi je zares neumno zdelo, da bi krenili spet kvišku. Vidne markacije ni bilo. Pot mi ni bila znana, ker se tod prej nisem vračal s Triglava. Zato smo šli naravnost navzdol v najgrji plaz in ob silni vročini. Brez kapljice vode! Po tej je posebno kričala tista »vodka«, ki smo si jo prejšnji večer za moč vendarle preveč privoščili. Ko smo pregazili ruševje in prišli do gozda, smo zaslišali kravje zvonce. Če so krave, ni daleč pastir! Klicali in kričali smo, kolikor nam je dalo suho grlo. Odziva ni bilo. Zato sem šel sam za glasom zvoncev in našel pod grmom staro pastirico, ki si je podpletala nogavico. »Zakaj se ne oglasite?« sem jo res kar jezen pobaral. »Kogaaa?« me je debelo gledala. Ponovil sem še enkrat in mi je razložila, da je gluha ko zemlja. Nato je modro nasvetovala, naj le gremo kar lepo nazaj do Štape in od tam v planino na Toscu. Ta pot je bila zares pasja. Janko je opisal z eno samo vrstico. Tudi to je njegova posebna tehnika. Jaz pa dodam svojo: Od žeje so nam pókale ustnice do krvi. Nihče izmed nas ni ne prej ne slej doživel, kaj je žeja, tista žeja, ki te mora prej umoriti kakor lakota. Pot nam je curkoma lil po vsem telesu, od razbeljenega kamenja je žehlala vročina, ki nam je jemala sapo in besedo. Saj nihče ni mogel več črhniti. Ko sem na neki pečini zagledal mokro liso in pod njo mah, sem s trudom prilezel do skale, natrgal vlažnega mahú in ga prinesel tovarišem. Ta mah, ki se ga je držala prst, smo žvečili. Po dveurni borbi s strmino in vročino in žejo smo se privlekli do koč na Toscu. Zares dobesedno privlekli in pocepali onemogli na trato pred kočo. Ko smo s težavo priklicali deklča, ki je pasla krave nad kočo, smo hlipaje prosili: Vode! Vode! Pastirica je pokazala vrsto belih zob in se nam od srca smejala. To naše vzdihovanje se ji je zdelo preneumno. A vendar je vzela škaf in šla po vode. Ko je prinesla studenčnice, postavila škaf pred nas na trato, dala še korec, smo se lotili. Do zadnje kaplje smo izpraznili škaf, ne da bi kdo zinil le besedico. — Stvarnost brez pesmi.

Ko smo se odžejali, smo sklenili, da ne bomo nikoli več noro brez vode tiščali v tako strmino in vročino, iz študentovske prešernosti pa za maščevanje nad žejo še dodali, da bomo na Bistrici popili cel sodček piva.

Na Bistrici nas je gostoljubno sprejel in nam ponudil prenočišče oče mojega sošolca Janeza Godca. Zvečer smo sedeli pred hišo z Godčevu družino vred in se hladili. Jaz sem hotel prijaznemu občinstvu prav na široko izoblikovati našo prebito žejo in trpljenje. Da sem imel večji razmah, sem se ustopil na pokrov, pod katerim je bila greznica za odpadke iz strojarne. (Godčev oče je bil namreč strojar.) Ker sem menda prenavdušeno pesmaril, — Janko bi rekel, da sem predebelo lagal — se mi je deska prelomila, da sem čmoknil v brozgo pod pokrovom. Ta me je tako odišavila, da mi je šele mati s temeljito žehčo ta vonj pregnala iz obleke. — Nič pesmi, gola stvarnost!

Na Bledu se nam je godilo, kakor je Janko opisal. Pripesnil pa je, da bi bil Regen v krémi pri Petranu, kjer so nas natakariče po opremi sodile, da smo prišli le na zastonske ostanke, vrgel listnico na mizo, češ saj imamo denar. Regen ni mogel vreči listnice na mizo, ker je ni imel. Na Toscu jo je izgubil. Dal pa je pastirici naslov nase. In zares je listnica po nekaj dneh z denarjem vred priromala v Ljubljano, čeprav skozi »Štenje« še ni bilo železnice. Danes bi morda kljub železnici ta listnica bolj počasi popotovala...

Kako je Janko nabiral kamenje za Kuntovo mamo iz kupa gramoza, ne vem. Bržkone sama pesem. Sam pa sem prinesel kamen z vrh Triglava, dal narediti iz njega obtežilnik za pisma in ga podaril neki gospe, ki je ni več med živimi. Obtežilnik ima morda kdo njenih otrok, ki tudi že sivijo. Kako davno je to bilo! Danes je to res le še pesem — ne stvarnost.

Ljubi Janko — jubilent — iz srcá ti čestitam ob sedemdesetletnici. Nihče izmed Slovencev ni preplezal toliko in tako visokih gora kakor ti. Hvala Bogu, ki te je varoval, hvala tebi, ki si nam vse to zapisal.

Ob tej priložnosti ti — med štirimi očmi — povem še tole: Trdno sem sklenil, da pororam v letu svoje zlate maše na Kredarico k Mariji Snežni. Sile časov mi ne dovolijo. Če pa se vremce sprevedri in mi dobri Bog ohrani zdrave noge, te prosim: Kakor sem vodil tebe na Triglav prvič jaz, vodi na moji zadnji poti mene na Kredarico ti. Dirkala ne bova, kljub temu upam, da mi prošnje ne odkloniš.

Janko Mlakar:

Ob sedemdesetletnici

Srečala sva se pred Štrukljem, urednik »Planinskega vestnika« na kolesu, jaz pa na tleh. Je že tako, da srečaš navadno tistega, kateremu bi se rad izognil. Gospodu sem pred nekaj tedni obljubil prispevek za »Vestnik«. Po tisti obljubi, ki pa ni bila slovesna (dal sem jo mu kar na prostem, tam na Kongresnem trgu) sem večkrat premišljeval, kaj naj bi napisal; slednjič sem pa prišel do spoznanja, da je zame naplaže, če nič ne napišem. V teh mislih me je utrjevalo upanje, da ima urednik gradivo za prihodnjo številko gotovo že zbrano in bi bil celo v zadregi, če bi mu še jaz poslal svoj članek. Kljub temu sem se pa bal srečanja z njim, ker sem imel neprijetno slutnjo, da me bo opomnil na obljubo, če me bo kje dobil. In res me je, prav pred Štrukljevim hotelom.

»Kaj bo pa s člankom, ali ga bom dobil?« je rekel prijazno, ko je stopal s kolesa. »Prav rad bi imel, da bi kaj napisali za svojo sedemdesetletnico.«

Ko je potem zasedel zopet svojega okroglega konja na dveh kolesih in zavil v Dalmatinovo ulico, sem odšel počasi proti domu in takoj začel premišljevat, kaj naj napišem za sedemdesetletnico.

Starostni jubileji so sploh nekaj prav neprijetnega, namreč za tistega, ki jih obhaja. Spominjajo ga, da se mora srečnega šteti, da še živi, da je njegovo življenje nekako izjemno stanje. Za čestitkami pa se navadno skrivajo skrivne misli, katere seveda vljudni ljudje zase obdržijo.

Če ti kdo čestita k šestdesetletnici, si misli tole: »Prijatelj, dosegel si šestdeset let, sedaj je pa prišel čas, ko moraš misliti na to, da se umakneš tistim, ki čakajo na tvoje mesto. Morda je med njimi kdo, ki že dela dolgove v trdnem upanju, da ga zasede.«

Sedemdesetletnica je pa nekaj še bolj žalostnega, da, naravnost obupnega. Ko se ti obesi sedmi križ na rame, spoznaš, da si nepotreben človek, da nimaš sploh nikake pravice do življenja na planetu, ki se imenuje zemlja, da si izjema, ki se ne drži pravila. Če bi se ga namreč držal, bi bil že pod zemljo, ne pa na nji.

Tiste dni, ko sem dobival čestitke za sedemdesetletnico, sem omenil kanoniku dr. Klinarju, da ni to nič takega, kar bi bilo vredno čestitanja. Gospod je bil pa drugega mnenja. Dejal je, da je le nekaj posebnega, če kdo doživi tako starost. V čem je ta posebnost, je zase obdržal, kajti gospod kanonik je zelo vljuden in dostojen mož.

»Posebnost« je namreč v tem, da se še nisem poslovil od tega sveta, kar bi bil moral po pravih storiti. Večina tistih, ki so bili rojeni 24. junija 1874, so že pomrli. Kar nas je še živih ostalo, smo izjeme. Koliko časa bom še »izjema«, ne vem, najbrž prav dolgo ne, zlasti še, ker je v naših časih selitev na »oni svet« tako poceni. Podoben sem velemu listu, ki se še v pozni jeseni krčevito drži veje, ki pa lahko vsak hip odpade. Potem pride pometač in ga pomete, da ne kazi drevoreda...

Kadar hodim sam samcat takole po Tivolskem gozdu ali po Golovcu, premišlujem večkrat svoje življenje...

V bogoslovju sem sodeloval med drugim pri »Cirilskem društvu«, v katerem so mladi pisatelji brali svoje duševne proizvode, seveda večinoma le s tem, da sem poslušal. Kot tretjeletnik sem se pa toliko opogumil, da sem stopil v »javnost«. Vestno in v potu svojega obraza sem opisal turo, ki sem jo bil naredil v družbi tovariša Zemlje, ter to svoje »literarno« delo v strahu in trepetu pred kritiko prebral pri društvenem sestanku. Moj strah ni bil zastonj. Kritika je bila porazna. Tovariš Kržišnik je rekel, naj »tiste papirje« vržem rajši sam v koš, da jih ne bo treba uredniku. Očitali so mi, da je ves spis presuhoparen, da nimam niti trohice fantazije in tako dalje.

Kar se tiče fantazije, so mi delali veliko krivico. Imel sem jo, pa še veliko. Saj sem že kot petošolec pomagal prijatelju Kermavnerju pri romanu, ki bi bil po načrtu moral imeti dvajset poglavij. Toda takrat, ko sem pisal za »Planinski vestnik« članek »Dvakrat čez Ture«, sem mislil, da nima fantazija pri potopisih nič opraviti. Če bi bil ostal pri tem mnenju, bi se bil urednik »Planinskega vestnika« kmalu naveličal mojega suhoparnega in dolgočasnega pisanja.

V počitnicah l. 1898. sem bil zopet v Visokih Turah. Urednik »Planinskega vestnika« je nekje o tem zvedel in mi pisal, naj mu to potovanje opišem. Prav rad bi mu bil ustregel, pa me je skrbelo, da bi spis ne bil suhoparen. Tu dobim v roke avgustovo številko »Planinskega vestnika«. Ko ga pregledujem, zagledam v njem Finžgarjev članek »Črez Triglav«, v katerem je začel opisovati, kako smo hodili l. 1893. na Triglav. Bilo nas je pet, Finžgar, trije njegovi tovariši bogoslovci in jaz. Takoj se zatopim v branje in ko sem končal, sem že vedel, kako naj opišem svojo turo na Veliki Klek, da bo spis živahen in zanimiv. Čeprav je prišel Finžgar s svojo družbo šele vrh Guba, je bil njegov članek zame prav »razodetje«. Iz njega sem namreč zvedel, da je fantazija tudi pri potopisih velik in važen činitelj.

Finžgar jo je vpregel takoj v prvih vrsticah svojega opisa. Ko našteva, kdo vse je šel z njim na Triglav, je mene zamolčal in sprejel v svojo družbo Gromovega Lojza, ki je takrat že mirno počival na rodinskem pokopališču pod Stolom. Sicer je nekoliko neverjetno, da bi kdo mogel poklicati svojega prijatelja iz groba in ga vzeti s seboj na Triglav, toda pri fantaziji ni nobena stvar nemogoča.

Ko smo šli v Žirovnico, nam je dala neka dobra mama za popotnico slatinsko steklenico slivovke. Finžgar jo je hvaležno sprejel in vtaknil v desni rokav, ki ga je prej v ta namen spodaj prevezal. Nahrbtnikov takrat še nismo imeli. Toda nesreča nikdar ne počiva. Ko je stopil v Žirovnici na vlak, se je zadel z rokavom ob železni držaj in steklenica je rekla »cink«, kar je imelo za posledico, da so po odhodu vlaka ostale na mokrem tiru steklene črepinje.

Finžgar je ta kratki dogodek s pomočjo fantazije nekoliko obširneje, zato pa prav zanimivo opisal, kako so se tri mlade gospodične motale okrog njegovega suknjiča, ki je visel blizu okna in mu v svoji živahnosti ubile steklenico.

Tri dni potem, ko sem prebral njegov članek, je imel urednik »Planinskega vestnika« uvod in I. poglavje mojega spisa »Črtice s potovanja hudomušnega Janka«, v rokah, jaz pa dva dni pozneje njegovo pismo, v katerem mi je naročal, naj na isti način, kakor sem napisal I. poglavje, pišem tudi ostala, ki naj jih bo pa toliko, da bodo lahko izhajala še naslednje leto.

V septembrovi številki »Plan. vestnika« sem našel svoje »Črtice« takoj za Finžgarjevim člankom, v katerem je nadaljeval svoj opis naše ture na Triglav. Če bi ne imel fantazije, bi ne bil spal v I. poglavju šele v Lienzu, marveč že v koči na Adlersruhe. Toda Finžgar me je daleč prekosil. Pripeljal je svojo družbo, v kateri je bil rajni Gromov Lojze, do Dežmanke (današnjega Staničevega doma), kjer so »odvezali nahrbtnike«, čeprav so imeli, kakor je pisano

v avgustovi številki, le usnjate torbe, »oblekli suknje ter jih tesno zapeli, krog vratu ovili rute, potem pa sedli večerjat na klop za kočo.« Nato opisuje pisatelj na dveh straneh strašno nevihto, v kateri so reveži zmrzovali in trepetali na prostem, konča pa takole: »Taki smo bili trmoglavci turisti dne 13. avgusta 1891. leta ob polenajstih pri Dežmanovi koči pod Triglavom.«

Ves članek je delo fantazije. Resničen je samo prvi stavek, v katerem nam pisatelj pove, da je bilo »krog osmih, ko smo prišli pred kočo«. Potem pa nismo skušali vlomiti, tudi nismo ostali zunaj, izročeni na milost in nemilost strelji, dežju in toči, marveč smo šli v kočo, sedli za mizo, izdatno večerjali, nato se pa na skupnem ležišču zavili v tople odeje in kmalu sladko zaspali. Zunaj so pa na jasnem nebu že sijale zvezde in na triglavske skale in snežišča je legel gorski mir, katerega je motilo edinole žuborenje vode, ki je tekla izpod snega, dokler tudi to ni utihnilo.

Strašno noč, ki jo je Fižgar s svojimi tovariši preživel nad Peklom 1. 1891., (šli smo pa na Triglav šele dve leti pozneje!) opisuje pisatelj še v novembrovi številki, to pa silno zanimivo, da prav dramatično. Tako je porabil kar cele štiri »Vestnikove« strani, da je opisal dogodek, ki ga ni doživel.

Potopis »Črez Triglav« je bil zame res »razodetje«. Iz njega sem izluščil pravilo, ki se ga moram držati, če hočem, da ne bodo moji opisi tur suhoparni, in to se glasi: »Kar doživiš na potu, razširi in olepšaj, da bo zanimivo, čeprav samo na sebi ni. Poleg tega si pa še kaj izmisli in opiši tako, kakor bi bil lahko doživel.«

Tega pravila sem se v »Črticah« precej zvesto držal. Zato je prišel »hudo-mušni Janko« v zadnji številki »Planinskega vestnika« šele na Wanitscharte, čeprav bi bil lahko že doma, če bi ne bil pustil — fantaziji prostih rok.

Bil sem že katehet in odbornik SPD, ko sem nekega neprijaznega dne čakal v Žirovnici na vlak, ki je imel priti iz Ljubljane. Na »peronu« je bila zbrana poleg drugih tudi skoraj vsa letoviška kolonija, kar jo je premogla brezniška župnija. Ob slabem vremenu je bil vlak za letoviščarje skoraj edina sprememba. Ko je prisopihal od Lesec sem ter se ustavljal, zapazim pri oknu nekega tovariša iz odbora SPD. Komaj me je zagledal, je že začel na vse grlo vpiti: »Poglejte, pogledjte, tam pa stoji lažnivi Janko, lažnivi Janko. Na zdravje, gospod katehet! Kdaj se nam boste pa zopet kaj nalagali v »Vestniku«?«

Meni je bilo silno mučno, zlasti zaradi ljudi, ki so me poznali in se z začudenimi pogledi name ozirali. Takrat se je začelo in še danes, po toliko letih, mi eden ali drugi očita, da v svojih spisih lažem. Če me kdo vpraša, ali je to ali ono res, ali sem si izmislil, me prav nič ne boli. Nasprotno me pa vselej zaskeli, če mi kdo pravi, da sem lagal.

Nekoč sem v Prosvetni zvezi predaval o Dolomitih. Ker govorim vedno prosto, sem se zelo trudil, da sem si zapomnil težka ladinska imena, kakor: Porta sora al forn, Val Travernanzes, Val di Antruilles in druga. Tisto dopoldne po predavanju mi pravi v šoli med odmorom tretješolka Majda: »Sinoči sem bila pri vašem predavanju.«

»No, ali so ti bile slike vseč?«

»Da, ampak imena gora ste si gotovo kar sproti izmišljevali.«

Ko sem potem nekemu znancu povedal, kako me je dekletce obsodilo, se ni prav nič začudil.

»Tako vam je rekla? Saj to ni nič hudega. Ko smo šli od predavanja, smo se vsi menili o tem, da ste si imena sproti izmišljevali. Kdo bi si pa mislil, da ste se mogli toliko tako čudnih imen zapomniti?«

Zameril nisem ne Majdi ne znancu. Če bi mi pa bila rekla, da sem lagal, bi me bilo najbrž zapeklo. Izmišljotino smatram namreč v prvi vrsti za delo fantazije, medtem ko laž pogosto izvira iz zlobe. Zato se vedno oteparam očitka, da lažem, pa se ga ne morem rešiti.

Na sprehod hodim tudi rad k Sv. Križu. Tam gledam večkrat v duhu svoj pogreb. Pred menoj, ki me nesejo v rakvi, stopajo moje učenke in molijo, rožni-vence. Za menoj se pa vrste ostali pogrebci. Nekateri se pogovarjajo o meni in v duhu slišim enega ali drugega, kako pravi svojemu paru z lahkim nasmehom na ustnicah: »No, v življenju se nam je dosti nalagal. Upajmo, da mu Bog tega ne bo preveč zaračunal.«

Jaz tudi upam...

Pred devetimi leti sem si na Begunjščici zlomil roko. Prav pred tisto turo sem pa obljubil prijatelju Cilenšku, da ga bom obiskal v Poljčanah. Ker se mi je zdelo nerodno z obvezano roko potovati, sem mu sporočil, da in zakaj me ne bo. Štiri dni nato je bil že pri meni.

»Kaj te je pa prineslo v Ljubljano?« ga pozdravim veselo, ko se je prikazal pri vratih.

»Prišel sem se prepričati, če si se res ponesrečil.«

Morda me bo kdo prišel na Žale samo zato kropit, da se bo prepričal, če sem res mrtev...

Boris Režek:

Dvajset let

Ob obletnici smrti dr. Klementa Juga.

Le malo smo imeli velikih ljudi. Kadar se je pojavila izrazita osebnost, je ponavadi nastopila prekmalu, da bi jo ljudje mogli razumeti. Tako je človek, ki je bil započel kaj novega, ostal osamljen in če je kljub temu vztrajal, se je vse dvignilo proti njemu.

One temačne dni, ko smo prav v vsem tavalni in ostajali desetletja za splošno evropsko ravnjó, smo izgubili nemalo mož. Obrnili so se drugam ali pa so se zapustili in so otopeli ob ždenju svoje generacije, katere gibalo je nihalo v krogu družine, zamizniške družčine in malenkostnega političnega razlikovanja. —

Zgodovini gorskih zavojevanj smo dali Valentina Staniča, ki ga je pozneje Purtscheller imenoval očeta nemške turistikke. Staničevo delo nam res ni moglo dati plodú, saj je oral ledino takrat, ko je bilo na svetu še prav malo ljudi, ki so mislili na gorske vzpone. Osamljen je bil tudi med ljudstvom, ki je pozneje najmožnejše utemeljilo pojm in obseg gornišstva, katerega početnik je bil prav ta goriški kanonik in narodni prosvetitelj.

Devetnajsto stoletje je naše takratne, še prav redke, evropski razvoj so- doživljajoče razumnike obremenilo z delom, pod katerim so malodane onemogli. Ljudstvo, ki se je šele prebujalo, si je najprej moralo postaviti streho nad glavo. Dati mu je bilo treba razgleda in mu vltiti zamozavesti. Torej bi tedaj težko našli človeka, ki bi poleg vsega drugega in važnejšega, mogel tekmovali s tujimi odkrivalci Alp. Imeli smo le skromnega Kadilnika; šele pozno je nastopil dr. Henrik Tuma, ko je bilo v glavnem že vse opravljeno. Šele ob zaključitvi, ko se je gornišvo drugod že prelamljalo v novo dobo, — v ločitev duhov, ki je nastala zaradi preozkosrčnega utemeljevanja na eni in drugi strani, pa so se pri nas pojavili Drenovec z Bogumilom Brinškom na čelu. Njihovo delo pa je bilo šele pričetek.

Po vojski je leta 1921. prevzela dediščino Drenovcev »Skala«. V nji se je zbral kader mladih plezancev, bil pa je brez programa, ki bi jih usmerjal v sistematično delo. Pogrešali so moža, ki bi drzno zastavil korak v novo in v neodkritno, in strnil postopni napredek z razvojem v ostalih Alpah. Znenada je tedaj vstopil med te vnete mlade ljudi človek širokega obzorja in neupogljive volje — dr. Klement Jug iz Solkana. Z njim se je začelo novo poglavje naše gorniške zgodovine. Iz opreznega, skoraj boječega tipanja za sledmi prvih utiralcev smeri po stenah in grebenih, je s svojo družbo odločno prešel k osvaja- lalnemu delu. Dal je vzgled, utemeljil ga je v svojih spisih ter razkazal naloge, ki čakajo na slovensko mladino.

Zivljenjska pot dr. Klementa Juga pa je bila žal prekmalu zaključena: 11. avgusta 1924 je padel v zahodnem delu Triglavske stene, v smeri, ki so jo pozneje prvopristopivši spoštovalci imenovali po njem. Ono smer je hotel preplezati sam, naletel pa je na zapreke, ki so bile močnejše od njega in omahnil je. — Nekateri avtorji skušajo in bodo najbrž še skušali prikazovati njegovo nesrečo kot rezultat težke depresije, ki se ga je bila polastila v onih dneh. Toda dr. Jug je čakal na tovariše, koliko rajši bi bil plezal v navezi! Tovarišev pa ni bilo in odšel je sam.

Tudi dr. Jug je bil osamljen. Le malo jih je bilo, ki so mogli slediti njegovi- govim stremljenjem; le prav redki so ga razumeli in le dva ali trije so skušali ostati na ravni z njim. Z njegovo smrtjo pa je postala očitna vsa bridka izguba.

Namah se je pokazala veličina njegovega žrtvovanja. Morda je mrtvi dr. Jug zmagel, kar mu je bilo zaživa še određeno: — v gore je pritegnil množico poznejših najboljših, ki je že dolgo zajemala iz bogatega vrelca njegovega literarnega dela. Ti mladi ljudje so začeli tam, odkjer je bil iztrgan iz življenja njih veliki vzornik. Noben od ljudi iz nekdanjih dr. Jugovih navez ni soustvarjal v nadaljnjem razvoju. Tako velika je bila nemara odvisnost od njegovega znanja ali pa jih je oplašila strahotnost njegove žrtve. — »Kjer je padel dr. Jug, ne prepleza nihče!« je bilo rečeno takrat, toda le malo dni nato je že sledil njegovemu zgledu mladi Topolovec. V snežnem metežu je padel v usodni steni. Z njim je bil, pa se je rešil, prvi resni oblegovalec severne stene Špika, Lojze de Regi, katerega je dve leti zatem pogubila razzebla skala na Turncu pod Grmado.

Nepotrebno je razglablјati, če bi bil živi dr. Jug še nadalje udeležen v mogočnem razvoju plezalstva. Že neposredno pō njegovi smrti si je mladina zastavila naloge, na katere dr. Jug še ni bil mislil. Po zgledu napredka v drugih Alpah se je tudi pri nas prelagovalo težišče v tehnično organizirano plezo, dočim dr. Jug, razen na svoji zadnji turi, nikoli ni rabil orodja. Kot samolezcu in sicer doslednemu zastopniku dr. Preušovoga načina — četudi tega svojega miselnega bližnjika ni nikjer imenoval — so mu bile možnosti znatno utesnjene. Res si dr. Juga težko predstavljamo kot izvajalca modernih tehničnih manevrov, kajti osnova njegovega plezalstva je bila drugačna. Pa najsi bi se dr. Jug tudi kdaj odtegnil dejavnemu plezalstvu, bi njegov obsežni razgled in njegova beseda gotovo dala še neizmerno bogate sadove.

Jedva dve leti po usodni nesreči v Triglavski steni je bila preplezana severna stena Špika. Brez dr. Juga bi morda preteklo še desetletje, preden bi se je kdo lotil! Leto zatem je padla severozahodna stena Škrlatice in tako dalje, dokler niso bili okrog l. 1930. rešeni do malega tudi vsi triglavski problemi.

Še nekaj velikopoteznih tur, potem pa je sledil zastoj. Da, plezalo se je še, toda čez usodno zapreko, ki jo je pomenilo nekaj slovitih sten VI. stopnje, se nismo povzpeli. Nihče od nas se ni polotil osrednje severne stene Travnika, ki sta jo potem preplezala kufsteinska vodnika brata Aschenbrennerja.

Dr. Jug je bil za nas to, kar sta bila Lammer in Preuß za Nemce. Do takrat, — v šestih letih — smo že izčrpali njegovo tehnično dediščino. Gotovo je, da bodo dr. Jugu še nadalje in prav v vsem sledili posamezniki in bodo v njegovem zgledu videli dopolnjen smisel in cilj. Toda vedeti moramo, da je dosledno samolezstvo neproduktivno. Res lahko komu pomeni višek osebnega zadovoljstva, ne daje pa nobenega doprinosa skupnosti, posebno še, če ni povezano z znanstvenim raziskavanjem ali umetniškim izražanjem. In plezanje v navezi, ki si zadaja »dosegljive cilje«, je tudi lahko izvir osebne sreče in potešitev notranje nuje, za skupnost, za razvoj pa je brezpomembno. Dandanes se gibljemo v tem krogu: od začetka se spet vračamo k začetku. Oni, ki so prevzeli dr. Jugovo izročilo, so onemogli, vmes je dvajset let, napravili so toliko velikega, da jim ne moremo zameriti, če se zdaj oklepajo svojega posebnega stališča. Mladi rod plezalcev pa pogreša zgled, ki bi ga jim morali dati oni. Za dr. Jugom, ki je bil za nas Lammer in Preuß obenem, bi morala kmalu nastopiti naša Roland Rossi in Hans Dülfer, ki bi pokazala pot od pri nas dosežene V.—VI. stopnje, do prave VI. težavnostne stopnje (zgornja meja), ki jo pomenijo drugod — (taka primera je sicer zelo težavna in tvegana) poleg drugih tur: Roßkuppenkante in Gesäuse in smer Andrich-Faè v Civetti. Skratka, mladina pogreša vzornika, ki bi ji pokazal moderno tehnično plezo in jo tudi znal uporabiti v doslej nezmaganih stenah v naših gorah.

Do tega se torej še nismo povzpeli, toda brez dr. Juga bi ne dosegli niti tega, kar smo. Človeku daje vrednost dejanje. In dr. Jug je bil človek dejanj! Po njem imamo v njegovih »Zbranih planinskih spisih« (Pl. Matica 1936) klasično gorniško literaturo, katere vrednost bo za vedno ostala nezmanjšana. Dr. Klement Jug je vstopil med nas in je prešel v zgodovino s svojim delom. Ne dotikajmo se tragičnih razpletov v njegovem življenju. V tistem grobu na Dovjem, pred obličjem Triglavla se je umirilo vse, kar je nosil v sebi. Ne motimo mu počitka, ko spi po bojih in zmagah v senci gorā, kjer je pustil svoje sledove.

Čez vrh Triglavla gredo jesenske megle, gore pobelja sneg in viharji rohne po robéh. Toda spomladi bo v njih spet vzkliko novo življenje. Dr. Klement Jug je mrtev, njegov duh pa bo večno prehajal v nove rodove.

Obzor in društvene vesti

Bogumil Brinšek. (Ob tridesetletnici smrti.) Meseca septembra 1944 je minilo 30 let, odkar je na srbskem bojišču padel Bogumil Brinšek, naš tedanji najboljši planinski fotograf-umetnik, duša Drenovcev, odličen planinec in raziskovalec podzemskih jam, ki se je najsrečnejšega počutil, kadar je v tedaj še tako samotnih planinah in še samotnejših podzemskih jamah hodil ob vsakem letnem času s tovariši po divjih, neuhojenih stezah in svobodnih stenah. Po dveh svetovnih vojnah in dolgih tridesetih letih, polnih doživetij, je njegov spomin še vedno živ: mišičast in koščen Kraševce, živih, veselih oči, vedno nasmejan, neutrujen v vsakem oziru, pa najsi je bilo treba riniti čez podrte gozdove in plazove ponoči in pozimi, čez strme stene in zágate, skozi megle in viharje, samo da je imel upanje na lep motiv visoko gori v planinah. V najhujšem mrazu in pišu je ure in ure čakal drgetajoč, dokler ni bila osvetljava dobra. Če pa ni bilo uspeha — nič zato — saj je ljubil in občudoval vse, kar tvori planinsko lepoto: gore in cvetice in petje ptic pevk v zgodnjih jutrih in osrčju pomladnih gora. Kakor preroka smo ga poslušali, ko nas je vžigal z besedami, dejanji in slikami — s temi zadnjimi pa tudi širše planinske kroge, med katerimi je vzbudil zanimanje za umetniško planinsko fotografijo in tako odločilno vplival na izredni razvoj planinske fotografije po prvi svetovni vojni. V srcih preživelih planinskih tovarišev — Drenovcev — pa je do danes ostal njegov spomin še ves svetel in živ kakor od včeraj.

P. Kunaver.

† **Ivan Ogorelec** je umrl 18. oktobra 1944. Z njim je odšel v večnost iskren prijatelj slovenskih planin in zaslužen planinski delavec. Bil je rojen 16. maja 1862 v Skofljici; z izredno pridnostjo in strokovno sposobnostjo se je dokopal do uglednega družabnega položaja in je ustanovil in do lepe višine povzdignil svoje trgovsko-tovarniško podjetje. Prosti čas je preživel v planinah, mnogo truda in dela pa je posvetil tudi naši planinski organizaciji. Dvakrat je bil odbornik SPD, v kritičnih letih 1913—1919 celo gospodar; njegova velika zasluga je, da je med vojno in po vojni urejeval razmajane društvene finance. Leta 1919. je v družbi z dr. Švigljem dosegel, da je društvo dobilo v najem hotel Sv. Janez, ki je poslej donášal SPD lepe dohodke in mu omogočal zidati in vzdrževati visokogorske postojanke. Ogorelec se je zlasti tudi požrtvovalno udeleževal nabiralnih akcij za razne stavbne fonde SPD, tako za zgradbo Kadičnikove koč, Aljaževega doma (dvakrat!), prenovljene Kredarice etc. Bil je 25 krat na Triglavu, obhodil pa je tudi druge Julijske vrhove, Karavanke in zlasti Kamniške planine, kjer je oskrboval več let kočo na Sedlu in Dom v Kamniški Bistrici. Bilo mu je usojeno, da je dosegel lepo starost 82 let; tiho in skromno, kakor je živel, je odšel od nas. Njegovi znanci in prijatelji, ki jih je mnogo, ga bodo ohranili v najlepšem spominu; Slovensko planinsko društvo mu bo vedno hvaležno za njegovo nesebično in uspešno delo v prid slovenskega planinstva.

A. B.

† **Univ. prof. dr. Boris Zarnik** je po daljšem bolehanju dne 11. januarja 1945 umrl v Zagrebu v 62. letu svoje dobe. Bil je znanstvenik, učenjak, ki je slovel po svojih strokovnih spisih in predavanjih o zoologiji, biologiji, histologiji in embriologiji in kot poljudni predavatelj o medicinskih in naravoslovnih vprašanjih in problemih. Življenjska pot ga je preko univerze v Jeni, kjer je študiral pri slovitim prof. E. Haecklu, dalje Würzburga, kjer je postal najprej asistent prof. Boverija, kasneje pa privatni docent in izredni profesor, pripeljala celo v Carigrad, kjer je v l. 1916 in 1917 predaval zoologijo; l. 1918 pa je bil poklican na zagrebško univerzo, na kateri je deloval vse do zadnjih let. L. 1941 ga je povabila tudi

Ljubljanska univerza, kjer naj bi bil predaval po nekaj ur na teden, kar je pa vojna preprečila. V slovenščini je dr. Zarnik napisal knjigo: »O bistvu življenja«, ki je izšla l. 1914 v Gorici. Ljubljana ga je poznala kot duhovitega in živahnega predavatelja in odličnega družabnika.

Planinci smo izgubili z osebo dr. Borisa Zarnika izrednega prijatelja narave in naših gora; 50 let je dr. Boris Zarnik hodil po slovenskih planinah, ob prelomu stoletja je spadal med tiste gorohodce; ki se niso ustavili pred tveganimi turami. Na Rjavino, ki pred nadelavo zavarovane plezalne smeri ni bila docela preprosta tura, je pristopil kot 15 letni deček, med prvimi turisti sploh (16. sept. 1898 z vodnikom J. Skantarjem iz kočice na Kredarici, glej M. Marko: Plezalne ture na Rjavino, Pl. V. 1925, str. 83). Gledal je na planine z očmi esteta in naravoslovca, bil je čustveno in razumsko povezan z gorami, ki jim je posvetil vsako leto dobršen del svojih počitnic. Omeniti je treba, da je že v l. 1902. kot mlad študent pomagal češkima avtorjema prof. Dvořáku in dr. Boh Franti pri urejevanju in pisanju vodiča »Julske Alpe«; v uvodu te knjige se izrecno poudarja, da je B. Zarnik skupno z dr. Karlom Chodounskim sodeloval pri splošnem delu in opisu Triglavske skupine v tej knjigi. V Zagrebu, kjer je bil dr. Zarnik več let predsednik »Slovenskega društva«, je ustanovil planinsko sekcijo, v kateri je sam vneto sodeloval, nabiral članstvo in naročnike Planinskega vestnika ter skrbel za to, da se je v društvu stalno in pridno gojilo planinstvo. Vzdrževal je slike z Osrednjim društvom SPD v Ljubljani, čigar poverjenik za Zagreb je bil več let in ki je prejemale od njega pogosto pobudne dopise s poročili in nasveti. Zadnji dve leti, ko ga je težka bolezen popolnoma priklenila na posteljo, je urejeval svoje planinske spomine in posnetke in nameraval napisati iz svoje bogate in srečne planinske preteklosti še nekaj prispevkov za Planinski vestnik. Plod tega prizadevanja je bil poleg lani objavljenega prispevka »O upognjenosti zemeljske oble« tudi zgodovinski članek »Prvič na Triglavu«, ki je poln zanimivih osebnih in stvarnih spominov na razmere in ljudi v triglavskem območju v zadnjem desetletju preteklega stoletja in ki smo ga uvrstili v pričujočo številko Planinskega vestnika, ne sluteč, da bomo morali hkrati napisati avtorju tudi obmrtnico. Ta članek nam tudi razkriva, da je z dr. Borisom Zarnikom legel v grob eden zadnjih planincev iz one dobe, ko je bilo gorohodstvo »srčna zadeva« in plod čiste ljubezni do vsemogočne lepote gora.

A. B.

† Dr. Jiří Čermák. (1884—1944.) Iz Prage je dospel žalostno poročilo, da je v preteklem poletju (dneva ne vemo) še razmeroma mlad umrl dr. Jiří Čermák. Današnja planinska generacija komaj še pozna ime tega moža, ki pa je bil izredno pomemben za razvoj alpinizma v naši domovini, saj je v družbi z dr. K. Dvorskim, dr. Franto, dr. Ružičko, K. Hlavo, dr. Chodounskim, dr. Prachenskimi in še nekaterimi drugimi Čehi, ki so bili organizirani v Češki podružnici SPD, oral na naši zemlji ledino z delom na področju organizacije planinstva in strmega alpinizma, posebej pa še pri nacionalnem delu v naših planinskih krajih.

Dr. Jiří Čermák je bil rojen 12. I. 1884 v Pragi. Študiral je pravo in geografijo na praški univerzi, kjer je bil promoviran za doktorja filozofije. Med svetovno vojno je bil ujet v Rusiji ter se je udeležil v srbskem prostovoljskem korpusu bojev v Dobrudži. Leta 1917. je bil prideljen 7. polku čehoslovaške legije, s katerim se je boril pri Bahmaču in nato prehodil ves križev pot imenovane legije v Sibiriji. O svojih doživljajih med svetovno vojno je napisal knjige: »Zvestoba za zvestobo«, »Naši v srbski armadi«, »Boji pod Bahmačem in umik iz Ukrajine leta 1918«. Po vojni je vstopil v čehoslovaški vojnogeografski zavod, ki mu je zadnja leta pred to vojno načeloval v činu polkovnika.

Dr. Jiří Čermák in tovariši (takozvana »zelena rota«), so izšli iz one male družbe Čehov, ki so si izbrali kot izhodišče za svoje letovanje in planinske ture Jezersko, kjer so pod vodstvom dr. Chodounskega najprej v Savinjskih, a kasneje tudi v Zapadnih Julijskih Alpah in v Martuljkovi skupini izvršili v planinsko-organizatornem, alpinističnem in zlasti tudi nacionalnem pogledu vzgledno in obsežno delo; lahko rečemo, da so nam bili Čehi v tisti dobi na tem polju učitelji in voditelji. — Ustanovili so leta 1897. Češko podružnico SPD, ki si je že eno leto po ustanovitvi postavilo krasno Češko kočico na Ravneh pod Grintovcem, dve leti nato pa Koritniško kočico pod Mangrtom. Leta 1898. so

pričeli izdajati svoje glasilo »Alpský Věstník«, ki je nato izhajal celih 18 let in prinašal poljudnoznanstvene razprave in popise težkih in najtežjih tur, ki so jih zgoraj omenjeni podjetni češki alpinisti izvajali v naših planinah. Med temi je bil nemara alpinistično najbolj izvežban, najbolj drzen in podjeten plezalec dr. Jiří Čermák, ki ga prvič zasledimo v seznamu članov češkega odbora SPD leta 1903. in ki že v prvi številki »Alpskega Věstníka« leta 1904. objavlja dramatično razgiban spis o težavnem vzponu na Fünfspitz pod vodstvom Ivana Mrakiča. Leto za letom se poleg vrača dr. Čermák v poletnih mesecih v naše gore ter pleza zlasti v družbi dr. Dvorskega, K. Hlave in dr. Prachenskega v Savinjskih planinah, v Martuljku in v Zapadnih Julijskih Alpah ter spretno in zanimivo poroča v Alpskem Věstníku o podvigih »zelene rote«. V časih, ko med Slovenci le samotni dr. Tuma pleza, študira in raziskuje vrhove v Zapadnih Julijskih ter v Vzhodnih Julijskih Alpah le dr. Švigelj in dr. Stojc poskušata težje ture, se Čehi lotevajo Razorja, Široke peči, Dovškega križa, Ponce, Špika nad Policami, Frdamanih polic itd. O vseh teh, deloma prvenstvenih podvigih pišeta dr. Čermák in dr. Dvorský v Alpský Věstník, ki se že v letih pred svetovno vojno, zlasti pa v letih 1905—14 po zaslugi teh Čehov razvije v prvovrstno alpinistično revijo. — Ne bomo naštevali vseh številnih vzponov, ki jih je dr. Čermák izvedel v naših planinah in po večini tudi popisal v Alpskem Věstníku, saj je samo v poletju leta 1907. glasom seznama, objavljenega v češkem planinskem glasilu, izvršil preko 20 težkih in deloma prvenstvenih tur. Povemo naj le, da se je pri turah posluževal vedno pomoči domačih, slovenskih vodnikov Potočnika v Savinjskih planinah, v Julijskih Alpah Černute, Tožbarja, Ojcingerja, Mrakiča, zlasti pa Jožeta Komaca, po domače Pavra, »divjega Jože«, ki je v drznosti in podjetnosti skorajda presegal svojega brata in stalnega Kugyjevega vodnika, Andreja. Med znanstvenimi, v tej dobi nastalimi deli dr. Čermáka naj navedem spis: »Skupina Razorska«, prispevek k geomorfologiji Julijskih Alp, ki jih je »Zelena rota« nameravala v detajlnih monografijah že takrat vsestransko znanstveno obdelati. Ta cilj zasleduje med mnogimi drugimi tudi v Alpskem Věstníku l. 1910. objavljena Čermákova razprava »O vplivu ledene dobe na relief Jul. Alp.« — Tudi pri samostojnih vodičih, ki jih je agilna češka podružnica izdala v teh letih o naših planinah (Savinjske Alpe, Julijske Alpe, Dalmacija in Primorje) je sodeloval dr. Čermák in njegova družba. V knjigi »Hory«, ki so jo leta 1907. izdali dr. Tille, dr. Čermák, V. Jandl in V. Dvorský in ki razen enega članka prinaša samo opise tur v slovenskih planinah, je dr. Čermák obširno (na 53 str.) obdelal Kočno. V krasni, reprezentativni publikaciji Češkega odbora SPD iz istega leta »Ze slovanských hor« (Iz slovanskih gora), ki se odlikuje po razkošni opremi in sijajni reprodukciji večbarvnih akvarelov iz naših planin, je dr. Čermák opisal tvegani vzpon na »Hudo polico« (tako so Čehi imenovali takrat Špik nad Policami ali Montaž), ki ga je eno leto prej kot druga naveza (za prvenstveno Kugyjevo) pod vodstvom Ojcingerja in Jožeta Komaca izvedel skupno s svojim stalnim plezalskim tovarišem dr. Dvorskim. Leta 1923. pa je dr. Čermák napisal in objavil v zbirki »Země a lidé« knjižico »Člověk a hory« (Človek in gore), v kateri obdeluje prve vzpone na najbolj znane vrhunce sveta, od Mont Blanca preko Vel. Kleka, Matterhorna in Elbrusa do Mont Everesta. Tudi alpinistična zgodovina Triglava je na kratko orisana v tej knjigi.

Po letu 1908. dr. Čermák ne prihaja več v naše planine. Bržčas so ga domače tatranske gore in poklicno delo v vojnogeografskem zavodu odtegovale našim goram. Da pa jih ni pozabil, sem osebno lahko ugotovil leta 1939., ko sem ga spremljal po slovenskem delu foto-razstave, ki jo je Mednarodna unija planinskih društev ob priliki svojega kongresa priredila v Pragi. Kako so mu žarele oči, ko je gledal slike Jalovca, Martuljka, Prisojnika in drugih vrhov, na katerih je sam tako pogosto užival srečo in zadovoljstvo po težkih naporih plezalskih vzponov! Sicer tako molčeči mož se je razgovoril in z mladeniškim ognjem je pripovedoval o podvigih v naših gorah. In skromno je odklonil vsako pohvalno opazko o imenitnem deležu, ki ga je imel on in njegovi vrstniki pri alpinističnem in nacionalnem delu v slovenskih planinah. Če se bo kdaj pisala zgodovina o delu Čehov pri raziskavanju in odkrivanju naših planin in o krepitvi slovenskega življa v njih, bo ime dr. Jiří Čermáka blestelo med onimi, ki so za te cilje z dejanji in s peresom največ storili. A. B.

DVA SEDEMDESETLETNIKA

Josip Wester (roj. 11. okt. 1874) — Janko Mlakar roj. 25. junija 1874).

Dva planinca starega, solidnega kova sta stopila med jubilate — sedemdesetletnike. Oba sveža, mladostna, sredi dela, vsa podjetna in polna načrtov, dasi sta dosegla ona leta, ki splošno veljajo kot nekak mejnik človeške fizične in duševne zmogljivosti.

Ko je dr. Josip Tominšek pred 10 leti (Pl. V. 1934, str. 284) proslavljal 60 letnico Josipa Westra, je ob pregledu življenjskega dela opravičeno podčrtal njegove pisateljske uspehe, ki jih označuje lepota, solidna izbrušenost in vsestranska informativnost njegovih planinskih potopisov. Bogata bera gorskih vzponov, ki jih je Wester izvršil v preteklem desetletju in ki po večini spadajo med napornejše ture (Jalovec, Mangrt, Kočna, Plješevica, Biokovo, Risnjak), mu je dala dovolj snovi, da je o njih napisal celo vrsto (okrog 20) svojih izklesanih, temeljito instruktivnih, stvarno solidnih člankov v Planinskem vestniku, ki ga je štel in ga šteje s ponosom med svoje odlične in zanesljive sotrudnike. Tako je Wester prav za prav v tem zadnjem desetletju izvršil glavni del svojega gorohodniškega in planinsko-literarnega dela, kar je pač najboljšo izpričevalo za njegovo mladostno svežost. Poleg svoje literarne in telesne delavnosti je insp. Wester kazal tudi živo zanimanje za društveno delo SPD in njegove administrativne uspehe in neuspehe. V tem pogledu je on velika izjema med našimi člani; saj je vedno in na vseh občinah zborih društva z besedo in pohvalo delil priznanje društvenim delavcem, ki jim je — to je treba enkrat povedati — njegova dobrotna kritika vedno dobro dela ter jih bodrila k nadaljnjemu delu za naše planinstvo. Kot višek svoje agilnosti pa je Wester pravkar izdal in uredil svoje življenjsko delo v knjigi »Iz domovine in tujine«, ki predstavlja izbor njegovih najboljših planinskih in potopisnih člankov ter s tem jedro in cvet njegovega planinsko-literarnega dela. O knjigi bo na željo pisatelja spregovoril podrobneje strokovnjak-geograf, mi hočemo tu le poudariti svoje veselje in zadoščenje, da se je ta klasik slovenskega planinskega potopisa odločil za izdajo svojih izbranih spisov in s tem obogatil zbirko slovenskih planinskih pisateljev z eno izmed najbolj klenih in reprezentativnih knjig. Vemo, da insp. Westru roji še pre mnogo načrtov po glavi in da nestrpno čaka priložnosti, ki mu bo omogočila izvesti jih in nam nato v dovršeni obliki predočiti svoje vtise, misli in doživljanje. Vemo to in se z vsemi onimi, ki s slastjo čitajo njegove spise, veselimo bodočih užitkov, ki nam jih bo pripravil. Pri tem mu iskreno čestitamo k jubileju, o katerem ne govori mnogo, zavedajoč se svoje polne življenjske sile, telesne in duševno-stvariteljske, ki mu dovoljuje preko bariere sedmih križev, preiti z lahkoto in mladostno prožnostjo na dnevni red — k nadaljnjim telesnim in duševnim činom na polju planinstva.

Profesor Janko Mlakar, priljubljeni in sloviti hudomušni Janko Planinskega vestnika, je za slovensko planinstvo in slovensko planinsko slovstvo pomemben mož. S svojimi šaljivimi, pa v bistvu stvarnimi in resničnimi potopisi je desetletja polnil strani Planinskega vestnika, zabaval čitatelje, a tudi z resno besedo učil, svaril, opominjal in vzgajal odrasle planince in naraščaj. Dasi se je načelno izjavil proti strmi alpinistiki, je vendar sam izvedel celo vrsto tveganih podvigov, ki spadajo nedvomno med »alpinske čine« v smislu moderne alpinistike. Je pri nas najvidnejši zastopnik ekstenzivne turistik, to je one struje ali panoge planincev, ki nenasitno posegajo po vedno novih gorskih področjih, ki jih želja po spoznavanju gorskega sveta žene v vedno nove planinske predele; nasprotje te vrste bi bili intenzivni planinci, ki venomer obdelujejo isto goro ali gorsko skupino, se pa zato kar najbolj temeljito pogloblje v nje bistvo.

Delo in pomen Janko Mlakarja kot planinca in planinskega pisatelja je razčlenil in obširno ocenil dr. Josip Tominšek v Planinskem vestniku leta 1934. (str. 282); njegovemu temeljitemu in strokovnjaškemu poročilu je treba danes dodati še ono, kar je Mlakar ustvaril v zadnjem desetletju. In tega ni malo. V tem desetletju je zbral razstresene ude in izdal v založništvu SPD svoje izbrane planinske spise; za tri debele knjige jih je bilo in še ni to vse, kar je napisal o svojih gorskih romanjih. Te knjige so malone razprodane, zlasti

I. del so ljudje kar razgrabili; treba bo misliti na novo izdajo po vojni. Izdal je obširne »Spomine«, v katerih pripoveduje vesele in resne dogodivščine in izkušnje iz svojega življenja in zlasti iz svojega pedagoškega delovanja. Napisal je (bolj za domačo rabo) celo vrsto dramatskih prizorov in poljudnih iger ter jih sam priredil, zrežiral in pripravil za oder. Vmes pa je predaval o planinah v radiu in po deželi, menda preko 200 krat. Ljudstvo ga hoče slišati, hoče se nasmejati ob dovtipih, ki jih z najresnejšim obrazom pripoveduje Janko Mlakar, hoče se ogreti in navdušiti ob ognju in ljubezni do gora, ki jo izžareva vsaka pisana ali govornjena Mlakarjeva beseda. — Tudi Plan. vestnika v tem razdobju ni zanemaril. Leta 1934. je objavil v našem planinskem glasilu »Pozabljeno čutaro«, razmišljanja o resnici in pesnitvi, o doživetjih in izmišljotinah v svojih spisih. Leta 1935. je napisal posrečeno »Trenažo«, v letu 1936./37. pa so izhajali v Planinskem vestniku njegovi »Spomini in opomini«, za zgodovino slovenskega planinstva in za spoznavanje Mlakarjeve osebnosti in planinske usmerjenosti značilni doneski, ki so mu prinesli malo odgovora in opozicije od strani mlade alpinistične generacije. Ob 65 letnici se je skupno s svojim starostnim vrstnikom in sošolcem, Josipom Westrom, povzpel na Jalovec, kjer je lahko obujal spomine, kako je 37 let poprej prvič zajahal in eno leto nato živahno opisal ta elegantni špič, na katerega sta sedaj skupaj z Westrom v mladostnem zagonu postavila svojih skupnih 130 križev.

Da mu je Rožnik in Šišenski vrh le nezadostno nadomestilo in poprišče za njegovo neokrnjeno planinsko podjetnost, vemo vsi prav tako dobro, kakor nam je znano, da snuje in kuje že številne načrte za povojne ture in gorske vzpone. Zategadelj se nočemo posloviti od Mlakarja ob njegovi 70 letnici niti kot planinci, niti kot čitalci Planinskega vestnika, ker vemo, da bo ob prvi priložnosti, že skozi na pol odprta vrata šinil v višave in nam prinesel od tam svoja vesela poročila, prepletena s sončnim humorjem in ozaljšana z njegovo vedro domišljijo, ki mu jo nekateri morda oponašajo, ki pa spada kot najbolj svojska in osebna prvina k pglavitnim odlikam njegove pripovedne umetnosti.

V tem znamenju: Na mnoga leta!

A. B.

Knjige

Drago Ulaga: **Bele zvezde.** (Slovenčeva knjižnica št. 74.)

Drago Ulaga nam je znan kot športni pisatelj in organizator. Njegovi spisi: Knjiga o športu, Smučarska gimnastika. Crawl-prsno in hrbtno plavanje so priče tega njegovega dela.

Pripovedni prvenec »Bele zvezde« je smučarski roman. Vsebinsko ogrodje te povesti je dokaj preprosto: študent Matevž, kmetiški fant s Pohorja, je zaročen za mestno deklico Majdo; po končanem študiju si namerava ustanoviti svoj dom; ker se pa njegov brat, ki je prevzel doma kmetijo, ponesreči pri sekanju drva v hosti, mora Matevž prevzeti domačijo. Mala intriga mu začasno odtuji dekleta, ki pa kmalu spregleda kleveto in se nanovo oklene Matevža. Sledi poroka, prevzem domačije ter nastanek nove družine, ki ji pomeni višek sreče rojstvo sina, bodočega gospodarja na Andraževini.

To za precej obširno zasnovano povest malone preborno dejanje pa je pretkano z dvema motivoma, ki prinašata življenje in razgibanost v tok dogodka: belo veselje, smučarski šport ter opisi kmetskega življenja, navad, obredov in zdravega dela na lastni gradi.

Smuka je zastopana s treningi na Rožniku, s tekmami v Podutiku, smučarskimi sprehodi na Pohorju (Sv. Lovrene), turami pod Ojstrico, smučarskim tečajem na Pokljuki, drznim spustom z Lipance in končno s skakalnimi tekmami v Planici, kjer srečujemo znana imena »strica«, bratov Birgerja in Sigmunda Ruuda itd. — Domačija, delo na lastni zemlji pa je poleg družine in potomstva prav cilj in namen moža, tako izzveni ta povest, pisana z veliko ljubeznijo do belega športa, ki ga prikazuje v vseh oblikah in odtenkih in je zato zlasti za smučarje primerno in zanimivo čtivo.

Knjigo je ilustriral Marijan de Reggi z dobrim ukusom, zlasti pokrajinske slike se mi zde prav posrečene.

A. B.

Jos. Wester: **Iz domovine in tujine.** Izbrani planinski in popotni spisi. Ljubljana 1944. Založilo in izdalo Slovensko planinsko društvo. Strani 316. 8°. — Te knjige ne moreš prebrati na dušek. Odločil se boš danes za to, jutri za ono poglavje, kakor si se v tistih lepih časih pred vojno namenil to nedeljo na to, naslednjo na drugo turo. Kajti Westru na njegovih planinskih podvigih in potovanjih po domovini in tujini ne slediš le kot opazovalec, temveč imaš med branjem občutek, da sam potuješ z njim: tvoji podkovanci udarjajo skupaj z njegovimi ob planinski grušč, z njim stopaš po strmini, da se skoraj »grizeš v kolena«, z njim vdihavaš čisti planinski zrak in uživaš, čim je dosežen zaželeni cilj, razgled z vrhuncev naših gora... Tako nazorno zna popisati vsako pot, da ti izgrebe iz spomina slike, o katerih si menil, da so že zdavnaj zapadle pozabi: ta ali ona vijuga gorskih poti, ta ali ona previsna skala, šumeča gorska bistrica med smrekami, zelena planinska trata ali osameli viharnik kar zažive pred tvojim duševnim očesom. Tem spisom se pozna, da njih večji del ni nastal šele doma za pisalno mizo, temveč mnogokrat že pri brleči svetilki v planinski koči, ko je v pisateljevem srcu še kipelو tisto globoko veselje nad veličastjem planinske narave, ki o njem poroča na mnogih mestih svoje knjige. Zato so njena najlepša poglavja pač tista, ki dihajo neposredno svežost njegovih planinskih in popotnih doživetij. Mednje bi štel zlasti opis ture »Skuta — Turska gora — Brana — Planjava«, potem vprav klasični »Poset majki Kočni«, ljubko opisani sprehod »V pokrajini ‚kraljeve rože‘« in prijetno čtivo o Menini in Velikem Rogatcu (»V predgorju Savinjskih Alp«). V izvenslovenskem svetu sta našla Mostar z okolico (»Mostar«) in dalmatinsko Biokovo (»Izlet na Biokovo«) v Westru posebno živahnega opisovalca, medtem ko ima Antonu Aškercu posvečeni spominski spis »V Aškercem rojstnem kraju« že literarnozgodovinsko ceno. Z zadovoljstvom pa boš prebiral tudi vse druge spise in opise, n. pr. poročilo o originalni turi »S Triglava peš v Ljubljano«, ki je že svojčas, ko je izšlo v Planinskem vestniku, vzbudilo veliko zanimanja, in opise obiskov Škrlatice, Prisojnika, Mojstrovke, Mangrta, Stola, Košute, Ojstrice, Ojstra ter mnogih razglednih točk v našem nižjem planinskem svetu, ki ga po krivici preveč zanemarjamo. Rad ga boš spremljal tudi na njegovih potovanjih po bosenskih, hrvatskih, nemških in švicarskih gorah in primerjal njegove albanske doživljaje iz let 1917 in 1918 s tegobami naših dni. Ne dvomim, da bo ta in oni teh opisov še našel pot v naše šolske čitanke, ki se pač ne morejo ponašati s preobiljem planinskega čtiva; prav gotovo pa bodo imeli prostor v bodoči slovenski zemljepisni čitanki, ki jo tudi še pogrešamo.

Vsem planincem knjiga morda ne bo pogodu; plezalci n. pr. z njo nikakor ne pridejo na račun. Wester jim ne nasprotuje, saj celo poudarja, da ima »planinstvo v svojem udejstvovanju pač tudi to prednost, da ga vsak lahko izvaja, kakor godi njegovemu temperamentu, da ga vsak doživlja in uživa, kakor se prilega njegovi čudi« (stran 71). Vendar odklanja za svojo osebo vsako rekorderstvo in imenuje samega sebe »plezalskega laika« in »zložnega planince«. To še ne pomeni, da bi se bal naporov — nasprotno, občudovati moramo vztrajnost, s katero je načrtoma in največ že v starejši življenjski dobi obiskal vse naše znamenite alpske vrhunce, saj pravi sam, »da je prehodil vse predele in skoraj vse pomembnejše vrhove, kar jih lahko vidi(š) z Ljubljanskega gradu«; in teh ni malo. Pravi planinec pa mu je »le tisti turist, ki se z neko pobožnostjo v srcu povzpne na visoki vrh in se s prav tako hvaležnostjo v srcu od njega poslavlja« (str. 9). Najraje hodi po planinah samotež, da ga, ker je »razmišljive in molčljive narave« nihče ne moti v mislih in motrenju; pri odpočitku in na cilju pa mu je zopet družba in razgovor ljub« (str. 19 in drugod). Zelo rad se pogovarja s kmečkim človekom, saj izve od njega mnogo zanimivega. Tako zabeleži tudi marsikatero narodopisno zanimivost, n. pr. gorjuške čedre, mlin na veter na Koprivniku, kuho malinovca na Javorju, samotne kmetije na Rogatcu, romanja na Kum, a tudi to in ono posebnost iz Hercegovine, Švice in Albanije. Posebno so mu pri srcu krajevna imena, ki jim skuša dognati prvotne in pravilne oblike. Tako izvemo, da so Tursko goro nekdanj splošno imenovali Kotlo, prav kakor se Kamniško sedlo po domače, torej pravilno imenuje Jermanova vrata; da je prvotno ime Planjave »Baba«, medtem ko so Robanov kot prej imenovali »Robanj kot«; obširneje govori o imenu Savinjskih Alp in Kamniških planin; popravlja Polhograjske Dolomite v Pograjske; ugotavlja na Rakitniški

planoti pravilni imeni Šop in Brinovec in navaja imena vrhov nad Iškim Vintgarjem; odloči se za ime Ščavnice namesto Višavnic in graja napačno pisavo Podvolovjek namesto pravilne Podvolovljek; pritrjuje H. Tumi, da je pravilno ime Škrlatica, ne Suhí plaz; razpravlja o imenih Obir in Ojstre in nas pouči, da je nemško ime Tüffer za Laško nastalo iz imena sosednje vasi Debro. Popraviti pa bo najbrž treba razlago; da bi bil Privatkogel pod Mangrtom »Prihod«; tu imamo namreč podobno kakor drugod po Julijskih Alpah, n. pr. tudi v Planici, opravka s privodom za drobnico k vodi (prim. R. Ložarjevo »Narodopisje« I., Ljubljana 1944, str. 165/66). Napačna je tudi oblika Kopja za karavanški vrh Kopje nad Ratečami.

Iz svojih bogatihkušenj daje pisatelj planincem marsikak koristen nasvet. Na mnogih mestih se izraža proti uživanju alkohola v gorah in slavi hladno studenčnico kot najboljšo pijačo, kislomleko s črnim kruhom pa kot najboljšo jed. Turiste, ki le čakajo na priložnost, »da se vdajo gostilniškemu uživanju in popivanju,« imenuje z vso pravico »planinuhe« (str. 70). Tudi glede planinske opreme in obutve nam ve svetovati; tako priporoča n. pr. namesto volnenih nogavic voljne platnene obujke ali onučje. »Današnji pešec, ki jih več ne pozna niti po imenu, ne ve, kako prijetno se počuti noga v takem rahlem, dobro povitem ovoju« (str. 29). Wester sam ni fotograf, vendar mu je tega žal in ugotavlja, da sodi k opremi sodobnega turista tudi fotografska kamera« (str. 226). Zanimiv je tudi njegov predlog za enoten planinski pozdrav (str. 84).

Westrov jezik je izviren in lep ter uvaja celo nekatere nove besede, ki jih prinaša knjiga ob koncu v posebnem seznamu.

Oprema knjige je zelo lepa; založnik jo je okrasil z 19 posnetki najboljših planinskih fotografov, le eno podobo je narisal po fotografiji Janez Trpin (Berat s Tomorom). Pisateljeva pota po Albaniji je v lični kartici označil V. Finžgar. Knjigi je priložena tudi avtorjeva slika. Hvaležni za užitek, ki ga nam je pripravil s svojo zbirko, želimo njemu in nam, da bi kmalu napočil čas, ko ne bo več treba obujati planinskih spominov na veleturi »Kredarica« — Šišenski vrh — Večna pot, ki jo priporoča Ljubljčanom z vprav bridko-trpkim humorjem, temveč da bi se mogel zopet povzpeti na pravo Kredarico in z nje na Triglav. Zle slutnje, da je bil l. 1940. morda zadnjič na Triglavu, naj bi se ne uresničile: slovenskim planincem dolguje še razpravo o tem, kako je bilo »Zopet na Triglavu«.

V. Bohinec.

Dr. Rajko Ložar: **Narodopisje Slovencev. I. del.** Založba »Klas« (Fran Žužek) je kot prvo knjigo svoje znanstvene knjižnice izdala pod zgornjim naslovom prvi del slovenskega priročnika za etnografijo. V uvodu knjige poudarja urednik te obširne in važne publikacije, da spada med poglavitne naloge narodopisja Slovencev prikaz naše celotne ljudske kulture, hkrati pa naj bo tudi uvod v etnografijo sploh. Kot taka bo služila šolniku in dijaku in bo dajala vpogled v vrednote, ki jih ustvarja ljudstvo in ki so neobhodno potrebna podlaga visokega narodnega življenja. Nato sledijo članki posameznih piscev, ki so si delo razdelili tako, da je uvod v pojem narodopisja, njega bistvo, naloge in pomen napisal dr. R. Ložar; zgodovinski pregled slovenskega narodopisja je podal France Kotnik, ki v časovnem razporedju navaja imena dosedanjih delavcev na tem področju in našteva njih spise; nato piše dr. Ložar o naseljih in zemljišču, o našem kmetskem domu in kmetski hiši, o pridobivanju hrane in gospodarstvu in o ljudski hrani. Tako je prireditelj publikacije napisal skoraj 2/3 celega I. dela. Dr. Sergij Vilfan je očrtal slovensko pravno narodopisje, ki obsega poročilo o nastanku ljudskega prava ter obravnava slovensko ljudsko pravo in pravne običaje, pravne spomine v ljudskem izročilu in imenih ter pravne starine. V sklepnem poglavju obdeluje dr. Boris Orel slovenske ljudske običaje ob treh mejnikih v človeškem življenju (ob porodu in krstu, ženitovanju ter smrti in pogrebu) in ljudske običaje ob štirih letnih časih. To bi bila prav na kratko, samo po naslovih poglavij podana vsebina te zajetne, 350 strani obsegajoče knjige, ki je bogato ilustriрана s stotinami dragocenih fotografij in risb. Hvaležni moramo biti uredniku te prve slovenske etnografske učne knjige ali narodopisnega priročnika, ki zajema vse panoge naše ljudske kulture, da je v teh časih, ki zaradi omejitve gibanja znatno ovirajo, da ne rečemo onemo-

gočajo zbiranje gradiva za taka dela, s pomočjo odličnih strokovnjakov in sodelavcev zamislil in dovršil to temeljno slovensko narodopisno delo, ki smo ga bili tako zelo potrebni.

Strokovno sodbo o tem delu bodo napisali poklicani strokovnjaki, naša naloga in dolžnost pa je, da planinske kroge z vsem poudarkom opozorimo na to osnovno publikacijo, ki nas seznanja s sistematskim študijem naše ljudske kulture. Pri tem naj podčrtamo, da zlasti tudi resnim in prizadevnim planincem, ki ne hodijo po planinah z zavezanimi očmi, velja poziv urednika v uvodu knjige, da hoče ta publikacija poleg drugih nalog še buditi k nabiranju našega narodopisnega gradiva, k sistematičnemu raziskavanju in ponovnemu študiju našega starejšega slovstva po vidikih, ki jih zastopa ta pregled. Planinci, ki pridejo na svojih izletih pogosto do najbolj skritih in oddaljenih naših selišč, kjer se često skrivajo še nepoznani za naše narodopisje važni predmeti ter prihajajo v stik z našim narodom v krajih, kjer še ni preveč prepleškan z mestnimi razvadami in običaji, so v veliki meri poklicani, da zbirajo to narodopisno gradivo, zapisujejo narodne pesmi, običaje itd. in tako po svojih močeh prispevajo k popolnemu spoznanju in odkritju bogatih zakladov naše narodne kulture. Ta knjiga pa naj jim nudi za to delo pobudo in vse osnove.

A. B.

Dr. Rudolf Marn: **Lovski doživljaji in spomini.** Samozaložba. Planinci in lovci se sedaj, ko so jim planine in lovska področja bolj ali manj nedostopna, radi poglobljajo v spomine. Zlasti starejši člani in pa tisti, ki čutijo v sebi pisateljsko žilico, si radi ustvarjajo neko nadomestilo za neposredno doživljanje prirode z zbiranjem in objavljanjem svojih doživljanjev, uživajoč v minulih lepotah in spominih in nudeč po gozdih in planinah hrepenčim planinskim in lovskim tovarišem neko nadomestilo za neposredna doživetja. Tako je tudi dr. Rudolf Marn, ki čitalec »Lovca« ni neznan pisatelj, iztresel iz svoje lovske torbe 29 črtic in spominskih spisov, ki v preprosti besedi in lahnem humorju pripovedujejo o gozdovih in gorah, o njih lepotah, o lovskih doživljajih in skrivnostih narave, zlasti njene favne. Kakor pisec sam poudarja, so zgodbe skromne, ker so vse resnične in imajo osebno noto. V resnici zasledimo v knjigi celo vrsto znanih lovskih osebnosti, ki jih po imenih in opisih tudi slab poznavalec zelene družine kmalu spozna, ugane in zato z zanimanjem sledi opisu dogodkov, v katerih pripada znatna vloga lovski nagajivosti, šali in prešernosti. Knjiga je posvečena spominu treh izmed teh tovarišev. Svoj lovski konfiteor je pisatelj povedal v črtici »Moj prvi gams«, kjer poudarja, da ni strasten lovec zaradi divjadi, ampak le zaradi narave in »kolikor je strasten za lov, je le kot ljubitelj narave«. — Da je temu res tako, pričajo lepi, včasih kar zaneseni opisi prirodnih lepot v visokih gorskih loviščih Julijcev in Karavank, v redko opisovanih, a čudovitih Kočevskih gozdovih in idiličnih holmih in šumah Polhograjskih Dolomitov. In tako radi sledimo spretnemu pripovedovanju dr. Marna o lovu na črnega gamsa, na črnega rogača, na divje prašiče, na osmeraka, na divjega petelina, ruševca, o lovu na visoki preži, na klic, zalez itd. Vmes se resno zamislimo ob zgodbi »Dekleta iz Amerike« in se zabavamo ob smešnosti in nedostojnostih v lovskem življenju, zgodbi o štirih Viktorjih ali izpitnih vprašanjih lovskih vajencev in lovskemu krstu, ob veseli zgodbi o zajcu na magistratu in ugotavljamo ob verzih »Viktorju v spominsko knjigo«, da pisatelj tudi zakobali Pegaza, če tako nanese prilika in potreba.

Tako je dr. Marn v teh svojih spominih zbral za vsakega nekaj: za lovca čisto lovske zgodbe in celo tehnična navodila za razne vrste lova, za ljubitelje naravnih lepot mične opise gozdov in gora, noči in juter v prirodi in kopo anekdot in dogodivščin za smeh in kratek čas. Končno pa je z vso toplino in iskrenostjo postavil v njih lep spomenik svojim lovskim tovarišem, ki so pre-zgodaj odšli v večna lovišča.

A. B.

Dr. Julius Kugy: **Iz preteklih časov (Aus vergangener Zeit.)** Založba Leykam, Graz. Ta zadnja Kugyjeva knjiga, ki jo je pisatelj dokončal l. 1942., a ni več doživel njenega izida, je zbirka 34 malih zgodb, anekdot, povesti in esejev (če jih smemo tako imenovati), v katerih dr. Kugy obuja spomine na razne mične dogodke iz svojega planinskega in neplaninskega življenja, kramlja

o svojih planinskih prijateljih in vodnikih, posveča nekaj besed tudi svojim nasprotnikom in kritikom ter mnogo pripoveduje o muziki, botaniki in seveda o gorah, o motivih torej, ki stalno prepletajo tudi vsa ostala njegova dela. Zdi se, da dr. Kugy paberkuje po požeti njivi svojega literarnega dela in pobira klase, ki jih je spregledal ali zanemaril v prejšnjih spisih. Kajti mnoge znane osebe iz »Življenja planinca« se vračajo in znova razgrinjajo v izpopolnjeni ali bolj dognani obliki svoje življenjske zgodbe pred nami: Anton Tožbar nam pripoveduje o svoji strašni borbi z medvedom, zasanjani Karabidl se pojavlja raztresen in zamišljen, ter ponovno ob sumljivem žganju doživlja ono mrzlo noč v Križki steni, Peternelec išče in odkriva vsepovsod svoje »kapele« in Bobek, ki nemara edini od starih Kugyjevih vodnikov še živi v Kranjski gori, se razkazuje kot čudodelec, ki liki močerad poseda nad žerjavico. Postave znamenitih alpinistov klasične dobe kot dr. Otto Zsigmondy, dr. Emil Zsigmondy, Vittorio Sella — slavni fotograf, Ludwig Purtscheller in drugi se pojavljajo v teh črticah in pripovedujejo o svojih vzponih in doživetjih resna in smešna poglavja. Knjiga je posvečena prijatelju dr. Kugyja, Albertu Bois de Chesnu, lovskemu zakupniku v Trenti, ustvaritelju botaničnega vrta »Juliana«. Ta alpinet je z vprav strokovnjaško natančnostjo popisan v tej knjigi, okrašeni s številnimi fotografskimi posnetki redkih in redko lepih rastlin julijskoalpske flore, ki je v celoti zajeta v trentskem gorskem vrtu »Juliana«. Poglavje o pesniku dr. Rudolфу Baumbachu v tej pisani vrsti ni več priložnosten spis, temveč je resen, temeljit in obširen literarno-zgodovinski prispevek o življenju pesnika Zlatoroga v Trstu in njegovem tamkajšnjem družabnem, literarnem in planinskem udeleževanju. Tudi s kritiki obračunava dr. Kugy v tej zbirki na oni plemeniti, ljubeznivi in prizanesljivi način, ki je bil živ dan značilen zanj. Na koncu knjige je postavil dve kritiki svojih del, ki ste ga, kakor pravi, neskončno osrečili. Je to duhovita in temeljita Kalteneggerjeva ocena obširnega dela »V božanskem smehljaju Monte Rose« ter odlično poročilo dr. Hansa Hofmanna iz Draždan o Kugyjevi prvi knjigi »Iz življenja planinca«, v kateri je kritik podčrtal tri vrline in posebnosti te knjige: »dobrotljivost pisatelja, ki ga diči najjasnejša čistota duha, duše in srca, človeka, ki je plemenit, skromen, resnicoljuben, moder, čustven, pobožen, pa moški, pokončen in močan; Narava, živa in povsod pričujoča v veliki celoti in najmanjšem drobcu: zajeta v vsej pestrosti z vsem navdušenjem, s popolno predanostjo in spretnostjo. Vse, kar so gore, kar gore dajejo, je tu doživljeno in popisano v enem velikem harmoničnem življenjskem poročilu. Jezik je najzlahtnejšega kova. Nikjer papirnata, povsod živa beseda, bodisi pri opisu gorskega pohoda, slikanju rastline ali pri tolmačenju občutka ali razpoloženja, pri zahvalah prijateljem in pomočnikom v življenju ali pri lastnih, najosebnejših izpovedih, je ta jezik svetel, topel in pristen. Vse slike prispodob so resnično predstavljive, so nazorne. Nobena beseda, noben stavek ni brez pomena. V vsem delujejo prvine njegovega življenja: delo, glasba, gore«. Taka ocena je seveda godila Kugyju, ki se je kljub vsej skromnosti vedno ponosno zavedal trajnih vrednot svojih spisov.

Vse je mozaično pestre zgodbe in dogodki, doživljaji, spominski drobci, kritike in vsa pisana šara, ki jo je Kugy zbral v tej knjigi, imajo po eno skupno ozadje, en temeljni ton, na katerega je ubrano vse Kugyjevo delo: gore, njih lepota, njih nemiinljiva privlačnost. Nostalgija moža, ki jih je 30 let užival iz polne duše in jih nato 30 let gledal v neutrušenem hrepenenju, se je izživljala v vseh številnih knjigah tega pisatelja in tudi v tej poslednji zbirki, kjer se Kugy ogreva zlasti tudi ob svoji mladostni ljubezni do gorskih cvetic, ki jih je v številnih slikah razsul po vsej knjigi. Škoda, da je papir pač vojnim razmeram primerno skromnejši in zato odlični posnetki Alberta Bois de Chesna, Fritza Rennerja in drugih ne učinkujejo tako, kot bi utegnili pri reprodukciji na finem krednem papirju.

Ljubeznivo in tiho, kot je hodil skozi življenje, se je dr. Kugy s to knjigo poslovil od nas. Iz svoje popotne košare je pobral peščico pestrih drobcev in jih nasul pred nas. Marsikateri svetel biser je med njimi, ki nam razveseli dušo in srce.

In na koncu, kot bi slutil da gre za slovo: »Mislite name in imejte me radi«. Bomo, dr. Kugy.

A. B.

Dr. France Ogrin: Tam dol po Dolenjskem. Samozaložba. Prikaz Dolenjske v besedi in pesmi imenuje pisatelj to knjigo, ki naj bi bila nekako Dolenjsko berilo ali čitanka, v kateri bi bile združene po raznih knjigah, pesniških zbirkah in drugod raztresene zemljepisne in geološke posebnosti, pokrajinske lepote in značilnosti tega predela naše domovine. Zlasti pa hoče dr. Ogrin prikazati, koliko in kako so te lepote in posebnosti Dolenjske odjeknile v slovenski pesmi. S tega vidika razčlenjuje Dolenjsko v geografskem pogledu, navaja gorske skupine, opisuje vinske gorice, doline, polja, dolenjske kraje, vodovje in končno ljudstvo v njega bitju in žitju, vedno naslanjajoč se na umetno in narodno pesem. Obširneje kot ostale predele skuša zajeti v svoj oris Belo Krajino, ki ji posveča tri poglavja, v katerih podaja poleg pokrajinskega opisa deželice še podatke o njeni svojstveni kulturi in domoredne pesmi belokrajinskih pesnikov — rojakov. Na koncu je dodal avtor še nekaj podatkov iz najbolj razgibanih razdobij dolenjske zgodovine; to je izza pohoda Hunov skozi Kranjsko ter poglavja o turških vojskah in kmetskih uporih. Knjiga ima poleg citatov iz narodne in umetne pesmi tudi precej slik, deloma že starejših, znanih klišejev, deloma na boljšem papirju odtisnjenih barvastih posnetkov ljudi, krajev in narodnih plesov novejšega datuma. Od znanih fotografov so prispevali svoja dela Kornič, Smolej, Noč. Zdi se, da si je postavil pisatelj preširok okvir, in da je hotel zajeti v tem, razmeroma majhnem delu (96 strani) prerazlična področja. Od tod nujna fragmentarnost posameznih poglavij in vtis, da gre bolj za nekakšno tujkoprometno propagandno čitanko kakor za sistematičen in izčrpen prikaz Dolenjske v enem ali drugem pogledu. A. B.

Pavel Kunaver: Skozi led in sneg. Povest za mladino. Nova založba. To je zgodba slovenskega kmetskega dečka Joška Hribarja, ki je zaradi očetove zapravljenosti izgubil dom in odšel v svet za kruhom, da preživi mater in sestro. Stric Janez, pristaniški delavec v Trstu, mu preskrbi mesto mornarskega vajenca in tako se začne doživljajev in pustolovščin polna pot mladega mornarja po svetu, pot, ki ga vodi v Neapel, v Španijo, skozi silne viharje na Atlantiku v London in končno v Amsterdam, kjer Joško in njega stric pogumno zadržita nekega tatu, ki je njenemu kapitanu hotel odnesti dragocene ladijske instrumente, zato pa pridobita vstop v kapitanovo družino, ki jima omogoči udeležbo pri znanstveni ekspediciji kapitanovega sina Erika na Grönlandijo. Dramatični dogodki tega potovanja, kjer mladi mornar doživi strašne viharje, borbo z ledenimi gorami, brodom in končno nevarno in neskončno naporno pot preko ledenih puščav Grönlandije do morja in do rešitve, so vsebina druge polovice knjige. Kunaver je glavna poglavja svoje knjige naslonil na Nansenov popis poti preko Grönlandije. Knjiga je zanimivo, napeto pisana in je primerno zdravo čtivo zlasti za dečke 10 do 15 let, ki zahtevajo zgodbe, polne dejanj, junaštva, pustolovščin in borb. Pisatelj je hotel podčrtati tiste domoljubne misli, ki jih je Joško napisal v svojem dopisu materi: str. 140: »Četudi je po svetu lepo, tako lepo pa ni nikjer kakor pri nas, kjer so travniki vse bolj zeleni, polja vse bolj zlata in gore mnogo bolj modre kakor kjerkoli na svetu. In tam doli se more iz zemlje dobiti tudi dovolj vsega dobrega, če človek dela tako pridno, kakor mora garati v tujini in kakor sem se trudil jaz, odkar sem zdoma.«

Knjigo je ilustriral Pregelj Marij z lepimi perorisbami.

A. B.

Jože Tomažič: Botra Vila. Bajka. Slike narisal Jože Beranek. Samozaložba. Nova slikanica Botra Vila, pri kateri je opravil Tomažič pripovedno, a Beranek slikarsko delo, je v obojem pogledu posrečena stvaritev in lep prispevek k naši mladinski književnosti. Je to zgodba o pastirju, sinu kravarice in pohorskega drvarja, ki mu je kljub varstvu belih vil divji lovec uničil očeta. Sinčku je botrovala bela vila in ga rešila iz mnogih nezgod, ki so mu pretile v življenju. Da reši v kačo zakleto mater divjega lovca, ki se sam pokori zato, ker je streljal v razpelo, se pastirček udinja zakladniku in mu pomaga devet dni kovati cekine. S tem trdim delom res reši zakleto kačo, a sam se pri tem izgara, izgubi vso mladost in se kot izčrpan starec z zakladom zlatnikov vrne med ljudi. Na očetovem grobu najde pastir svoj večni pokoj. — Tomažič baja spretno in zanimivo, zgodba se mu odvija naravno in je vsa po-barvana z lokalnim pohorskim koloritom. Krajevno je pisatelj namestil bajko

v podtrikraljevske planine, v vas Htinje in okoliške gozdove, vpletel v človeško snovanje bele vile, divjega lovca, zakladnika in škopnika ter ustvaril pravljíčno zgodbo z napetim dejanjem, ki bo razveselila mladino in ki jo odrasli z užitkom čita. Jasne, nazorne slike je prispeval že običajni sodelavec Tomažičev, Jože Beranek, ki kaže mnogo smisla za živetje v pravljíčno snov in z živo domišljijo ponazarja romantične prizore ter jih prestavlja v znano pohorsko pokrajino. A. B.

Mirko Kunčič: Triglavske pravljíce. Založila Učiteljska tiskarna. Pod imenom Količkov striček poznani mladinski pisatelj Mirko Kunčič ima zaslužen sloves v tej panogi slovenskega slovstva. Njegove drobne mladinske povesti, šale, bajke in pravljíce so že svojčas, ko so izhajale v »Slovenec«, vzbujale pozornost in njegovi pismeni razgovori z mladino so spadali med one predele tega časopisa, ki jih je decá čítala z živim zanimanjem.

Triglavske pravljíce so izšle v treh zvezkih; prvi leta 1940., drugi in tretji leta 1944. V prvi knjižici je objavil pisatelj daljšo mladinsko povest »Dovški zmaj«, v kateri pripoveduje o čudovitih doživljajih pastirčka Gregca, ki ga je puščavnik Sabljica opremil z mečem in ga naučil sukati ga in ki v družbi ovčarja Rovarja užene medveda in zmaja in reši zakleto deklíco. — Drugi zvezek je posvečen Dovjemu in okolici, tudi zgodbe o Bedancu, o Vešči, zakleti mački, prikazni na Mežaklji se vrše v neposredni bližini te vasi. Pisatelj je — kakor pravi v uvodu — »svoj pisani nabirek, v katerem pride do izraza bogastvo ljudske poezije in ljudske modrosti, značilnost krajevne govornice, povezanost narode z ljudmi in deloma tudi slovenski značaj Julijskih Alp in Karavank, obdelal po svoje in združil v celoto — mladim in starim v zabavo in pouk.« Tretji zvezek Triglavskih pravljíc vsebuje potopisne utrinke in spomine pod naslovom »Skrivnost Blaščeve jame«. To so pripovedovanja in modrovanja vaškega vseznalca Vrščevega Fronca, ki je prava zakladnica imen, zgodb, pravljíc, povesti in spominov. V njegovi družbi potuje pisatelj po gorenjski zemlji mimo Malega Triglava v Zakotje, mimo Babjega zoba na Ravne, okrog Grajščice, posluša in zapisuje imena, besede in povesti Vrščevega Fronca in beleži »vmesne zgodbe« o kačah, zakladih, divjih možeh, duhovih, belih ženah, zlodejih in drugih pravljíčnih bitjih.

Poleg zanimive, iz večine nove pravljíčne snovi, originalnega miljeja in ljudi, ki jih Kunčič s posrečeno roko uvaja v naše mladinsko slovstvo, daje sočen, pristen in bogat jezik poseben čar njegovemu bajaranju. Njegov besedni zaklad je naroden, novi izrazi in besede, ki jih Kunčič prinaša, so prava obogatitev našega besedišča. Slast in užitek je čítati tako slovenščino; zato so Triglavske pravljíce tudi za odrasle ljudi, ki ljubijo lep jezik, prava zakladnica in vir za obogatitev in osvežitev lastne besedne zaloge. »Peropraski in tintomazi« pa bodo imeli nad temi pravljícami svoje posebno veselje; kajti to, kar Kunčič piše, je res leposlovje v prvotnem pomenu te besede.

»Zbirka bo dosegla svoj namen, če bo mladina znala luščiti kléna zrna iz nje, če si bo ob njej bistrila duha, plemenitila srca in klesala narodno zavest.« Tako pravi Kunčič in mi podpisujemo to z obema rokama. A. B.

Janez Gregorin: Blagoslov gora. Zbrano delo. Sedaj, ko leži Gregorinovo zbrano delo (ki ga je izdalo SPD, uredil Boris Režek, opremil arh. Tone Bitenc in z originalnimi perorisbami okrasil Vlad. Pengov) v čedni obliki pred nami, lahko izmerimo duševni profil tega strastnega Slovenca in alpinista in ocenimo izgubo, ki nam jo je prizadela njegova prezgodnja smrt.

»Potreba po gorniškem slovstvu, ki bi plemenitilo duha in srce, postaja vsak dan večja. Treba jo bo na vsak način utešiti.« Tako je napisal Gregorin sam — in pristopil k delu. Gregorin je bil nadarjen pisatelj, zaradi prekratke dobe, ki mu je bila odmerjena, pa ni mogel dovršiti svojega poslanstva, ni mogel in ni utegnil napisati svojega velikega teksta, ki ga je pripravljaval. Tako nam je ostalo tu, kar je naslovil z vseh vetrov in nam v lepo celoto povezal ter z globoko zajetim uvodnim poglavjem obogatil in izpopolnil Boris Režek, ki na koncu sam ugotavlja, da je v knjiži zbrana vsa gorniška žetev Janeza Gregorina.

In ta žetev predstavlja nedvomno kvalificirane spise, med katerimi so njegove novele — najboljše. Meni n. pr. je od vseh Gregorinovih gorskih novel

najbolj všeč povest Trije ljudje v snegu, ki je bila napisana leta 1931. in izšla v »Žaru«. Komaj devetnajstletni Gregorin je tu že pisateljsko popolnoma dozorel njegov slog in njegova misel sta že tu dognana do one popolnosti, ki jo zorel, njegov zadnji spisi; tu je vsa ona preprostost, jasnost stavka in misli, ono lahko, naravno tekoče pripovedovanje, ki se prijetno izmenjuje s psihološkimi razmotrivanji — lastnosti, ki predstavljajo glavne odlike Gregorinovega peresa.

V treh panogah ali literarnih zvrsteh se izživlja pisateljska delavnost Gregorinova. Tu imamo predvsem planinsko novelo, kratko povest, ki obravnava dogodek iz planinskega življenja, težko pležo, nevihte, borbo s kruto naravo in gorsko gmoto, skratka ono polje, ki se mu najbolj prilaga in kjer je danes gotovo neprekošen mojster (Trije ljudje v megli [1931/32], Pozno neurje [1930/31], Smrt [1930/31], Pot v meglo [1940] in končno Čelešnik [1941], zadnje njegovo večje delo). — V drugo panogo njegove pisateljske dejavnosti bi prišteval drobne prizore iz narave, slikanje razpoloženj v zvezi z letnimi obdobji, kratke sestavke o bežnih vtisih, doživljajih, mislih, opazovanjih (September, Oktober, November, Zima, Božič, List iz dnevnika, Pomlad, Megla, Gorsko poletje, Zimsko sonce). To so iz večine v naglici napisane, često nedodelane, a vedno z zanimivimi mislimi, toplimi, svojskimi občutki prepletene drobnarije, izrezi iz naravnih prizorov, prepleteni s filozofskimi razmišljanji. — In končno: esej, študija, razprava, razglabljanja o gori in nje usodni vlogi v človeškem življenju, o alpinizmu in alpinistiki, o razlikah med njima, o raznih vrstah alpinizma (Blagoslov gora, Razgledi, Gore s temne strani). Gregorin je mnogo tuhtal o temeljnih vprašanih alpinizma, o zagonetni sili, ki nas vleče v planine, o bistvu gornišva, o vprašanju, kateri je pravi, najvišji, najgloblji, najpristnejši odnos do gora. Svoja dognanja o teh vprašanih je strnil v naslednje stavke: »Če v borbi ne bi bilo slasti in v zmagi ne radosti, bi mišice ohlapele in noži zarjaveli. V vsakem idealistu tli na dnu duše iskra pustolovstva. — Človeku se hoče zmeraj dalje, zmerom globlje, zmerom više; v take kraje, kjer so bile pokrajine ohranile svojo prvotno podobo. — Posameznikom pa moderni, urejeni in zavarovani način življenja ni všeč. Hoče se jim prvotne nevarnosti in prvotnih zahtev, ki jih je bila stavljala nekda v sivih časih na človeka borba za obstanek; nevarnost hočejo in prilike, da bi predramili silo, ki dremlje in hira v njih.«

In kakšni so učinki alpinizma? »Ljudstva, ki so pošiljala svoje najboljše v boj s skalo, s snegom in ledom in z vsemi besmi prirodnih sil, so uvidela, da je gornišvo študij samega sebe in spoznavanje lastnih moči. Gornišvo odvrta mladino od samoljublja, vzgaja pogum, vadi v premagovanju, v skromnosti in odpornosti, v dojemalni hitrosti, v spretnosti in gibčnosti. Krepi voljo, utrjuje prisotnost duha in daje smisel za lepoto, zavest dolžnosti in viteškega tovarištva. S tem opravlja veliko, pomembno kulturno in vzgojno delo. Resni alpinisti ne hrepene po priznanju in odlikah. Gre jim za alpinizem volje, ne pa za alpinizem učinkov.«

To so bile glavne teme in poglobitna gibal Gregorinovega planinskega življenja in pisateljevanja. Bil je neugnan dinamik kot človek, kot planinec, kot literat. Umetniška duša, a ne mehka, ampak trda kot skala, ki jih je tako pogosto in tako rada prijemala njegova roka. Njegovo pisateljsko delo označuje izreden dar opazovanja, izklesan slog. V njegovi osebi se družita globoka ljubezen do gora, stremenje po alpinskem činu in hkrati globoko nagnjenje do filozofije, razglabljanja, razmišljanja, refleksije. Tretja prvina njegovega bistva pa je muzikalnost; kaže se v ritmu njegovega jezika in tenkem posluhu za melodični zvok in gladkost stavka. Gregorin je samozavesten, ponosen borec za alpinistične cilje svoje generacije. Sila, s katero posega ta borbena natura v razmah alpinizma, žari in kipi tudi v njegovih spisih.

S knjigo Gregorinovih zbranih del je Slovensko planinsko društvo lepo proslavilo svojo petdesetletnico. Dalo je za Jos. Westrom, vodilnim zastopnikom starejše generacije (Gregorin bi dejal: pisateljem estetsko hedonske struje) besedo najpomembnejšemu in najspodobnejšemu glasniku modernega, plezalnega alpinizma, Janezu Gregorinu. Tako nam je v dveh zaporednih knjigah predočilo dva bistveno različna tipa gorohodcev in dalo svojim članom priliko za primerjanje, razsojanje in — odločitev. Obe struji, pasivno uživajočo in aktivno borbena, družji ena velika vez: neomajna predanost goram. S tega zrelišča bosta obe struji z enako slastjo čitali in uživali — Blagoslov gora. A. B.

*Tovarna bonbonov,
čokolade in peciva*

R. & S. HRIBAR

**KNJIGOTISK
BAKROTISK
KAMENOTISK
OFFSETTISK
KLIŠARNA**

Točna postrežba
Umerjene cene

LJUDSKA TISKARNA

LJUBLJANA, KOPITARJEVA ULICA 6

dobavlja v okusni opremi knjige, brošure, cenike, jedilne liste, etikete, razglednice, dopisnice, diplome, letake, plakate, tiskovine za tujsko propagando, za poslovno reklamo, za urade, trgovino in obrt ter vse druge tiskovine, eno- in večbarvne. — Izdeluje tudi vse za ilustriranje tiskovin potrebne osnutke, risbe, predloge, kakor tudi raznovrstne klišeje

M. Stojan

specijalna trgovina z usnj. galanterijo, kovčegi, tornistre, torbice

LJUBLJANA • PALAČA SLAVIJA

DEŽNIKI

• NA MALO
NA VELIKO

L. MIKUŽ

Ljubljana, Mestni trg 15

Telefon 22-82

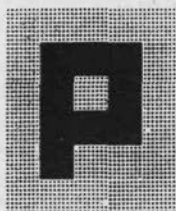
Ustanovljeno leta 1889

DROGERIJA

GREGORIČ

LJUBLJANA — PREŠERNOVA ULICA 5

OTNIK

IN DRUG

LASTNIK J. MARINKO

Parna destilacija
esenc, eteričnih
proizvodov,
arom, likerjev
in žganja.
Sadni soki
in marmelade

LJUBLJANA, METELKOVA ULICA 13

Telefon 21-10 — Račun Poštne hranilnice števil. 16.710

M o d n o b l a g o

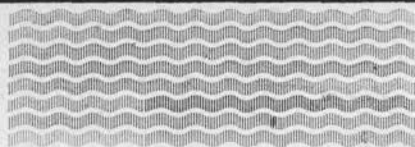
čevljarске, krojaške

potrebščine, kosmetika

i n g a l a n t e r i j a

Josip Petelinc

Ljubljana, Sv. Petra nasip števil. 7

VLAGAЈTE VAŠE PRIHRANKE

V

MESTNO HRANILNICO LJUBLJANSKO

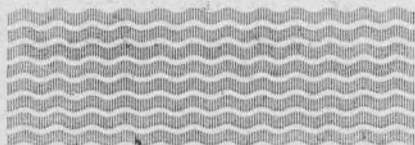
PUPILARNO VARNA

SODNO DEPOZITNI ODDELEK,
HRANILNIKI, TEKOČI RAČUNI

ZA VSE VLOGE IN OBVEZE
HRANILNICE JAMČI

MESTNA

OBČINA LJUBLJANSKA

DELNIŠKA DRUŽBA PIVOVARNE

UNION

LJUBLJANA

PIVO — ŠPIRIT — PEKOVSKI KVAS

MANUFAKTURNA TRGOVINA

Fabiani & Jurjovec

LJUBLJANA — STRITARJEVA ULICA 5

UČITELJSKA TISKARNA d. d.
LJUBLJANA

priporoča svojo tiskarno, knjigarno, trgovino
s pisarniškimi potrebščinami in knjigoveznico

Najprimernejša okrepčila

na izletih nudi
veležganjarna
in tvornica ruma
in likerja

E. JERAS

IN DRUG

Ljubljana, Dunajska 33

TELEFON 46-95

Priporoča se gostilna

»PRI LOVCU«

LJUBLJANA

Rimska cesta št. 24
vhod Bleiweisova 2

ZAJC JOŠKO

MANUFAKTURNA
TRGOVINA

LJUBLJANA

NABREŽJE 20. SEPTEMBRA ŠT. 2
POLEG TROMOSTOVJA

K. PEČENKO

TRGOVINA Z USNJEM IN
ČEVLJARSKIMI POTREBŠČINAMI
VELIKA IZBIRA VSEH VRST
OKOVJA ZA SMUČARSKÉ
ČEVLJE IN GOZARJE

LJUBLJANA

SV. PETRA CESTA 41 — TELEFON 39-22

Poštni čekovni račun
v Ljubljani št. 10.534

Narodna tiskarna d. d.

izvršuje različne moderne tiskovine
okusno, solidno in po zmernih cenah

Ljubljana, Puccinijeva 5, tel. 31-22—31-27

M o d n o b l a g o

čevljarske, krojaške

potrebščine, kosmetika

in galanterija

Josip Petelinc

Ljubljana, Sv. Petra nasip šte. 7

KNJIGOTISK
BAKROTISK
KAMENOTISK
OFFSETTISK
KLIŠARNA

TOČNA POSTREŽBA
UMERJENE CENE

LJUDSKA TISKARNA

LJUBLJANA, KOPITARJEVA ULICA 6

dobavi v okusni opremi knjige, brošure, cenike, jedilne liste, etikete, razglednice, dopisnice, diplome, letake, plakate, tiskovine za tujsko propagando, za poslovno reklamo, za urade, trgovino in obrt ter vse druge tiskovine, eno- in večbarvne. — Izdeluje tudi vse za ilustriranje tiskovin potrebne osnutke, risbe, predloge, kakor tudi raznovrstne klišeje

DEŽNIKI

NA MALO
NA VELIKO

Ustanovljeno leta 1839

L. MIKUŽ

Ljubljana, Mestni trg 15

Telefon 22-82

KINO **MATICA** LJUBLJANA

NUDI VEDNO ZANIMIV SPORED

DELNIŠKA DRUŽBA **PIVOVARNE**

UNION

LJUBLJANA

PIVO - ŠPIRIT - PEKOVSKI KVAS

Zdrave noge - lahka hoja

Ako Vas pečejo noge, imate kurja očesa, se Vam dela trda koža in zaraščajo nohti,

obiščite našo prodajalno

V higiensko urejeni pedikuri Vam naš pediker odstrani vse neprijetnosti brez bolečin in brez kemičnih sredstev. Utrujene noge Vam osveži v posebni kopeli z masažo.

Rata

